

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

27888 f. 2

P. H. H. H.

Krillian B.

$\frac{2}{4}$ 1884

Sneedorffs
samtlige
Skriver.

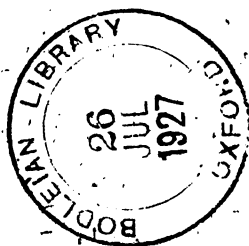

Andet Bind.

Kiøbenhavn, 1776.

Trykt paa Øjlsbøds Forlag.

Indhold

af den

patriotiske Tidskræver.

Andet Bind.

Blad.

51. Om Enst at behage. Eleon, et Exempel.
52. Om Opdragelsen i Henseende til Legemet og Sindet.
53. Om Opfostrings-Stiftelser og Opdragelses-Anstalt iblant Bønder. Almindelige Fatigtes Anstalter.
54. Bekendtgørelser om en bortløben Hund — Et Herskab forlanger en Tiener — En Huus-Jomfrue — En Kof — Enses efter en bortløben Avlskarl — En Student forlanges — En Præmie af Een i det Metaphysiske Selskab — En ditto fra ditto. Breve, fra Adelsmanden til Præsten om et ledigt Præstebald. — Fra en Student, som er undseelig i at søge.
55. Om det evige Liv.

56.

Blad.

56. En Ansøgning om det vacante Præstestald.
(s. No. 54.)

57. En moralsk Fortælling om en Krigsmands,
En Lærds, En Hofmands, et Freuentim-
mers og en Rigs Eliebne i de Dødes
Rige.

58. En Handelsmand spørger Adelsmanden til
Raads hvortil han skulle bestemme sin
Søn. — Ridsmanden i Selskabet fortæl-
ler om et Brev han har faaet fra en Rids-
mand, der regner sig i Slægt med en tydsk
Baron.

59 og 60. Et Dag-Register over et Selskabs
Grund-Regler, som kalder sig Anti-
Novateurs eller Hadere af alt det, som
er nyt.

61. Den danske National-Feil, at vi bekymre
os saa lidet om vort eget. Stæders og
Provincers Beskrivelse ønskes. — Hr.
Strøms Beskrivelse over Sundmøer er-
indres.

62. En moralsk Fabel om Vedderkoppen og
Lærken.

63. Fortsættelse af Miltons Poesie: (s. No. 42.)

64. En Poetisk Beskrivelse over en Sommer-
Nat.

65.

Blad.

65. Brev om en Kone, som selv vil opamme sit Barn. Svar derpaa. — Det usynlige Fruentimmer : Selskabs Ordens-Tegn for gode Modre.
66. Aarsag til Folke-Mangel undersøges.
67. Poesie over Firmamentet af Addison. — Over Guds Forsyn af E.
68. Philomele og Progne. En Fabel.
69. Oversættelse tagen af et Skrift : l'Ami des Hommes Menneske-Vennen ; om Bondestanden.
70. Fortsættelse.
71. Videnskaberne have deres Perioder.
72. En Guddommelig Aabenbarings Nødvendighed.
73. Sakning Materie. — Betragtning hvorfor Gud først 4000 Aar efter Skabelsen gav Verden en fuldkomnere Aabenbaring.
74. Hvorfor Gud ikke oftere og paa en for alle begribelig Maade aabenbarer sig?
75. Hvori vi bør efterligne de Gamle. Forslag til nyttigere og zürligere Statuer end de gamle fabelagtige.
76. Om Pedanterie i alle Stænder.

Blad.

77. Aarsager til Christendommens Aftagelse.

78. Exempel paa en uagte Patriot.

79. Forsøg til et Real-Lexicon i det danske Sprog.

80. De fleste Romaners Læsning er skadelig. —
Clarissa og Grandison roses.

81. Forglemmelsens Tempel.

82. Selskabet har indrettet en Protocol kaldet
Historien af vores Alder, hvori indføres
dydige Handlinger, som det faaer at vide.

83. Udtog af denne Protocol.

84. En Godfærdigs gudelige Tanker i sin Eens-
somhed af Young.

85. Fortsættelse.

86. En gammel Ungkars Brev om Gifter-
maak. — Svar.

87. Recension af adskillige Journaler over Vi-
denskabernes Tilstand i Europa.

88. Brev fra en Negt i Bestindien til sin
Moder.

89. Krigsstandens Nytte i Fredstider.

90. Betragtning over Rangstrid imellem Viden-
skabernes Dyrkere.

Blad.

91. Exempel paa, at ikke de Dydigste kunde altid være frie for ubehagelige Sinds Fornemmelser.
92. Sammenligning imellem de Tyrkiske og Europæiske Fruentimmers Tilstand. — Mid-
del til at give vore Fruentimmer deres rette Værd.
93. Veltalenheds Nytte. — J' ser den Geist-
lige. — Præstens Forslag til at udsætte
Præmier for de bedste geistlige Taler. —
Saadannes Egenskaber.
94. Betragtning over Alexander M., Carl den
Første af Frankrig, og Knud den Anden
af Danmark.
95. Bonden i Selskabet kalder sine Børn Guds
Gaver. — Betragtning derover. — Om
Børne-Opdragelsen paa Landet.
96. Vi mangle Historier, som lære os ret at
kende Mennesket. — Historien af et Barn
paa 2 Aar og 5 Maanedere.
97. Guds Befalning om Sabbaten og Høit-
der har Menneskets eget Beste til Hen-
sigt. — Jødernes Sabbat og trende aar-
lige Fester. — Jubel-Aars Fester i det
nye Testamente, i sær i den Protestantiske
Kirke.

Blad.

Kirke. — Ønske om dens ubvortes Forbedring, helst i Henseende til Psalmerne.

98. Betragtning over Tidens Fylde. — Epicureernes og Stoikernes Læremåde.

99. En Projectmagers Forslag ved stemplede Sedler at spare Udgifter ved Nyt-Aars Gratulation.

Enes

Sneedorffs
patriotiske
Tilskuer.

2det Bind.

STRENGTH
OF THE
ARMY
AND
NAVY
IN
1914

Den patriotiske Tilskuer.

No. 51.

Mandagen, den 13 Julii 1761.

Endskiant Enst til at elskes er en af de ædelste Tilbøieligheder i det menneskelige Hjerte, har den dog det tilfældes med alle Tilbøieligheder, at den, uden at være stedse under Fornuftens Herskab, ikke gjør os fuldkomnere, ikke lyfsalige, ikke elskværdige, og meget ofte ikke en gang elskede.

Saa længe Pligterne ere Diemerlet, kunne de fleste Passioner, men i sær Enst til at elskes, være ypperlige Midler; Men de ere alle farlige, saasnart deres Opfyldelse er vort eneste Maal, og Fornuften ikke bruges uden til at tiene dem.

Den Kunst at behage, for sig alene betragtet, er et System, som er bygt paa Passion, og naar Fornuften viser sin allerstørste Epidemidighed i at udvilde den, naar den er allerlyfkeligst i at sætte den i Verk, er den dog kun en

4 Den patriotiske Tilskuer.

Slave, ja ofte saa meget mere Slave, som den, i stedet for at følge sit eget Hjertes Drift, maae rette sig efter andre, og udgrunde tusinde fremmede Tænkemaander og Tilbøieligheder, for at skille sig efter dem alle. Den største Forstand bliver derved tilsidst saa udtrættet og forvildet, at den tvivler om alle Grunde, taber alle Følelser, og selgelig beholder hverken nogen sand Fornøielse eller Trost. Den tager saa tit Partie mod sig selv, den forandrer sine Grundfætninger, den undertrykker de uskyldige Tilbøieligheder, som gjøre dens Enfsalighed, saaledes, at den ikke mere handler med Visshed, og neppe kiender sit eget Hjerte. Naar dette bestandige Nag tilsidst bliver den for tungt, naar den Yndest, for hvilken den opofrede Hjertets Roe, forsvinder, og hvor let kan det ikke Væe? er den misfornøiet med sig selv; al den Fornøielse, som kunde nydes i Tingene, ophører, fordi den ikke er vant til at betragte Tingene saaledes som de ere, og saaledes som de føles, men saaledes som de forestilles af andre. Mange store Pligters og Forsætters Opostelse, Forsømmelser, Koldsindigheder, Tvivlraadigheder, efterlade dem en Nag og Forskyndelse i Hjertet, som for gode Stæle, og saadanne ere gemeenlig de, som gierne ville elskes, er den største Qval.

Kleon,

Kleon, en Mand, som af Naturen ansaae de fleste Ting, som Menneskene ønske sig, med en besynderlig Eiegenlydighed, havde fra Ungdommen af saa heftig en Lyst til at være elsket, at dette syntes at være hans eneste Passion. Ære og Fordeel var saa lidet Hensigten deraf, at han gjorde sig en lige Umage for at behage alle indtil Børn. Saa ubevægelig som han var til at gjøre et Trin for at udbede sig en Naade, saa villig var han til at opofre alting, for at fornøie dem, af hvilke han troede, at han var elsket. Intet Arbeide, ingen Besværlighed, ingen Selvfornægtelse var ham for stor for at være yndet af dem, som han levede med. Han kunde udgrunde alle Aldres og Stænders Tilbøieligheder, lege med Børn, være alvorlig med Gamle, lempe sig efter enhveres Begreb, tage Deel i alt det, som angik dem, forekomme deres Ønsker, opofre sig til deres Tjeneste, og taale alle deres Skrøbeligheder. Alt dette gjorde Kleon uden Forstillelse, og af en naturlig Tilbøielighed til at elskes, i hvis Opfyldelse han sandt altid sin Umage rigelig betalt, uden at søge nogen anden Belønning. Ved at opofre alt det, som var hans eget, for denne Tilbøielighed, kom han endelig saa vidt, at det ikke mere kostede ham nogen Umage. Kleon var lykkelig i sit Forretagende, han blev elsket af alle, som kjendte ham; og skulde en

6 Den patriotiske Tilskuer.

almindelig Yndest gjøre nogen lykkelig, maatte det være en Mand som ham, der handlede af en virkelig indvortes Drift, og som ikke kiendte anden Glæde end denne.

Aleon havde Indsigt, han kiendte Dydens Værdie og Forsængeligheden af alle de menneskelige Begierligheder, endog den, som beherskede ham selv. Naar man undtog denne ene Tilbøielighed, kostede det ham ingen Umage at opofte alle andre Ting for sine Pligter; men et eneste Menneskes Misfornøielse kunde gjøre ham nedslaget, og en Vens Fortrydelse var ham utaalelig. Saa længe det alene kom an paa at fornøgte sin egen Villie, fortrød det ham aldrig at fornøie en anden. Men her handlede det om mere; han var en Ven af Folk, som havde stridige Meininger, han hørte ofte den ene fordømme den andens Tænkemaade og den andens Forhold. Naar han søgte at stille dem tilfreds, var han hvert Øieblik nær ved at faae enten den ene eller den anden til Fiende. Det fortrød han og endnu mere, at han af Tvivlsraadighed ofte syntes enten paa den ene eller paa den anden Side at gaae Sandheden for nær. Naar han altid skulde have fuldt sin Overbeviisning, burde han ofte have opofret begges Venskab; Men det var ham ikke mueligt at overtale sig til mere, end til at opofre den, som i hans Tanker syntes at have meest Uret.

Uret, Derved begyndte han at saae Fiender. Dette forskrækkede ikke Kleon, han havde faaet dem af Vennskab for andre, og dette Vennskabs Tilvæert erstattede hans Tab.

Kleons Venner tænkte ikke altid som han, og dette var ei Under; thi saa Menneſker tænke, som Kleon. Kleon er en god Mand, sagde de fleste, man kan gjøre med ham, hvad man vil, og det koster ikke meget at have ham til Ven. Disse Venner vare koldſindige. Denne Mand er for meget elſket, sagde andre, han kan blive farlig. Disse Venner misundte ham. Den advoertes Koldſindighed fortrød ikke Kleon; Det er mig kiært, sagde han, at mine Venner troe, at jeg ikke forlanger ſaadanne Beviiſ af dem, og at det er nok, at de elſke mig. I denne Tanke fandt Kleon ſaa megen Fornøiſſe, at intet, uden de fiendeligſte Beviiſ af Miſundelſe, kunde bevæge ham til at tvivle om Oprigtigheden af et Venſkab, ſom det koſtede hans Venner ſaa lidt at vedligeholde. Kleon merkede omſider at han havde taget feil, og jo mindre han havde forlangt af ſine Venner, jo mere han havde gjort for deres Skyld, jo mere han havde forladt ſig paa deres Venſkab, deſtørre var hans Fortrydſſe ved at ſee ſig bedraget i et Haab, hvori han havde ſat al ſin Fornøiſſe.

8 Den patriotiske Tilskuer.

Kleon vilde søge Trøst i andre uskyldige Fornøielser, men han var saa længe vant til at opofre alt for at være elsket, at intet andet kunde fornøje ham; Han vilde søge Trøst i sit eget Hjerte, men dette bebrejdede ham, at hans bedste Glæmninger, hans Opofrelser selv, vare komne af en Passion, som, hvor god den end var, dog ikke altid havde været under Fornuftens Herskab; det bebrejdede ham hver en Feil, hver en Svaghed, som han havde begaaet, for at seie sine Venner. Havde jeg dog gjort mig saa meget Umage, sagde Kleon ved sig selv, for at følge alene min Overbeviisning, for at efterkomme min Pligt, og for at behage det Bæfen, som er Altruistighed, hvor lykkelig skulde jeg da ikke være i mig selv, om jeg blev forladt af det hele menneskelige Køn! Det er min Pligt at bære min Straf, og at handle fremdeles efter min Fornuft, uden at bekymre mig om Folkets Domme. Kleon havde strax fuldt denne Tanke, dersom det ikke altid kostede Menneskene saa meget at overvinde en herskende Passion, og dersom hans Venner ikke havde troet, at han handlede saaledes alene af Svaghed og Frygt. Dette bragte Kleon til den Forbittrelse, som gemeenlig er Virkningen af en bedraget Oprigtighed. Han vilde vise sine troløse Venner ved Foragt, at han handlede lige saa lidt af Frygt som af Egeninteresse, og Kleon fik ligesaa

ligesaa mange Fiender, som han tilforn havde haft faldsindige og misundelige Venner.

For et Hjerte, som har vundet til at sætte sin hele Lyksalighed i at elskes, var denne Tilstand saa pinagtig, at det ikke kunde vare længe, førend Kleon søgte at rive sig løs af Omstændigheder, der gjorde ham saa tvivlsraadig, for uindret at følge Fornuften, uden at handle enten af Had eller af Kierlighed.

I dette Forsæts Opfyldelse føler Kleon nu den sande Glæde, som han tilforn forgieves søgte i en almindelig Yndest. I stedet for at lade sig regiere af en Passion, som gjorde ham til Slave af andres Domme, er det ham nu Lyksalighed nok, at han er vel tilfreds med sig selv. Hans Fornuft og hans Passion ere derved bragte i den ønskeligste Overensstemmelse. I stedet for mange og ofte stridige Hensigter, har han nu kun en, som er, at sige hvad han tænker, og at gøre hvad han bør, og naar han har opfyldt denne, fornøier de saa Venner, som have samme Tænkemaade, ham mere, end Høbens Yndest. Han elsker Menneskene, men han søger ikke at behage andre end Gud og hans egen Samvitthighed. En ved Fornuften og Religionen saaledes renset Tilbøielighed til at elskes, gjør ham de morsommeligste Pligter behagelige. Han betragter sig i sin forrige Tilstand, som en vildfarende

10 Den patriotiske Tilskuer.

rende Vandrings-Mand, der løber mange Veie, uden at komme til Maalet, og som en Slave, der arbejder for andree, uden at forbedre sine egne Vilkaar. Nu derimod finder han, at enhver god Handling belønnes med den visseste Glæde, og han seer daglig Tilværelsen af en Enfsalighed, der er byggt paa saa sikker en Grund.

No. 52.

Fredagen, den 17 Julii 1761.

Lockes Skrift om Opdragelsen er et Værk, som fortjener at læses af alle Forældre og Lærere. En Sag af saa stor Vigtighed, som den, at danne Mennesker, udkræver saa megen Forsigtighed, at saa lastværdigt som det er paa den ene Side, at være floddesløs, og ikke antage andre Grundregler end Fordomme og Baner, saa fornødent er det og paa den anden, at man bygger alle sine Slutninger paa klare Grunde og paa Erfarenhed.

Forfatteren til ovennævnte Skrift er en Philosoph ikke af det Slags, som hverken kender Mennesket eller Verden uden af nogle saa almindelige

delige Begreb, som de have fundet i et System; han har ved Hielp af Erfarenhed og en over Tænke-Kraft søgt overalt at bestemme sine Sætninger saaledes, at den sunde Fornuft let fatter Baade deres Sandhed og deres Nytte. Han be-
 raaber sig i Fortalen paa et Exempel af et ungt Menneſte, som ved denne Methode var bragt saa vidt, at han endog gjorde mere end man forlangte af ham, og hans Skrift har baade i Engelland og i Frankerige fundet saa almindeligt et Bifald, at det er troeligt, at det siden er bleven bestyrket ved mange flere lige saa lykkelige Forsøg. For at gjøre disse lige saa almindelige iblant mine Landsmænd, vil jeg i disse Blade levere nogle Udtog af dette vigtige Skrift, og dersom jeg undertiden drifter mig til at tilføje nogle af mine egne Anmerkninger, vil jeg bede mine Læsere prøve dem selv og troe, at jeg ønsker det samme, som Locke siger i Fortalen: „at enhver
 „ Huns-Fader vilde tænke paa en Sag, der er
 „ saa vigtig en Deel af deres Pligter, og som
 „ har saa stor en Indflydelse paa et heelt Folks
 „ Lykſalighed, at de vilde undersøge disse Grun-
 „ de, meddele mig vigtige Erfaringer, og ved
 „ forenede Kræfter stræbe at udfinde de beqvem-
 „ meste Midler til at gjøre dydige og duelige
 „ Menneſter.“

I Begyndelsen af Verket og ellers paa adskillige Steder giver han opsom tilkiende, at Mennesket er saadant et Kreatur, som jeg har forestillet i nogle af disse Blade, et Kreatur, der er saa beqvemt, saa bœieligt til adskillige endog de meest stridende Ting, at det kommer an paa Opdragelsen alene, om Menneskene skulde blive gode eller onde, nyttige eller unyttige for Selskabet. Baa de Sielens og Legemets Fuldkommenheder beroe saa meget paa hinanden, at begge udkræve den nøieste Omsorg.

At Legemets Fuldkommenheder er Sundheden den vigtigste. Locke havde selv saa megen Indsigt i Lægekunsten, at de berømteste Forsættere i denne Videnskab lod ham prøve deres Skrifter. Dette giver ham saa meget mere Træværdighed i denne Deel af hans Verker, hvor han dog ikke handler om Lægedomme, men alene om Midler til at forebygge Legemets Svagheder. De vigtigste Grundregler ere 1) at ikke give dem for varme Klæder. Han beviser med Ansigtets Exempel, at de fineste Deelee af Legemet kunne vænnes til at taale Kulde. Den mindste Blottelse er siden farlig, og de fleste af Hovedets Engdomme komme deraf, at det holdes alt for varmt. 2) At vænne dem til at taale alle Slags Luft. 3) At ikke give dem for snevre Klæder og ikke indsnøre dem for meget i sæt

i sær over Brystet. Han ønskede, at man vilde mere lade Naturen raade og ikke tvinge den for meget ved saadanne Klædedragter, som gemenlig svælte og ofte vanskebe dem; Trangbrystighed, Lungesindighed, Lungeshge og Forknættelse i Bysten ere ofte Virkninger af saadanne Indskrænkninger. 4) At ikke give dem stærk Føde eller Drikke.

Føden bør være almindelig og let udelt Krydderier og saadanne Ting, som ophidsse Blodet og opvække en umaadelig Begierlighed til at spise. Kød i sær er dem ikke tjenligt, førend de er to eller tre Aar. Vil man endelig give dem Kød, maae de hvert Maaltid ikke have mere end et Slags, og de maae tygge det vel og spise meget Brød dertil. Mælk, Brød, Bøg og Havre-Supper er den sundeste Føde for Børn og naar de vilde spise mellem Maaltiderne, raader han til at give dem tørt Brød, for at vænne dem fra Umaadelighed. Tyndt Æl holder han for den bedste Drik, og for at hindre, at de siden ikke saa let skulde faae Bane til at drikke hastig, i sær naar de ere varme, umaadelig og i Udvæ, agter han det meget fornøden, at vænne dem til at spise altid noget i det mindste et Stykke Brød, førend de drikke.

Frugt vil han ikke, at man ganske skal forbyde dem, siden den naturlige Begierlighed dertil

I Begyndelsen af Verket og ellers paa adskillige Steder giver han noksom tilkiende, at Mennesket er saadant et Kreatur, som jeg har forestillet i nogle af disse Blade, et Kreatur, der er saa beqvemt, saa bøjeligt til adskillige endog de meest stridende Ting, at det kommer an paa Opdragelsen alene, om Menneskene skulde blive gode eller onde, nyttige eller unyttige for Selskabet. Baade Sielens og Legemets Fuldkommenheder beroe saa meget paa hinanden, at begge udkræve den nøieste Omsorg.

At Legemets Fuldkommenheder er Sundheden den vigtigste. Locke havde selv saa megen Indsigt i Lægekunsten, at de berømteste Forsættere i denne Videnskab lod ham prøve deres Skrifter. Dette gjør ham saa meget mere Træværdighed i denne Deel af hans Verker, høit han dog ikke handler om Lægedomme, men alene om Midler til at forebygge Legemets Svagheder. De vigtigste Grundregler ere 1) at ikke give dem for varme Klæder. Han beviser med Ansigtets Exempel, at de fineste Deeles af Legemet kunne vænnes til at taale Kulde. Den mindste Blottelse er siden farlig, og de fleste af Hovedets Sygdomme komme deraf, at det holdes alt for varmt. 2) At vænne dem til at taale alle Slags Luft. 3) At ikke give dem for snevre Klæder og ikke indsnøre dem for meget i sær

i sær over Brystet. Han ønskede, at man vilde mere lade Naturen raade og ikke tvinge den for meget ved saadanne Klædebragter, som gemeenlig forølle og ofte vanskebe dem; Trangbrystighed, Lungesindighed, Lungesygge og Forkynthelse i Bysten ere ofte Virkninger af saadanne Indskrænkninger. 4) At ikke give dem stærk Føde eller Drikke.

Føden bør være almindelig og let uden Krydderier og saadanne Ting, som ophidse Blodet og opvække en umaadelig Begierlighed til at spise. Kød i sær er dem ikke tjenligt, førend de er to eller tre Aar. Vil man endelig give dem Kød, maae de hvert Maaltid ikke have mere end et Slags, og de maae tygge det vel og spise meget Brød dertil. Mælk, Brød, Bøge og Havre-Snipper er den sundeste Føde for Børn og naar de vilde spise mellem Maaltiderne, raader han til at give dem lidt Brød, for at vænne dem fra Umaadelighed. Tyndt Æl holder han for den beste Drik, og for at hindre, at de siden ikke saa let skulde faae Vane til at drikke hastig, i sær naar de ere varme, umaadelig og i Utide, agter han det meget fornøden, at vænne dem til at spise altid noget i det mindste et Stykke Brød, førend de drikke.

Frugt vil han ikke, at man ganske skal forbyde dem, siden den naturlige Begierlighed dertil

14 Den patriotiske Tilskuer.

dertil i ser hos Børn er saa stærk, at det var at befrygte, at de spiste alt for meget, naar de fik Leilighed dertil, dersom det ganske blev dem forbuden. Meloner, Pærskener, de fleste Slags Blommer, og de Windruer, som vore i de Nordiske Lande, holder han ikke tienslige, men vel Jordbar, Kirsebær og Ribs, naar de ere vel modne, naar det er strax efter Maaltidet, og naar man spiser noget Brød dertil. Æbler og Pærer, i ser de første, mener han, at de kunne spise til alle Tider uden Skade, og tør Frugt, som ikke er nedlagt i Sukker, holder han for at være meget sund.

Al alle Legeniets Bedrøvelsesser er Sønnen den meest nødvendige for Børn; den befordrer baade deres Sundhed og deres Væxt. Man bør derfor lade dem i de spæde Aar sove saa meget Naturen forlanger, og ikke just bestemme hvor meget, men kun til hvad Tid de skulle sove. Det er godt, siger han, at de vænnes til at gaae tilig i Seng og at staae rdtig op. Ved denne Vane lære de at bruge Dagen og afvænnes fra Aften-Sværm. Naar de ere imellem 7 og 10 Aar er det først Tid at indskrænke Sønnen, i Fald de skulde være for meget begjære dertil, og efterhaanden at vænne dem til at lade sig nøie med 8 Timers Søv. Man maae da vække dem til en vis Tid om Morgen, men

man vel vogte sig, at det ikke skæer med saadan en Hestighed og stærk Stemme, at de kunne forstrækkes; hvilket er meget skadeligt baade for Stedet og Helbredden. Bløde Senge ere ikke riendige, og det er bedre at lade dem sove paa Matradser end paa Fjær-Dyner.

Ved at følge disse Regler kunde Legemets Styrke og Sundhed bringes til en meget høj Grad, naar man tillige vogter sig for alle hastige Forandringer af Klæder, Luft o. s. v. i søg naar Børn tilforn have været anderledes vant; thi saa betielig som den menneskelige Natur er i Barndommen, og saa let som det er i en vis Orden at bringe baade Sielen og Legemets Kræfter til en høj Grad af Styrke, saa skadelig ere alle hastige og hæftige Forandringer for begge Deele af Mennesket.

Hvad Sindets Dannelse angaaer, da holder Forfatteren det billig for den vigtigste Regel og for Grunden til alle de andre, at man tillig søger at vantage Børn til at overvinde deres Begierligheder, og at gøre det, som Fornuftens holder for det Beste, endog naar det strider mod deres Lyster. Denne vigtige Regel, siger han, forsømmes meget i Opdragelsen. Forældre lade dem af en blind Kierlighed forlede til at taale smaa Feil, som siden blive til onde Vaner og store Bæster. De give endog ved deres Uforsigtighed

18 Den patriotiske Tilskuer.

tighed og Kærlighed Børnene selv Andenlyd
dertil. Hvor meget befordres ikke Arrighed,
Utaalmodighed og Misfornoielse derved, at man
ynker Børn ved det mindste Stød, at man tillæ-
der dem at straffe; da er Børn derimod, som
tilig væmmes deraf og ikke bliver ydet, meger
selvden græder, og følgerlig føler mindre selv den
Smerte, som saadan en Hændelse kan tilføie ham.
Man lærer dem Hengierighed ved at slaae Dyr
og banke Gulvet, naar de falde og støde sig.
Den Agtsomhed, med hvilken gamle Føls be-
merke deres Klæder og gjøre mere af Børn, naar
de ere smukt pyntede, end naar de ere vel artede,
hvor megen Lyst til Pragt og Forskængelighed,
maade det ikke opvække i disse smaa sandfælsige
Creature, som behandles som Marionetter, og
hos hvilke det ansees for en Dyd at kunne tilig
kneise og bryste sig af disse udvortes laante Pry-
delfer. Gattes dem det mindste, strax hedder
det, hvad vil du spise, hvormed kan vi fornøie
dig. Ved saadan utidig Godhed gjør man dem
kuns det Onde mere føleligt, man formerer deres
Begierligheder, de vide selv tilsidst ikke hvad de
ville forlange, blive utaalmodige, naar de ikke
faae alt hvad de ønske, og vænne dem til at anse
deres sandfælsige Lysters Opfyldelse som deres
 eneste Trøst og Lyfsalighed: Da man derimod
burde gjøre sig al Umage for at vænne dem til
ikke

ikke at forlange noget, fordi det behøger, men alene fordi man holder for, at det er dem tjenligt.

Det er langt fra mine Tanker, siger han, at jeg derfor vil, at man skal være hård mod Børn, og forlange en Satonisk Alvorlighed af dem i de spæde Aar. Man bør omgaaes dem med Venlighed, skiemte og lege med dem, men kun ikke seie dem, naar de forlange noget med Hefstighed, Paastaændighed og Graad. Naar de i de første Aaringer, og saa længe de endnu ikke selv kunne begribe Aarsagerne til det, som befales, ere vel vant til Endighed og Verbødighed, bør man, naar de efterhaanden komme til Fornuftens Brug, lade Strengbeden falde og søge at gjøre dem Grundene og Aarsagerne til det, som befales, saa fattelige, at man kan vinde deres Fortrolighed. Derved alene opnaae de omfærd den Færdighed i Dydens og Pligternes Udøvelse, som siden skal regiere dem.

Hans Afhandling om Straffer og Belønninger er i sær mærkværdig. Naar Børn, siger han, selv ikke kunne overvinde en nærværende Lyst, endog naar de begribe, at den er dem skadelig; naar de ikke kunne beqvemme dem til et Arbeide, som er fornødent, maae man ved en Straf, som kan gjøre Indtryk, lære dem at fatte sig uden lang Betænkning; Men saa fornødent

Suedorffs Skrift. 2 Bind. B som

som det er, ved Straffer at holde Børn i saadan en Ehdighed, saa meget bør man og vogte sig for at ikke giøre saa meget deraf, at de tabe Mod, Enst og Munterhed. At finde en Middevei imellem disse Yderligheder, og at give et Barn en vis munter Virksomhed til sine Pligter, som er hverken for flygtig eller tvungen, dette holder Forfatteren for den største Konst og Hemmelighed i Opdragelsen.

Regemlige Straffer vil Forfatteren ikke, at man skal bruge uden i den yderste Nød, og naar ingen andre kunne bevæge. Begierlighederne hindres vel derved, men de stilles ikke; de blive tværtimod mere opirrede, fæste sig hemmelig i Sindet, og bryde siden ved givne Leiligheder heftigere ud. Det har desuden den Virkning, at Børnene fatte Afsky for de Ting, til hvilke de saaledes tvinges, at deres Tænkemaade bliver flavisk og underfundig, og at de tilsidst tabe baade Fornuft og Munterhed.

Det er bedre at straffe dem ved at berøve dem saadanne Ting, som kunde fornøie dem; men saadanne Fornøielser maae dog ikke være deres vigtigste Motiver, thi ellers værnes de ved Strafferne og Belønningerne selv til at ansee deres Ensters Opfyldelse som Hovedhensigten af alle deres Foretagender.

Here

Ære og Elam ere langt bedre bevægende Grunde, og dersom de vænnes til at føle disse, kunne de siden registrere sig selv, naar de ikke mere ere under Tvang. Han sætter forud, at alle Børn gierne ville behage deres Forældre og dem, som have over dem at sige; ved deres Roes og Løst maae de derfor lære at føle Æren, og denne maae man søge at gjøre til den høieste Belønning i deres Dine, alle andre Fornøielser bør kun anses som Følger af denne. For at holde den i Pris, maae man gjøre den kostbar, ikke rose dem, uden naar de vise nogen Bestandighed i det Gode, og ved en slags Koldfindighed lade dem forstaae, at man ikke glemmer deres Feit, førend de ved nogen særdeles Bestræbelse søge at udlette dem. Siden kan man, naar de særdeles fortjene det, rose dem for andre, i sær for Folk, som besidde saadanne Egenskaber, at deres Bisald bør være dem en Regel; thi saa nyttig en Passion som Æren er, naar den søger kun de formstiges Bisald, saa farlig er den, naar man ikke tilig lærer at gjøre denne Forskiel. Men saa nyttigt som det er at rose Børn, naar de fortjene det, i andres Nærværelse, saa farligt er det at bebreide dem offentlig; de forbittres kun, siger han, og tabe tilsidst Følelse af Ære, dersom de troe, at de ere beskæmmede.

No. 53.

Mandagen, den 20 Julii 1761.

Kiøbmanden og Bonden have længe ikke talt i disse Blade. De have imidlertid ikke været ledige, men begge beskæftigede med Ting, som ere vigtigere for Staten end mange Skrifter. Den sidste gang de vare i Selskabet, klagede de begge over Folke-Mangel. I et Land, sagde Kiøbmanden, hvor Konsterne og Handelen endnu ere nye, som ikke har mange Colonier, og i saa mange Aar har havt Fred, skulde man tænke, at der snarere manglede Arbeide til Folkene, end Folk til Arbeidet. Kunde De sige mig Aarsagen dertil, sagde han til Adelsmanden? Vi have Folk nok, svarede denne, men ikke Arbeidere, og dertil er denne Aarsag uden Tvivl en af de vigtigste, at Mængden hos os har det tilfælleds med de Nationer, hos hvilke Konster og Handel endnu ikke ere blevne almindelige, at de agte en magelig og sørgesløs Tilstand for et større Gode, end de Fordele, som de kunde vinde ved Virksomhed og Vindstibeligbed. Mængden regieres til alle Tider og hos alle Folk af

af Baner, og ligesom man sagde om det Romerske Følk, at det forlangte kunns Brød og Skuespil, saa kan man sige om Almuen hos os, at den forlanger kunns Brød og Mægelighed. Dette daglige Brød er lettere at forhverve hos os end hos mange andre Følk, baade fordi Levnets-Midlerne ere overflødige og lettere, og fordi Nationen er maaskee mere medlidende og gæmild end nogen anden. Saa prisværdig som denne Egenskab er, naar den øves mod saadanne Fattige, som ikke kunde fortjene deres Brød, og saadanne ere rare, saa skadelig er den, naar den misbruges til at føde Følk, som kunne arbejde, i Lediggang. Hvorfra komme vel de Almisser, som Følk udgive? er det ikke Bonden og Arbeideren tilfaldt, som betale dem, og hvem giver disse Følk noget igjen, naar de ved uheldelige Tilfælde komme i Trang, naar de have mange Børn at opfoede? Det er Omløbere og Dagdrivere, til hvilke de fleste Almisser uddeles, til Følk, som ved Ørkesløshed og Overdaadighed have ødelagt sig selv, i Haab, at leve siden af deres Landsmænds Gæmildhed. Disse formere Staten med saadanne Følk, som de ere selv, med Lediggængere; Og de boesiddende Arbeidere, de, som drygle Landet og Konsterne, de, som deres Pligter og Forretninger ikke tillade at løbe om, disse hungre hjemme i deres Huse, naar Løsgængere fødes paa

vore Gader: Disse mangle de Midler, til at opdrage deres Børn til nyttige Konster og Arbejder, som ofte spildes paa at opsøge Tigger-
Unger. Saa vigtig en Pligt, som det er, at bære Omsorg for fattige og faderløse Børn, saa fornødent er det baade for disse Mennesker selv og for det Almindelige, at denne Pligt udøves med Fornuft. Det er ikke gjort dermed, at man lader dem undervise i deres Børne-Lærdom, og forskaffer dem Klæde og Føde til en vis Tid. Dersom de ikke i Tide vænnes til Arbejde, og lære noget, hvorved de siden kunne forskaffe sig de samme Bequemmeligheder, er det kun at gøre dem dobbelt ulykkelige. Saadanne Mennesker føle siden deres Armod og Elendighed mere, naar Gavnildheden ophører; og de forfalde af Kienskab, og af Mangel paa Arbejde, til Laster. Have vi vel, førend Opføstrings-
høuset blev stiftet, haft en Indretning her i Landet, som kunde sættes i Eigning med *l'Hôpital Général* i Paris, og med *la Charité* i Lion? Og skulde vi ikke iblant de armeste Familier have fundet Forældre, som vare urimelige og kielne nok til at lade deres Børn heller sulte og gaae nøgne, end give dem til Gristelser, hvor de frygtede, at de skulde arbejde for meget? Uden saadanne Indretninger er det umæeligt at vente, at en Almue, i et Land, hvor Konsterne og
Han-

Handelen endnu er nye, skulle være vante til et bestandigt Arbejde og en ordentlig Huusholdning.

For Stæderne, Handelen og Haandværkerne, begriber jeg nok, sagde Bonden, at saadanne Indretninger maae have en stor Nytte, og deres Efterkommere, sagde han til Kiebsmanden, skulde maaskee ikke klage over Mangel af Arbejdere; men hvem skaffer os flere Folk til at dyrke Landet? Der gaae daglig Folk fra os til Skolerne, Haandværkerne, Handelen og Armeen, og der kommer ingen fra de andre Stænder tilbage igjen. Mange Fattige søge til Stæderne, hvor de enten kunne leve af Almisse, eller faae deres Arbejde bedre betalt, eller i det mindste komme i en Stand, som de holde anseeligere end den, hvori de ere fødte; Drengene og Piger, som ere løbne fra os som Tigger-Unger, skamme sig ved at tiene en velhavende Bonde, naar de have været et par Aar i en Kiebstad.

J har Ret, min Ven, svarede Herremanden, og det er af denne Aarsag, at jeg anvender den Sum, som jeg har bestemt til Almisse, paa at lade fattige Børn opdrage her paa Godsset; Under 7 Aar kunde Børn ikke vel faa den fornødne Pleie, uden af deres Forældre og nærmeste Venner. Disse baade kunne og ville gjøre det for lidet, og jeg kiender enhver Families Omstændigheder saa vel, at jeg veed hvad

B 4

den

den behøver. Naar de ere over denne Alder og kunne begynde at arbejde, veed I, at jeg sætter dem ud til Fremmede; dog ikke uden for Godset, ikke heller til andre end til Bønder, som ere selv gode Arbeidere og Huusholdere. Derved forbindes de saaledes baade til Standen og til Godset, at meget saa have Enst til at forlade det. Dersom saadan en Indretning blev almindelig, troer jeg, at det skulde tiene meget baade til at formere og forbedre Folkene, og hindre det Tiløb til Stæderne, hvorved Bonde-Standen formindskes, og baade fattige og ørkesløse Menneskers Tal i de andre Stænder formeres.

Hvor mange Herremænd mener De vel, sagde Kiøbmanden, vilde paatage sig den Umage og Beløstning? De fleste offentlige Stiftelser for Fattige ere overalt i Stæderne, og jeg seer ikke vel, hvorledes saadan Indretning kunde gøres for Bonde-Standen, og endnu mindre, hvorledes der kunde holdes derover, naar de skulde være saa vidt adspredte over hele Landet.

Sig ikke det, sagde Herremanden, hvad synes Dem, om man gjorde saadan en Indretning: At flere Sogne tilsammen udgjorde et District i Henseende til de Fattiges Væsen, som ikke var saa vidtløftigt, at jo de, som forestod det, kunde være underrettede om alle Familiers Tilstand, og at Landet ikke skulde blottes ved at
sende

sende de Fattige for langt bort. Til at forestaae saadan en Indretning, skulde Folkene selv udvælge nogle der i Egnen, som ved deres Vittighed og Godgjørenhed havde forhvervet sig en almindelig Tillid. Disse skulde samle Almisserne ind, og uddele dem fornemmelig til fattige Familier, som havde mange Børn. Over disse Fattige skulde de have Ret til at paalegge dem Arbejde for billig Betalning, efter enhvers Alder og Køn, hvorfor de under Straf ikke maatte undslaae sig, naar de ikke kunde bevise, at de til den Tid havde lovet deres Tjeneste til nogen anden. Dersom den frivillige Gave, som paa denne Maade blev indsamlet, ikke var tilstrækkelig nok til at understøtte saadanne Indretninger overalt, mon det da være for meget, om Stæderne gav noget af deres Stiftelser for de Fattige, til at vedligeholde den Stand, som er Grunden til alle de andre? Jeg tilstaaer gierne, at saadan en Indretning ikke skulde gøre den Nytte, som den kunde gøre, saa længe man ikke overalt kan formode den Nidkierhed for det Almindelige af Herremanden, og den Kierlighed af Præsten, som ere begge Stenders største Prydelser.

Dersom saadan en Indretning, sagde Adelsmanden videre, ikke kunde raade Bod paa den Folke-Mangel, som man klager over paa

Lander og i Stæderne, ved jeg intet Middel dertil; Thi denne Mangel kommer dog ufrøilbarlig fra Bønde-Standen. Vi have Adelsmand, Rangs-Personer, Præster, Haandverks-Folk og Tienere nok, og dog er det disse Stænder, alene, som tage Deel i de Stiftelser, der overalt i Europa ere giorte til Folkenes Formerelse. Hvem opretter Enke-Easser, Hospitalet og Børne-Huse for Bønder? og det var ikke heller tienligt. Ludvig den Stortende udsatte ved en Forordning af 1666 en Belønning for dem, som havde 12 Børn; men hvem vilde vel gifte sig i det Haab, og skulde Belønningen være almindeligere, hvilket Slat-Kammer kunde da holde det ud? Forsfatteren af *Les Intérêts de la France mal entendus*, vilde, for ei at bebyrde Staten med for mange Udgifter, at de, som havde tolv Børn, skulde belønnes med adelige Friheder; men vare Bønderne tiende dermed, og var det ikke at handle med Hensigten selv, at opvække saa forfængelig en Lyst hos en Stand, som man har saa stor Nærfsag til at vedligeholde? Dersom man virkelig troer, at Almuen har saa sin en Gøelse af Æren, at en fattig Mand kunde opdrage 12 Børn i Haab om adelige Friheder, skulde der da ikke kunde opfindes smaa Belønninger for gode Huus-Fædre, som kunde være almindeligere?

Naast

Næst denne Regel, at Bonde-Standens Tilvæxt bør være den fornemteste Hensigt af alle vore Anstalter til Folkenes Formerelse, holder jeg denne for den vigtigste, at Almisserne bør uddeles saaledes, at de ikke nydes af andre end af dem, som ikke kunde fortjene noget selv. Saa danne Folk ere de, som enten deres Alder, Svaghed, Stand eller Mangel af Hielpemidler forbyde at arbejde.

Til den første Klasse henhøre Børn og gamle Folk. De første kunde tilføj begynde at gjøre noget med Hænderne, hvormed de kunne fortjene deres Brød, og naar de oplæres, kunde de med deres Arbejde snart føde mange andre; Hvor meget vinder ikke det Parisiske Hospital aarlig ved de Fruentimmer, som sye og brodere? Gamle Folk ere sjelden saa affældige, at der ikke og findes Arbejde, som de kunde gjøre uden stor Møie.

For Syge ere Hospitaller meget nødvendige, men denne Hielp behøve Folk ikke længe.

De, som i deres Stand ikke kunde fortjene deres Brød, ere af alle Fattige de meest ynkværdige. For dem er Armod ikke alene en Byrde, men og en Skam. De føle den saa meget mere end andre, som de ere bedre vant, og have finere Følelser. Til denne Klasse henhører jeg Folk af Stand, i sær Fruentimmer, Euler

Enker og Børn af skikkelige Familier, og fattige Studerende, som behøve Hielp til deres Studer-
rings Fortsættelse. Disse, som vi kalde Huns-
Arme, som ikke have lært at grave, og skamme
sig ved at trygle, som heller lide den yderste
Nød, end blotte deres Tilstand for den forfæn-
gelige Verden, der midt i Overflodigheden ikke
alene glemmer den Fattige, men og spotter ham i
sin Elendighed; Disse Fattige, siger jeg, hvor
meget behøve de ikke deres Medborgeres Gæ-
mildhed, deres Omhed og Opmerksomhed, ikke
alene for at redde dem af den skæle Nød, som
de føle mere end de omløbende Betlere, men og
for at bevare dem fra de Laster, til hvilke Trang
og Fortvivlelse kunde friste dem.

Til den fjerde og sidste Klasse henhøre
Kjæbmænd og Kunstnere, som af Mangel paa
Hielpemidler, Penge og Forskud ikke kunde
fortsætte deres Arbeide. Og naar disse uden
deres Forseelse ere komne i denne Tilstand, be-
høver jeg vel ikke at bevise, at det baade er Sel-
skabets Pligt og Selskabets Fordeel, at under-
stytte dem.

Læserne kunde selv let drage adskillige Føl-
ger af denne Samtale. En af de vigtigste An-
mærkninger, som jeg gjorde derved, var denne:
At i en Stat, hvor Nærings-Midlerne befordres,
kunne der kun være saa Menneſker, som behøve
en

en bestandig Underholdning, uden at kunne fortjene den ved deres eget Arbejde. De fleste behøve saadan Hielp kun for en kort Tid, og iblant dem ere Huus-Arme og Børn de, som fortjene meest Omsorg. Den Slutning, som jeg drog heraf, var denne, at man, i Stedet for at gjøre mange bestandige Stiftelser, bedre kunde anvende saadanne Capitaler til at give arbeidsomme Familier, forarmede Kunstnere og Huus-Arme nogen Hielp efterhaanden til deres Børns Opdragelse, Kunsternes og Vindskibelighedens Befordring, og til at give undertiden nogle Belønninger til gode Huus-Fædre og flittige Arbeidere.

No. 54.

Fredagen, den 24. Julii 1761.

Da disse Blade udgives to gange om Ugen, og læses af Folk af adskillige Stænder, have nogle begiert af mig, at jeg deri og vilde indrykke saadanne Efterretninger, som ellers pleie at bekjentgøres i de offentlige Tidender; Men hvor meget end dette Forslag tiende til at spare min

min egen Umage, og til at befordre Afgangen af et Skrift, hvis Rygte derved blev meget almindeligere, har jeg dog af Frygt, for at blande mig i alt for mange Ting, endnu ikke kunnet overtale mig til, at gjøre det til en bestandig Regel.

Et Par meget rørende Breve have bevæget mig til at opofre dette Blad ganske til saadanne Efterretninger; men da Indholdet af disse Breve ikke kan røre uden meget saa Læsere, vil jeg først bekjentgiøre nogle andre Ting, hvortil jeg maae-udbede mig alle Læsers Opmerksomhed, for at kunde fornøie de gode Folk, som jeg med disse Efterretninger søger at tiene.

En lille brun bratnæset Hund med en hvid Plet i Panden er bortkommen fra sin rette Eiere; Hoo som kan give nogen Oplysning derom, maae vente sig en anseelig Belønning.

Et fornemme Herskab forlanger en Tiener, som seer vel ud, forstaaer at rage og skære Haar. Kan han skrive, er det got, ellers er det nok, at han taler Tydsk. Naar han vil tiene nogle Mar til Prøve for en maadelig Løn, kan han i Tiden vente sig en god Befordring.

Derfom et Fruentimmer, af et smukt Bæsen, som taler Fransk, spiller Quadrille og Tresset,

set, har Lust til at være Huns-Jomfrue paa et fornemme Sted, kan hun vente en standsmæssig Underholdning. Man forlanger ikke, at hun skal sye, spinde, gaae i Kiøkkenet, eller gjøre nogen anden Gierning i Huset, men alene, at hun er klædt hele Dagen, skienker Caffe, naar der ere Fremmede, taler Franssk med Frøkenen og Junkeren, og holder dem med Selskab engang imellem, naar de ere ene hjemme.

Til en Køl, som forstaaer vel at lave alle slags Pasteter og Isfrugter, loves en anseelig Løn og alt hvad behøves i Kiøkkenet, i Overflødighed.

En god Avls-Karl, som har tient 20 Aar hos et Herreskab, er løbet bort, fordi man trueede at sætte ham til Soldat, dersom han ikke antog den Gaard paa Godset, som blev ham tilbuden. De 3 sidste Aars Løn, som han har tilgode, loves den til Belønning, som kan opspørge ham.

En rig Mand af Borgerstanden forlanger en Student to Timer om Dagen til at undervise en eneste Søn, som han har, paa 15 Aar. Han er fornøiet, naar han lærer at sye en Autor, og saa meget af Stole-Bidensfaberne, at han kan tage en privat Examen. Derfor byder han to Daler om Maaneden, og en Ducat til Nye-Aar. Kan Studenten lære ham at spille nogle Stykker paa Klaveret, hvortil han har Lust, vil Manden

Manden legge en Daler til; men han lover ham ingen Befordring: Blive de fornøiede med hinanden, vil han til Afsked give ham 100 Rdl., til at sætte sig i Stand med.

En Medlem af det bekiente Mathematiske og Metaphysiske Selskab af de sande Adepter, udsætter en Belønning af 100 Ducater for den, som kan opfinde den bedste Methode til at forklare alle Videnskaber af Monaderne, og ligesaa meget for en anden, som er lykkeligst i at bevise, at en virkelig Adept bør være en Mand uden alle Følelser. Den samme Medlem lover med det første at udgive Selskabets Historie, i samme Format, som dets Religions Bekiendelse, hvori han vil bevise, at den Mathematiske og Metaphysiske Religion ingen værre Modstandere har, end dem, som dyrke de sinukke Videnskaber. De, som prænumerere, faae hele Barket for 2 Rl., og skulde det blive forbudet, selges det siden ikke under 10 Rdl.

Følgende Breve tillade mig ikke denne gang at fornøie mine Læsere med flere saadanne Efterretninger. Det første Brev er fra Adelsmanden i Selskabet til Præsten, hvilket jeg efter dennes Begiering bekiemtgiør.

Min

Min Ven!

J ved, at jeg betragter de Rettigheder, som min Stand og Formue give mig, som det vigtigste Kald baade af Forskner og af Regieringen. Hr. N. er død, og jeg ønskede at skaffe Menigheden lige saa god en Præst, og baade Eder og mig lige saa fornuftig en Ven igien, som den, vi begge have mistet. Dette er jeg Kirken, Staten, Videnskaberne, mig selv og mine Bønder skyldig. Geistlige Embeder ere desuden hos os den eneste Belønning, som de Studerende med nogen Visshed kunne haabe. Philosophien, Natur-Læren, de smukke Videnskaber, Historien, ja Lovskyndigheden selv, kunne ikke altid nære de saa Personer, som opofre sig til deres Dyrkelse. Det er saa langt fra, at jeg troer, at disse Videnskaber ere en retskaffen Lærer til nogen Hinder i hans Kald, at de meget mere ere nyttige, baade til at fornøie ham selv paa en anstændig Maade, og til at gavne og opbygge hans Menighed. Den Ensomhed og Rolighed paa Landet, som forleder nogle ikke alene til Ladshed, men og til Laster, som ere deres Stand saa uanstændige, hvor herlige Frugter skulde den ikke frembringe for Religionen, Natur-Læren, og alle smukke og nyttige Videnskaber, dersom den blev brugt med den Nidkærhed, Sneedorffs Skrift. 2 Bind. C Son

som man bør kræve af dem, der skulde gøre andre til gode Borgere og Christne, og dersom de bleve opmuntrede dertil? Jeg kiender selv meget saa Studerende, og endnu mindre af det Slags, som jeg ønskede. Deres egne flutte Willkaar, Mangel og deres Medborgeres Stolt-hed, gjør ofte de Beste iblant dem saa forsagte, at de ikke tør tale i deres egen Sag. Stræb selv og ved andre at oplede saadanne. De maae for alting være oplyste og sande Christne, tale vel, og føle selv, hvad de sige. Dersom de tillige besidde nogen Styrke i een af ovenmeldte Vidensskaber, er det mig saa meget des klarere, og I kan forsikre dem, at, naar de svare til min Formodning, skal jeg altid holde mig forbunden til at sørge for, at de kunde leve, og omgaaes dem som mine Venner."

Da jeg havde læst dette Brev, tænkte jeg, at der maaskee kunde være flere Patroner lige saa forlegne som Adelsmanden, for at kiende Folk, som have lagt dem efter saadanne Vidensskaber. Jeg troede, at jeg kunde gøre dem en meget behagelig Tjeneste, ved at indføre i disse Blade nogle Efterretninger, som de forgieves søge i de offentlige Tidender, og da jeg tillige erindrede, at jeg for kort Tid siden vittelig har faaet et Brev fra saadan en Person, besluttede jeg at indføre her et Stykke deraf.

S. T.

S. T.

Min Hoved-Tilbøielighed har fra Barndoms-
 men af været til nyttige Videnskaber;
 Men jeg lærte snart af egen Erfarenhed, at, alle,
 endog de uskyldigste Ting, kunde ved en urigtig
 Anvendelse blive skadelige. En alt for stor og
 maaskee utidig Flittighed i mine første Studenter-
 Aar svækkede saaledes min Helbred, at jeg blev
 uskikket til alle Forretninger. Jeg brugte Læge-
 konstens Hielp: Midler, men forgieves. En
 tærende Syge skulde nu snart afsluttede mit Liges
 Traud, og man bestemmede allerede hemmelig
 Tiden, da jeg ikke skulde findes mere iblant de
 Levende; men det var endnu ikke Forsynets Vil-
 lie. Jeg samlede mod Formodning Kræfter
 igien; og man raadede mig at reise til Carlsbad.
 Min Wei faldt over Halle, hvor jeg efter den
 hyperlige, nu afdøde Prof. Junkers Raad for-
 blev, uden at reise til Badet. Denne Ven-
 ske-Ven, hvis Alts jeg med den taknemmeligste
 Erindring stedse skal ære, hielp mig, nest Guds
 Bistand, til min forrige Helbred igien. Jeg
 fortsatte imidlertid mine Studeringer ved Frede-
 riks Universitetet, saa vidt mine endnu svage
 Kræfter vilde tillade det. Jeg mærkede, at Be-
 vægelse var mig tienlig; Dette, tillige med den
 Begierlighed, som jeg sølede til at gøre mig
 C 2 engang

engang duelig til Fædrelandets Tieneste, begavede mig til at begive mig paa Reiser, og besøge andre fremmede Lande. Jeg opholdt mig nogle Aar i Paris, Rom, London og tilsidst i Göttingen. Imidlertid søgte jeg paa ethvert Sted, saa vidt det stod i min Magt, at forhverve mig de til mit Forsæt tjenlige Kundskaber; dog maae jeg tilstaae, at, da jeg altid var nød til at tage min Pung i Raad med mig, blev jeg skildt ved adskillige Fordele, som ellers flittige Reisende, der ikke ere saa indskrænkede, let kunne opnaae. Jeg kom omsider tilbage, fuld af det stolte Haab, at jeg nu nødvendig maatte finde Døren aaben til min Lykke; Men al! jeg fandt den tværtimod paa de fleste Steder lukket. I Steden for at høste Frugten af mine udstandne Besømmeligheder, seer jeg mig endnu uden Haab, uden Hielp, uden Befordrere. Den mig af mine Forældre efterladte liden Formue har jeg for den største Deel tilsadt paa mine Reiser, og nu er jeg uden Haab til at nyde nogen Nytte deraf. Mon jeg da ikke har Aarsag til at være bekymret; dog, hvem skal jeg klage over? De Mægtige kende mig ikke. Andre have ikke alle Tider Leilighed til at undersøge min Duellighed, om jeg og besidder nogen. Jeg selv har af Naturen kun slette udvortes Gaver til at give Folk fordeelagtige Tanker om de Indsigter, som jeg maa ssee

maaſtee kan have forhvervet mig, og af Mangel paa mundtlig Beſtalenhed, anſees jeg ofte for uanfundig. Ugunſtige Natur! Dig alene, om det var tilladt, vilde jeg klage over, at du ikke ſienkede mig Gaver til at forſkaffe mig Afgang og Indeſt hos de Mægtige, og Bekienſkab med deres Fortrolige. Dog, jeg tier, og tilbeder Naturens Herre, ſom uddeler ſine Gaver wiſelig og til enhver Beſte."

Den, ſom har ſkrevet mig dette Brev til, har fornemmelig lagt ſig efter Lovkyndigheden, Hiſtorien, Geographien og Statiſtiken; Han har under Hr. Putters Opſigt i Göttingen øvet ſig i practiſke Udarbejdninger, forſtaaer Tydſk, Franſk, Engeliſk og Italieniſk.

Saa ſelfomme og kiædsommelige ſom diſſe Eſterretninger maae forekomme de fleſte Læſere, ſaa meget er jeg wiſ paa, at jeg derved forbinde mig de ſaa Menneſke-Benner, ſom tænke ligesom Adelsmanden i Selfabet, og glæde ſig ved enhver Frilighed, ſom gives dem, til at kiende og opmuntre det lidet Tal af duelige Medborgere, ſom ofte ved en alt for ſtor Undſeelfe og Beſkedenhed berøve dem ſelv de fortiente Belønninger.

No. 55.

Mandagen, den 27 Julii 1761.

De Betragtninger, som jeg for kort Tid siden anstillede over Livet, skulde være meget utilstrækkelige til at fornøje de Læsere, som vide at sætte den rette Priis paa det, som alle Mennesker saa meget attraae, dersom jeg ikke vidste at foreslaae dem andre Midler til at leve længe, end at bruge vel de saa Vieblif af et Liv, som, naar det anvendes allerbest, er saa kort og forgiengeligt.

Have Menneskene gjort dem saa megen Umage for at udfinde Midler, til at bevare et Liv, over hvis Noisommelighed de dog hvert Vieblif klage, at der neppe er nogen Kraft til i Naturen, ikke nogen Aare, Vædskæ eller Seene i det Menneskelige Legeme, som de jo i denne Hensigt have undersøgt? Er deres Nysgierrighed og Lettroenhed gaaet saa vidt, at de af Stierternes Bevægelse og Strægerne i Hænderne have villet udregne Livets Længde og Skiebne; Har Uvissheden af alle disse Forsøg ikke kunnet trætte dem i de Undersøgninger, ved hvilke de søge

søge at bevæbne dem mod Dødens Fjendt ; hvor meget bør jeg da ikke formode , at alle Læsere , som elske Livet , ville bruge deres sunde Fornuft til at prøve de Grunde , som kunne forsikre dem om et Liv , der er badde længere og bedre , end det længste og Beste af det Slags , for hvilket de til alle Tider have gjort dem saa megen Umage.

Jeg haaber , at jeg i de foregaaende Blade allerede har sagt nok , for at bevise , at et Liv , som et fornuftig Menneske bør attraae , er et ædlere Liv end Planternes og Dyrenes , og for dem , som gjøre sig saadanne Begreb om Livet , for dem , som sætte det ikke saa meget i Puls- Aarenes Slag , i Fjendskaben , Bøvelsen og Fjællens , som i Siels-Kræfternes uforhindrede Brug ; For dem , troer jeg , at de Betragtninger , som jeg i et andet Blad har anstillet over disse Kræfters store , og for os endog her i Livet umædelige Formue til at gøre , ere nok til at troe , at den Gud , som gjør intet forgiæves , ikke har nedlagt disse Kræfter i saa forgiængelige Maskiner , for at ophøre tillige med samme.

Jeg vil her ikke indlade mig i Metaphysiske Betragtninger af Sielens Væsen , hvilket , af hvad Betskaffenhed det end er , lige saa lidt som alle andre skabte Ting , kan have Grunden til sin Bevarenhed i sig selv ; Den sunde For-

rust nægter vel aldrig, at den samme Magt, som kan skabe, kan og opholde, og naar vi kun i Guds Egenskaber finde vigtige Grunde, hvorfra disse Kræfter, som engang ere skabte, maae vedblive, have vi vel ikke nødig at forlange at see ind i disse Kræfters inderste Natur for at troe, at Gud opholder dem lige saa længe som de Hensigter vedbaare, for hvilke de ere skabte.

Saa klart som det er, at vore Legemer, saaledes som de ere, ikke tierne til at befordre høiere Hensigter end dem, som her i Bløet opfyldes, saa lidt kunne vi med noget Skøn af Rimelighed bømme det samme om Stelens Kræfter. Lusten, Barmen, Jøden, Tjingselen, Fornemmelserne, alle disse Ting ere saa nøie afmaalede efter vore Legemers nærværende Beskaffenhed, at de vel ikke uden en stor Forandring kunne være beqvemme til at leve paa noget andet Sted i Verden, end paa vores Jord-Kugle; Men den samme Tænke-Kraft, med hvilken vi forestille os saa mange og adskillige Ting paa Jorden, med hvilken vi hvert Døgn opdage nye Egenskaber i Tingene, skulle det ikke være mange Ting uden for vor Nærheds, som denne Kraft kunde fatte? Have Menneskene ved Forstørrelses-Glas vist at aabne dem en ny Skueplads i Naturen, og alle disse fordoblede Indsigter have de endnu ikke trettet Forstanden, skulle da Skaberens ikke vide

Midler til at sætte disse Kræfter endnu i en høiere Virksomhed?

At troe, at saa uendeligt et Tal af Legeter, som der ere i Verden, vare samlede i den fuldkomneste Orden, uden at der i denne umaalelige Mængde af Slabninger vare Bæfener, som fattede og sølede disse Fuldkommenheder, er det ikke at forestille sig et vilst Bæfen, som handler uden Hensigt, og hvilken Modsigelse kan være større end denne? Dersom disse Fuldkommenheder i den store Verden ikke bleve kiendte og brugte videre, end de kunne kiendes og bruges af Mennesket i dets nærværende Tilstand, skulde saa meget af den store Slabning være uden Hensigt. Et Bæfen, af saa uendelig en Mægt, af saa hemfigtsfuld en Blisdom, og af saa tierlig en Tilboielighed til at meddele sig, som Verdens Aarsag maae være, skulde have skabt saa umaalelig en Mængde af Ting, hvoraf de fleste ikke havde meer end Bevægelse, nogle saa Følelse, og et faare lidet Tal en Evne, til at sætte hvad han havde gjort. Dette lidet Tal skulde være indskrænket i saa uendelig en liden Pril af Verden, som vores Jord er, og neppe have Tid til at fornemme, at de vare til, før end de igjen forgik. Hele Verden skulde være iopreist for at formere disse Slabninger, som ved at forsvinde lige saa hastig, som de skeds til, gjorde hvert Diebtik alle

Slaverens Hensigter til intet; Hvor mange uret-
 telige Sætninger! Sige de ikke alle, at Bli-
 dommen atbræder uden Hensigter, at Almagten
 virker forgievet, og at en uendelig Gudhed, som
 bevæger Gud til at skabe, er spildt, fordi, naar
 alle fornuftige Væsener vare forgiengelige, skulde
 han efter den utæneligste Tid ikke være kommen
 sit Maal nærmere, end da han først begynte
 at skabe.

Ere der uforgiengelige Væsener til, hvis
 Tankerkræfter og Evtsalighed vare tilligemed Slav-
 ningen, af hvilken saadanne Væseners Fuldkom-
 menhed og Evtsalighed maae være den fornem-
 meste Hensigt, hvilket er da næst overensstem-
 mende med den sunde Fornuft, enten at Gud
 sætter disse Kræfter strax i den høieste Grad af
 Virksomhed, eller at hans Wijsdom følger den
 samme Lov i Alverdens Rige, som i den øvrige
 Verden, at lede alle Kræfter gradviis fra et Trin
 i Fuldkommenhed til et andet? Dersom højere
 Tankerkræfter, end de Meeningfælige, vare skre-
 skabte til en evig Bedvarenhed, og strax blivde
 saa fuldkomne som de kunde blive, var der da
 saa nogen Orden i den fornuftige Verden som i
 den sunlige, var ikke den største Deel af begge
 Alverdens Skab forgievet?

Guds Egenskaber, saaledes som de tiens-
 tre af den sunlige Verden, kunne derfor give de
 for-

fornuftige Væsener en stor Visshed om en høiere
 Grad af Virksomhed, end den, som de opnaae
 i deres første Tilstand. De kunne med lige saa
 stor Visshed, som den, med hvilken de kiende
 Guds Wisdom, Godhed og Almagt af Naturen,
 se, at denne Virksomhed skal vedvare og stige
 til en saa vidt som deres medskabte Evner og For-
 stand tillade; og da disse langt overgaae de snevre
 Grændser, i hvilke de Mennefskelige Sieler her
 ere indsluttede; da der i Aandernes Rige ligesaa-
 vel ere Grader som i den synlige Verden, hvor
 gaaudet er da ikke den Formodning, at Gud søger
 at opfylde alle disse Grader ved Tanke-Kræfter-
 nes evige Tilværelse? Er der i Guds uendelige
 Guldkommenheder og i hans store Gierninger en
 evig og uudtømmelig Anledning for de høieste
 Aander, til at formere hvert Dieblis deres Ind-
 sigter; stige disse Skabninger uden Ophør, da
 skulle jo Skabningens Orden brydes, dersom an-
 dre Væsener ikke efterhaanden bleve forflyttede i
 deres Sted. Denne evige Tilværelse og Virksom-
 hed i Aandernes Verden er det, som vi kalde et
 evigt Liv; Uden det var Skabningen en bestaa-
 dig Død, og, dersom endog Erfarenhed lærer
 os, at den mindste Deel af Materien i alle For-
 andringer beholder en Virksomhed, at intet et
 ganske dødt, ganske inaktivt i Naturen, hvem
 kan da troe, at Tanke-Kræfterne, de Væsener,
 for

for hvis Fornemmelser det øvrige er skabt, at disse skulle tabe ved Regemets Forandring af den Virksomhed, som ikke engang ved Forraadnelsen ophører i det mindste Solegran, i det ringeste Trøe, hos hvilket der i saadan en Omstikkelse altid bliver en Kraft tilbage, ved hvilken det arbejder sig frem til at indtage et andet Sted i Naturen, hvor det er ligesaa levende, og ofte herligere, end det var i sin forrige Tilstand.

Et evigt Liv, som bestaaer i en høiere Grad af alle Sielen-Præsternes Virksomhed. Hvor frugtbar er ikke denne Tanke? Meer end den halve Deel af vores nærværende Liv anvendes paa Regemets Hvile og Bedrøvelse. I den Deel, som vi anvende paa Sønnen, leve vi ikke; Mørket betager os i saa mange Timer, i saa stor en Deel af Naret, den tydeligste, den fuldkomneste af vore sandfelige Følelser, og Sønnen fordunkler dem alle; Den begraver Sielens Fornemmelser af sine egne Virkninger i Phantasieens mørke og uordentlige Afgrund, af hvilken vi vaagne op igien for at fordrive endeel af Dagen, paa at opvarte et skrøbeligt Regeme, hvis klareste Følelser foraarsage os mere Træthed, Smerte og Riidsommelighed end Bellsst. De Dieblis af Livet, i hvilke vi tænke paa høiere Ting, hvor saa ere de? Og naar vi anvende dem best, komme vi da vel videre, end til at kiende
Tinger

Tingenes ubvortes og almindelige Egenheder? Hvor dunkle, hvor langsomme, hvor ufuldstændige ere disse Begreber, og hvor hastig forsvinde de igien, dersom de ikke stedse fornyes? Saaledes er den Kundskab i Stykket, som skal afkastet naar det Fuldkomne kommer, naar Forstanden ikke mere betragter Tingene igiennem det mørke Speil af Sandserne, som forestiller os saa svage og ufuldkomne Billeder, og naar Villiens Virksomhed ikke mere hindres ved de jordiske Tilhøieligheder og ved de legemlige Medskabers Svagheder. Da skal det Liggendesæe, de Kræfter, som vi nu bære i Leer-Kar, det Liv, som er skjult med Christo, aabenbares med ham i Herlighed. Dette Liv bestaaer ikke Alene i en tilsvarende Evne i Forstanden, til at kiende flere og større Fuldkommenheder, og til at fatte dem hastigere og tydeligere, men og i en ligesaa virksom og uophørlig Drift i Villien, til at elske og befordre disse Fuldkommenheder, i Kiærlighed til Gud og til vore Medskabninger.

Vores Virksomhed kan i Henseende til Gud ikke vise sig, uden i Lovsange og Tilbedelser. Dette evige Liv, denne Forstandens og Villiens uophørlige Virksomhed, beskrives i Aabenbaringen under en Tegnelse af de 4 Dyr, som baade uden og inden vare fulde af Dine, og som

uden

uden Ophør Dag og Nat sang det tredobbelte Hellige.

Foruden den uophørlige Betragtning af Guds Fuldkommenheder, som Skriften kalder Beskuelsen, er det og af Fornuften høi- strimeligt, at vore fuldkommere Sielen, ligesom de høiere Aander, finde mange Anledninger til at øve Kierlighed mod deres Medskabninger. Guds Storhed viser sig i en bestandig Virksomhed til Kreaturenes Beste, og skulle vi ligne ham i denne Virksomhed, skulde vi ligne Englene, da maatte vi og ligesom disse blive tjenstgættige Aander; Skriften siger, at de salige Sielen sang Gud en ny Sang, fordi han havde gjort dem til Præster og Konger. Ere der Throner og Fyrstendommer iblandt Englene, blive der Grader i Kundskab og i Fuldkommenhed i det andet Liv, da kan Gud og bruge de fuldkommere Sielen baade til at oplyse og lede andre; Han kan bringe dem til Lærere og til Regenter. Og i denne Virksomhed til at tiene deres Medskabninger, skal deres egen sande Storhed, og Graden af deres Herlighed bestaae. Den største i Guds Rige, siger Frelseren skal være alles Tiener.

Hvilket Liv, hvilken Salighed! dog endnu kunns sølelig for dem, som kiende Sielens Værdighed, og glæde dem i Pligternes Opfyldelse. For de fleste er det sandfelige Liv endnu alt for vigtigt.

vigtigt til at føle ret Salmgheden af saadan en Virkelighed. Disse maae betænke, hvor ofte det Legeme, i hvis Liv og Følelser de sætte saa stor en Deel af deres Enfsalighed, forandrer sig tilligemed dets Begierligheder. Have de nu vel mere af det Legeme, som de bragte med sig til Verden? Smaget den Føde dem, ved hvilken de bleve opfostrede? Vilde de gaae tilbage til den Tilstand, i hvilken de sandt Behag i mange Ting, som de nu ansee med Væmmelse og Foragt? Saaledes skulde og deres med himmelske Legemer overklædte Sieler tænke engang om disse jordiske Boliger. Vore Legemer skulde, naar de betragtes i deres Unbsfangelse, i deres Fødsel, i deres Barndom, i deres Svagheder og i Døden og Forraadnelsen, ikke kunne synes saa usle og ufuldkomne for os i den nærværende Tilstand, at de jo i deres største jordiske Herlighed skulde synes langt uslere for en Siel, som klæder sig selv igien i et forklaret Legeme.

No. 56.

Fredagen, den 31 Julii 1761.

Blant andre Ansøgninger, som ere indsendte til Præsten angaaende det Kald, som er ledigt paa Adelsmandens Gods, har han og faaet dette besynderlige Brev.

S. T.

Det Brev, som De haver ladet indføre i den Patriotiske Tilskuer, har bevæget mig til at søge Deres Bekjendskab, for at erfare, om De holder mig værdig til et Embede, hvortil jeg har stræbt at gjøre mig beqvem, men som jeg nu først for adskillige Aarsagers Skyld har kunnet overtale mig til at søge. Jeg vil i dette Brev beskrive min Tilstand, og det beroer siden paa Dem og Deres Ven, at vælge, paa hvilken Maade De selv ville forsøge, om jeg svarer til Deres Formodning.

I min Skolegang lærte jeg alt hvad man pleier at lære, nemlig det latinske Sprog saaledes, at jeg kunde forstaae og skrive det uden Grammaticalske Feil, og de første Begyndelser af

af det Græske og Hebraiske. Jeg vil ikke tale om de andre Videnskaber, af hvilke jeg ikke engang lærte Navnene og Hensigterne saaledes, at det kunde opvække nogen Lust hos mig til at dyrke dem videre, end der endelig var fornøden til at udstaae de Academiske Prøver. Min Lust var, at jeg kom meget ung til Akademiet, og endnu meer, at jeg udstod disse Prøver, og endte det, som man kalder det Academiske Løb, i den korteste Tid, som efter Lovene var muelig, det er at sige i to Aar. Da jeg efter nogle Maaneders Forløb havde aflagt den anden Prøve i alle verdslige Videnskaber, uden dog at vide mere deraf, end da jeg kom af Skolen, og havde faaet saa herkommelig en Character, at jeg ved næste Befordring blev Baccalaureus, opofrede jeg det andet af mine Academiske Aar ganske til Theologien, uden at have anden bevægende Grund dertil, end at det var Moden, at en, som vilde passere for en brav Karl, maa endelig have Attestaf. Til de andre Videnskaber troede jeg ikke, at der behøvedes saa megen Eersdom, og at kunde, inden de to første Akademiske Aars Ende, giøre saadan en Fremgang i Theologien, Kirke-Historien og de lærde Sprog, at man fortiente den beste Character, holdt jeg for en besynderlig Ære. Jeg begynte strax paa mit System, og lærte snart at svare saa færdig Sneedorffs Skrifts Bind.

D

paa

paa alle Spørgsmaal, at domme saa rigtig i alle Religions-Stridigheder, og at igiendrive med saa mange Grunde alle Bildfarelser, at jeg holt mig selv meget fløgere end alle de Lære-Fædre, som have været til, førend Universitetterne bleve stiftede, og den Scholastiske Theologie blev bestemt; Jeg kunde ikke begribe, hvorledes disse Folk kunde have begaaet saa mange Feil, som jeg sandt antegaaede hist og her i Kirke-Historien, og som jeg kunde igiendrive, saasnart jeg kun hørte dem. Jeg tvivlede ingenlunde, at om jeg havde levet paa de Tider, skulde jeg have talet og skrevet langt rigtigere end baade Augustinus og Origenes. Med Skriften fik jeg ikke megen Tid at gøre mig bekiendt; jeg havde nok at bestille med Sprogene, og at lære de Steder uden ad, af hvilke jeg skulde bevise de Theologiske Sætninger og igiendrive Rietterne. Om den naturlige Theologie troede jeg, at den var alle Menneſker medfødt, og af den Moralske havde jeg nok i min Catechismus. Jeg havde hørt, at den første let kunde forføre Folk til Bantroe, og at den sidste gjorde dem til Phariseer og Pietister. Med saa Ord, jeg sagte kun at være fast *in Theticis & Polemicis*, og meer troede jeg ikke, at jeg behøvede til en Examen. Denne Prove overstod jeg i mit 17de Aar, og da jeg endnu havde 8 Aar tilbage, førend jeg kunde søge

Præste-

Præste-Embedet, var jeg selv meget forlegen, hvorledes jeg skulde anvende denne Tid. Jeg forstod ikke andet end lærde Sprog, det Græske og Hebraiske havde jeg ikke megen Lust til; Saa meget Latin, som jeg behøvede til at være Præst og Academicus, vidste jeg. De fleste Bøger, som ere skrevne i det Sprog, ere Systematiske, og deri troede jeg, at jeg var grundet nok. At prædike, holt jeg for en let Sag, og naar nogle undertiden sagde, at jeg gjorde vel i at lære Engelsk og Fransk, at dyrke de smukke Videnskaber, og det Danske Sprog, loe jeg dem ud, og ansaae dem for Narre, som troede, at en Student, som havde gaaet Skolen og Akademiet igiennem, behøvede at lære sin Moders Maal, eller for Folk, som ikke forstod deres Theologie, og lærte fremmede Sprog, for at kunne stiele deres Prædikener af Engelske og Franske Postiller. At legge mig efter andre Videnskaber, som efter min Mening ingen Nytte havde i Theologien, holt jeg ligesaa daarligt, som det var uansæendigt for en Person, der allerede var klar fra Akademiet, at høre Forelæsninger paa nye.

Der var altsaa i mine Tanker intet tilbage, hvorpaa jeg kunde anvende den øvrige Tid, undtagen de Academiske Øvelser. Den Være, som jeg derved ventede at indlegge mig, og hvor-

ved jeg haabede at legge Grund til min tilkom-
mende Lykke, bevagede mig til at opofre mig til
Philosophien. Jeg bragte det hastig saa vidt
i Tanke-Konsten, at jeg kunde rigtig fremsætte
og besvare et Argument. Ved daglig Øvelse
fik jeg en Færdighed i at tale Latin, den fornødne
Driftighed til at forsvare en Mening, som blev
mig forelagt, og til at sige andre imod: jeg
merkede, at nogle saa almindelige Sætninger
vare tilstrækkelige til at finde noget at sige mod
alle Materier, endog dem, som jeg ikke selv for-
stod. Naar Indholdet af en Sætning eller et
Strids-Skrift var mig fremmed, søgte jeg at
finde nogle Modsigelser eller Urigtigheder paa
Titelbladet, i Inddelingen, i Ordene og Cita-
tioner; og jo mere uventede faadanne Ind-
vendinger vare, desmere fornøiede jeg mine Til-
hørere, desmere blev jeg roest for min Skarp-
sindighed.

Endskjønt jeg ikke behøvede meget af Phi-
losophien til disse Øvelser, gjorde jeg mig dog
ved den Anledning mere og mere bekendt med
denne Videnskab. Jeg fik Smag paa den Ma-
thematiske Methode, jeg læste ikke andre end
Wolfianer, og troede, at alt hvad der ikke var
skrevet paa den Maade, var ikke værd at læse.
Dette havde ikke alene den Virkning, at jeg
endnu mere end tilforn foragtede alle Bøger, som
vare

vare skrevne i den sædvanlige og naturlige Stil, paa levende eller fremmede Sprog, men og alt hvad der var grundet alene paa en Historisk og Moralsk Visshed. Historien var i mine Tanker ikke værd at beskæftige et fornuftigt Menneske. De smukke Videnskaber og Veltalenheden vare Fostre af Indbildningen og Passionerne, og naar man vidste at demonstrere Pligterne, behøvede man ikke saadanne Midler til at overtale. Endelig kom jeg saa vidt, jeg skammer mig nu ved at sige det, men jeg maae ikke dølge noget for Dem: Jeg kom saa vidt, at den samme Siel, som søgte en saa kildrende Fornøielse ved et spidsfindigt Kloster-Argument, var ubevægelig ved den beste geistlige Tale, og ved den aanderigste Sang. I en Afhandling om Monasterne og om den forudbestemte Harmonie, som var skrevet efter den Mathematiske Methode, var alting klart; Men naar jeg læste Papes Forsøg om Mennesket, og Youngs Tanker, fandt jeg i den første ikke andet end Tvivl og Bankundighed, og i den sidste lutter Mørke. Mit Theologiske System, som jeg uden megen Undersøgning løb igennem for at faae en Examen, et System, hvorved jeg tænkte kans lidt og søgte endum mindre, kunde ikke længe holde Stand mod min fiendelige Fornufts regelmæssige Angreb. Noгле Følelser, som vare blevene tilbage

af en christelig Opdragelse; opvakte endnu nogen Erbødighed for den Bog, som jeg var vant til at betragte som min Lyksaligheds eneste Grund, men som jeg dog aldrig havde læst i Sammenhæng og med Agtsomhed. Disse Følelser betragtede jeg som Svagheder, og behøver jeg da at sige Dem, med hvilke Fornemmelser min Metaphysiske Sjel læste Davids Sange, Salomons Tænke-Sprog, Christi Prædikener og Pauli Breve.

Hos en Mand, som ikke kiendte den menneskelige Forstands Skrøbelighed og Feilhed af den almindelige Studere-Måde, saa vel som De, skulle jeg ved denne Bekiendelse gøre mig forhadet; Men jo meer oprigtig den er, og jo mindre jeg skuler mine egne Feil, desmere haaber jeg, at De troer hvad jeg nu har den Ære at fortælle dem om min paafølgende Forandring. Efter nogle Aars Grublen, fandt jeg uopløselige Vanskeligheder i de vigtigste Sætninger af denne demonstrative Philosophie, som tilforn havde gjort mig saa stolt, at min metaphysiske Samvittighed imidlertid ikke tillod mig at være Præst, af Frygt for at undervise andre i en Lærdom, der var bygget paa saa svage Grunde som Christendommen. Jo mere jeg tænkte selv i Philosophien, desmere formædede sig disse Vanskeligheder, og naar min Fornuft i alle disse Tvivl skulde vælge

sælge noget, fandt jeg, at det firkerte, det rimeligste, det som var kraftigst baade til at tilfredsstille mig selv og til at gøre mig nidkier i mine Pligter, vare Sandheder, som jeg havde hørt i min Barndom, og som jeg ikke agtede, fordi de vare almindelige, og fordi jeg aldrig ret havde forstaaet dem. Min Philosophiske Kundskab, min Grublen, mine Tvivl førte mig hvert Øieblik efter mange Omveie tilbage til disse enfoldige Sandheder, i hvilke min stolte Fornuft mod sin Villie maatte søge Hvile, og fandt hver gang en nye Anledning til Berragninger, som gav dem en høiere Grad af Rimelighed. Jeg foretog mig, og dette var den allerførste gang i mit Liv, at læse Skriften ganske igjennem. Jeg opholdt mig ved den første Læsning ikke saa meget ved det Historiske, som ved Lærdommene, og i disse fandt jeg saa stor Overensstemmelse med den sunde Fornuft, og med den menneskelige Natur saaledes, som den ved nøiete Eftertanke kiendes af Erfarenhed, med dens Drifter og Følelser. Jeg fandt i Maaden, paa hvilken disse Sandheder vare udtalte, noget saa værdigt, saa oplysende, saa beqvemt til at sætte den hele Siel i Bevægelse, at jeg ansaae alle de Bøger, som jeg hidtil havde læst med Vemmelse.

Jeg faldt derved til en anden Ydetlighed. Jeg foragtede alle verdslige Videnskaber, og over-

No. 57.

Mandagen, den 3 August 1761.

Caron overbragte engang til de Dødes Rige en heel Skibs-Ladning fuld af misfornøiede Sieler, Felt herrer, som beklagede, at de vare faldne midt i deres Seirvindingers Løb, og paa en Tid, da de tænkte at udføre de største Foretagender. Skionheder, som i deres blomstrende Ungdom vare bortrevne af mange Tilbederes Arme. Lærde, som vare døde midt i Undersøgninger, ved hvilke de haabede at gjøre Opdagelser, som fortiente U dødelighed. Hofmand, som vare bortrykkede paa en Tid, da de ventede at naa deres Ønskers Maal, og at høste Frugten af den Yndest, som de ved saa mange flittige Overtøininger, ved saa mange uøifommelige Lein endelig havde forhvervet sig. Rige Folk, som vare døde, førend de havde opmaaet den fulde Sum af den Capital, som de ønskede sig, og som de med saa mange Aars Hunger og Sved havde samlet. Velslystige, som havde spist og drukket sig ihjel, og som klagede over Skiebnen, fordi

forbi deres Maver ikke havde været sterke nok til at fordsie alt hvad deres Dine begierede.

Giver Eder tilfreds, sagde Caron, I kien-
de endnu ikke det Land, hvor jeg fører eder hen;
Det er et Land, hvor I behøve ingen af disse
Ting, hvis Fortiis I nu saa meget beklage. I
de Dødes Rige er ingen Strid; Der ere Alle
lige. Der er ingen Forskiel paa Rion eller
Stand, og vi behøve hverken Penge eller Spise.
I finde der et Liv, som ingen kan berøve Eder,
og som behøver ikke nogen Underholdning; Ind-
byggerne tale et Sprog, som er fuldkomnere end
alle de jordiske Tungemaal, og I skulle hvert
Dieblif see nye Ting, som fortiene Eders Op-
merkksomhed mere end alt hvad I have seet paa
Jorden. Dersom I skilte Eder vel, skulde I
blive elskede af alle de gode Stiele, og I behøve
her ikke saa forgiengelige Ting, som Rigdom,
Stionhed og Stand, for at blive agtede. Dette
er just vores Ulyksalighed, svarede de alle med
een Mund. Hvad skal jeg gjøre i et Land,
hvor man aldrig fører Krig? svarede en Felther-
re. Jeg forstaaer ikke, hvad det er for en Rier-
lighed, som I tale om, sagde en Skygge af et
Fruentimmer, som havde været meget deiligt;
Stiele, som have ingen Ansigter, ingen hvide
Hænder, kunde de elske? Hvortil nyttar at min
Kundskab, svarede den Førde, i et Land, hvor
man

man taler hverken Græsk eller Latin; Jeg er for stor en Kiendet af det Gamle for at finde Enstik at være paa et Sted, hvor J sige, at Alting er nyt. Bruger J ingen Opvartninger, sagde Hofmanden, hvormed skal jeg da fordrive Tiden, og i et Land, hvor alle ere lige, kan der jo ikke engang være skikkelige Folk? Skaf mig mine Penge igien, sagde den Rige, og jeg vil give mig tilfreds, jeg vil fordrive Tiden ved at tælle dem; thi jeg havde dog ikke i Sinde at bruge dem til andet. Kan man sove i de Dødes Rige? sagde den Velslygte, thi i et Land, hvor man hverken spiser, drikker eller elsker, skulde det være min eneste Enfsalighed.

J have alle beklaget Eder saa meget over Døden, sagde Dommeren, som uddeler Skieb-
nen til de ankommende Sieler; velan, det skal være Eder tilladt at gaae tilbage igjen i Livet, og J skulle med alle dets Skrøbeligheder være udødelige. Vi skulle dog engang blive gamle, og jeg kunde ikke mere gaae i Krigen! svarede Feltsherren; og jeg skulde ophøre at være smuk, sagde Fruentimret. Min Hukommelse skulde slaae Feil, mine Videnskaber gaae af Moden, sagde den Lærde. Jeg maatte af Alderdom engang forlade Hoffet, tage min Afsked, og boe paa mit Gods, sagde Hofmanden. Jeg skulde leve og see Prisen paa alting stige, og Kenterne at

at falde indtil i p. E., sagde den Rige; og jeg, sagde den Belystige, skulle vel blive saa gammel, at jeg hverken kunde tygge eller sove? Nei, raabte de alle, saadan en Udødelighed forlange vi ikke.

I ere meget besynderlige Sieler, sagde Dommeren, I skiotte ikke om den høiere Lyssalighed, som tilhødes Eder her, ikke heller vilde I have Eders forrige Begjæmmer igien, og dog forlange I, at saae alle Eders forbiiste Tilboeligheder opfyldes; Vel an, jeg vil overbevise Eder med Eders egen Erfarenhed, hvor ubillige Eders Klager ere. Jeg vil tilstaae Eder disse Ønsker, saavidt det er mueligt. Dag disse Bierge, sagde han til Feltsherren, staaer en udødelig Krigs-Hær af Schyter og Cimbrer, som er færdig til at lade sig bruge saa meget som I lyst. Jeg vil anvise Eder, sagde han til den Lærde, en Bølg iblant de Græske og Romerske Forfattere. Eders Skat, sagde han til den Rige, har jeg, for at hindre, at Eders Arvinger ikke skulde dele og forøde den, ladet nedgrave i en mørk Kelders under Eders Huus, og I skulle have Tilladelse at spørge der saa meget som I vil. Og Eder, sagde han til den Belystige, giver jeg en Overflødigbed af alle Retter, en Fornu til at spise uden Ophør, og at smage alt hvad I lyst, uden nogen Tid at blive mæt. Dette er mig altsammert
let,

let, sagde Dommeren; men den største Vanskelighed er at forandre den, som endnu ere tilbage. J er ikke tient, sagde han til Fruentimret, med at faae en Skonhed igien; som ikke finder her nogen Tilbeder; og da denne Lyst er af alle jordiske den, som snarest ophører ved Legemets Død, saa kiender jeg og ingen blant alle Siefene her, der skulde have Lyst til at være Eders Galant. J et Land, hvor alle ere lige, skal det være ligesaa vanskeligt, sagde han til Hofmanden, at finde en Post for Eder; og det er for meget at forlange, at jeg for Eders Skyld skal forandre vores hele Stats-Forsatning. Alt, hvad jeg formaaer, sagde han til Fruentimret, er at give Eder igien Eders Ansigt smukkere end det nogen Tid har været, og at lade denne Cavalleer, sagde han til Hofmanden, nyde den Lykke, som han i Livet agtede saa høit, at være saa deltig en Persons eneste Tilbeder.

De gif alle forneiede høit, og enhver haabede at besidde en Lykkelighed, som aldrig skulde faae Ende.

Felsherren stillede sig for i Spidsen af en Krigs-Hær, som med den fuldkomneste Orden løstede hvert et Bink, og angreb Fienden med saadan en Tapperhed, at der ved hvert Angreb faldt mange Tusende. De Slagne, thi alle vare udødelige, reiste dem strax igien. Begge

Krigs

Krigs-Hære, bleve i et Dieblig igien opstillede i den forrige Orden; Nye Slag, nye Seiervindinger; Og hvor lange de end varede, bleve begge Krigs-Hære endda lige saa talrige, lige saa friske og muntre som tilforn. Der blev intet vundet eller tabt, uden Æren, og Alting kom igien i sin forrige Stand. Jeg veed ikke, hvad mange Aar disse tvige Krige vedvarede, uden at afbrydes ved Sommer eller Winter, Nat eller Dag, førend Feltsherren endelig blev fæd af et Arbeide, som var saa uforanderligt, og hvorved han ikke udrettede noget. Han klagede sig for Dommeren, og søgte at undskylde hans Misforretelse dermed; at man førte anderledes Krig her end paa Jorden. Jeg tager Feil, svarede Dommeren; Intet Verdselig Krig, som er stiftet ved store Erobring, har været beständig. I de fleste Krige vindes ikke andet end Æren, og naar I have opofret saa mange Mennesker for at møde den forsætteligste Begierlighed, ere I dog misfornøiede, fordi I ikke kunne ødelegge det hele menneskelige Røn. Før i fortryde paa, at Forsynet lader Mennesker fødes igien, og at det opbygger, hvad I nedbrøde; ville I og misunde disse Sieler, hvis naturlige Liv I saa lidet agte, at være udsødelige? Saadan en Siel som Eders, sagde Dommeren, fortjener endnu ikke Udsødelighed. Gaae tilbage til Livet. Bliu
Soldat

Soldat igten i den Krigs-Hær, som J anførte, og lær af Erfarenhed at kende alle de Eidelser, som J have påført andre.

Den Lærde søgte med en umættelig Begierlighed efter de gamle Grækere og Romere; han fandt Cicero og Cato i en alvorlig Samtale om Guds Egenskaber, om Sielens Natur, om Pligterne, Lovene og Reglerings-Konsten. Han hørte længe til, og følede kunns lidet af Sproget, men endnu mindre af Matorien. Hans Verbovlighed for disse ærverdige Personer, og hans Frygt for at begaae en Feil mod Sproget, var alt for stor til, at han skulde understaae sig at tale først. Endelig bleve de ham vært, og spærte, hvem han var. Eders Lands-Mand, svarede den Lærde, thi endskjønt jeg ikke har den Lykke at være fød i Eders gylde Alder, og at have seet Rom i sin Velmagt; tør jeg dog vel kalde mig en Rømer, for den Nidkærlighed, som jeg har vist for det Rømerske Sprogs Ære, for at op- lede Eders Haandskrifter, bevare hver en Tøddel af Eders ubodelige Værker, og frie den mindste Bevning af Alderdommen fra Undergang og For- glemmelse. Paa disse Ting, som jeg har agtet højere end mit eget Fædrelands Ære, Sprog og Historie, har jeg anvendt mit hele Liv, og den eneste Enkeltighed, som jeg sæler i denne Tilstand, er at kunne oplyses af Eder om adskillige Ting i det

det Romerske Folks Historie, som mit jordiske Liv, endog naar jeg tog Natterne til Hielp, ikke var langt nok til at udfinde. Du, en Romer, sagde Cato, en Barbar er du. Baade dit Sprog og din Tankemaade rober dig. I nedrige Sieler, som nedstamme fra de vilde Fjell, som ødelagde mit Fædreland, tænker I at blive værdige til at kaldes Romere derved, at I læse deres Skrifter, at I tale deres Sprog med grove og ufilebne Tullinger, at I samle Levninger af de Byer, som Eders Fædre brændte? - Nei, at elske sine Pligter, at opofre sig for det Almindelige, og være ubevægelig i store og ædle Forsætter, det er Egenskaber, som gjøre Fjell værdige til at optages i vores Borgerkab. Jeg fornemmer, sagde den Lærde ved sig selv, at Cato er ligesaa alvorlig efter Døden, som han var i Livet; Jeg vil gaae til Horak, han skal være bedre at leve, det vil glæde ham at see mine Anmerkninger oven en af hans Døder. Disse Anmerkninger udgjorde saa stort et Værk, at Formaten alene var nok til at sætte Horak i den største Forundring. Jeg er Dem meget forbunden, sagde denne gamle muntre Poet, fordi De haver villet gjøre Dem den Umage at tillegge mig saa mange Tanter, som jeg aldrig har havt. Den Døde, som det har behaget Dem at skrive saa stor en Bog om, er intet mindre end Virkning af en dyb Philosophie

phie eller af en vildestig Lærdom. Jeg gjorde den færdig i et Selskab, hvor der var for god Wiin og for mange smukke Ansigter til at jeg skulde tænke saa meget. De gjør mig megen Uret, om De troer, at jeg har været lærd; vil De gjøre Bekjendtskab med saadanne Folk, boer her en Mand næst ved, som hedder Orbilius, hos ham kan De faa Oplysning nok om Ordenes Alder, om deres Oprindelse, om Skrive-Rigtigheden og om alle de Forordninger, som ere foregaaede i Sproget. Jeg beklagede mig fornemmelig om Lærlærne; Jeg prøvede dem efter den sunde Fornuft. Jeg talede Latin saaledes, som man talede det i min Tid i Rom, det er at sige, som fornuftige og flebne Folk tale deres Moders Maal, og deri bestod min Sprog-Konst. Efter mange saadanne Samtaler, ved hvilke den Lærde begynte at tabe endeel af sin forrige Smag, uden dog at blive bedre oplyst, var han endelig saa lykkelig at træffe Socrates, for hvilken han beklagede sig over den Tid, som han havde spildt paa en Lærdom, for hvilken han blev saa lidet agtet, endog i de Dødes Rige. Han bad Socrates, at han dog vilde sige ham, hvori den Wiisdom bestod, for hvilken man endnu ærede ham saa meget i Verden, og hvorved han syntes at være saa lykkelig her. Jeg har læst meget derom, sagde den Lærde, men jeg har aldrig for-
 staet

Skætt det ret. Min hele Blisdom paa Jorden, sagde Socrates med en Smil, bestod deri, at jeg vidste selv, at et dødeligt Menneske ikke kan vide meget, at jeg satte min Enfsalighed alene i Pligternes Udøvelse, og haabede et bedre Liv. Det kostede den Lærde megen Umage at overtale sig selv, til at troe dette; men af Frygt for at faa lige saa haard en Dom som Helsherren, der som han paa nye klagede over Skiebnen, blev han hos Socrates saa længe, indtil han fuldkommen havde lært, at han vidste Intet.

Den Rige hørte daglig saa mange Forhandelser af sine Arvinger, fordi han havde skilt sine Penge, at han blev tiid af at vaage længer over sin Skat. Da den Belystige havde forsøgt alle Forandringer saa længe, indtil han var bleven vant til dem alle, og fandt ikke mere Smag i noget, sølte han tilsidst ikke andet end en umættelig Hunger. De ønskede begge at blive forløste af deres Fængsel, og Dommeren lod den første Siel fde i en Tigger og den sidste i et Svlin.

Det varede ikke nær saa længe, førend den Smukke og hendes Galant ønskede uden noget Billaar at skilles ad; deres Sieler bleve forflyttede i to hestlige Møhrer, som man siden solgte til Slaver paa Colonierne.

No. 58.

Fredagen, den 7. August 1761.

En rig Handelsmand, som kommer undertiden i vores Selskab, har en Søn, som nu først er af den Alder, at hans Fader maae bestemme, hvortil han skal bruges. Hans Venner ere alle af de Tanter, at han ikke bør være Kæbmand; Hvem, sige de, som kan leve af sine Midler, vil vel have den Urde og Usikkerhed, som følger med en Stand, der desuden her i Landet ikke meget er agtet? Mogle ville have ham til Officeer, andre, at han skal studere, ikke for at blive ved Videnskaberne, hvilket i deres Tanter er for en Mand af Midler lige saa lidt anstændigt, som at være Kæbmand, men for at gaae de sædvanlige Grader igiennem, som der behøves til at faae en Stats- eller Justits-Betiening. For at legge en sikrere Grundvold til denne Enkle, raade de fleste Faderen til at lade sig adle, og naar denne foreholder dem, at alt dette koster Penge, og at han gjør disse Bekostninger for at sætte sin Søn ud af en Stand, i hvilken han let kan forsørges og ikke alene bevare, men og forege sin Capital, for

for at trænge ham ind i en anden, hvor der er
 saa mange Sægende, at han maaskee sildig eller
 aldrig faaer noget at leve af, forekaster de ham
 altid, at han er gierrig, og har ingen Ambition:
 Lad være, siger de, at Eders Søn aldrig kommer
 til Embede eller Løn, en stor Skade for en Pers-
 son som har 3,4000 Rdlr. om Aaret at fortære,
 og som ikke behøver at tjene; han faaer altid en
 Character, og man gaaer ham ikke let forbi. Det
 er dog bedre at være Noget end Intet; For en
 Mand, som har Ambition og Midler at gjøre
 alting med, er det dog angennemmere at hedde
 Belæde og Belbyrdige, Hviæde og Belbaarne
 Hr. von = = = end at kaldes Stet og ret Mons-
 ieur Herr Petersen.

Faderen aabnede sig engang for vores A-
 delsmænd. Jeg vilde nødig, sagde denne, raade
 Dem noget i en Sag, som er af den Beskaffen-
 hed, at De maaskee kunde troe, at jeg talede af
 Misundelse. En Ting maae jeg først spørge
 Dem om: Troer De, at Deres Søn er skikket
 til Kjøbmandskab? thi for at overbevise Dem,
 at jeg ikke foragter Deres Stand, eller er saa
 stolt af min egen, at jeg skulde tale af Passion;
 maa jeg sige Dem, at jeg agter Handelen for
 saa vigtig en Sag, at jeg seer heller, at Folk
 blive Rangs-Personer af de fornemste Classer,
 end disse Kjøbmænd, som ofte ikke alene forderbe

Handelen for dem selv og for andree; men og spille Statens og Nationens Credit. Riebsmanden svarede ja, at han meente, at han havde baade Genie og Eyst til Standen. Saa raader jeg Dem, svarede Adelsmanden, som en Ven, enten De bliver vred paa mig eller ei, at De ikke af Deres Benners Forsængelighed lader Dem forlede til at sætte Deres Søn ud af en Stand, i hvilken De selv kunde gøre ham til en lykkelig Mand og til en nyttig Borger.

De klender mig for vel, sagde Adelsmanden videre, til at troe, at jeg tænker som nogle af min Stand, at de samme Fortienester, ved hvilke vore Forsædre have banet sig Veien til de Fortrin, som de nyde i Staten, ikke kunde gøre Efterkommerne ligesaa værdige dertil, eller at disse Fortrin skulde være bundne til visse Navne alene. Det er ikke for mine eller for min Families Fordele, men for Standen jeg taler, og ikke for denne Stand alene, men for alle Stænder, imellem hvilke der bør være en vis Symmetrie, om en heel Stat skal bestaae. Det er saa langt fra, at jeg misunder nogen anden Stand sin Ansæelse og sine Fordele, at jeg tværtimod ønskede at kunde forskaffe dem saa mange, og at gøre dem disse saa kendelige, at enhver vilde agte sin egen Stand for den vigtigste i Staten. Eders Stand, min Herre, har virkelig saadanne Fortrin,

Fortrin, at naar I kende Dem selv, skulde I være for stolt til, at lade Eders Søn adle. Betragt dem engdang! Have vi nogle Midler, nødes da ikke vores Stand til at forøde dem paa tusende Maader? Og have vi vel den Fællighed til at forbyrve dem igien som I? Hvor mange adelige Betieninger ere der, i hvilke vi kunne, jeg vis ikke sige, berige os, men komme ud, uden at tilsatte af vore egne Midler? De Borgerlige Betieninger ere i Almindelighed baade mange flere og mere fordeelagtige. I have, foruden disse, mange Midler til at forbyrve, som vi berøve os selv ved en forsængelig Ære, der ikke tilveiebringer os andet end Misundelse. Denne Ære, min Ven, vilde I vel tilkiøbe Eder den, ved at opgive en fordeelagtig Handel, og ved at berøve Eders Efterkommere saa mange visse og sikre Midler, til at blive gode Huus-Fædre og nyttige Borgere? I klager, at Eders Stand ikke er æret nok. Jeg tilstaaer det, og jeg beklager det ofte selv. Men hvem er det, som meest forsætter den? Er det dem, hvis Domme ere af nogen Vigtighed? Alle fornuftige Folk; alle de, som kende Verden, mon de ikke agte en erfaren, nyttig og velhavende Borger meer end 10 nøgne Adelsmænd, som intet have lært? Enhver Petit-Maitres, enhver Mars Domme, skal den besæge os til at forandre vor Stand, hvad kan da være

være bestandigt, hvad kan bringes til Fjndfemmenhed i et Land, og det som endnu er mere, hvor kan noget Menneske være fornøiet? Lad nogle usornuflige Folk af Adelsstanden begynde Eder undertiden med Stolighed, maade de fortieneste Mænd i vores Stand, de, hvis Forsødre have gjort Riget de vigtigste Tjenester, maade de ikke taale, at Mængden hvert Dieblis opholder sig over dem, misunder dem deres Fortrin, og igiennemgaaer baade deres Levemaade og deres Foretagender. Troe mig, min Ven, Eders Stand skulde være meget mere agtet, end den es, dersom Eders Medborgere i Stedet for at betle om Titler og Adels Breve viiste i Gierningen, og ved at blive ved deres værdige Kald, den Egenlybighed for alle saadanue Ting, som de til Altid vise ved at opholde sig over vores Stand; og naar I nu faae disse Herligheder, blive I da mere ærede derved? Adelen, agter den Eder mere end tilforn? Den usornuflige Deel deraf, de, som ikke have andet at byrste sig af end et Stamme-Navn, en Titel, en Rang, de kunde maaskee agte Eder, men sandelig ikke de Formuflige. Og Eders egen Stand, den anseer Eder som Overløbere, der kaste Foragt paa de Forretninger, for hvis Skyld alene I fortjene at æres. For at gaae paa den høire Side af Folk, som i alle Formufliges Dine ofte være saa lidet værd, at man ikke

ikke engang satte Eder i Ligning med dem, for-
 ringe I Eder selv, forlade Eders Stand, og
 gjøre Eder til et Maal baade for Adelens Foragt
 og for Eders Medborgeres Misundelse. Uden
 at kunne haabe de store Fordele af Adelsstanden,
 opofre I de største og viffeste, som Videnskabernes,
 Konsterne og Handelen give Eder, og som
 beroe langt mere paa Eders egen Flid end paa
 Gnist og Lykke. For at sige min Mening kort:
 har Eders Søn ikke Lyst eller Genie til Hande-
 len, har han saa megen Bequemhed til Viden-
 skaberne eller til Krigen, at I troe, at han kan
 gjøre sig værdig til Uesposter paa den Maade,
 som Adelskab bør forhverves, og uden hvilken
 jeg agter en gammel Adelsmand ligesaa lidt som
 en nys; belaa saa anvend Eders Midler paa at
 give ham saadan en Opdragelse, og jeg vil selv
 gjøre mig en Fornøielse af at tiene Eder i hvad
 jeg kan: Men har han ikke besynderligt Genie til
 en anden Stand; er han, som I selv siger,
 skikket til at blive en god Kiøbmand; saa bør
 ikke eders Stand en duielig Borger, for at for-
 øge vores med en slet Adelsmand.

I det samme kom Kiøbmanden af Selskabet
 villigen med nogle andre Fremmede ind. Denne
 Mand er saa nidkær for sin Stands Ære, og
 har den Lykke at være for sine Fortienester saa
 agtet af alle Stænder, at det sjelden falder en
 E 5 Adels-

Adelsmand ind at være stolt i hans Nærværelse, og at de Kiøbmænd, som kiende ham, ikke tør lade ham høre, at de ere misfornøiede med deres Stand. Jeg har læst saa meget i Heraldiken i disse Dage, sagde han, at jeg nær havde glemt at skrive med Posten; Jeg saaer et Brev, paa hvis Udskrift Haanden syntes at være mig ganske bekendt, jeg troede, at det var fra en god ærlig Kiøbmand i Jylland, med hvilken jeg har handlet i mange Aar: men i det jeg vilde aabne det, seer jeg i Stedet for de sædvanlige Bogstaver M. A., som betynder Niels Andersen (thi saa hedder denne gode Mand), et Seil saa stort som paa et Familie-Brev, hvori der var et adeligt Baaben fuld af saa mange Afdelinger af røbene og firbenede Dyr, at jeg troede, at det var fra en Potentat i Europa, som havde lige saa mange Riger og Fyrstendømmer; thi jeg tænkte ikke paa saadanne finaa Folk, sagde han til Adelsmanden, som føre kun en Stierne, en Fugl, en Bielle, og undertiden slet intet i deres Baaben. Jeg aabner det, og finder ikke andet deri end en Anvisning fra en Kiøbmand i Amsterdam til at betale nogle Penge til en vis Mand her i Byen. De kan let tænke, hvor nysgierrig jeg var for at vide, hvilken denne store Mand var, hvis Haand lignede saa meget min gode Ven Niels Andersens. Jeg ledte i Triers Baaben-

Kunst,

Kunst, i den Bog, som kaldes die Durchlauchtige Welt; Jeg gik til en lærd Mand, som er stærk i de Danske Familiers Genealogie; men ingensteds kunde jeg faae nogen Oplysning om disse Hieroglyphiske Tegn. Jeg tænkte, Manden, som skal have Pengene, melder sig dog vel med et andet Brev, hvori den, som har sendt mig denne Hollandske Anviisning, gjør mig den Ære at sige, hvem han er. I Gaar fik jeg endelig mit Onske opfyldt og min Nysgierrighed tillet. Hvad mener De? Denne Herremand, som jeg i Begyndelsen holdt for en fremmed Potentat, er virkelig ingen anden end Niels Andersen, som nylig skal have udfundet, at han paa hans Sl. Mormoders Side nedstammer fra en Tydsk Baron; Hans Søn, som for tre Aar siden stod i hans Kram-Bod, men nu er gaaet ud i Fremmed Tjeneste, har gjort denne Opdagelse, og Hovedet er derved bleven saa fornyet paa den gamle Mand, at han og har taget den anden Søn fra Handelen og forskrevet en Tydsk Student til ham, som han lader kalde Hofmeister. Ved disse og flere saadanne Optog er han bleven saa latterlig for alle Folk i Byen, at man ikke kalder ham andet end Baron Andersen.

Nei, da priser jeg den Mand, sagde han til den anden Ridsmand, saadanne Folk ere en Ære for vores Stand. Enhver veed, at han
baade

baade er agtet nok til at kunde blive andet end
 han er, og at han har Formue til at vedligeholde
 Pragten af en høiere Stand. Have I endnu
 ikke besluttet, sagde han til den samme Mand,
 at lade Eder's Søn reise? Det unge Menneſke
 har et fortreffeligt Gentle til Handelen; Men
 han maae være nogle Aar i London eller Amster-
 dam. Jeg frygter ellers, at han bliver besmit-
 tet med de nationale Fordomme, som ere saa ſka-
 delige for Handels-Standen, og at hans Sind
 bliver nedtrykt ved Standens ringe Agtelse og
 dens indſtrængede Tænkegaade. Vi have Lav
 for Stomagere og Skrædere, diſſe Folk lære deres
 Haandværk i otte Aar; de reise, de gjøre Prøver
 førend de ſætte ſig ned; endſkiønt en ſlet Arbejder
 af diſſe Profefſioner ikke let kan ſkade andre end
 ſig ſelv. Gjør en Skoemager ſlette Skoe, gaaer
 man til hans Naboe, og er der ikke en god Skoe-
 maker i hele Byen, ſaa forſkriver man dog ikke
 let fremmede Skoe; Slette Klobmænd derimod
 fordærve ofte Handelen baade for ſig ſelv, for
 Landet og for Efterkommerne: Ved Skodesløs-
 hed og Bedragerier ødelegge de Nationens Cee-
 dit; Mangel af Kundſkaber, af Orden, af Hums-
 holdning er Aarsag, at de Materialier, ſom Ma-
 nufacturisten ſkal have ved dem, ofte blive dyre,
 og at de ikke vide at ſkaffe hans Arbeide Afgang.
 Landet opfyldes med fremmede Vare, og Nær-
 rings-

rings-Midlerne tage af just ved deres Bantundighed og Ubestandighed, som skulde sætte alle andre Arbeidere i Virksomhed: Har en Kiøbmand endelig ved lang Erfarenhed samlet sig nogen Indsigt, veed han dog af Mangel paa Grunde, paa Uudervisning og Ansærsel i hans Ungdomielden ret at bruge den; og naar han og hans Efterkommers først skulde ret benytte sig deraf, giver han af Forsængelighed Handelen op. Denne Rust, som fortærer Nationens Styrke og Virksomhed, kan ikke affiles uden ved Reiser. Send Eders Søn et par Aar til London, og naar han kommer tilbage, skal han ikke bytte sin Stand bort for et Grevskab.

Jeg behøver vel ikke at fortælle, hvad Virkning denne uventede Tale gjorde paa den fremmede Kiøbmand, og endnu mindre, hvor meget den siden tjente til at fornøie Selskabet, da Adelsmanden, efter Kiøbmandens hastige Bortgang, fortalte os Marsagen til den Forvirrelse, som vi havde merket.

No. 59 og 60.

Mandagen og Fred. den 10 og 14 Aug. 1761.

Følgende Stykke er en Oversættelse af nogle Efterretninger, som ere mig virkelig tilsendte fra en Maud, der paa sine Reiser har gjort adskillige Opdagelser; Jeg beklager kun, at jeg ikke altid har kunnet give Ordene den Eftertryk, som de have i den Franske Original selv; hvilken maaſkee ved en anden Leilighed kan blive bekiendtgjort, da Indholdet er af den Bessaffenhed, at det angaaer mere end een Nation.

Min Herr Tilfuer!

Svor meget I end seer, tvivler jeg dog paa, at I endnu haver hørt Leilighed til at gjøre den Opdagelse, som jeg hermed meddeler Eder. I har uden Tvivl merket, at det i nogle Tilfælde er umueligt at vige det allermindste fra den slagne Wei enten i Meninger eller i Handlinger, uden at underkaste sig mange Folkes Had og Eftertale; men I haver vel tillige troet, at denne Mængde, som fordømmer saa blindt og uden Forſkiel alt hvad

hvad der har *Glin af Næhed*, eller, som man
 kalder det, *Innovation*, handler alene af For-
 domme og Baner. I skulle herester M. H.
 betiene Eder af mere ærbødige Talemaander, naar
 I faaer at vide, at disse Fiender af *Nyt* (*Anti-
 novateurs*) udgiøre et Selskab og en Menig-
 hed, som er ældre end det *Chinesiske* Keiserdom,
 hemmeligere end *Frimurernes*, enigere end *Jan-
 senisternes*, og mere haardnakket end *Franciscan-
 ernes*. Det, som er besynderligt, er, at man
 kan være Medlem deraf, uden at vide det selv.
 Thi Hoved-Mændene ansee alle dem for Lemmer,
 som antage og understytte deres Grundregler, det
 er at sige, den største Deel af det menneskelige
 Kion. De, som besidde Hemmelighederne af
 Selskabet, ere alts for lidet et Tal i Rigning med
 dem, som følge dets System, uden at vide, hvor-
 for. Ikke desmindre er der og nok af disse, for
 at finde en Flok i hvert Land, i sær, hvor
 der ere gamle Skoler. Alle de, som leve i en
 Bye sammen, ere paa det næieste forenede. De
 staae i en særdeles Forbindelse med deres Med-
 brødre af samme Nation, og enhver af disse smaa
 Foreninger fører Brev-Verling med det hele Sel-
 skab, hvilket udgiør et almindeligt Forbund, lige-
 som *Hanse-Stædernes*, der var en Republik sam-
 mensat af Republiker.

• I er

J er Tilskuer, og jeg mener og at være det. Vi burde altsaa begge for lang Tid siden have gjort den Opdagelse. Thi uden saadant et Forbund, uden saadan en selfabelig Forbindelse, hvorledes kunne man vel forklare disse Folkes (*Antinovateurs*) uforanderlige Hengivenhed til deres Grund-Regler? Hvorledes begribe denne Overeenstemmelse i Handlinger og Tankemaade, som virker, uagtet den største Adskillighed af Klima, Regieringsform og Religion? Hvoraf skulde den Hidsighed komme, som de vise i de meest ligegyldige Ting, naar man betager dem nogle Tilhængere? Hvem skulde vel ellers kunde have overtalte saa mange fornuftige Creature til at troe, at vore Forsædre vare ikke alene i Almindelighed og i visse Henseender, men i alle Stykker bedre end vi? I Sandhed, vi burde af disse Grunde for lang Tid siden have indseet, at disse adspredte Folk vare forenede ved et hemmeligt Bånd. Ikke desmindre tilstaaer jeg, at en Hændelse alene har givet mig Anledning til denne besynderlige Opdagelse.

Da jeg reiste igiennem en Landsby i Böhmen for at gaae til Armeen, nødte et uformodentligt Tilfælde mig til at blive Natten over i en Kroe i Byen, hvor to Personer kom til Fods, og lagde sig i et Kammer tæt ved mit. De formodede ikke, at der var nogen i Nærværelsen, som

som kunde høre hvad de sagde, og talede derfor frit. Den ene begynte saaledes: *Anne vestra Dominatio audivit aliquid de praesenti guerra.* Jeg troede i Begyndelsen, at det var en Overløber fra de Ungerste Tropper, som undervejs havde truffet en Polsk Adelsmand, og som tilstalede ham i det rene og ziirlige Latin af det 14 Aarhundrede; Men ved det øvrige af deres Tale blev jeg bedre underrettet. Jeg hørte den med Afsomhed, uden at der undgik mig et Ord. Disse to Mennesker vare uagtet deres tarvelige Optog to Adepter af Selskabet, som kom for at bivaane en almindelig Forsamling. Jeg fornåm, at det saa kaldede latinske Sprog var det almindelige Tunge-Maal, i hvilket alting blev afgjort ved deres Rigsdage; Men, da de besværlige Tider, i hvilke vi nu leve, have nød dem til at optage i Selskabet adskillige Lemmer, som ikke forstaae andet end deres Moders Maal, har man til deres Brug gjort adskillige Oversættelser af den Protocol, som holdes ved deres Forsamlinger. Da mine to ubekiente Naboer vare gaaet ned for at gjøre dem noget til gode, gik jeg ind i deres Kammer; Min Nysgierrighed overvandt den strenge Ketsfærdighed. Jeg staa alt, hvad jeg kunde finde af Papirer. Deres Dag-Registere vare endnu ikke bragte i Orden, men kun udfastede i en Hast paa nogle løse Blade, og jeg

Sneedorffs Skrift. 2 Bind. S har

hæt derfor siden fundet adskillige Mangler i de Haandskrifter, som jeg tog med mig. Til Lykke havde just en af disse Personer været Forstander ved den almindelige Forsamling, og jeg fandt en fuldstændig Afskrift af den Tale, med hvilken han havde aabnet den. Den Tid, i hvilken denne Forsamling har været, vil vise Dem, hvor store Mangler der findes i disse røvede Papirer. Jeg har den Ære at være, o. s. v.

Ephemerides eller Dag-Registre af det ædle Broderskab af Antinovateurs, holdt den 406te Gang efter Synd-Floden, Aar efter Verdens Skabelse 5664, og i det 8te efter den almindelige Indbydelse over hele Verden, fra Begyndelsen af Orme-Maaned indtil Enden af Hunde-Dagene, paa Grændserne af Sarmatien og Pannonien.

Efter at den første Forsamling var bleven afslagt den anden *Dominica* efter *St. Johannis*, gammel Stil, blev den aabnet ved en Tale af Forstanderen af den Hl. Dominici Orden, den vidberømte og Høllærde Professor af Coimbra, som sagde:

Vi leve ikke mere, mine Herrer, i de forvorne Hensigter saa lykkelige Tider, da Folkene og Fyrsterne med en lige Grad af Endighed bufsede

fede ydmyngen deres Skuldre under de gamle Me-
 ningers Aag. Lad os i vore høitidelige For-
 samlinger evig prise disse Tider, da Europa saa-
 vel som Asien var deelt imellem to slags Menne-
 sker, af hvilke nogle ved deres Stand vare for-
 pligtede til at bevare de antagne Meninger, og
 det var de andre forbudet at fatte eller undersøge
 de Lærdomme, som det blev dem befaleet at troe.
 I veed det, denne Menneffenes gyldne Alder
 var en Frugt af vores Glid. Midkiere, for at
 bevare den lovlige og anseelige Myndighed, som
 vi havde forhvervet os, og dog nødte til at lempe
 os undertiden efter den menneskelige Ubestandig-
 hed, forandrede vi ikke noget i vore Lærdomme
 uden for at udbrede dem, og anvendte ikke Glid
 paa dem uden for at gjøre dem mere uforstaael-
 ge, paa det at Fornusten bunden ved vore Læn-
 ker, og forvildet i vore Labyrinter, ikke skulde
 finde denne skadelige Frihed igien, som den ikke
 har brugt uden til at ødelegge os. I see alt
 for vel, uden at jeg har nødig at sige det, hvor
 meget Tiderne ere forandrede. Et bestandigt
 Affald svækker vore Kræfter; Overløberne blive
 snart vore hæftigste Fiender, og i Stedet for at
 vise os den Erhødhed, som vi saa længe have
 været i Besiddelse af, regner Verden os nu med
 Foragt til det, som den kalder den gemene Hob,

og taber Dag fra Dag den Høiagtelse, som dens er os skyldig.

Vi maae derfor ikke lade Modet falde; mine Herrer! Dersom Bygningen af vores Mage vakler, maae vi undersøgte den af alle vore Kræfter, og var den end ganske nedbrudt, maae vi bygge den op igien paa den samme Grund. Jeg tvivler ikke om Eders Bestandighed, den har hidindtil modstaaet Strømmen; Den har været tapper nok til at lade sig offentlig beleie, den er stærdig til at overvinde nye Hindringer, og det er mere af Frygt for at forlade vore Sædvaner, end fordi jeg holder det fornødent til at opmuntre Eder, at jeg endnu engang i denne Dag foreholder Eder de Grunde, som bør bevæge Eder til Bestandighed, og i sær de mærkværdige Ting, som Selskabet ved saadan en Bestandighed har udrettet.

Carmeliterne, vore uanfærdige og troe Staldbrodre, regne fra Elia's Tid af Begyndelsen til de Løfter, som de have giort: Men, hvor ere de Historier, som bevise dems stolte Paa-stand? Hvad os angaaer, da, om end vor Stiftelses Ælde berøver os Kundskaben om vor Stifter, kan dog hele Verdens Historie bevise, at vi til alle Tider have været nidkiere for vore Pligter, og Fiender af alt, hvad der er Ngt.

Da Orpheus og Linus ved deres forfælgelige Sange loffede Menneſkene ind i de første Byer, for at regiere dem, løb vore værdige Forfædre, for at bevare deres gamle Frihed, paa Skoven; De vilde heller spise Olden, end lade sig tænde til at dyrke Jorden for at tvinge den til at bære Korn. Det er vel sandt, at vi antog siden den Levemåde, som disse Sangere ſaa ubetænksom havde indført. Hvad ſiger jeg? Vi bleve de nidkiereste Forſvarere deraf; Men det ſkede længe efter, og kunſt for at ſætte os ſaa meget deſteſtigere mod andre Nyebeder, ſom vare ligesaa farlige. Saa beſtändig er vores Hengivenhed til Broderſkabet Grundregler, at vi, for at følge dem, opofre alle andre Fordomme, Den ſamme Skik, den ſamme Lov, den ſamme Mening, ſom vi forſvare til en vis Tid, og i et viſt Land, fordømme vi til en anden Tid og paa et andet Sted.

Det var Menneſkene ikke noi, at de ſpifte Brød i Stedet for Olden, kogt Mad i Stedet for raadt Kød, og at de havde indført Love, i Stedet for Gaſt-Retten. Diſſe urolige Hovebeder, ſom aldrig ere fornøiede med en Ting, derfor alene, at det ſaa er Brug, gjorde nye Undersøgninger, og under Paaskud, at forbedre de første Stiftelſer, ødelagde de Alting. Med hvilken Nidkierhed have vi ikke hindret Brugen

af denne saa kaldede Fornuft? Heraclit undersøgte Menneskets Svagheder og Ufuldkommenheder, ligesom en Læge kan besigtige et Saar; han begræd dem, og under Paaskud, at han selv ikke maatte befinde sig vel, sendte vore Ordensbrødre af hans egne Landsmænd ham en Barberer, for at aarelade ham. Anaxagoras opdagede først nogle af de Sandheder, som vi selv siden have antaget; Vi drev ham i Landsflygtighed, for at straffe ham for hans Forvovenhed. Da vor Strengthed ikke kunde skrække Socrates, da han forførte Ungdommen, og lærte den, jeg veed ikke hvad for ubekendte Lærdomme om Rigdoms Foragt, om Forsigtighed i vore Slutninger, om Bessedenhed i vore Domme, om de offentlige Embeders Vigtighed, og om andres Hviere Ting, fik han den Straf, som hans Dumbristighed fortiente. Giffen forskrækkede dem, som vilde efterfølge ham; Dog ophørte denne rasende Ehnst til at opfinde Nyt først længe efter ham. Endelig bleve vi ved en utrættelig Glid stærkere end vore Fiender, og vi regierede roligere i nogle hundrede Aar. Men denne Ehnstsalighed havde og omfider en Ende. Al! hvilken bedrøvelig Epoke. Det er forgievet, at vi fængsle Galileus, at vi forjage Des Cartes, at vi beskylde kloge Folk for at være Trøldmænd; Alting forandrer sig, og vi vedes selv ofte imod vores

vores Villie til at forsvare det, som vi have angrebet; ligesom en Svømmer, der, uagtet al den Modstand, som han gjør, bevrines af Strømmen, arbejder lige saa stærkt, for at blive der hvor han er, som han et Dieblif tilforn arbejdede, for ikke at komme derhen. Enkeltlige Egne, hvor Inquisitionen sætter en uovervindelig Grænse for alle Mægheder! Al! maatte denne Ret engang blive indført overalt; maatte den efterhaanden udstrelke sin Myndighed til at dømme om alle Meninger, alle Skikke, alle Love, alle Indretninger, og vedligeholde overalt det, som var antaget! Men, desværre, vi ere langt fra at kunne haabe det. Ingen Regent spørger os mere til Raads, saa frygte os, og de fleste vise os en aabenbare Foragt. Lad vores Mod ikke falde, mine Herrer, jo større Vanskelighederne ere, des mere bør vi tage Mod til os. Nogle Elskere af det Nye (*Novateurs*) give sig et udvortes Skin af Villighed, og for at bringe os des visere Stod, stille de sig an, ligesom de i visse Ting vare enige med os. De agte, siage de, et sikkert, almindeligt og bestandigt Gode høiere, end et uvist, indskrænket og forgiengeligt. Seel disse ere vore farligste Fiender. Det er just dem, som hver Dag berøve os nogle Tilhængere, og som, ved at undersøge med Fornuften saadanne Ting, som vi afgjøre alene med vor store Grundregel,

regel, underminere og kuldkaste vores Magt. Andre foreholde os de andre Folkes gamle Erfarenhed. Disse Fiender ere lige saa farlige. De ville gjøre os uenige med os selv, og bryde den Forening, som udgjør vores Styrke. Lad os skrige af fuld Hals mod disse Fjender, og vise lige saa stor Afsky for fremmede Skikke, som for de nye. Lad os altid have den Regel for Øine, at vore Fædre vidste i alle Ting mere end vi, og at vi vide meer end alle andre Folk. Det maae ikke holde os tilbage, at denne Grund-Regel synes at modsiges sig selv i en Forsamling, der bestaaer af saa mange adskillige Nationer; Det er paa den alene, at Selskabets Velstand beroer, og dets Velstand bør overveie alle andre Betragtninger.

Det Foretagende, som jeg opmuntrer eder til, overgaaer ikke vore Kræfter: have ikke vore Medbrødre i Kinsland beviist det for halvhundrede Aar? Denne Keiser, som vore Fiender allerede understaae sig at kalde den Store, foretog sig, at forandre sit Folk; Men deres Skrig, deres Haardnackenhed, deres Oprør lod ham erfare en uventet Modstand. Han maatte gjøre hvad han vilde, stort eller lidet, enten han forandrede Krigs-Magten eller forkortede Røderne; Enten han forenede den Patriarkalske Ryndighed med sin egen, eller indførte Barberere i Landet, ligemeget

get hvad han gjorde, naar det kunns vår Nxt, saae man de samme Menneſker og de samme Hindringer at ſætte ſig imod hans Foretagender. Jeg kyſſer Støvet af Eders nøgne Fødder, I tappere Beſkyttere af Eders Skikke, af Eders Fatigdom, af Eders Skieg! og du, ſom indſluttet i dit Huns, heller vilde være fangen i tre Aar, end ſøge hos Fremmede den ſkadelige Kundſkab om andre Nationers Love og Sæder, Du fortjente Vreſtytter. I det mindſte ſkulle vore Lovtaler berede Dig det Offer, ſom Du ſaavel har fortjent. Maatte Du kunns finde mange Efterfølgere!

Og ſaa tav han.

Den øvrige Tid af Forſamlingen blev anvendt til at læſe efter Sadvane, Broderſkabet Grund-Love, og til at bekræfte dem med en nye Eed.

Pridie Viſitationis.

Den ærværdige Fader, en Franſk *Barnabite*, har angivet et ſkadeligt Verk, kaldet En Tale om de menneſkelige Vilkaars Ulig-
hed. Han har beviſt, at bemeldte Bog, i Strid for at foreſlaae ſom andre en eller i det høieſte to Forandringer i Levemaaden, i Vidensſkaberne, i Lovene eller i Klædedragten, ſigtede med et til at affkaffe alle antagne Skikke, ſaa at intet

kunde være mere stridigt mod Selskabets Diemerke. Hvorpaa han overleverede til Selskabet den årlige Tale, som han ved denne Anledning holdt.

Hr. stod op, og sagde, at han i Følge af sit Embede, som Cannik af Mages, forstod sig bedre paa Rinsf Viin end paa Skrifter; At, dersom han endelig skulde læse nogle Bøger, foredrog han de ældste, ligesom han helst drak gammel Viin. Men efter den ærværdige Faders Barnabitsens Beretning holdt han for, at ovennævnte Berf var meget overensstemmende med Selskabets Hensigt, siden det søgte at bringe Menneskene tilbage til deres første Tilstand. I øvrigt maatte han tilstaae, at, dersom denne Forfatters Grund-Renler bleve antagne, saae han sig nød til at forlade det berømmelige Selskab, efterdi hans Værdighed, som Cannik, tillod ham hverken at ligge haardt eller at spise slet.

Disse tvende stridige Betænkninger (hvis Lige endnu ikke var hørt i Selskabet), opvakte mange Dispyter, som nødte Forstanderen til, at opsætte Forsamlingen til den anden Dag.

Postridie Visitationis.

Endelig blev besluttet, at Selskabets sidste og hemmelige Diemerke virkelig var, at bringe
Menne-

Menneskene uformet tilbage til den Tilstand, i hvilken de løbe nøgne i Skoven, spiste Olden og Græs. Men for at skaane de Svage, burde man ikke gaae alt for hastig til Verks. At det var nok, at man i Almindelighed roste alt det Forbigangne, og ikke tænkte paa, at gaae videre, førend man først havde vundet et Strit. Imidlertid burde man prise alle dem, hvis Nidkierhed gik endnu videre, og som lastede alt det Nærværende, NB. ikke i den Tanke at forbedre Menneskene eller indføre noget usædvanligt, men for at føre dem længere tilbage, eller i det mindste at hindre, at de ikke gik videre frem. Hele Forsamlingen var fornøiet med denne Kiendelse, og Canniken selv troede, at hans Værdighed ikke tabte noget derved.

Die Sancti Cyrylli.

Blev afslut, at Selskabet skulde skrive et Takbrev til en Stats-Minister, som havde forebygget en nye Lov, af den Marsag alene, at den var nye, endskjønt det ellers syntes, at den var nyttig.

At man skulde forære en Medaille, som var præget efter Mynterne af det 14de Aarhundrede, til dem, som havde gjort det meste til at hindre de Indretninger, som i et vist Rige bleve gjort, til at forbedre Landmandens Vilkår.

Den

Den øvrige Deel af Dagen blev høitidelig anvendt, til at opregne og bandsætte alle dem, som have opfundet noget nyt, Socrates, Copernicus, Descartes, Newton, Leon X. Colbert o. s. v. Iblandt de nye Oprørere, som bleve anførte paa denne Liste, var fornemmelig den ubenevnte Portugisfke Capuciner, som Ao. 1746. til Valencia i Spanien har udgivet et Bæft i 4 Tomer in 4to om Studeringerne, hvori han klager over Videnskabernes flette Tilstand i Portugal, og siger, at man lærer endnu i Skolerne alle de Wildfarelser, som Newton og Descartes have forjaget af de andre Europæiske Lande; at den Philofophie, som læres paa deres høie Skoler, nyttet kun til at formørke Forstanden, og endelig at Galilaus, Descartes, Gassendi, Newton og Locke i Portugal kun ere Navne af Riettere og Guds Bespottere. Man besluttede at gjøre sig al Flid for at udforske Forfatteren til bemeldte Skrift, og at skrive derom til Over-Inquisitionens Retterne i Lissabon og Madrid, og til Under-Inquisitionen i Valencia, med Begiering, at denne vilde imidlertid affende nogle *Familiares de sancto officio* til at inquirere hos Bogtrykkeren.

Tilfidsft besluttede man Forsamlingen med at udlove nogle Belønninger til dem, som med meest Lykke skrev mod alle Forandringer i Philofof

Isophien, og som lærte, at Menneskene ikke burde bruge Fornuften.

Die Sancti Stephani.

Første man et Forslag om adskillige Midler til at forebygge Selskabets Aftagelse. Iblant andre var og dette, at Nationerne skulde tage deres Rang i Forsamlingen efter deres Skikkelser og Meningers Værdi, og ikke efter det, som de selv gjorde nu omstunder, men efter deres Forsædres Bedrifter.

Pridie Sancti Bernhardi.

Fremførte man det Spørgsmaal: om en Skilts Værdi altid var en tilstrækkelig Grund til at vedligeholde den? og man besluttede enstemmigen, at den var det.

Man undersøgte siden, om det var tilladt at anføre tillige andre Marsager derfor, end dens Værdi, og det blev endelig afgjort, at det ikke var tiemligt, 1) fordi Selskabets rette Kiendemerke er at agte det, som vi kalde *Antinovation* eller Afstøje for alt hvad der er Nyt, for dens høieste Grund-Regel. 2) Fordi alle andre Grunde og Beviser kunne modsiges og igienrøves, og det er farligt at indlade sig i saadanne Undersøgninger. Ikke desmindre skal det være tilladt at bruge mod enhver *Argumenta ad homi-*

hominem, det er at sige, saadanne Bevis, som tages af hans Character og Omstændigheder.

Man har og besluttet, at de hæftigste Forsølgere af Broderskabet kunne antages deri, naar de i deres Alderdom med Haardnakkenhed forsvare de Meninger og Skikke, som de af Enst til Nyeheder have antaget i deres Ungdom. Erfarenhed har viist, at saadanne Folk ofte holde meest over vore Grund-Regler, og de sætte Lidet, i hvilke vi leve, nøde os til at søge saadanne Forslag. Man fremlagde en Fortegnelse paa dem, som kunne antages efter denne Grund-Regel, og man beviste, at vores Tab derved fuldkommen blev erstattet, og at de Nye Lemmer vare de værdigste i Selskabet.

Tertia Feria post Matthæi - - - -

Selskabet blev enigt om adskillige Midler til at forfølge 30 bekendte Personer for de Nyheder, som de søgte at indføre.

Man besluttede og at skikke lige saa høit mod et nyt og ubrugeligt Ord, som mod en Forandring i Lovene; En bedrøvelig Erfarenhed har lært os, at saadanne Forandringer, som efter Anseelse ere smaa og ubetændelige, føre større efter sig. *Principiis obsta.*

Det

Det blev ligeledes paalagt alle Læger af Selskabet, at ikke bruge noget Middel, som Hippocrates og Galenus ikke havde angivet, om det end var i ganske nye og tilforn ubekendte Sygdomme.

Die Francisci.

Man foreslog at give en Preis, som i andre lærde Selskaber, til den, som holt den bedste Tale for at bestemme Selskabets Grund-Regler, og ligeledes en til den, der var lykkeligst i at igiendrive de Indvendinger, som man pleier at gjøre derimod.

Endskjønt man tilforn ikke havde udsadt nogen Belønning i de foregaaende Forsamlinger, holt man det dog tienligt at give en til * * *, som har skrevet et stort Bind, fuld af Vers i den Smag, som regierede i det 12te Aarhundrede. Han blev roest for sin Driftighed til at have i saa fordervet en Alder brugt saa mange barnagtige Antittheser, saa mange fattige Ordspil og saa mange nedrige Eignelser, som man neppe finder hos Fotsatterne af hiint gylde Aarhundrede.

De tre sidste Dage bleve anvendte til Processioner, til Tyr-Fegtninger, Torneringer, lange Maaltider og bestandige Drikke-Selskaber. Tre Per-

Personer bleve dræbte ; Eigesaa mange dræb dem
ihjel, og enhver gif fornøiet hiem, fordi han ved
denne Høitid havde været Tilskuer af den gode,
gamle og ensfoldige Levemaade.

* * * * *

For at unde Læserne den Fornøielse at læse
disse betydelige Efterretninger i Sammenhæng,
har jeg ikke villet adskille dem. Jeg formoder
derfor at de lade dem nøie med dette Blad for
denne Uge. Det har givet mig selv Anledning
til saa mange alvorlige Betragtninger, at jeg i
den hele Uge ikke kan tænke paa noget Nytt.

No. 61.

Mandagen, den 17 August 1761.

Blant andre Nationale Feil, som Selskabet
ofte beklager, er og den, at vi bekymre os
saa lidet om vort eget. Jeg kan ikke begribe,
sagde Adelsmanden engang, hvorledes denne
Egenskab kan bestaae med den Indbildning om
sig selv, og med den Afstøje for det Fremmede,
som Nationen viser i andre Tilfælde. De sam-

me

me Folk, som skrige saa heftig mod alt hvad der er fremmed og nyt; som hvert Dieblig rose vort Eget og det Gamle; som forekaste Fremmede, at de ikke kiende Landet; som ikke kunde taale, at man anfører et andet Folks Erfarenhed, for at bevise en Indretnings Muetighed hos os selv. Disse samme Folk foragte til en anden Tid alt, hvad der skrives, opfindes og forarbeides i Landet; de holde det uforment at dyrke deres Sprog, og beskymre sig saa lidet om det Land, hvilket de holde for at være af saa beshynderlig en Bessaffenhed, at ingen uden de selv kunne kiende det ret; at, naar de baade ved Læsning og Reiser have samlet sig en vittloftig Kundskab om andre Lande, veed de ofte ikke de almindeligste Ting af deres eget. En petlt Maitre, som holder det for en Skam at bære et Uhrværk eller en Daase, som er giort i Landet, og at tale Dansk med sine egne Landsmænd; som ikke kan skrive et Brev i sit eget Moders-Maal; som ofte ikke veed, hvor den Mad, som han spiser, og de Klæder, som han slider, komme fra, og som skulde væmmes derved, dersom man af en Hensdelse sagde ham, at det første var voret og det sidste forarbejdet i hans egen Province; saadant et Menneffe troer ofte, at fordi et Land, mod hvilket han er saa utalnmelig, har født ham i saa mange Aar, derfor har han i dette Land saa

Sneedorffs Skrift. 2 B. G store

flere Retigheder frem for andre, som ved Kæmpet, Videnffaber, Fjnd og Bindsfædelighed bringe de Rigsdomme ind, som han forerder.

Vi heler Chineserne, fordi de troe, at deres Land er Midel-Puncten af en sirkulær Verden, deres Nation den fløgefle, og at de ikke behøve at lære noget af andre. Vi laste de Franske, fordi de fælden trife for at fee andre Lande, og ikke befjante fig meget om andre Nationers Sprog og Hiftorie. Lad være, at disse Folk ikke befjante fig faa meget om andre Lande, som de burde, at de ere for fløle af deres eget; Men de fiende høer en Plæt, høer en Plante, høer en Steen, høer en Indertning i deres Fæderneland. Chineserne høre med en utroelig Meie dorfet den mindfte Plæt Jord, og i Frankrig er ikke nogen Bøe af Bøghed, ikke nogen Previnz, af hvilken man jo har de ufærligfle Befkrivelser. Folk, som høre giort faa meget i deres eget Land, kunne vi formæde os over dem, fordi de ikke lare de Efterretninger om vores Land, som vi endnu fete ikke helde værd at ffrive, eller ffrive paa et Sprog, som vi ikke helde værd at dørfe? Kunne vi adde dem, fordi de, efter at høre giort faa mange Nydagelset ved deres egen Fjnd, ikke kunne ferind for at lære noget af os; hvad vilde vi da demme om et Folk, som, uden at befjante fig om pæ eget Land, var flølt

stolt nok til at tænke det samme om sig selv, som
 Chineseerne, og som reiste hele Verden om, uden
 at have i Sinde at bruge noget af alt hvad det
 saae, og uden at troe, at det behøvede at lære
 noget af andre? Tænke vi ikke just saa? Kom-
 mer her en Fremmed til Landet, kommer en af
 vore egne Landsmænd hjem, hører man ham med
 en umættelig Begierlighed fortælle alt, hvad han
 har seet i hver en Bye, i hver en Kroe; men
 understaar han sig i det samme at beraabe sig
 paa disse Folkes Erfarenhed, for at forbedre en
 eller anden Indretning i Landet, holdes det lige
 saa urimeligt, som at ville gøre Chineseerne til
 Europæer. Hvorfor reise da vore unge Men-
 nesker, uden for at forandre Lusten, og see noget
 Nyt? Jeg har tit tænkt, at vi kunde med den
 samme Nytte spare mange af de Penge, som an-
 vendes paa Udenlands-Rejser, dersom nogle af
 de Savojarde eller Tiroler, som løbe om med
 det, som man kalder skønne Kariteter, vilde
 bringe nogle Perspektiver herind af de smukke
 Steder, Udsigter og Klædedragter i Europa.
 Man kunde maaskee og paa den Maade bringe
 Nationen efterhaanden til, at bekymre sig lidt
 mere om sine egne Sager. For nogle Aar siden
 gif En omkring i Landet med Den St. Thomas,
 og jeg er vis paa, at den beste Beskrivelse af
 Stikland ikke havde fundet saa mange Læsere.

G 2

som

som den Kiste, i hvilken en af vore Bestandstykke
Der var indsluttet, fandt Tilskuerne.

Saaledes Beskrivelser, sagde Kiebsmanden, som kunne give nogen retskaffen Nordmands Hensigtsbelysning og Handel, saae vi altsaa
først og fremst have, ligesom de Franske, alle
særlige Erindringer om enkelte Provinser,
Stæder og Produkter, Høvederter og Hænder-
Værker, og disse ere af mange Høvederter og Hænder-
Værker. Saaledes Arbejder ere alt for ringe for
vort Land, som tænke sig høit til at besætte sig
med saa smaa Ting, som kunne vore Kiebs-
manden og Høvederter til Nytte. De fleste ere og
alt for flaa og for ringe til at underkaste deres
Indsigt en almindelig Erindring i Bøger, som kan
læses og forstås af alle, høit enhver Tid er
særlig, og høit de første Høvederter ikke kunne
vare ganske færdige. Andre Folk, som have
alene Erindring, ere paaholdende paa det lidet,
som de vore; de giøre Hensigtsbelysning af alting,
og vore vore alle et forstående dem ret. Høit ville
vi da vore at have her i Landet saadanne Be-
skrivelser, som vore vore, at der i alle Provin-
ser, og i alle Høvederter af Landet findes Folk, som
kunne, paa det, som er dem nærmest; som have
Erindring og Hensigtsbelysning til Underretning, og som
kunne vore og kunne meddele andre hvad de
kunne.

Ederes

Eders Grunde, svarede Adelsmanden, er
 deels meget rigtige, og for nogle Aar siden
 skulde jeg ikke have vidst at besvare dem. Nu
 skamod kan J vel ikke nægte, at den Banskellig-
 hed i det mindste, som bestod i en indskrænket
 Tænkemaade og i en Tilbeilighed til at gjøre
 Bequemmeligheden af alle Ting, fuldkommen er be-
 kendt os ved den Frihed og ved de Opmuntringer,
 ved hvilke Regieringen understøtter alle saadanne
 Forsøgninger. Det er ogsaa langt fra, at
 man nu omstunder troer mere, at saadanne Ar-
 bejder ere lærde Folk uanstændige, at man tvert-
 imod begynder at ansee dem som en meget nyttig
 Del af deres Pligter, som underholdes af Sel-
 skabet for at oplyse og forbedre Menneskene.
 Hvor meget, sagde han videre, have de Decono-
 miske Skrifter, som i nogle Aar ere udfomne,
 forandret Nationens Tænkemaade, som til-
 lader, at jeg skal tilstaae det reent ud, var urest-
 brændt til saadanne Ting, som hverken tiende
 til at oplyse Forstanden, eller til at forbedre Hjer-
 tet, eller til at forsøge vore Bequemmeligheder,
 med saa Ord, til Ting, som hverken vare nyttige
 eller angennemme. Naar denne Tænkemaade
 engang bliver almindelig iblant dem, som dyrke
 Videnskaberne og ved dem adspredte sig over hele
 Landet, hvor meget skal da Folkets sande For-
 dele

dele ikke kiendes og befordres derved, at alles Indsigter blive nyttige for det Almindelige.

Det beste Middel, sagde han videre, til at befordre dette Siemærke, og til at opnaae andre meget vigtige, var, at de, som opofre sig til den Geistlige Stand, efter vore Naboers Exempel bekyndrede sig om saadanne Videnskaber, ved hvis Hjælp de kunde lære at kiende Gud af hans Gierninger, og baade opbygges selv og opbygge andre langt mere, end ved den Metaphysiske Kundskab, paa hvilken de anvende saa megen Tid. I et Land, hvor Geistlige Embeder ere de eneste visse Belønninger for Videnskaberne, kunde intet Middel være bedre til at befordre saadan en Kundskab, end at den blev almindelig i den Stand, af hvilken det findes Folk i de fleste Byer. Det er og umueligt, at disse Folk steds- kunne tænke paa saadanne Ting, som umiddelbar høre til deres Kald; og hvad kunde være værdigere til at beskæftige dem i disse Tider, end saadanne Ting, ved hvis Betragtning de finde tusende Anledninger til at prise Skaberens og gjøre deres Medborgere sande Tienester? Jeg vil ikke tale om den Misbrug, som de, af Mangel paa saa fornuftige Fornøielser, gjøre ofte af Tiden, om de Riedsommeligheder, som de derfor føle selv, og om de Forargelser, som de give andre. Min Hoiagtelse for Religionen er saa stor, at jeg omfede,

enstede, at der ikke vare ærverdiggere Folk til, end de, som foredrage dens Sandheder. Men jeg overlader til Eder, sagde han til Præsten, at dømme, hvorvidt disse Tanter ere grundede, og om saa vigtigt et Kald tillader Lærerne, at bekymre sig saa meget om den naturlige og borgerlige Forsatning af de Steder, hvor de leve, at de kunde give os gode og rigtige Beskrivelser deraf?

Om deres Kald tillader det? sagde Præsten, det udkræver jo, at de kiende deres Menighed, at de vide at omgaaes saaledes med de timestlige Ting, at de kunne være gode Huusholdere, og at de i Stedet for at legge sig efter daarligere Spørgsmaal og Slægters Beregnelse, og Tretter, som ere unyttige og forfængelige, besitte sig paa at undervise og overgaae andre i alle de Gierninger, som ere Menneskene gode og Nyttige; at de vide Midler til at forsørge de Fortrængte, at paa minde Mænd og Kvinder om deres Pligter, og at lære dem at bruge alle Guds Gaver med Taksigelse. Havde det været Menighedens Lærere uanstændigt, havde det været dem til Hind i deres høiere Pligter, at bekymre sig om de verdslige Ting, skulde da vel Christi egne Apostle have arbeidet? Disse Folk, som vare det hele menneskelige Kions Lærere; som fornægtede alle Ting; som vare udrustede med saa overnaturlige

naturlige Kræfter, skulde de vel have havt nødig at
 bekymre sig om verdslige Ting, dersom det
 havde været deres Kald uanstændigt, og dersom
 det ikke meget mere havde tiemt til at give deres
 Menighed Exempel i alle gode Gierninger? Kun-
 de vi læse disse hellige Bøger, kunne vi læse Da-
 vid, Salomon og Profeterne uden at fornem-
 me, hvor megen Anledning Naturens agtsomme
 Beskuelse har givet dem til de helligste Tanker,
 hvor stor en Kundskab de have havt om Mennes-
 skets Tænkemaade og Tilboieligheder i adskillige
 Omstændigheder, om deres eget og de omliggende
 Landes Beskaffenhed, om Folkenes Sæder,
 Konster og Handel, og om den da behøvede Ver-
 dens naturlige og borgerlige Tilstand. Giorde
 vi vel mod det menneskelige Kion, om vi bragte
 det saa vidt, at denne Kundskab blev gjort for-
 agtelig iblant dem, som ere det menneskelige Kiøns
 Lærere, og om vi holt Mythologien af de heden-
 ske Skribentere og den Scholastiske Philosophie,
 som man tilforn agtede for den høieste Lærdom,
 for at være dem nyttigere, end at kiende Men-
 nesket og Naturen af sikre Erfarenheder? Hvor
 stor Værd er det ikke for Religionen og dens Læ-
 rere, at, ligesom vi i det gamle Testaments Bø-
 ger alene finde den sande Historie af den gamle
 Verden, saa er det og Geistligheden vi maae
 takke for de fleste Efterretninger, som vi have om
 de

de nye Europæiske Rigers Forsatning paa den Tid, da Bankundigheden var saa stor, at vores Stats-Mænd ikke forstod andet end at bruge Kaarden. En Hinemar af Rheims i Frankerige, en Absalon i Dannemark, vare de flette Bisper, fordi den første skrev selv, og den anden lod skrive ved andre sit Fæderne-Lands Historie? Skulde Religionen tage noget i Engelland om de havde mange Geistlige som Burnet, Geistlige, som kiendte Naturen; som kiendte Verden; som kiendte deres Fæderne-Land saa vel som han?

Hvor meget ønskede jeg, sagde han videre, baade til Religionens og til Statens sande Beste, at saa fornuftig en Opmærksomhed maatte blive almindelig i den Stand, som i alle Lande, men fornemmelig hos os, skal gjøre det meeste til Menneskenes sande Forbedring! Dersom Geistligheden i Provincerne efterhaanden gav os udførlige Efterretninger af Rigets adskillige Deele, skulde vi omstøder faae en fuldstændig Beskrivelse af hele Landet, som uden saadanne særdeles Efterretninger ikke er muelig. Men det var ubilligt, om vore Landsmænd forlangte, at Folf, der ikke have saadanne Indkomster, som en Erkebisp af Rheims og af Lund, skulde gjøre saadanne Arbejder for Intet. Vi have nyelig seet i de offentlige Tidender en Indbydelse til at prænumerere paa en Beskrivelse af Sundmørs

G 5

Fogde-

Fogderie, som er forfattet af Hr. Strøm, Præst i samme Fogderie. Denne Beskrivelse er i Henseende til alt hvad der angaaer Landets naturlige Beseffenhed, Indbyggernes Sæder, Næring og Levemaade, saa udførlig, at den kan ansees for en Beskrivelse af hele Norge i alle de Ting, hvori flere Provincer komme overens. Efterretningerne ere samlede ved hans egen Erfarenhed og ved flittige Undersøgninger, som have kostet ham adskillige Reiser. Ordenen af Verket er baade den fuldstændigste og beqvemeste, som kan bruges i saadan en Afhandling, og den kan tieue til en Plan for andre, som havde Lust til saadant et Arbeide; Men dersom det er sandt, at der ikke er mere end 30 Prænummeranter, det er at sige 30 Personer i Dannemark og Norge, som bekymre sig saa meget om deres eget Lands Historie, at de vilke giøre et Forskud til saa nyttig et Verks Befordring, vil jeg ikke raade flere af hans Ordens-Brødre til at træde i hans Fodspor. Imidlertid ønskede jeg, at Forfatteren maatte blive belønnet for sin Flid, og maaskee, naar Geistligheden selv arbejdede paa, at giøre den gode Tænkemaade og Smag mere almindelig iblant deres Lands-Mænd, skulde Tiberne engang blive bedre for sammes Efterkommere.

Adelsmanden og Riibmanden lovede, at de vilde lade sig tegne for nogle Exemplarer, og
giøre

giære Skriftet bekiendt iblant Følk af deres Stænder. Og I, min Ven, sagde Kiøbmanden til Bonden, I maae og kiøbe Eder et Exemplar. Skulde I ikke have Lyst til at vide, hvorledes de Norske Bønder leve? I troer dog ikke som Chineserne, at Sielland er Kiernen af den hele Beboede Verden. Jeg venter i det mindste ikke, at en saadan Siellandsk Bonde som I er, skulde have saa høie Tanker om sine Landsmænd.

No. 62.

Fredagen, den 7 August 1761.

En Ederkop, som spandt i et Vindue, hvor en Lærke havde sit Buur, var misundelig over denne Fugl, fordi den blev elsket i Huset for den Sang, med hvilken den hver Morgen opvakte Ederkoppens af sin Søn. Den besluttede at hebye sig, og spandt om Natten med stor Møie en Bæv over Buret, hvorved den tænkte at berave Lærken saa meget af Dagens Lys, at den skulde tabe Lyst til at synge. Denne Bæv, som i Ederkoppens Tanker havde været tyk nok til at formørke Solen, hindrede ikke Lærken fra at

at vaagne til den sædvanlige Tid, og at istemme sin Morgen-Sang. Dagens Pragt og den Belyst, som den følte i at forklare sine Bevægelser ved Stemmen, indtog den saaledes, at den ikke mærkede Spindel-Væven, og endnu mindre gjorde sig nogen Forestilling om Ederkoppens Hensigter. Da den siden vilde kaste nogle Skaller ud, som vare blevene tilovers af det Frøe, som den havde spist, faldt ved en Hændelse nogle af disse Skaller ned i Ederkoppens Væv, som derved kom i saadan en Uorden, at nogle af de Fluer, som den nyelig havde indviklet, slap løs. Hvorfor du lettsindige og unyttige Fugl, sagde Ederkoppen i sin Brede, saaledes angribe min Væv, den Væv, som er gjort saa meget konstig, hvis Streger og Kanter ere saa lige, saa rigtige, at den største Lændingaler ikke kunde gjøre dem bedre. Lærken, som endnu ikke ret vidste, hvad der var Feet, og hvad det var, som bevægede Ederkoppen til at skielde paa ham, spurgte ham, hvorfor han kaldte ham en lettsindig og unyttig Fugl? fordi, sagde Ederkoppen, du gjør ikke andet end synger, og forstyrrer mig i mit konstige Arbeide. Konstig, tilstaaer jeg gierne, at det er, sagde Lærken, det har jeg jo aldrig nægtet? ja ikke alene konstigt, svarede Ederkoppen, men og nyttigt, og tusindegange nyttigere end al din Sang. Kan nok vare, sagde Lærken, vil du da ikke sige mig,

mig, min kiære Ederkop, hvori det bestaaer, at jeg kan have den tilbørlige Høiagtelse for dig? I stedet for, sagde Ederkoppen, at du sidder indsluttet som en Fange i dit Buur, kan jeg gaae, hvor jeg vil. Jeg forstaaer den Kunst baade at angribe og at forsvare mig. Med en eneste Traad kan jeg henge mig fast i Luften, løbe op og ned i en ret Linie, fange Fluer, dræbe dem med et Sting, og holde dem fast i min Bæv.

Du forstaaer altsaa meget vel at ødelegge andre Dyr til din egen Nytte, sagde Lærken. Dersom jeg ikke dræbte saa mange Fluer, svarede Ederkoppen, skulde de plage Folk endnu meer end du gjør. Jeg forstaaer og andre Ting, dersom Menneskene vidste at skionne paa mit Arbejde, kunde de gjøre ligesaa fiint Tøj af mit Spind, som af Silken. Det er sandt, at det har ikke den Anseelse, men det er nok saa sterkt, og Dyr, der paaftaae at være saa fornuftige som Menneskene, burde see mere paa det Grundige og Bestandige, end paa det Glimtende; men det er just det, som meest forbitrer mig, at ligesom man agter Silke-Ormenes Spind mere for dens Glans, saa agter man og dig mere for din Sang. Du veed mange Ting, svarede Lærken, men hvor har du lært alt det? Af mig selv, svarede Ederkoppen, og det er just det Forunderligste. Jeg behøver ikke som Bien at flyve om fra et Blomster til

110. Den patriotiske Tilskuer.

til et andet, for at hente Materialier til det, som jeg forarbejder. Jeg behøver ikke heller saa mange Anstalter som du, der endelig skal sidde paa en Græs-Torv midt i Solen, for at kunde synge. En gammel Mur, en mørk Krog er mig nok saa kjer som den prægtigste Bygning og den herligste Egn, og jeg kan uden Syn og Hærelse, ved Hielp af min ordentlige Tænkemaade alene, og ved en liden Grad af Følelse, udspinde alle disse prægtige Figurer, som du her seer. Siden du er saadan en Elsker af gamle Mure, sagde Lærken, hvorfor bliver du da ikke der, hvor du er sikker for Stove-Kosten? hvorfor vil du endelig spinde ved mit Buur? Jeg kommer dig aldrig for nær; Min Lyst er at see Dagens Lys, og jeg bygger aldrig i gamle Mure. Men siden du kan saa mange Ting, saa kan du vel og synge? Synge, svarede Hederkoppen, ja det er nok en stor Kunst; naar jeg kan gjøre saa rigtige Eluier og Kalliter, vil du da spørge, om jeg kan synge? Men siden det er saa let, svarede Lærken, hvorfor synger du da aldrig; Fordi jeg aldrig har holdt det Umagen værd, svarede Hederkoppen. Men naar jeg nu bad dig meget derom, sagde Lærken, og jeg forsikrede dig, at det skede alene for at finde Anledning til at beundre saa dybsindigt et Dyr, som du er, i den Kunst, det er den eneste jeg forstaaer. Det er mod min Na-

tur

tur svarede Ederkoppen, at gjøre en eneste Streg
 uden tilstrækkelig Grund, og intet er mere usfor-
 nuftigt end at synge. Det havde jeg aldrig tænkt,
 sagde Lærken. At love Slaberen, at glæde sig
 i Naturen, at fornøje sig selv og opvække ligesaa
 fine Bevægelser hos andre, er det usfornuftigt?
 Vi troe ja dog alle, at Menneskene ere de klo-
 geste af alle Dyr, og de gjøre jo altid mere af
 Fugle-Sang end af Spindelvæve? Hvem har
 sagt, at Mennesket er det klogeste Dyr? sagde
 Ederkoppen. Er du da klogere? svarede Lær-
 ken. Lad en Newton og Leibniz, sagde han,
 og disse ere jo de klogeste af alle Mennesker, gjøre
 paa fri Haand saadan en Figur, som den du rev
 i Stykker med dine Fros-Skaller? Det er let at
 rive ned, men ikke saa let at bygge op igien. Jeg
 havde aldrig troet, sagde Lærken, at du besad saa
 store Fortienester. Dersom du bare vilde synge,
 skulde man sette dig i et Buur her ved Siden,
 og hvorit skulde vi da ikke fornøje os sammen?
 Behold dit Buur, enfoldige Fugl, svarede E-
 derkoppen. Jeg elsker den naturlige Frihed, og
 jeg er en Hader af alle Forandringer. Mine
 Forsædte have fra Verdens Begyndelse af aldrig
 synget, aldrig boet i Buur, de have ikke bekym-
 ret sig om andet end at væve, og fange Fluer.
 Dersom Menneskene og Dyrene med deres Bul-
 der, deres Skrig, deres Sang ikke forstyrrede

os, skulde vi hverken misunde Fuglene deres forgyldte Bure, eller Menneskene deres prægtige Palladser. Men dette er det eneste, som fortryder mig, at naar Dyrene have den hele Skov og Mark for sig selv, og Menneskene have opreist store Slotte og Templer, som de ikke selv kunde opfylde, kunne de ikke saasnart see en Spindelvær i Krogen af et Bindue, førend de komme med en lang Støve-Kost for at feie den ned. Saasnart en Bygning bliver gammel, og til at holde den for gammel, er det undertiden nok at man finder nogle af vore Bæve i Krogene, skal den strax rives ned. O! hvor mange prægtige Bæve, hvor mange gamle Mesterstykker have de ikke ødelagt ved denne utidige Eyst til at forandre, og vidste de, hvad Umage de have kostet os, langt mere end disse forsængelige Zirater, disse glimrende Tæpeter, disse opsminkede Ansigter, med hvilke de jire deres Bægge, vidste de, hvor megen Deel de høiere Sielekræfter, den rene Forstand have i vore Figurer, fremfor i disse Verker af Sandserne og Indbildnings-Kraften; da skulde de agte en gammel Muur, som var fuld af Spindelværve, høiere end alle deres nyemodige Bygninger. Være der ikke endnu iblant Menneskene nogle, som agtede disse Levninger af Alderdommen; være der ikke nogle saa grundige Lærde til, som havde lige saa stor Affæbe, som vi, for alle slags Støve-Koste,

Køfte, og tillode aldrig, at der kom saadant et ødeleggende Instrument i deres Bog-Sale eller Studere-Stuer; skulde vi snart blive udryddede af hele Verden. Disse ere vore eneste Beskyttere. I deres Bog-Stole, paa deres Hylber og i de gamle Gothiske Ruiner have vi endnu en sikker Tilflugt mod de forfølgelige Creature, som overalt forfølge os.

Men hvorfor søge I da ikke alle derhen, sagde Lærken, mig synes, at mange Uderkopper kunde faae Rum i et eneste gammelt Kirke-Taarn. Hvorfor vil I vove Eder selv saa nær ind iblant andre Dyr, som ikke veed at sætte Priis paa Eders Fuldkommenheder? Creature, der ere saa stidige, saa noisomme som I; der soragte alle de Ting, med hvilke andre Dyr beskæftige sig; som hverken røres af Naturens Undighed eller af Fuglenes Sang; som ikke have Lyst til Forandringer, og ikke forlange Menneſkens Bequemmeligheder; Creature, som ere sig selv nok og behøve ikke andres Hielp, hvor lykkelige skulde de ikke leve imellem sig selv indbyrdes; de skulde uden at misunde, uden at hade hinanden, ikke have andet at gjøre, end at beundre hinandens Mæſterstykker. Jeg veed selv, sagde han videre, hvor stor en Fornøielse det er for mig, naar jeg hører en Lærke, en Matteredgal, en Fløite, eller noget saadant, som er efter min Tænkemaade

Sneedorffs Skrift. 2. B. S og

og Smag, og som jeg kan domme om. Det eneste, som her undertiden gjer mig Tiden kiedsommelig, er, at jeg ikke mere kan høre de utallige Stemmer, med hvilke saa mange Slags Fugle i forenede Flokke udtrykke den uskyldige Glæde, som de føle, og den selskabelige Drift, som Naturen har indprentet dem. Jeg misundte aldrig Nattergalen, at han blev mere agtet end jeg. Jeg afbrød tit min sødeste Søn for at høre ham; jeg taug af Ærbødighed, saasnart han begyndte at synge, og jeg var den første iblant Fuglene til at klappe med Vingerne ved hans prægtige Slag. Kunde du synge som han, min kiere Æderkop, hvor vilde jeg da glæde mig ved at have dig til Naboe. Men kunde vi, som ikke forstaae andet end at synge, fornøie os saa meget, ikke alene ved vore egne Gavers Brug, men og ved de Guldkommenheder, som andre Fugle-Arter besidde; ære vi Mesterstykkerne i alle disse adskillige Tunge-Maal; hvor meget maae da ikke Dyr af saa stor en Dybsindighed, som J, finde at beundre i hinandens Arbeide, og hvor lykkelige skulde J være, dersom J boede tilsammen?

Vi forlange ikke at være hinanden saa nær, sagde Æderkoppen; Kierlighed er kun en Dyd i de svage og indskrænkede Sieler, som regieres af Følelser, og ikke af Grunde. Saa dybsindige Dyr, som Æderkopper, kiende ikke denne Følelse.

Ielfe. For at have Rum til at udbrede vor Bær,
 og Plads nok til at jage, boe vi langt fra hinan-
 den, og taale ikke, at en anden Wederkop kom-
 mer os paa mange Skrit nær. Enhver har saa
 meget at beundre i sit eget Arbejde, at, hvor
 høit vi end i Almindelighed agte vores Art frem
 for alle andre Dyr, elske og rose vi dog aldrig
 hinanden indbyrdes. Saa mange Secter, som
 der ere iblant Menneffene, saa mange adskillige
 Arter ere der og iblant Wederkopperne; Saa
 mange philosophiske Systemer, saa mange Maa-
 der at være paa. Enhver Philosoph holder sit
 System, og enhver Art af Wederkopper sin Bær,
 for den beste. Af Nidkierhed for vore Grund-
 regler veltage vi hinanden; Lykken er forander-
 lig; og af den Aarsag har hver Art sin Tid, da
 den er magtigst, og da de andre sielden lade sig
 see. Nu have Wederkopperne med de lange Been,
 som gjøre lutter Mathematiske Skrit, længe væ-
 ret i Moden.

I det samme kom en Spie-Flue og stødte
 an paa Bæven, og Wederkoppen hastede med for-
 færdelige Skrit for at gjøre saa rigt et Bytte.
 Men Stove-Kosten, som strax derpaa lod sig
 tilshue, jog den med ligesaa lange Skrit tilbage
 ind i sit Hul, hvorfra den med yderste Forbittrelse
 saae Fluen rive sig løs; og udspjede al sin Gifte
 paa den Stove-Kost, med hvilken man nedseiede

dens Bør. Lærken begyndte sin sædvanlige Sang, hvilken den fortsatte hele Dagen; og den arme Uderkop kom ikke frem igjen, førend Søen var gaaet ned.

No. 63.

Mandagen, den 24 August 1761.

Naar man betænker, hvor længe Grækerne og Romernes Bøcker havde været bekiendte iblant de Lærde, førend noget af de nye Folk i Europa dristede sig til at efterligne dem i deres eget Sprog; hvor megen Modsigelse disse nye Efterlignelser fandt overalt, ikke alene af dem, som ei agtede andre Vidensfaber end den Scholastiske Philosophie, hvori de Liders Grundighed fornemmelig bestod, men og af dem, som dyrkede den Græske og Romerske Betalenhed; hvor meget alle disse Stridigheder ligne sig selv overalt; hvor ofte de samme Indvendinger hos adskillige Folk og til adskillige Lider haade ere opkaagte igjen og besvarede: skulde der da vel i vores Lider kunde siges noget saa selsomt mod Sprogets og de skionne Vidensfabers Dyrkelse,

at

at det kunde forundre os? Nei, vi bør gjøre vore Landsmænd den Ret at tilstaae, at de i denne Sag ikke kunde sige noget saa urimeligt, at det jo tilforn har været sagt i Athenen, i Rom, baade da det latinske Sprog først begyndte at dannes efter det Græske, og siden da man i det Italienske søgte at efterligne det Latinske, i Paris, i London, i Leipzig. Skulde da vore Landsmænd ikke og have Tid til at udbrase? og bør vi vel have saa gode Tanker om os selv, at vi skulle troe, at vi vare det eneste af alle Folk, hos hvilket alle gode Forandringer skeede uden Hobens Modsigelse? Alt det, man kan forlange af en Patriot, er vel, at han ved de gamle og fremmede Mønstres flittige Læsning, og ved saa mange Exempler af andre Folk vil lade sig overtale til at troe Mueligheden af ligesaadan en Forandring hos os, og være forsikret derom, at, desom saa mange hundrede Aars Erfarenhed ikke kan engang oplyse os saa meget, at ingen skulde strige mod den gode Smag, skulde de dog vist gjøre den Nytte, at dette Skrig hastigere skal fane Ende hos os, og det Gode snarere vinde Grier.

De, som af saadanne fremmede Verfers Læsning og af Videnskabernes Historie kende baade Smagen og dens Gliebne, ere vel saa overbeviste derom, at de ikke holdt det nødvendigt,

bigt, at spille Tid eller Papiir paa at besvare disse Indvendinger, som hundrede gange ere op-
 laagte; men for Mængdens Skyld, som hvæ-
 len af Læsning eller af Historien veed, hvad Smar-
 gen er, og hvad Skiebne den har havt til andre
 Tider; for dem, som domme alene efter det, de
 erfare i deres eget Land, hvor saadanne Ting
 endnu ere nye, er det undertiden fornødent at
 sige det paa Dansk, som man ellers kunde læse i
 Boileau, Swift, Pope og Rabener. Saa
 fornøden som saadan Skiemt undertiden er, og
 saa behagelig som den er for den store Deel af
 Publicum, som endnu ikke betymer sig meget
 om begge Partier, uden for at have noget at lee
 af, saa liden Enst troer jeg, at alle de, som dyrke
 Videnskaberne af Menneſke-Kierlighed, finde i
 saadanne Arbejder. De ønskede vel meget hel-
 ler at kunde uden saadanne Omveie forfølge altid
 det Diemerke, som de alene holde for vigtigt.
 De tage derfor og heller deres Mønstre af de
 Forfattere, som have vidst at opvække høie og
 hellige Følelser i de menneskelige Hjærter, end
 af andre, som have gjort de menneskelige Følel-
 latterlige; og naar de undertiden efterfølge disse,
 skeer det alene, fordi nogle af deres Næbborgere
 ikke kunne forbedres uden ved at lee, og andre
 ikke uden ved at blive latterlige.

De,

De, som kiende noget til den herskende Smag (og for at kiende den, behøver man kun at gøre sig lidt bekendt med vore Konstdommere) tvivle vel ikke paa, at, dersom en indenlandsk Forfatter udgav et Original-Stykke i Miltons Smag, skulde han af disse Foll blive meget værre behandlet end den slyngtige Batteur. Jeg frngtede derfor selv meget for den Oversættelse af Eva Drøm, som blev indført i disse Blade. Den har til min store Forundring været langt lykkeligere end jeg havde ventet; Hvad er Aarsagen? jeg har nstie undersøgt det, og fundet, at den hos de fleste er grundet paa Oversættelsens Rigtighed, og paa en Hviagtelse for den Engelske Original, som igjen kommer af dens Velde, af det Bifald, som den omfider har vundet i Engelland, og af nogle lærde Folks Verbødighed for denne Nations Sprog og Smag. Er det ikke allerede store Fordele, som vi have frem for de Nationer, der have brudt Isen? Vi skal af den Myndighed, som disse have over os, lade os bevæge til at læse deres Skrifter, og vi skal læse saa længe med en blind Verbødighed, indtil vi indsee og føle deres Værdie, og indtil vi troe, at det er vore Landsmænd tilladt først at oversætte, og siden at efterligne dem uden at fortiene derfor at beles.

I dette Blad kan jeg meddele Læserne en Fortsættelse af det sidste Stykke af Milton, som indeholder Adams Bøn, hvilket Kiendere holde for noget af det Skønneste i det hele Værk, og jeg haaber derved at berede de Læsere, som have nogen Følelse, til at læse i det følgende et Original-Stykke af en Dansk Forfatter, som i en ubunden, men dog poetisk, Stil forestiller et Malerie, som er gjort i Miltons Smag, men lige efter Naturen og sine egne Følelser.

Saa var da Alting vel; nu hasted' de
Til Marken fra den tykt begroede Lund;
Dog først, saasnart det kom til apent Syn
Af Dagningen, og Solen (som nu nys
Dpreist mod Kanten strøg vor Diefreds,
Og skød langs Jorden hen sin dugged' Glæds)
Opklarede i Øster Strefningen
Af Paradisets lykkelige Egn.
De bøiede sig dybt, tilbad og bar'
Sit Morgen-Offer frem i ordrig Bøn;
Thi aldrig Ord, ei heller hellig Jld
Dem manglede til at ophøie Ham,
Som skabte dem: De talte eller sang
I bunden eller i ubunden Stil;
Saa flød af deres Læber saadan Strøm
Af sød Betsalighed, saa Tone-fuld,

At

At den behøved' ei af Harpens Klang
 At taane Sødhed! De begyndte saa:

„ See disse ere Dine Gierninger,
 „ O Fader af alt Gode! Almagtige!
 „ Din er al denne Bygning rundt omkring
 „ Saa Under-skøn! Hvor maae Du være selv
 „ Beundrings værd! ophøiet over Alt,
 „ For os usynlig, eller dunkelt seet
 „ I disse dine mindste Værkninger,
 „ Som vidne dog om meer end tænkes kan,
 „ Din Godheds rige Dyb og Guddoms Magt.
 „ Tal I, som best formaae, I Ensfets Børn,
 „ I Himmel-Aander; thi I skue ham,
 „ Og Dag og Nat i Chor med stemmed' Sang
 „ Omkring hans Throne frydes: Samler jer
 „ Heroven med, al Jordens Skabninger,
 „ Til at ophøie, love, takke ham,
 „ Ham først, ham sidst, ham ene fremfor Alt.
 „ Du Skønneste blant Nattens Stjerne-Flof!
 „ (Om Du ei heller hør til Dagningen)!
 „ Du Dagens visse Bud! som med dit Skin
 „ Bekroner Morgenens, udsør Hans Pris,
 „ Mens Dagen reiser til nye Lyft og Liv!
 „ Du Soel! vor store Verdens Siel og Lys,
 „ Erkiend i ham din Større; syng Hans Lov
 „ Udi det jævne Føf, naar du gaaer op,
 „ Naar du staaer høiest, og naar du gaaer ned.

„ Du Natens Lys, som Solen verelviis
 „ Nu møder og nu slyer; med Stjernerne,
 „ Som, mens de drejes om, dog faste staae!
 „ Og I fem andre Faller, vandrende
 „ I mystisk Dands, udfører ved jer Løb
 „ Hans Pris, som Lysset frem af Mørket bød!
 „ Lust, Elementer, I! den ældste Frugt,
 „ Naturen bragte frem, som skiftes om
 „ I en bestandig Cirkel tusendsfold
 „ Og nærer Alting, lad den stændige
 „ Forandring verle af hver Dag og Stund
 „ Til den Almægtiges fornødt' Pris!
 „ Dug, Dunst og Taage, som nu reiser op
 „ Fra Skov og stille Søe saa mørk og graae,
 „ For Solens Glands har kattet jer med Guld,
 „ Al Verdens GUD til Ære reiser op
 „ Som Skyer at omsvæve, eller og
 „ Som Regn at falde ned paa tørstig Jord!
 „ Breed, naar I stige eller dgle, ud Hans Priis!
 „ Hans Priis. I Vinde! mod hver Jordens Kant
 „ Udbræjer sagte eller stormende!
 „ Vei hver en Gran sin Top, hver Plante dybt
 „ Til Tegn paa Ydmynghed nedbøie sig!
 „ I, som med toned Surren hvirvle frem,
 „ I Strømme, toner hvirvlende Hans Pris!
 „ Foreen jer Røst, hvert Liv, hver Siel, hver Fugl
 „ Som syngende mod Himlen stige, bær
 „ I Eders Flugt, I Eders Sang Hans Priis!
 „ I,

„ J, som i Vandet gikde, J, som gik
 „ Paa Jorden eller langsom krybe frem!
 „ Siig, om jeg Dag og Nat vel lader af
 „ At lære ved min Lovsang Skov og Mark
 „ Og Bierge at gienlyde af Hans Priis!
 „ Hil være Dig! al Jordens Herskere!
 „ Bliv immer naadig, gæmild, rund paa Godt!
 „ Og dersom Natten mød os uformærkt
 „ Har avlet noget Ondt, adspred det da,
 „ Som Lyset nu adspredet Mørk og Mulm.

Saa bad de i Afkyldighed, og snart
 Tog Sindeløse og Fred hos dem sit Sted;
 Nu ilte de til deres Morgen-Bert
 I Marken ud blant dugged' Blomster-Bedd,
 Hift hvor et frugtbart Træ hang alt for fuldt
 Og overlasket, eller skød for vidt
 Dets gamle Grene ud, og savned Hielp
 At hindre frugtles Tilvæxt, eller og
 De lod Vintræet parres med sin Alm,
 Som savner det med villig Grene-Skub,
 Og ligesom til Brude-Skat igien
 Med Druer pryder ud dens bare Løv.

mit Hoved : — Hvor min Fod hviler paa den beduggede Eng, betræder det trebladede Kløver, og vandrer om blandt forskiellig farvede Blomstre ; Hvillke : : : lad Mørket end have udbredet sit dekkende Skiul over dem, dog forventende, at den nye opgaaende Soel skal fornye deres bunte Pragt, og igiengive dem deres, med Lysets Tab, tabte Værd : — Fra dette saa høitidelige Sted skuer mit ledende Øie rundt om i Kredsen, men finder ingen Punkt til Hvile. — Som Landskabet paa Malerens Dug, i det skyggende Tusmørke foreviser ikkun en sort Table ; saaledes blir den eensfarvede Omkreds paa, at det opklarende Lys igien skal aabenbare mig Tingenes Afstand og Farver : — Endnu er alting blander, og det stirrende Øie taber sig i det dunstfulde Graa.

Hør da opmærksom til, mit Øre ! Dig maaskee tør forundes, hvad Øynet er nægtet ; Dog nei, en dyb Taushed hersker overalt : — Nu blev den brudt ! Vagtelens lokkende Slag brød den. — Jeg gav noie agt, og, : : : hvilken sagte Susen surrer for mit Øre ! . . . Er det Vællers hultydende Fald ? — Eller Bladers hvislende Raslen ? — Eller Luftens hvirvlende Lyd ? — O ! det er noget langt mere harmonisk : — Maaskee hører jeg omvæltende Berdes

Verdeners sammenstødende Belklang, saaledes som Pythagor beskrev mig den.

Kunde jeg dog høre mig til det Ganskes Middelpunct! og derfra med skælvende Erbsdigthed skue de forbisusende Planeter, og Eder, Utallige flammende Sole! med eders opklarede og rullende Sphærer, henrykt høre hele Naturens sammenstødende Belklang, og forene min Lov med Seraphs og Morgenstjerners himmelske Gyde-Sang, vor fælles Fader til Ære! — Her standsede min sværmende Phantasie, Klokken slog, og kaldte mig tilbage i Tiden, velsignet være dens lærende Stemme! — Opvakt, og forstræffet veier jeg nu mit forbyrne Ønske; — Hvor formasteligt det og var! — Jeg, der fast hendaaner ved den blotte Tanke, = = og hvo kan taale dens Bælde; = = Jeg lade min Indbildning saaledes Tøilen! — Tie, stolte og dristige Phantasie! nedsænk dig dybt fra den alt for høie Flugt! eller, vil du sværme deroppe? saa betragt de sig skillende Skyer! skue Østens Herlighed! og mael os Morgenens! Et Syn, der fortjener alles Beundring, og udfordrer mange gange din Styrke.

Og du Geist! der belivede Young, beliv du og mig! lær mig nogle af denne opløstede Sangers henrivende Træk, lad mig alene langt fra mine hængsels over Æne-Ringer sig hævede
de

de Flugt! og ufuldkomment efterlignende Hans fast
meer end menneskelige Sang!

Og Eder, Youngs skionsomme Beundrere! vorder ikkun stolte ved det værdige Navn!
Eder, Youngs Benner! opofrer jeg min Sang;
At vinde Eders Bifald; — Torde jeg haabe
det! — Og det skulde være mig dyrebare, —
end de Mægtiges, — end de Lærdes Yndest.

Jeg seer Skyerne brydes, den hændende
Taage fordele sig i Lufsten, Dagen frem-
bryde, og Midnattens skumle Rødslet forsvin-
de. — Ja du sorte forfærdende Skye!, nys
vidt over den høvelvede Lust-Kreds udspendt, saa
skrækkelig du end var, du maade dog selv frygt-
som flygte; Skal jeg et Øieblik vende mit Syn fra
din scierrige Fiende, for at følge dig paa din
ilende Flugt? Du har trukket dig mod Vesten,
men og derfra skal Dagsskiaret snart forjage dig;
skynd dig dybt under Diefredsen! — Og dig
sømmer det, du blegnende Maane! med Und-
seelse at vige for din opthronede Broder; Nu
snart skulde hans brændende Straaler formørke
dit låante Skin! — Alt have de ærbødige Stier-
ner indhyllet deres blinkende Lindren, og du
men! jeg seer dit selvklare Skin allerede fiend-
delig aftage, — nu lidet klarere end den dig
omsluttende Skye; — Og hvor nu? — mig
ikke længer synlig, tabt i den rene Lust. — Den
rene

Luft, hvide, sølsøvide Glands Mandet med det
høilyske Himmelblaa, alt har udstø sine bølgede,
og skiebende Flammer, rundt hen under Himmels
lens Hvalving.

Nu den smilende Morgenrøde drog nu
mit Syn til sig, — Der kommer Sun, Ostens
Purpurflodde Dronning, indigen isort sit røse-
farvede Slør; En rødlig guldblinkende Skær
glimrer rundt omkring Hende, sørgylder de fide
hangende Skyer, og skildrer den vide østlige
Strækning med vesterligenslige Farver. — Ja
hvilkens Blanding af Farver forlyster der mit Øie!
hvilke Skatteringer af Rødt, og Blaat! alle som
skielige, men i deres Forskiellighed saa megen
Harmonie! saa behagelig en Blanding! O! hvor
udtøne de Skaberens Drlis! hvor udrøkke de en
heiridellig Glæde! Og er dette den nye sørgende
Himmel? hvor ere de Scener forandrede! hasti-
gen forandrede! — Læterige Syn! Kan sorte
Skyer saa snart fordele sig, hvor vil da mishaabe
om Glædens Morgen efter Sørgens Nat? —
Nys var det ingen endelig Udsigt paa det grue-
fulde Mørke, nu har Morgenens Smil fordre-
vet alt Mørke af Himmelen; og skulde mit Haab
da vakte, naar strakkende Tordener hange dybt
omkring mit Hoved; naar Angester omspænde
mig, eller truende Farer aabne mig en sørgelig
Udsigt i det Tilkommende? O! taber mit util-
Snerdorffs Skrift. 2 Bind. I strak-

lige Glæds! Alt har du udvistet din fulde Pragt, Diet tåaler ikke længer at skue din blændende Sunken, — og nu kunne ikke alene de bestraaede Bierg-Rygge, og de forgyldte Skov-Toppe, men og den flade Slette, og den dybere Dal, glæde sig ved din Smil. — O du alt for herlige! brænd dog ikke saa stærkt paa disse svage Tindinger! — vær mig velkommen ærværdige Eeg! dæk mig med dit bredbladede Skjul! jeg nedlaster mig under dine ruskende Vinger; — O! hvilken oplivende Kælen din Løvsfulde Top kuster ned paa mig! hvilken listig Bellugt de uddunstende Blomster udsvede rundt om mig! og hvilket angenemt Skygge-Spil de sagte bevægende Grene kunstigen opføre for mig! — Hvor Din end henstuer, taber jeg mig henrykt i den almægtige Cirkels mangfoldige Under. :

Tiere end denne gang til min Siel til disse eensomte Betragtninger! Lærerige Natur! forstøved jeg dog ret din dybsindige Billed-Skrift! Paa hvert Blad staar tegnet urandsagelig Wiisdom, og ei i Woner Aarhundrede, og ei i den utænkkelige Ewigbed lærer den største Siel tilfulde at begribe endog den ringeste Insect, eller det mindste Soel-Gran; mig skal det være nok med hellig Frygt at skue en virkende Almagt i de mindste Dele af Skabningens smukke Rige.

Nei,

Net, jeg vil ikke glemme dig du lille Ur!
 med alt for stor Net fordrer du min Opmerksom-
 hed; dine smaa himmelblaa Blade, i hvis Mid-
 depunkt en rødligguul Pril glimter, synes ret i
 Smaat at afbilde den paa den himmelblaa Hvel-
 ving glimrende Soel, af hvilken du og laaner din
 alt for ofte ubemerkte Skønhed; — thi jeg slut-
 ter, at en frisdessløs og uopmættelig Eigensdig-
 hed først gav Anledning til dit paamindende
 Navn. — Lær mig, du smukke Blomster, til
 Belønning, fordi jeg ikke glemte dig, hvorle-
 des hans Die, hvis almindelige Forsorg saa her-
 ligen klæder dig med meer end Kongelig Pragt,
 hvorledes det med en endnu sømmere, og behu-
 derligere Omfarg er henvendt paa mig; — Lær
 mig fra dig at slutte, hvorledes ikke et eneste af
 mine talte Hoved-Haar uden hans Tilladelse kan
 røres; saa aldrig kvalende Nærings-Sorg, men
 istun Bekymring at vorde sand nyttig, maae op-
 staae i mit Bryst; men at min Tillid til Forsy-
 net maae da være stærkest, naar alle synlige Ud-
 vele tilslukkes for mig!

Lovsnygende Fugle! jeg hører, henrykt
 hører jeg Eders liflige Morgensang: Og den
 sig opsvingende Lærke, der synger den opgaaende
 Soel i Røde, opmuntrer mig indeligen nok, at
 opsvinge mig høit over Soleskredsen, og istemme
 min talsende Morgensang, Indets Fader til

Hæd. — Men Hæder! hvor finder jeg Død til et raskt Dø, som jeg vil, og som jeg bør? dog modsigende Sætte, og Tak, der kun kan føles, ei udtrykkes, er jo din stærke Trost; Men saa mit Hjerte, udsig dig da for ham i et dig selv udfordrende, dog den Elsker velbeskæftiget Sprog!

Alte Under! en Hær af stærende, spænde og fremmende Jord- Døst- og Hæd- Jættar; mangfoldige i deres Slags, uendelige i deres Grader, — ja, naar det brevsatte Dø, hvor det naturlige Sprog slipper, slutter ved et opdagende endnu mere Hæder, hvor tør da forsætte, hvor tør? eller langt fra Jættar? — En mindstestruktet virker den guddommelige Almagt, som overflodig nitter den. — Hver Sommer- Morgen føder Myriader Elskninger, hvilke Mærken døder; og hvert Handedent er en Gæst for utroeligen mange, af hvilke hvor et fremstabe, løfter Elskeren lige saa meget som et frembringe den mangfoldige Errore, eller et skole en nye Verden. — Dog jeg tør ikke nærme mig til de usynlige Elagter, der virke i Døsten; Men ved mig for jeg den kække Dø, den fattige Mærke, vinge de Døme! hvilke Drifter! hvilke Under! hvor kan søgte sig det alt, og ei henfælde i sinne Forundring?

Men den begyndte Dø har nu sat Alting rundt om mig i fuld Bevægelse: Hverens samler

nu sin adskredte Hiord; Den tilfælle Landmand
 iler alt nyttig bevaudet i Marken; Alle Forsæt-
 ter ere nu fornyede . . . O! at de gode iblant
 dem ikke maatte uiværksætte naa en bebreidende
 Aften . . . Og nu, tal du høitidelige Mor-
 gen, rig paa Fornøielse og Underviisning, tal
 for den Belyst, jeg nød i din Betragtning! Tal
 mit blomsterklædte Leie! Og du beslyggende Eeg!
 vedrøvet iler nu min hurtige Fod til Staden,
 hvor mine Forretninger falde mig.

Jeg fandt Veien hjem ad, langt nydigen
 re, end da jeg gik ud; Morgen-Duggen havde
 nu forfrisket de visnende Blomster, de barvede
 deres hængende Knoppe med fornyet Liv mod Sø-
 len, der i sin fulde Pragt nedstraalede fra den
 klare Himmel, og spillede i Dug-Perlerne, hvilke
 endnu laae og jitrede mellem Blomstrets omslut-
 tende Blade.

Deres forskellige Farver, deres fast De-
 mant lignende Glands forlystede Diet; — Lyd-
 den af et sig frydende Fugle-Chor fyldte Øret,
 og hele Naturen var Harmonie. — Bæbhvæs-
 tiende Aande-Pust blandet med Flora udsødede
 Balsam, skienkede Lugten og Følelsen Belyst-
 fulde Fornøielse; — Lislige og sunde Frug-
 ter frembød sig og til at fornøie Smagen. —
 Her var nye Belyst for hver Sands, og for de

indvortes Sandser en uindrennellig Bilde til be-
undringsfulde Betragtninger.

Henrykt overlod jeg mig nu til en tanke-
fuld Glæde, og under skionsomme, jo jeg tør sig-
de, bedrende Betragtninger, naaede jeg en af-
sides Ensvæi, ikke langt fra Byen; Her fremviis-
te den hele vide Niefreds saa henrykkende Kom-
mens og Naturens Under, hvilkte den frugtbareste
Indbildnings-Kraft forgievers skulde søge at efter-
ligne, og endnu mere forgievers at skabe noget
fuldkomnere.

En ukonstlet Hække af den spraglede Høll,
og den nyttige Vill bældede som en Buegang hen
over Vøien; og, uden at nægte Biet at kunne
vokste sig mod Himmelen, beffngedes noksom
den Vandrende mod Solens alt for herlige
Straalet. — Ege med Weien paa den ene Side
gik en sagte Søe, hvis jevnt trillende Bølger
brøde Solens spilloende Straaler, og fremviist
lige saa mange zittrende Sole, som rumlende
Bølger; — Fiskenes Mængde opfoingede sig
fra Dybet, og ligesom om de ikke længer kunde
taale det store Syn, dukkede dem igien hastig
under Vandet. — Men med hvilken Driftig-
hed, med hvilken Majestæt styder biffet den sig
brystende snehvide Svane med sin spæde Ungel!
er det ved en skionsom Følelse af den trygge Fri-
hed, hvilken den, beffret ved Lovene, nyder; —
eller

eller vil den dønned kere mig, ikke føleløs at
maale min, og mine ulykkelige Medbrødres mis-
andelige Lykke, med foruroligede Naboers nyt-
værdigste Kaar? O høit oplyst være den Køn-
ge! der bygger sig et Faders Navn paa sit Fol-
kes Vel, frem for den, der søger sig et falskt Hel-
tens Navn ved Afse- og Dødnings-Høbene . . .

Mit Die forlod nu Søen umættet af at
betragte den; — Men tænkte jeg, saa lystelig
en Skueplads, den endog aabner for det beskuen-
de Die, er den dog langt herligere i Betragtning
af de undtømmelige Riber og Aarer, som lædste
saa folkerig en Stad.

Jeg kastede nu mit Die paa den anden
Side af Søen, og standsede ved et ikke mindre
indtagende Syn; Jeg saae den tætte Korn-Ager,
med grønne levende Gærder indhegnet; hvorles
den den høielige Ar efterlignede Søen, og tumlede
sine hvælvende Bølger. En stid, med de her-
ligt farvede Blomster isprengt, Eng krævede og
med umægtelig Ret, endog den meest følelses-
Opmerksomhed; Her sprang det laade Rid for-
noiet om blant beduggede Blomster, som for at
lære Mennesket at finde i Naturens Betragtning
en uskyldig Glæde. — Der slog den frygtso-
me Hare sin Cirkel, og med ledende Øine søgte
jagt dem, som den skuede, sin Friheds Forstyr-
relse; den fandt dem ikke, og trængt nær den nu mere
3 5 Rolig-

Kolighed, — Du saae jeg den vdelige Hest stolt fremtræde, kaste med Fødderne, puste af Mod, og nu vel tilfreds med sin stærke Bringe, og anseelige Skabning som Lynet fare igiennem Luftten. — Selv den tunge Koe blev ved dette Syn sat i Bevægelse, langsom reiser den sig fra sit magelige Leie, vader igiennem det høie Græs, og brøler af Glæde. — Der brøger en Faarstok; der spiller den muntre Hyrde: — Dog hvo kan beskrive det alt, Synet er dertil for rigt, alt for uudsømmeligt.

Jeg vender mit Hie derfra, og søger hvile, men opdager nye Undigheder; den hele Kreds har ingen Punct, som jo henrykker: — Hif seer jeg langt borte det stolte Hav, og de endnu stolttere Skibe, som trodse Winden og bryde Bølgerne: — Dette Syn afveksles med Lyfstaader, smukke Haver, skæggefulde Gange, hvilkke ledte mit Hie paa et af de best anlagde Lyfstoppe, der indsluttet i en Eden fremstikker med en ukonflikt, dog majestætisk Pragt. — Jeg saae i den samme Hiefreds Landsbyer, Kirker, og ensomme Funde prange i en angennem Uorden. Staden laae for mig i en lang Strækning, dens rante Taarne ragte frem i Skyen, og de høie Boldestuulste kostbare Bygninger: — Men du smukke Stad! saa herlig at see til, hvilkke giftige Slanger du dog giemmer inden dine Mure; — Hvor tilig

tilig det er, er jeg dog vis paa, at Efterstræbelse, Avind, og Bagtalelse allerede udsprude deres Gift, og just mod Fortienester; hvor tungt er dette! — Den Gierrige fortsætter alt mæisommeligen det Arbeid, som Sønnen først langt ud paa Natten afbrød. — Den Blittige styrket ved Svile, er og nu længst opstaaet at virke til sine Medmenneskers Gavn. — Kun den kælne Bellystige sover endnu, og da han vaagen er til ingen Nytte, er det jo ligegyldigt, enten han forspilder, eller forsover, eller ved afvejlende Belyster myrder Tiden. — Disse Tanker forestilte de jeg mig saa levende, at jeg alt stod i Byen, da jeg for Skrak og Afstyk ønskede mig længst derfra. — Og her tog mine Betragtninger Ende.

No. 65.

Mandagen, den 31 August 1761.

Følgende Brev hører og til den virkelige Brevverling, som jeg underholder med adskillige Læsere, og som daglig formærer sig.

Herr

Herr Tilskuer!

Siden Hensigten af Deres Ugeblade er at forbedre Smagen, maae jeg indstændig bede Dem, at De dog vilde mage det saa, at min Kone, som er en af Deres flittigste Læsere, ogsaa kunde faae nogen Smag. Hidindtil have Deres Blade hos Hende havt en ganske anden Virkning; thi jo mere Hun læser, desmere synes mig, at Hun taber Smagen.

Naar jeg undtager denne Mangel, finder jeg ellers alle de Egenheder hos Hende, som fortjene en Mands Kierlighed. Men er det ikke nok til at giøre mig koldsinelig, at Hendes hele Tankemaade og Opsørsel er stridig mod de Fruentimmers Levemaade, som af alle holdes for at have Smag?

En Mand, som har anseelige Indkomster, som er af Stand, og som har en Character, der ikke just er den laveste i Rangen, og saadan en Mand er jeg, burde han dog ikke have en Kone, som i det mindste vidste at leve?

Hendes Nedrigbed; thi hvad skal jeg ellers kalde det? gaar saa vidt, at jeg bliver ved at sige det. Jeg er nær ved at blive til et Vidunder blandt alle Folk af min Stand, og det, som er det værste, man troer virkelig, at hun har Herredømmet over mig, fordi jeg hverken ved gode eller

eller onde Ord naar bevæge Hende til at afsaae fra Hendes særskindede og nedrige Opførsel. Tank engang, Kiære Hr. Tilskuer! er det ikke Slum at sige det? Hun opantimer selv Hendes Børn.

Jeg elendige Mand! hvilken Bønne er det for mig, at have en Amme til Kone. Skomagere, Skrædere og endnu ringere Folk, ere deri lykkeligere end jeg.

Dette er Hoved-Aarsagen til min Græmmelse; Thi jeg kunde endda glemme Hendes andre Urimeligheder; s. E. at Hun aldrig svøber sine Børn, aldrig lader dem bygge, at der aldrig kommer Snørlov paa dem, og at Hun truer, at Hendes Datter ikke skal bære Snørlov, førend hun bliver 14 eller 15 Aar gammel. Burde det ikke være tilladt at skille sig fra saa egenfindig en Kone?

Kiære Hr. Tilskuer! - gør dog Datters Bæste for ~~Opførsel~~ Hende til en fornuftigere Opførsel. Det er ikke for min egen Skyld alene, men for den hele Families, for mine arme Landsmænds, og alle skikkelige Folks Skyld, at jeg beder Dem saa indstændig derom. Der ere mange, som troe om min Kone, at Hun har Forstand, og naar jeg undtager disse Ting, troer jeg det selv. Hendes Exempel kunde derfor have skadelige Følger,

ger, og gjøre flere Mænd ligesaa uligfælige, som jeg er.

Nogle sige vel, at jeg bør give mig tilfreds, fordi min Kone for Resten ikke alene er en fornuftig, men og en god, en artig Kone; Hun klæder sig selv og sine Børn ret vel, og med det, som man kalder Smag, skønt ikke prægtig; Hun holder den bedste Orden i hendes Huus; Mine Venner ere altid velkomne, og hun veed ret vel at omgaaes med alle slags Folk: Men hvad kan alt dette hjælpe, saa længe hele Byen dog veed, at Hun er sine Børns Amme?

Alt hvad jeg siger Hende, nyttar til Intet. Nogle Græker, Romere og Engellænder, som skulde have sagt, at det er en Moders Pligt, at opamme selv sine Børn, gielde mere hos Hende end alle mine Venner. Skulde nogen overtale Hende til at forandre denne Levemaade, med hvilken hun nu saa længe har bekiemmet mig og forarget den hele By, skulde det være Dem, M. H. Hun samler Deres Blade, Hun læser dem med Agtsomhed, og gjør sine Anmerkninger derover; Men det vil jeg raade Dem, at De hente først nogle grundige Bevæis af en anden Moral, end den, som De hidindtil have lært, for at besvare alle de Indvendinger, som Hun vil gjøre Dem, og som Hun er i Stand til at tage

tage af Deres egne Blade; thi det er ret en forunderlig Kone.

Nu har Hun i disse Dage saadet en nye Bog, som hedder, Fruentimrets Ven. I mine Tanker burde den hede Fruentimrets Fiende. Af denne samler hun hele Skotte af Bevis for at forbyde sin gamle Tænkemaade; og saadanne Bøger, M. H., som ikke nytte til andet end til at sætte Splid imellem Egteskift, og til at forandre vore gode gamle Sæder, burde de vel trykkes? Vidste jeg, hvem der har oversat den, skulde jeg anvende al min Credit for at spille hans Lykke.

Jeg troer ikke, at der er et skadeligere Skrift til, og jeg holder det derfor for Deres Pligt som Tilskuer, at afskaffe det snuflue Kiøn fra at læse det. Eld De maatte være lykkelig nok til at overtale min Kone, til at læse denne og alle saadanne Bøger paa Jlden. Jeg vilde gjerne give Hende 10 gange saa meget, som alle Hendes Bøger koster om Aaret, til Spille-Penge, og jeg vilde lægge 10 gange saa meget til, dersom Hun vilde holde en Amme. De kan deraf slutte, hvor meget De kunde forbinde mig ved at afhandle denne Materie i Deres Blade. Jeg forbliver

H. J. R.

Ell.

Tilskuerens Svar.

M. H.

Før at svare til Deres Fortroelighed og for at overbringe Dem om min Nedebønhed til at tjene Dem, forelæste jeg strax Deres Brev i Fruentimmer-Selskabet; for De maaske vide, at i alt, hvad der angaar Minnet, har jeg ikke den ringeste Magt, til at foretage noget uden Selskabets Tilladelse. Jeg gav mig den Frihed at forandre nogle smaa Ting i Deres Brev, hvorved jeg haabede endnu mere at bevæge disse gode Damer, til at have Medlidenshed med Deres Skiebne. Men jeg maaske sige Dem reent ud, at al min Umage var forgjæves, og at baade Deres Brev og min Tale havde en ganske anden Virkning, end jeg havde ventet.

Deres Frue blev enstemmigen udvalgt til Medlem af de Ushnliges Selskab, og de gode Damer gav mig Befaling, til at tilsende hende det Restegn, som Selskabet addeler til de gode Mødre. Mig blev under Straf af mit Skrivers Embedes Fortabelse og Minnets Brede befale, ikke at tale et Ord mere for Dem, og at skrive strax et Ugeblad mod alle de Mænd, som ikke holde det for en Lykke at have saadanne Koner.

Alt hvad jeg ved mine indstændlige Bønner kunde udrette, var at blive befriet fra dette Arbeid.

Arbejde, som jeg ansaae for en Uafnemmelighed imod Dem, og at faae Tilladelse til at sende Ordens-Tegnet til Dem Sels, for at give Dem Leilighed til at forlige sig med Deres - Kone paa billige Billaar.

Ordens-Tegnet er en Pelikan af Saxif Porcelain, som har sin Rode i en Buket af levende Blomster, bundne i et rødt Baand, paa hvilket disse Ord ere malede: For de gode Mødre, tillige med Selskabets Merke, som ikke maae være bekiendt, og derfor bliver hvert Aar forandret. Denne Prydelse, M. H., skal allerede gjøre meget til at sætte Deres Kone i Ansæelse iblant de andre Fruentimmer, af hendes Bekjendtskab, som alle inden faa Dages Forløb skulle bære Pelikaner i røde Baand, for at faae Folk til at troe, at de ere gode Mødre, og nogle skulle have den Fornøielse at blive troet af dem, som ikke vide Selskabets Merke. Den Tere, at give Anledning til en nye Mode, skal saaledes udslette meget af den Foragt, med hvilken Deres Kones Opførsel hidindtil har været anset af Folk, som vide at leve.

Dersom Hun, som jeg troer, er mere Elsker af levende Blomster end af Kortet, kunde De herved finde Anledning til at fornøie hende daglig, ved at anvende den Sum, som De aarlig haver bestemt hende til Spille-Penge, paa at skaffe

Snedorffs Skrift. 2 R.

R

hende

hende hver Dag friske Buletter. Det er og M. H. især om Vinteren et Galanterie, hvorved De kan overtale Folk til at troe, at De selv veed at leve, og at Deres Frue har Smag.

Skulle disse Høfligheder ikke kunne overtale Hende, til at forandre noget i sin Opsørsel; thi ganske kan Hun nu ikke forandre den, saa længe Hun vil blive Medlem af Selskabet, og jeg vil aldrig ønske Dem saa uheldelig, at Hun nogen Tid skulde faae Aarsag til at klage over Dem, at De vilde forføre Hende, til at forlade det. Jeg maatte da strax mod min Villie skrive det strengeste Blad imod Dem. Jeg maatte fra den agtbareste Ret af det hele Rion bringe Dem denne forfærdelige Dom: At De ikke fortiente at være Fader til de kære Børn, som Deres Kone selv opammer.

Men for at tie Dem, saavidt jeg kan, vil jeg foreslaae Dem et sikkert Middel til at mage det saa, at Deres Kone, uden at forandre noget vigtigt i Hendes Opsørsel, skulde nyde en meer end sædvanlig Agtelse. Har Hun, maae jeg spørge Dem, med al den Forstand, som De tillegger Hende, slet ingen anden Feil end den, at Hun gjør for meget af saadanne ringe Ting, som Hendes Huus og Hendes Børn? Skulde Hun ikke og maafee være lige saa stor en Elsker af Hunde, Papegoier? Har Hun slet intet af disse

diffe smaa Egenfindigheder, af disse stærke Em-
 findeligheder, disse selvgjorte Daanelser, og af
 det, som Franskmændene kalde Bapeurs. Havde
 Deres gode Frue nogen af disse Egenskaber, som
 i Paris holdes for et Kiendetegn paa et Fruens-
 timmer, som veed at leve; O! da var De en
 lyffelig Mand: Hun skulde snart komme i Mo-
 den, og Hun kunde siden uden Skam gierne op-
 amme Hendes Børn selv. Denne Forsigtighed
 maatte Hun alene bruge, at, naar nogen spurgte
 Hende, hvorfor Hun vilde paatage sig den store
 Besværlighed? maatte Hun ingenslunde anføre
 de gamle Grækere eller Romere, og endnu min-
 dre Fornæfthen, eller sige, at Hun gjorde det af
 Pligt. „Jeg tilstaaer selv, kunde Hun s. E.
 „svare, at det er en meget bizar og unaturlig
 „Lyst, som alle Folk maae forundre sig over;
 „Men jeg finder min Fornøielse i at leve efter
 „mit eget Hoved, og naar jeg har smaa Luner
 „imellem, er min Vapegoie og mine Børn det
 „eneste, hvormed jeg kan fordrive Tiden. Min
 „Mand siger det tit nok; Han tigger, Han
 „beder mig, Han byder mig en kostbar Forær-
 „ring efter den anden. Men jeg har mine Li-
 „mer, da alt dette rører mig intet, og da jeg
 „ikke bekymrer mig om hvad min Mand siger.
 „Han mener, at jeg forstaaer ikke at leve, og
 „jeg troer, at det er Ham, som ikke forstaaer

R a

„det-

hende hver Dag friske Buxetter. Det er og M. H. især om Vinteren et Galanterie, hvortved De kan overtale Folk til at troe, at De selv veed at leve, og at Deres Frue har Smag.

Skulle disse Høfligheder ikke kunne overtale Hende, til at forandre noget i sin Opførsel; thi ganske kan Hun nu ikke forandre den, saa længe Hun vil blive Medlem af Selskabet, og jeg vil aldrig ønske Dem saa uheldelig, at Hun nogen Tid skulde faae Marsag til at klage over Dem, at De vilde forføre Hende, til at forlade det. Jeg maatte da strax mod min Villie skrive det strengeste Blad imod Dem. Jeg maatte fra den agtbareste Ret af det hele Rion bringe Dem denne forfærdelige Dom: At De ikke fortiente at være Fader til de kære Børn, som Deres Kone selv opammer.

Men for at tiene Dem, saavidt jeg kan, vil jeg foreslaae Dem et sikkert Middel til at mage det saa, at Deres Kone, uden at forandre noget vigtigt i Hendes Opførsel, skulde nyde en meer end sædvanlig Agtelse. Har Hun, maae jeg spørge Dem, med al den Forstand, som De tillægger Hende, slet ingen anden Feil end den, at Hun gaar for meget af saadanne ringe Ting, som Hendes Huus og Hendes Børn? Skulde Hun ikke og maafee være lige saa stor en Elsker af Hunde, Papagoier? Har Hun slet intet af disse

diffe smaa Egenfindigheder, af disse stærke Emfindeligheder, disse selvgjorte Daanelser, og af det, som Franskmændene kalde Vapeurs. Havde Deres gode Frue nogen af disse Egenskaber, som i Paris holdes for et Kiendetegn paa et Fruentimmer, som veed at leve; O! da var De en lykkelig Mand: Hun skulde snart komme i Moden, og Hun kunde siden uden Skam gierne opamme Hendes Børn selv. Denne Forsigtighed maatte Hun alene bruge, at, naar nogen spurgte Hende, hvorfor Hun vilde paatage sig den store Besværlighed? maatte Hun ingenlunde anføre de gamle Grælere eller Komere, og endnu mindre Fornustien, eller sige, at Hun gjorde det af Pligt. „Jeg tilstaaer selv, kunde Hun s. E. „svare, at det er en meget bizar og unaturlig „Lyst, som alle Folk maae forundre sig over; „Men jeg finder min Fornøielse i at leve efter „mit eget Hoved, og naar jeg har smaa Luner „imellem, er min Papegoie og mine Børn det „eneste, hvormed jeg kan fordrive Tiden. Min „Mand siger det tit nok; Han tigger, Han „beder mig, Han byder mig en kostbar Foræring efter den anden. Men jeg har mine Limer, da alle dette rører mig intet, og da jeg ikke bekymrer mig om hvad min Mand siger. „Han mener, at jeg forstaaer ikke at leve, og „jeg troer, at det er Ham, som ikke forstaar

R 2

„det

„ det. Alt rette sig efter almindelige Loven
 „ Regler, at gjøre hvad andre gjøre, at beskynne
 „ sig om Folkes Snak, er det at vide at leve?
 „ Derfom alle Mødre i Byen opammede deres
 „ Børn selv, giordé jeg det maaskee just derfor
 „ ikke; Men nu, da enhver Borgerkone holder
 „ Amme, er der da noget meer deri? Hvormed
 „ kan Folk af Stand adskille sig fra Pøbelen,
 „ uden ved at tage gamle Moder op? Kan man
 „ have en nye Møde i tre Dage, førend en
 „ Kiøderkone har den samme? Huhde, Pape-
 „ goier, Kvadriller, Treffet, er det ikke alt-
 „ sammen gemeent? Naar jeg er i disse gam-
 „ mel dags Selskaber, hvor Folk gaar, staar,
 „ snakker, spiser, spiller efter almindelige Regler,
 „ efter visse *Fagons*; ærgrer jeg mig tit saa
 „ meget, at jeg kan kaste en Totus, en Galadon
 „ paa Bordet, for at løbe ind i min Ammes
 „ Stue, eller for at lege med min Hund. Disse
 „ almindelige Regler, dette tvungne Væsen
 „ gaar saa vidt, at der ere visse Tider, baade
 „ ved Spille; og ved Spisebordet, naar hele
 „ Selskabet gaar, og naar hele Selskabet leer.
 „ Min Papegoie har merket dette saa vel, at
 „ han altid er den første, som faaer de andre til
 „ at gabe eller lee.“

Vilde Deres Frue øve sig i at tale dette
 Sprog, og i det mindste stille sig an, som om
 Hun

Hun virkelig havde saadanne Luer, saadanne smaa Egensindigheder; skulde det ikke vare længe, førend Hendes Naboer skulde tage Hende til Mønster. De, som ingen Børn havde, skulde lægge sig efter Hunde af samne Farve som Hendes, og efter Papegoier, som gabede og loe.

Men skulde Hun endnu, M. H., være saa paastaaende, at det var Hende ikke nok at gjøre en Gierning, som Hun holder for saa vigtig, uden at bekiende for hele Verdens Dine, at Hun gjør det af Fornuft, af Pligt, af Samvittighed; da maae jeg bede Dem søge Raad hos andre, som have en grundigere Philosophie, og ere mere øvede i den Kunst at igiendrive, end jeg. Thi jeg vidste sandelig ikke andet, end at raade Dem til at bære Deres Kors med Taalmodighed. Jeg kunde ikke engang med Sandhed sige, at jeg ynkede Dem. Jeg forbliver o. s. v.

No. 66.

Fredagen, den 4 Sept. 1761.

De jevnlige Klagemaal over Folke-Mangel gav Seltskabet nylig Anledning til at undersøge

dersøge Aarsagerne dertil nøiere. Bonden meente, at Gud havde bestemt et vist Tal Mennesker til at være paa Jorden, og at det var ved en besynderlig Virkning af Forsynet, at Menneskene ikke formerede sig over dette Tal; Thi, sagde han, dersom Menneskene vare blevne ved at formere sig med den Hastighed, med hvilken de strax efter Skabelsen og Synfloden udbredede sig i Verden, skulde Jorden tilsidst ikke kunne rumme dem. Røsbmanden syntes, at denne Mening ikke var saa urimelig, og spurgte Præsten, hvad han tænkte derom. Der er ingen Tvivl, sagde denne, at Forsynet jo regierer alle Ting, og at der er intet til i Verden af det, som vi kalde en blind Skiebne eller en blot Hændelse; men jeg troer ikke, at vi bør tillegge det besynderlige Veie, saa længe de almindelige og naturlige Midler ere tilstrækkelige nok til at opnaae samme Hensigter. At Menneskene lige saa vel som Dyrene ikke formere sig videre, end Nærings-Midlerne tillade, er saa naturlig en Følge, som noget af alt det, der skeer i Verden, og vi behøve lige saa lidt at søge besynderlige Aarsager dertil, som at spørge, hvoraf det kommer, at der er flere Muus i de Lader, hvor der er meget Korn, end i de andre, hvor der er intet? Denne Aarsag er alene nok til at forklare, hvorfor Menneskene formerede sig hastigere paa en Tid, da

da hele Verden endnu var ubeboet, da de levede af Jordens Frugter og lode sig nøie med lidet, end i en anden, da alting var indtaget, og der udkrævedes mere til at leve. Vi see endnu efter almindelige Sygdomme den samme Virkning af Frugtbarhed baade iblant Mennesker og Dyr, som efter Skabelsen og Syndfloden. Hvor hastig bleve vore Marker igien ikke skialte af Qvæg, i stedet for det, som ved saa almindelig og ødeleggende en Sygdom var bortrevet? Alle de Ødeleggelse, som ikke tillige formindske Næringsmidlerne, oprettes lige saa hastig igien, som Menneskene og Dyrene kunde avles, fødes og vore ved de Kræfter og i den Orden, som Naturen engang har fastsat, og som til alle Tider ere de samme. Virkningen af alle saadanne Ødeleggelse, enten de komme af Sygdomme, Krig, dyr Tid eller af andre saadanne tilfældige Ulykker, naar de kun ikke forårsage en bestandig Aftagelse i Næringsmidlerne, ophøre igien til en vis Tid, og Verden kommer igien i den samme Tilstand som tilforn, det er at sige, Menneskene og Dyrene formere sig, saavidt Levnetsmidlerne tilstrække. Hvis disse derimod formindskes, enten ved ulykkelige Hændelser, eller ved en tilvørende Overdaadighed, eller ved en Feil i de borgerlige Indretninger, som indskrænker Handelen og Konsterne, udsuer og nedtryk-

for Arbejderne, maae Folke-Mængden naturligviis i samme Grad aftage, og kommer aldrig til sin forrige Høide igien, førend disse Hindringer hæves; og da de ere af den Natur, at de ikke let, og undertiden aldrig, kunne bortryddes; da en Handel s. E., en Kunst, som en Nation engang har taet, og som andre ved dens Forsømmelse og Feil have tilvendt sig, ikke saa let opvettes igien; Da en herskende Overdaadighed, skadelige Misbrug, onde Baner ikke saa hastig affkaffes, og vedvare ofte meget længere end Krig, Pest, dyr Tid, Jordskjelv, Vandflod: saa ere og disse Ulykker, hvor meget de end søles af de Menneſker, som de treffe, ikke nær saa skadelige for det menneskelige Kiøns Tilværelse, som de Feil i Tænkemaaden, Sædnerne og Indretningerne, ved hvilke et Folks Vindskibelighed og Næring indskrænkes, og som ved Baner grundfæste sig saaledes, at de ere ligesaa skadelige og ligesaa onde at fordrive, som tærende Sygter.

Jeg troer gierne, sagde han videre, at det høieste Tal af Menneſker, som Jorden, naar den blev brugt med den allerstørste Wiisdom og Vindskibelighed, kunde nære, ikke er uendeligt. Men neppe er noget Folk i Verden endnu kommen dette Tal paa mange Grader nær. De Lande, som vare begroede med Skove, og hvor Agerdyrkningen endnu var ubekiendt, de smaa
 Repu-

Republiker, hvis Grund-Regler ikke tillode dem at dyrke Konsterne, fik snart flere Indbyggere end de kunde nære. Dette var Aarsagen til de Colonier, som de Nordiske Folk og de gamle Republiker sendte saa ofte ud til at oplede nye Lande. Ligesom Agerdyrkningen og de fornødne Konster toge til, formerede Menneskene sig mere, indtil en alt for ulige Deling af Godset og en alt for stor Begierlighed efter en fremmed Overflødighed, som man ikke kunde tilverle sig for egne Vare, begyndte igien at formindske deres Tal. Men hvorvidt dette end er steget hos adskillige af de polerede Folk, er det dog troeligt, at enhver Stat har Midler nok, ved hvilke den uden alt for store Forandringer kan skaffe Næring til et langt større Tal af Indbyggere, end den virkelig har. At opmuntre Folk til Ægteskaber, at udsætte Belønninger for dem, som have mange Børn, at oprette Hospitaller for dem, som ikke arbeide, er uden Tvivl det samme, som at byde mange Gæster, naar man har intet at give dem at spise. Folk, som ikke kunne nære sig selv, ere kun en Stat til Byrde; saadanne Folk ere Munkene og de fleste, som leve af deres Almisser i de Catholske Lande. At formere saadanne Menneskers Tal, var aldrig Staten til Nytte; men søg Nærings-Midlerne og Folkene skulde nok komme af sig selv. De skulde, saa vidt disse

Midler tilstrække, endnu formere sig lige saa stærk som efter Synfloden.

Kommer det alene an paa at formere Nærings-Midlerne, svarede Riebmanden, da er jeg vis paa, at de fleste Stater i Europa kunde faae mange flere Folk end de have. Hvor meget kunde vel ikke baade Landet og Søen endnu frembringe til Menneskets Underholdning! Ved en nøiere og almindeligere Kundskab om Agerdyrkning, og ved nogle Forbedringer i Bondens Willkaar, kunde de fleste Stater vinde hele Provincer, og de kunde ved Hielp af Fiskerierne gjøre ligesaa store Erobringer i Søen. Disse sidste, som aabne alle de Folk, der boe ved Havet, saa stor og uudtømmelig en Kilde til Rigdomme; som tiene saa meget baade til at nære Menneskene og til at befordre Skibsfarten, hvor meget have de ikke været forsømte af alle de Europæiske Folk, jeg vil ikke tale om Spanierne og Portugiserne, som, efter deres beste Skribenteres Beretning, derved alene vare i Stand til at holde en mægtig Flode til at bedække deres Kyster, men om Engellænderne, dette floge og vindskibelige Folk, som indtil vore Tider har ladet deres Naboer hente deres største Rigdomme fra de Scottske Kyster; disse Rigdomme, som Jean de Witt kalder den Hollandske Guldgrube, og som efter hans Beregning har næret 2 til 300000 Mennesker,

nesker, og indbragt Staten 35 Millioner i bare Fordeel. Naar alt det, som Landet og Søen endnu kunde frembringe til Menneskets Underholdning, blev opslugt af et Folk, hvor mange flere Mennesker kunde der da ikke underholdes, især i de Lande, som af Naturen ere frugtbare og omringede af Søen? Og dette, sagde han, skulde endda være lidet mod de Nærings-Midler, som et Folk kunde hente uden for Landet, ved Hielp af Konsterne og Handelen. Paa en Tid, da Konsterne ere bragte til saa stor en Høide; da saa mange Nyttier af de naturlige Ting ere opdagede; da Skibsfarten har aabnet saa let og almindelig en Forbindelse imellem alle Verdens Dele, og da der neppe er mere end 3 Folk i Europa, som have ret benyttet sig af disse Fordele; da disse Folk selv klage over store Mangler i deres Indretninger, som ikke tillade dem at gjøre nærgit hvad de ellers kunde gjøre; Paa saadan en Tid i Verden, sagde Kjøbmanden, skulde der da vel kunde være noget Folk i Europa af dem, som ligge ved Havet, der kunde sige, at alle Leiligheder til at forhverve var dem saaledes betaget, at de jo endnu ved deres Vindstibetlighed kunde blive langt mægtigere. Derom har jeg aldrig tvivlet; Jeg har kun frygtet, at et Land, som ikke var stort nok, skulde ikke have Folk nok til saa mange Foretagender, og jeg maae tilstaae,

at

at jeg har troet , at dette beroede alene paa en
besynderlig Skiebne.

Naar man kan skaffe Nærings-Midlet
uden fra , sagde Adelsmanden med en Smil,
og behøver ikke Landet uden til at rumme Folkes-
ne, til at huse dem, til at giemme deres Vare
og deres Penge , troer jeg , at en forfærdelig
Mængde af Mennesker kan faae Rum i et lidet
Land , ligesom der kan være saa Indbyggere i et
stort, naar det ikke er dyrket. Holland og Ze-
land kunne bevise det med deres Exempel. Ere
disse Lande vel meget andet end Magaziner , og
hvor mange af Indbyggerne skulde vel kunne leve
af det , som de indbringe ? maaskee , som nogle
mene , ikke flere , end der behøves til at holde
Digerne i Stand og giøre Landet beboeligt. De
øvrige , hvis Tal beregnes indtil 2 Millioner ,
hvoraf leve de, uden af Vindstibeligbeden alene ?
Men for at bringe det dertil , er Mueligheden
alene ikke nok. Man maatte have mange Kiøb-
mænd og mange Bønder , som De , sagde han
til Kiøbmanden og Bonden, og for at bringe det
dertil behøvedes adskillige Forbedringer ikke alene
i Lovene , men og i Tænkemaaden og Sædterne.
Enhver Arbejder maae have Frihed til at bruge
sine Kræfter og sin Kunst saa got , som han kan ;
han maae , efter at have betalt sine Afgifter ,
kunde beholde noget tilovers , som han kan leve
af

af efter sin Stand, som han kan falde sit, og hvorpaa han selv og hans Efterkommere ere ligesaa sikke, som Staten er paa dens hele Formue. Ungdommen maae enhver efter sin Stand, tilig vannes til Arbeidsomhed, og de offentlige Anstalter for Fattige fornemmelig sigte til at opvække og vedligeholde denne Arbeidsomhed. Lovene maae paa den ene Side befordre Bindskibligheden, og paa den anden nedtrykke Orkesløshed saaledes, at baade de, som have lært noget, hvorved de kunde fortjene deres Brød, ikke let kunne trænge, i det mindste ikke hindres fra at arbejde, og at sunde og friske Folk ikke kunde leve uden Arbejde og misbruge deres Medborgeres utidige Godhed. Der maae være en Symmetrie mellem alle Stænder, og den ene agte den anden uden at forlade sine Grundregler. Adelen maae ikke være saa modig af sin Rang, og Kæbmanden ikke saa stolt af sine Penge, at denne skulde misunde hiin sin Ære, og hiin igen denne sine Rigdomme. Fortieneste og Bindskiblighed bør agtes saa meget i alle Stænder, at den ene Stand ikke maaler sig med den anden i Rang, i Titler, i Penge, i Pragt. Disse Forsængeligheder kunne gaae vidt nok i enhver Stand, og saa længe de blive inden for dens Grændser, befordre de Nidkierheden; men gaae de videre, kunde de forvilde en heel Nations Tænke

Tænkemaade og gjøre, at Folk ville være alle Ting, uden just det som de burde være. Lad Kiebsmanden og Bonden søge at blive de rigeste Folk i deres Øne; lad den Lærde trachte efter den Ære, at blive den berømteste Forfatter i sin Tid, og Hofmanden jage ligesaa stærk efter en Titel. Naar de ere fornøftige, skulde de alle tilstaae, at deres Ønsker ere lige forføngelige; men disse Forføngeligheder kunde, naar de regieres af Fornøften, og naar de ikke forblinde dem saaledes, at de jo derfor agte hinanden, gjøre dem alle til gode Patrioter, da ingen Folk derimod kunne være mere latterlige end en lærd Mand, som, i Stedet for at bekymre sig om sine Videnskaber, tænker kun paa at samle Penge, og at faae en Ræng, en Kiebsmand, som heller vil gjøre Ørbud end give en Adelsmand noget efter i Pragt og Anseelse, og endelig en Herremand, som med sin Myndighed vil afgjøre, hvad der i Videnskaberne er sandt eller falskt.

Disse Feil, sagde han videre, især naar de ved lange Aar ere blevene meget herskende og almindelige, kunne ved de bedste Love og den fuldkomneste Regjering alene ikke udryddes. Ønskeløsten og Videnskabernes maae altid gjøre det meste til at rette de Feil, som have deres Grund i Tænkemaaden og i Sædnerne. Saadanne Væger, som paa en Maade, der er fattelig for den funderende

sunde Fornuft, lære Menneskene at kende det sande og det nyttige, det, som bestemmer deres virkelige Lyksalighed i alle Stænder; som lære dem at kende den rette Ære og at føle Værdien af det sande Skønne, af Sindets Fornøielser; saadanne Bøger, som forklare de vigtigste Grunde regler i Opdragelsen, Huusstanden og det borgerlige Selskab, ere uden Tvivl den første og rette Grund, paa hvilken alle de Anstalter som sigte til et Folks Tilvæxt og Forbedring, bør bygges. Og de, som opofre deres Tid, deres Kræfter, deres Fornøielser, deres udvortes Bequemmeligheder, og en Deel af deres Medborgeres Nødest, for at sige saadanne Ting; De, som i Stedet for at misbruge deres Myndighed til at gjøre disse Folk Arbeidet mere ubehageligt, opmuntre dem med deres Bisæld, fortiene uden Tvivl at kaldes Patrioter, mere end de, som oplasse sig til Ansprøgere for Hoben ved at strige mod alt hvad der er Nyt.

No. 67.

Mandagen, den 7 Sept. 1761.

Det høie langt udstrakte Firmament
 Med blaa beskyet Luft saa vidt onispændt,
 Den blanke Himmel-Hvælving paa sin Viis
 Udbryder med sin store Aarsags Priis.
 Den aldrig stille Soel ei tregtes ved
 At brede ud sin Skabers Herlighed,
 Og Dag fra Dag forkynnder i hvert Land
 Det Underverk af en almægtig Haand.

Naar Aften-Skyggen faaer med Lyset Magt,
 Gientager Maanen, hvad de før har sagt;
 Og til den agtsom Jord ved Nattens Eye
 Begynder nu sin Fødsels-Sang paa nye.
 Mens hver en tindrend' Stjerne trint omkring,
 Og hver Planet udi sin Tuur og Ring,
 Alt som de rulle frem, det kundbart gjør,
 Og rundt fra Pol til Pol den Sandhed før.

Hvad

Hvad! skönt de om vor Jord bevæge sig
 I stille Tausked saa heitidelig,
 Endskönt ei Røst, ei Stemme bliver hørt
 Blant disse lyse Legemer fremført;
 Fornuftens Øre dog med største Lyst
 Hør dem opløste sin lovsfulde Røst,
 Og mens de skinne, synge idelig:
 Den Haand os gjorde, er Guddommelig.

Addison.

* * *
 * * *
 * * *

Blussel og Banghed mit Hierte betager,
 Naar jeg, min Gud! Din ugrændsede Storhed,
 Naar jeg min egen uværdige Ringhed
 Ydmyg betragter.

Hvad er et Menneske mod Dig at regne?
 Himmel! hvor irrer jeg ei ved den Tanke!
 Verden, ja tusende Verden er
 Mod Dig som Intet.

Hvad er et Sandstørn paa Skævvorne Bjerge?
 Eller en Draabe i bundløse Bænde?
 Jeg er end mindre i Ligning mod alle
 Skabningers Mængde.

Skulde Din Omsorg saa højt da nedstige ?
 Skulde Dit naadige Nie oplede
 Mig, som blant Væseners Tallose Skare
 Næsten forsvinder ?

Skulde den Gud, hvis almægtige Hænder
 Dannede Alting, og Alting opholder,
 See mig, ansee mig, opholde og hjælpe ? —
 Biffelig gjør han.

Tusende gange jeg har det erfaret ;
 Hjertet, der kiender sin Svaghed tilfulde,
 Finder en Kraft, som er ikke dens egen,
 Giver det Styrke.

Mon vel et Skib uden Folt, uden Fører,
 Midt udi Søen blant Klipper og Farer,
 Overladt Bølgerne lykkelig skulde
 Rejsen fortsætte ?

Gandelig, Livet er nok saa urolig,
 Sielen langt svagere, Farerne større ;
 Ikke et Dieblif kunde jeg levet
 Uden Din Bistand.

Dog

Dog indtil nu er jeg blevet ved Live;
 Ja indtil nu har jeg levet med Glæde;
 Hele Naturen har syntes at være
 Skabt for mig ene.

Heraf jeg kender Din skjulte Ledfagning,
 Himmelske Fører! oh! trøstelig Kundskab!
 Sielen nedsendt i sin Ringheds Betragtning,
 Derved oprettes.

Det er Din Almagt, som kraftig forvolder,
 At skiont saa liden, saa svag og saa ringe,
 Jeg dog blant stændig Afverlingers Tummel
 Bliver opholder.

Det er Din Godhed, som naadig tillader,
 At den saa store vidtløstige Verden,
 Hvor Millioner af Væsener leve,
 Fødes og glædes.

Ogsaa for mig skal saa herligen tiene
 Til en lykkelig forlystelses Bolig,
 Hvor jeg for Sielen og Sandserne finder
 Nøt, som fornøier.

Vort da af Hjertet af Mistvivl og Banghed.
 Verden er byggt paa Guds Almagt og Naade,
 Naar jeg mit Haab paa den samme Grund bygger,
 Sovor jeg roelig.

L.

No. 68.

Fredagen, den 11 Sept. 1761.

Philomele og Progne vare tvende Søstre i Athenen; Progne, siger Fabelen, blev af Guderne forvandlet til en Svale, og Philomele til en Rattergal; men den fortæller os ikke, hvad disse smukke Creature gjorde siden efter deres Forvandling. Min Prophet har aabenbaret mig det, og her er deres Historie.

Progne, som havde den Skiebne at blive forvandlet til en Fugl, der ikke agtes enten for sine smukke Fiere eller for sin Stemme, fandt, at Skiebnen havde erstattet dette Tab ved andre Egenskaber, som giøre Fugle af hendes Art ligesaa fornøiede i sig selv, som de ere elskede af andre Mennesker og Dyr. Den naturlige Kiærlighed, som var hendes eneste Lyst, lærte hende snart at vælge en Mage, der var ligesaa ensfoldig
 og

og uskyldig som hun. Dette unge Pår fordrev ikke Tiden med at synge ; eller med at betragte deres smukke Fiere ; thi de vare begge ligesaa ærbar klædte som alle andre Svaler, og hinanden paa en Fier fuldkommen lige. Hvor skal jeg bygge dig et Rede? sagde Hannen ; Det er mig ligemeget, svarede den kielne Hun, hvor du bygger, naar du kun vælger os et Sted, hvor vi kunne finde den fornødne Føde for os og for vore Unger, og hvor disse smaa Creature, som jeg allerede forud elsker, kunde være sikke for Menneskenes Bولد. Er du fornøiet dermed, svarede Han, da have vi ikke nødig at reise langt ; her under denne Hyrdes Tag har mine Forsældre havt deres Rede i mange Aar, og jeg kan med nogle saa Halmstræe sætte den i Stand. Folkene elske os, og ansee det for et lykkeligt Tegn, at saa uskyldige Dyr have den Tillid til dem, at bygge under deres Tag ; de forsvare os som deres kiereste Creature, og de spise os dog ikke. Vi ere de første iblant Fuglene til at forkynde dem Foraarets Ankomst, den Tid, da Solen ved sine blide Stråaler opvækker Naturen af sin lange Winter-Søvn, og fremkalder Dyrne af deres Huler, til at opfylde Naturens virksomme Drifter. Denne Tid, som den aarvaagne Huusfader gaaer med saa stor Glæde i Møde, og af hvilken han agter hvert et Dieblit saa dyrebart ;

og stille Aftenluft. Endskjønt Philomele hidindtil havde været forsigtig nok til ikke at lade sig lokke i Snarer ved hendes Nyngierrighed, en Drift, som skal være meget almindelig iblant Fugle af hendes Art, kunde hun dog nu ikke længe modstaae den; Hendes hele lille Krop jitrede af Begierlighed efter disse nye Prindelser, men i det hun vilde stjve ned af Træet, for at betragte dem, blev hun forstrækket for Naafuglens Fødder, og var maaskee faldet død til Jorden, dersom ikke hendes skulte Elsker, som forud saa hendes Fare, havde udstrakt sine Vinger, for at modtage hende og afværge hendes Fald. Da hun kom til sig selv igjen, og indsaae den Fare, som hun havde været saa nær ved at styrte sig i, følte hun saa meget større Erkiendtlighed mod hendes Belgiorer, som hun ikke havde ventet at finde saadan en Ven blandt alle Fugle, men allermindst iblant dem af hendes egen Art, som var saa misundelig over hendes Sang. Hvormed skal jeg belønne din Oprigtighed, ædelmodige Befrier, sagde Philomele; Jeg er belønnet nok, svarede Hannen, dersom jeg maae være elsket. Ach, tænkte hun ved sig selv, jeg har vel Aarsag til at elske dig; hvortil nytter al den Vre og Hælid, som man beviser mig, saa længe jeg iblant tusinde Misundere og Efterstræbere ikke har en eneste Fortroelig? Jeg vil forlade dette forlige Sted,

Sted, og følge denne Ven, jeg vil bae hos ham, jeg vil elske ham; thi jeg føler hos mig en Drift, som tilsiger mig, at jeg i hans oprigtige Kierlighed skal finde den Lyksalighed, som jeg forgieves har søgt i en forføngelig Ære. Men hvor meget Natur og Taknemmelighed end saaledes for ham i hendes Hierte, fik dog Æren snart Overhaand igjen. Jeg vil altid være eders Ven, sagde hun; men jeg kan endnu ikke overtale mig til at blive eders Mage. Er det for meget, sagde hun videre, om jeg troer, at en Fugl af mine Gaver er bestemt til noget høiere, end til at fordrive Sommer-Natterne stiltiende i et Rede, for at legge Unger ud? Jeg vil i det mindste blive ved at synge saa længe Foraaret varer; bliv imidlertid hos mig, og lad det være nok, at jeg aldrig vælger nogen anden til min Mage end eder. Omsonst forestillede han hende, at Naturen ikke gav Fuglene saa prægtige Stemmer alene for at fornøie Menneskenes Ørene, og for at giøre dem selv Ære; at de være Virkninger af høiere Drifter, som hun uden Utaknemmelighed mod Naturen ikke kunde modstaae; at det var hendes Pligt at forevige saa ypperlige Gaver i hendes Afkom, og at dersom hun lod den beste Tid af Sommeren gaae forbi, skulde det siden være for aldig. Som han sagde, saa skede det. Efter nogen Tids Forløb havde Philomele hyerlen lyst til at synge

synge eller til at elske. Dette Aar gif forbi, og Philomele lod sig i det næste Foraar høre i Lunden igien. Hendes troe han fuldre hendes; thi han haabede dog engang at blive lykkelig. Men Philomele var nu allerede bleven saa berømt for hendes Sang, at hun hver Aften saae sine Tilhøreres og Beundreres Tal vore; Bane og Indbildning forstørrede i deres Munde hendes Fuldkommenheder saaledes, at de endog tillagde hende dem, som hun ikke havde; Denne Fugl, sagde nogle, er meer end en Nattergal; man skal ikke finde hendes Mage i alle Skove. Ved disse Ord opfød det lille Dyr sin Krøe saa meget, at hun begyndte at ansee hendes Elsker med de foragteligste Blik, som tilkiende gave, at hun ikke holdt ham meer for hendes lige; dog troede hun endnu, at Taknemmelighed forbandt hende til at undslaae hans Begiering med høflige Undskyldninger. Engang traf han hende ved et Lærkes Røde, og da hun syntes at være rørt af den Glæde, som viiste sig i hver en Bevægelse, med hvilken Moderen kom sine spæde Unger til Hielp, benyttede han sig af dette Dieblis, til at prise hende Enkelsaligheden af de selskabelige Forbindelser, som ere grundede paa den naturlige Kiertighed. Jeg begriber det nok, svarede hun, men siig mig, min Ven, var det vel anstændigt for Fugle af saa høie Gaver, at begrave sig, som denne Lærke,

i en

i en Kornmark. Jeg elsker den frie Luft, og jeg er vant for vel til at indstutte mig i et Rede, hvor man neppe kan røre sig, neppe drage Anden, i et Rede fuld af nøgne Unger, i saadan et Rede skulde jeg døe af Nyalm; hvilken elendig Figur er dog ikke denne Runddeel, i hvilken Fugle bygge deres Rede; kunde de da aldrig lære af Bien og af Wderkoppen at vælge et smukkere Mønster; Jeg lod mig for jette i et Buur, end jeg overtalede mig til at gaae i saa snævert et Fængsel, for at ligge nogle Nætter og Dage udsiraft over et par Eg. Spurrer, Svaler og andre gemene Fugle, som ikke due til andet, kunde man ikke bruge dem til at udlægge vore Eg? var det for meget, om de forlod deres egne Unger, for at opføde vores i den Tid, som vi bedre kunne anvende. Min Frihed, min Stemme, min Vre, min fine Slabning, alt dette skulde jeg opofre, for at gjøre mig lige med en graa Spurre, og maaskee, for efter saa kummerligt et Liv, at have engang den rare Fornøielse at frembringe en Unge, som skulde hovmode sig over mig, naar jeg blev gammel, og bilde sig ind, at hun sang bedre end jeg.

Saaledes taledes Philomele en Sommer efter den anden, indtil hendes Stemme omsider begyndte at falde, og nogle af hendes Beundrere at forlade Lunden. I denne Tensomhed saae hun

hun engang hendes Søster omringet af en talrig Skol af unge Svaler; Hun fortalte hende med en hemmelig Bedrøvelse, og med megen Uroelighed, al hendes forbigangne Herlighed. Og denne gav med en stille Glæde tilkiende, at hun ikke havde Marsag til at misunde hende; Hun forsikrede af sin egen Erfarenhed, at alle de selskabelige Pligter vare ikke Byrder, men de eneste sande Fornøielser i Livet; og Virkningen af deres Samtale var, at Philomele besluttede at forsøge, om hun kunde blive lige saa lykkelig ved en Forening med hendes bestandige Effer. Fem Sommer vare imidlertid fordrevne med at synge, og i den siette byggede hun et Hede, hvor hun med stor Smerte fødte det første Æg, og døde med det andet. Man hørte aldrig mere saadan en Matteredal i Runden, og alle forundrede sig meget derover; men Propheten forsikrede, at det ikke var mere forunderligt, end at saa mange store Slægter iblant Menneskene ere uddøde.

Jeg læste denne Fortælling i Selskabet, og Præsten meente i den at finde mange Bevis for det, som han havde sagt om Marsagerne til det menneskelige Kiøns Aftagelse. Overdaadighed, Forsængelighed og Kiølelskab, sagde han, er hos de formuende Stænder en mere drøbende Gift end Armod og Trang hos Mængden. Naturen har gjort alle vore Pligter lette; men vi

giøre

gøre dem selv besværlige ved at forøge vore Mangler og svække vore Kræfter med en tielen Opdragelse. De, som engang ere saaledes vant, kunne ikke mere følge Naturen; men dersom man i Fruentimrets Opdragelse indførte de samme Regler, som nu begynde at blive almindelige i Henseende til Mandsoffene; dersom man, i stedet for at indslutte og forkiøle dem, vænnede dem til at taale Lust, Kulde og Bevægelse; dersom man underrnkte den forsængelige Lust til at bevare deres Skønhed, for hvilken de opofre baade Sundhed og Pligter, skulde de blive frie for mange af de Besværligheder, som nu gjøre dem Livet bittert. Vi skulde opdrage sunde og frugtbare Mødre, tapre og rettskafne Mænd, som fornerede Selskabet med en talrig og lykkelig Afkom.

No. 69.

Mandagen, den 14 Sept. 1761.

Midt i de Laster, Forsængeligheder og Efterladenheder, hvori vores Alder maaskee overgaaer mange af de forrige, giver den Nidkerhed,

tiernessed, med hvilken alle Folk af de uligeste Meninger, Sæder og Regjerings-Former tænke paa at forbedre Bonde-Standens Vilkaar, vores Aars hundrede saa stort et Fortrin, at, dersom disse Bestræbelser ikke ere ganske forgieves, skal det menneskelige Rion regne sin sande Lyksaligheds Begyndelse fra denne Epoke.

Følant alle de Skrifter, som sigte til at oplyse Menneskene om de Midler, som tiene til at befordre Selskabets sande Beste, er det neppe noget, som er skrevet med mere Blisdom, Menneske-Anerkendelse og Smag, end det, som fører Titel af Menneske-Bennen, (*L'Ami des Hommes*). Den femte Deel af dette Wert indeholder en Afhandling om Agerdyrkningen, som er indgivet til Selskabet i Bern, og for at gjøre Læserne bekendte med dette fortreffelige Skrift, vil jeg i dette og det følgende Blad oversætte to Stykker deraf. Det første sigter til at vise, hvor vigtig Bondens Velstand er for Staten; Det andet handler om Landmandens Sæder og om adskillige Midler til at gjøre Livet behageligt for en Stand, der er saa nyttig i Selskabet.

Hvor er det mueligt, siger Forfatteren p. 112. at denne Konst, nemlig Agerdyrkningen, som giver tifold igien hvad man anvender derpaa, men indbringer intet for dem, som have intet at anvende

anvende, at den skulde blomstre i et Land, hvor Jorden er overladt til den Klasse af Indbyggere, som have mindst Indsigt og mindst Formue, hvor al den Velstand og Rigdom, som den indbringer, forsvinder ligesaa hastig som den kommer, og løber igiennem Arbeidernes Hænder for at uddeles iblant dem, som leve af deres Renter, for at fortares af den ørkesløse Forødere, eller begravnes i Agerkarlens og Pengepugetens Kiste, og hvor alle Dine ere henvendte til at berige sig paa disse Maader. Til at befordre Agerdyrkningen, især de Deele af den, som udtræve meest Omhyggelighed, meest Formue og meest Opmerksomhed, er det fornødent, at den betragtes som Grunden og Roden til alle Rigdomme i en Stat, og som Middelpunktet af alle de selskabelige Kræfters Forening.

Al Rigdom kommer af Jorden; det veed man. Af de Frugter, som den frembringer, riene nogle til Menneskenes Underholdning, andre blive ved Konsten forandrede til Vare. De, som taale at glemmes, sendes langt bort for at opsege en Belønning for Agerdyrkerens, Konstnerens og Skipperens Møie. For at befordre denne Værel, ere Menneskene blevne enige om en almindelig Rigdom, Maal og Priis, som kan forflyttes og deles, og hvorfor de kunne tilverke sig alt hvad de behøve. Men som alle

Foran-

Forandringer i Verden have deres visse Løb, og alt hvad der gaaer ud af Kredsen, taber sin Nytte; saa maae og alt det, som kommer af Jorden, alt det, som fortæres paa Stedet, komme tilbage til Jorden igjen, enten som Gødning, eller som Midler til at underholde Arbejderne, og ligesledes maae den Deel, som forandres til Vare og sendes langt bort, komme tilbage i Penge.

Disse Penge ere den beste Gødning for Jorden. I de Lande, hvor der er meget Agerland, og hvor man kan have store Forpagtninger, kunne vel nogle faa gode Landmænd være nok; men disse Forpagtere, som ikke kunne leve uden at være tiligere oppe og gaae sildigere i Seng end andre, som maae være i en bestandig Virksomhed, som underholde hele Familier af Arbeidere og Agerdyrkere, hvilke daglig skulle have deres Betalning; Disse Forpagtere, som underholde Selv-Eierne, og betale Afgifter til Staten, behøve de ikke stedse at have Penge imellem Hænderne til de Bekostninger, som Agerdyrkningen udkræver, og til at redde sig, naar Misvært, Dværgsnger, og andre uhyggelige Tilfælde indtræffe? Uden dette skal den første uhyggelige Hændelse ødelegge dem og tillige med dem hele Landet. I de Lande, hvor der emen formedelt Jordens Beskaffenhed, eller formedelt Eiendommenes Indskrænkning ere kun smaa Lande.

Landgodser, skal Agerdyrkningen, dersom Selveierne ikke selv drive deres Avling, ikke indbringe mere, end der behøves til en slet og maadelig Underholdning for Arbeiderne; den skal altid lide meget ved de mindste uhyggelige Tilfælde, som indtræffe; den skal ikke blive tilstrækkelig til at kunne føre noget ud af Landet, især dersom disse smaa Bønder ikke have Evne og Formue nok til at drive deres Avling og betale deres Afgifter. * * *

Uden saadan en Velstand hos Landmanden er det forgievet, at han plover Jorden med sit majsommelige Arbejde. Han maae have Næg, fordi han skal have Gjødnings; han maae have noget tilovers for at kunne leve i den Tid, da han plover Jorden, saaer, høster og tærsker, og for at kunne taale uføremodentlige Tab. Fra denne Siepunkt af maae man betragte de Midler, som tiene til at befordre Agerdyrkningen, og ikke troe, at det er nok, at man siger til en Bønde, som har intet at gjøre: Gaae hen og dyrk Jorden! Vi have ikke Mangel af Folk, som vide, hvorledes Jorden skal behandles og Agerdyrkningen drives, men de glemme gemeenlig i deres Forslag det fornemteste Middel til at sætte dem i Vert, det er at sige, den Rigdom og Formue, som behøves for at gjøre Bekostninger, og den Frihed i Handelen, som er fornøden, for ved Varenes Sneedorffs Skrift. 2.B. M. Afgang

Afgang og Priis at erstatte Beløstningerne, og belønne Arbejderne for sin Meie. Man betragter Kornet alene som en Vare, der tjener til Menneskets Føde; men lad os spørge en Arbejder, hvorfor han søger at bringe Kornet frem af Jorden? og han skal svare, at det skeer for at sælge det. Naar man undtager den Deel, som er bestemt til hans Fortæring, arbejder han fornemmelig, for at faae Penge for det øvrige til at fortsætte sin Agerdyrkning, og saaledes bør man forklare Ordsproget: At Jorden gielder saa meget som Folkene gielde. *Tant vaut l'Homme, tant vaut la terre.* Den Trang, som ved Arbeidsomhed kan lettes, opmuntrer Bindskibeligheden; men en uovervindelig Armod udslukker den. Lyksalige Lande, hvor man ikke hører de falske Grunde, med hvilke ildefindende Folk søge at overtale Prindsen og Ministre til at troe: Alt det er got, at Bonden er fattig, at Armod og Trang opmuntrer ham til Arbeidsomhed, at en rig Bonde er trodsig og trættefier, og at jo mere han trykkes, des føieligere bliver han, og des villigere løber han. Den stolte Borger, de myndige og graadige Betientere prise disse Grundregler, men de ansees med ligesaa stor Afsky af alle dem, som have Menneske-Kierlighed, og som vide, at en Bonde, som ikke kan beholde noget tilovers for sig

sig selv, og som ikke har andet for sit Arbejde end det allernødvendigste Livs-Ophold, forfalder til Ørkesløshed i de gode Aaringer, at han er grov, ond, ustadig, undersundig, trodsig, og uden af Følelse af Ære, fordi han er foragtet; fordi han har intet at tabe, og intet at haabe eller frygte: At en Bonde derimod, som kan fortjene sig nogen Velstand, og er vis paa at beholde den i Fred, opmuntres til Arbeidsomhed, for ikke at forøde den, for at formere den, underholde sin Familie, og skaffe sine Børn sikkert Leve-Brod i deres Fædreneland. Den Fremgang, som han gjør ved sin Flid, opmuntrer ham. Han er ætlig og redelig, for at beholde sin Credit; Han giver med sit Exempel sine Børn den samme Tænkemaade; Han anfører dem til Arbeidsomhed og en god Huusholdning; Han holder dem fra Drukkenskab, Ryggesløshed, Tyvagtighed, Betlerie og alle nedrige Handlinger; Han gjør hver Mand Ret og Skiel, og er Øvrigheden Indig, fordi han har noget at tabe; Han har Ærbødighed for Lovene, fordi de beskutte ham; Han er fredsommelig, fordi han stedse er beskæftiget; og han synes kun Trættekter for de smaa Plage-Fogeder, som vilde misbruge deres Magt til at gjøre ham Bold og Uret. . . .

I lykkelige Følelse, som i disse Tider undersøge Midlerne til den sande Velstand. See her

de virkelige og uskyldige Rigdomme. Jorden giemmer dem alle i sit Skød; der er ingen nyttigere, ingen fordeelagtigere Handel end den, som føres imellem Jorden og Eder. Forfatteren til *Essai sur l'admiration des terres*, har bevist, at tre Millioner indbragte for Vare, som vore i Landet, berige Staten mere end ti Millioner for Vare, som forarbejdes. Al anden Handel kan ikke berige Eder, uden med andre Menneskers Tab; I denne derimod er alt, hvad I vinde, en Fordel baade for hele Staten og for alle Folk, og er det lidet at besidde en Velstand, som er grundet paa Uskyldighed og Menneske-Kierlighed? Dersom disse Dyr, som er Roden og Kilden til alle de andre, forgif paa andre Steder i Verden, skulde man endnu hos Eder finde denne Phoenix under sin Aske. Lad de sværmende Folk, som ere forblinded af Hovmod og Egenmynte, samle indbildte Rigdomme, som en Vind kan bortblæse; Men I, agter I kun de Eiendomme, som Forsynet har lagt under Eders Fødder, den Soel, som skinner over Eders Hoveder, de Brødre, som Gud gav Eder til Medhjelpere, og de Dyr, som han har indprentet i Deres og Eders Hjærter. Elsker Retfærdighed, Uskyldighed og Oprigtighed. Retfærdighed kan herske andensteds; men dens Borgerskab er i Landsbyerne. Uskyldighed er en Evang i Stæderne

Stæderne, og Lasterne ere det paa Landet. Oprigtighed er en Helte-Dyd ved Thronen; men den er en naturlig Egenskab hos Hyrderne. Elsker Eders Agtes; men elsker dem, som en god Fader elsker sine Børn; han sparer for sig selv, for at forsøge deres Velstand; han betragter sine Midler som deres Arv, og naar han har sin nødvendige Underholdning, hører det øvrige dem til. Elsker og agter Eders Øvrighed, hvis Wiisdom og gode Hensigter beundres af alle dem, som have den Lykke at kiende den, fordi den agter og beskytter Agerdyrkningen. Jeg veed vel, at Regeringens vidløftige Forretninger og Rettens Handhævelse tillade ikke den nøie og særdeles Undersøgning, som udkræves til at sætte alle de smaa Siul i gang. Jeg veed, at Cincinnatus skulde have handlet mod sin Pligt, dersom Kierlighed til hans Ager havde hindret ham fra at møde i Raadet; men jeg anseer ham saaledes, som alle Følk i Verden have anseet ham, dobbelt ærværdig, naar han i Spidsen af en seierriig Krigshær beklager, at hans Ager ligger udnyttet.

Disse Ord, som Forsfatteren af *l'Ami des Hommes* har sagt til et Følk, som boer paa Biergene, og hvis Korn-Marke ere strøede iblant Klipper, lad dem meget mere være sagt til Eder, Kiære Landsmænd, mod hvilke Forsynet har været mere gavmild. I, som boe i Lande, hvilke

Naturen har dannet til Agerdyrkningen alene, og omringet med Havet, for at opmuntre Eder til at frembringe mere af Jorden, end I selv kunde fortære, og tilberle Eder for Eders Overflødighed de Penge, som behøves til Agerdyrkningens Drift. I, som have den Lykke at leve under en Regiering, der sørger for Landmandens Beste med en Faderlig Omhed, og som ikke bruger sin Magt uden til at beskytte og forsøge sit Folks Frihed og Eiendomme. Hav den Tillid, som I bør, til Eders Anførere, og understytter hinanden med en broderlig Kierlighed i de Foretagender, som sigte til at befordre den almindelige Velstand. Lader Retfærdighed og Billighed indbegynde Eders Marker og bevare Eders Eiendomme; bruger den Frihed, som I nyde, til Uskyldighed, og lad Oprigtighed herske i Eders Handel!

Forsfatteren handler i det følgende om Nødvendigheden af Fælledsskabs Ophævelse og af Markernes Indhegning. Fra den 123 til den 137 S. igiendriver han de Indvendinger, som kunne gøres derimod; men jeg formoder, at disse Sandheder ere saa bekiendte iblant os, at det kommer ikke saa meget an paa at bevise dem, som paa at overvinde den Egenmyt og Paaastaenhed, som hindre deres Iverksættelse. Jeg vil derfor alene anføre hvad han fortæller om tvende Stater i Euro-

Europa, om hvilke man troer, at de have store Fortrin i Henseende til den borgerlige Frihed. I Engelland, siger han, naar nogle, som have Deel i et Fællede, begiere af Parlamentet Tilladelse at faae deres Jord indhegnet, bliver der strax, enten de andre Eids-Eiere vilde eller ei, udnævnte tolv Eedsvorne Mand til at dele den. Derimod har man forsikret mig, siger han, at en Mand i Smeiz, som vil have Tilladelse at indhegne sine Marker, maae betale saa meget derfor, at det snart beløber sig til den flette Døel af Gudsrets Værdie. Er det saa, siger han, da tør jeg sige, at det er Uret.

Den borgerlige Frihed bestaaer ikke deri, at enhver kan gjøre hvad han vil, og misbruge sin Eiendoms-Ret til Glæde for det Almindelige. At indskrænke saa Personer i deres Friheder, for at tilveiebringe alle Lemmer af Selskabet en friere Brug af deres Eiendomme, er ikke at svække Friheden, men at befordre den, ligesom alle de Forbud, der sigte til at forebygge Tab i Handelen, ere ikke Indskrænkninger af Handelen, men Midler til dens Opkomst. Ingen Love skulde ellers være mere mod Friheden, end den Lov i Engelland om Fælledernes Deeling, og Navigations-Acten; men ligesom alle Fornuftige troe, at den sidste er Grunden til Nationens Rigdom og Seemagt, saa troe de og, at den første er

en af de vigtigste Aarsager til Agerdyrkningens
Flor.

No. 70.

Fredagen, den 18 Sept. 1761.

Det andet Stykke af det Skrift, kaldet Men-
neske-Bennen, som jeg har lovet at ind-
føre i dette Blad, er uden Tvivl det meest røren-
de i det hele Verk. Det kan anses som en Op-
muntrings-Tale til alle Herremænd og Selvkøbere,
grundet paa Statens og deres eget sande Beste
og paa Menneske-Kierligheds store Pligter.

J alle Ting, siger han p. 173, er Exem-
pel den beste Underviisning. Venter ikke, at
Bonden, som vover alting ved at vove Frugten
af sit Arbejde, skulde antage Eders nye Metho-
der, dersom J ikke vise ham lykkelige Forsøg.
Det er forgiebes, at J oversømme Landet med
Forslag, at J ansøre de sikkerste Beviis for de
Ting, som J lære; Bonden troer alt, hvad J
sige ham, men han efterfølger kun det, som han
seer. Gaae ham for med Exempel, J som have
Formue til at vove noget! han skal lee i nogen
Tid

Tid af Eders Forsøg. Ulykkes blev anseet for en Nar, fordi han saaede Salt, og man veed dog nu, at det har en ypperlig Virkning i Henseende til visse Jordarter og Gøvelter. Men Eders Næbde skal give Agt paa Eders Høst, han skal lidt efter lidt antage Eders Grund-Regler, og jo mere langsom han har været til at efterfølge Eder, des mere bestandig skal han siden blive i det, som han har begyndt.

Vogter Eder især for, at indføre paa Landet saadan en Tænkemaade, som ikke skifter sig til Landmandens Sæder. Hovmod og Foragt er ham utaalelig. Naar I rose Eders egne Metoder, saa foragter ikke hans. Spørger ham heller til Raads, og I skulle ofte forundre Eder over den practiske Indsigt, som han skiuier under sin grove Bark. . . . Der ere visse Skikke, som ere grundede paa en Erfarenhed, hvortil man endnu ikke veed Grunden, og som er meget bedre end den Philosophie, som vil sige os Aarsagen til alting. . . . Lad Videnskaberne først forklare os Naturens Kræfter, og vi ville holde den for ufeilbar i Henseende til dens Virkninger; men saa længe maae det være os tilladt at troe, at en stolt Videnskab er den dybeste Afgrund af Vanvidighed. . . .

Det er got at opvække en Enst hos Landmanden til at overgaae hinanden indbyrdes. Selv

Skabet i Dublin har med stor Nytte uddeelt Priser til dem, som have været de lykkeligste i adskillige Forsøg. Jeg vil ikke tale videre derom, men kunns legge dette til, at jeg ønskede, at man vilde forandre disse Priser til saadanne Værestegn, som kunde fornøie disse gode Folk; Et Værested i Kirken, i deres Forsamlinger, en Farve, et Tegn paa deres Alkeder o. s. v. Belønninger i Penge opvække Begierlighed, men Væren føder nidkiers og ædle Bestræbelser. (Vore Naboer have vidst at giøre saadanne Belønninger almindelige, endog for den ringeste Almue, og deres Nytte beviser, at de Nordiske Folk fiende endnu Væren, som var deres Fædres eneste Rigdom.)

For alting maae man ved Frihed, Eiendomme og andre Opmuntringer bringe det dertil, at Bonden elsker sin Stand og sit Fødested. I de Stater, hvor der ere store Herremænd og selvgelig Fæste-Bønder, som ikke eie deres Jorder selv, har man, for at befordre Agerdyrkningen, søgt at forlænge Fæsterne, og at give Bondens Efterkommere saadanne Fortrin, at de paa nogen Maade kunde ansee sin Gaard som en Arv og Eiendom. = = = Denne Regel er almindelig fra Herremænden af indtil den ringeste Arbejder. Det er fornødent, at de alle elske deres Marker, og at de ikke tit skifte Eiere. Jorden er som et Barn,

Barn, der taber altid ved at skifte Amme; Det var got, om Bänderne fra en Alder til en anden ikke kiendte uden deres Fødested, og sandt der altid baade deres Fædres Grave og deres Bøtns Bugger.

For at kunde beholde dem, og give dem Enst til at blive paa deres Fødested, er det nok, at de ere gode Folk, og til at skaffe sig saadanne Bønder, dertil veed jeg kuns et Raad, som jeg vil give Eder. Vilde I, at Eders Underhøvede skulde være gode, saa værer selv gode. Intet formilder de grøveste, de vildeste Sæder saa meget, som Exempel og Fromhed. Det er en liflig Stemme, hvormed man kan lokke Tigre og Bjørne til sig. Besøger Eders Bønder, kommer dem til Hielp i deres Snydomme, beskymrer Eder om deres Børns Opdragelse, belønner deres Flid, laster deres Orkesløshed, værer beskedne og vise i Eders Opførsel, ærlige og fromme i Eders Omgang, giver agt paa deres Levemaade og Foretagende, værer kjerlige mod dem, og viser Eder, som nidkiere Beskyttere af de Fortrængte. Alle skulde elske Eder, de skulde med deres Forbønner, som høres af den store Dydens Belønner, stree Blomster paa Eders Veie. Jaa græd, og hvorfor skulde jeg ikke tilstaae det, da jeg ved min Tilbagekomst til et Landgods, hvor jeg ikke havde været i fire Aar, saa min ærværdige Ven

Bussa:

Buffaton komme mig i Møde med to af hans Børne-Børn, som vare fødte i min Gravværelse; Buffaton græd ogsaa. Søde Taarer! Kunde jeg i det sidste Dieblif af mit Liv sælde saadanne over mine egne Børn! Skulde vel Hovmodss phantastiske Løbebane og Bellysters forføngelige Snygger kunne give Eder Fornøielse, som vare mere sande, mere indtagende end disse? Været gode, oprigtige og faderlige. Ved at efterligne Patriarkernes Sæder, skulle I arve deres Myndighed, deres Skiebne, deres Enfsalighed. Alting skal leve om Eder; alle skulle troe, at de have Eder at takke for Livets; De skulle glæde sig ved Eders Ankomst, længes i Eders Gravværelse, og ønske, at de snart maae see Eder igien.

*Mirabar, quid moesta Deos, Amarylli, vocares
Cui pendere sua patereris in arbore Poma:
Tityrus hinc aberat: ipsæ Te, Tityre, Pinus,
Ipse Te Fontes, ipsa hæc arbusta vocabant.*

Endelig vil jeg raade Eder, at I gjøre alt hvad I kunde, for at udbrede Glæden i Eders Landsbyer. Indstifter smaa Heitider, opvækker Enst til Musikken, indfører offentlige Danse, Lege og Øvelser til Opmuntring for de unge Foll. Giver dem nogle smaa Historier og Sange i Landets Sprog, som forestille Hyrde-Livets Nidig-
heder;

beder; Lader Huusfædrenes Wijsdom, Ungdommens Dyd og Smukhed være de Ting, som I prise i disse Sange. Lærer dem i nogle at takke Gud for en rig Høst, besynger i andre Lovgivere-
rens Dyder, de godgjørende Medborgere og de flittige Arbejdere. Roser i disse smaa Helte-
Digter de unge Mandfolks Hurtighed, deres Driftighed i Farer og deres Styrke til at taale besværlige Arbejder. Berømmer Døttrenes Kynd-
hed, deres Lydighed mod deres Mødre, og deres Bequemhed til alle de Forretninger, som henhøre til deres Køn. Lader disse Viser synges offent-
lig i Eders Landskøyer ved Veddele, Enstigheder og Høitider, som i stedet for den forsængelige Pragt, som glimrer paa Skuepladsen i Stæder-
ne, ere prydede med en uskyldig Glæde; der, hvor de ældste Mødre sidde øverst, hvor de gamle Mand domme, og hvor den smukkeste og dydigste Pige uddeler Belønninger. En reen Glæde, en levende og uskyldig Fornøielse er den sødeste og fræstigste Opmuntring til Arbeidsomhed.

Hyrde-Levnet, saaledes som vi forestille des i vore Idyller, i nogle Romaner og Balletter; denne behagelige Forening af ensfoldige Fornøielser, af glade Høitider, af fromme Sæder, og af en Venlighed, som kommer fra Hjertet; hvis opsminkede Forestillinger opvække hos os, naar vi see dem paa Skuepladsen, saadanne Følelser, som

som de, der bevæge Fuglene til at flyve mod Staastraadene af deres Buure: Hyrde-Levnet, siger jeg, er ikke en Drøm, ikke et Foster af vore Poeters Indbildningskraft. Det er en Ufbildning af de Forretninger, af de Tilboieligheder, af den Tænkemaade, som var almindelig iblant Menneskene i de uskyldige Tider. . . . O guldne Alder! hvorfor skulde man ikke haabe at finde dig igien i vore Egne, under Beskyttelse af en Regiering, som er grundet paa Kierlighed og Fortrolighed, det rette Kiendetegn paa den sande Høihed, og en frugtbar Moder til Enfsalighed? Dertil behøves kun, at man fasser vore Agerdyrkere en billig og sikker Bequemmelighed, at man elsker og ærer dem, som de fortjene.

Og hvilke Steder i Verden skulle vel være bequimmere til en Boelig for Dyd og Uskyldighed, end de fredelige og frugtbare Marker? Hvad er der bleven af Eder, I Folk, som en falsk Wittighed har forført til at foragte Land-Levnet? Jeg søgte Mennesker i Stæderne, og jeg fandt kun Kreaturer, som vare vanskabte ved Forstillelse, Tvang og Esterabelse; Tilboieligheder, som ved Overdaadighed og Mæthed vare blevne unaturlige; Sieler, som havde gjort sig selv til Slaver af Moder og Meninger, som vare forvildede i deres egne Tænker, og trette af unyttige Belymninger. Have I vel Ret til at foragte
den

den nyttige Stand, som føder Eders Orkesløshed? Er det de hne urene, grove og dumme Pøbel, som løber paa Eders Gader, er det den, som I agte mere end Agerdyrkere og Hyrder, disse Folk, hos hvilke Ærlighed, Godgjørenhed, Kyndighed og Gudsfrøgt udretter mere end baade Love og Politie hos Eder? Eders egenyttige Kunstnere, som, for ikke at bedrages selv, ofte maae bedrage andre; Eders lade Borgere, som gabe af Bankundighed, som ere saa stolte af det lidet, som de vide, som forundre sig over Alting, og begribe Intet, synes de i Eders Dine at være bedre end Landmænd og Førpagtere, hvis Arbejde og Narvaagenhed frembringer alle de Midler, som I misbruge, og beskæfter Staten? Er det maaſkee Eders Store, Eders Rige, som ere nedstunkne i en umenneskelig Overdaadighed; som selv vilde have alting, og unde deres Elige Intet; som hige efter andres Gods og forøde deres eget; som ere opblæste, kielne, forvildede, beangstede og plagede af Egenkierlighed, hvis Afgud er Lykken, og som ikke kiende anden Lyksalighed end den Vattersottiges Tørst, og Forøderens Rigdom? Er det disse uretsfærdige Rige, som I agte høiere end en værdig Herremænd eller Selveier, som boer paa sit Gods, som ved sin Opsigt beforder saadanne Arbejder, som berige Staten; som gjør vel mod sine Underhavende,

anven-

anvender sin Overflødighed til at forbedre den Grund, som nærer hans lille Rige; som lever tarvelig og dog vel, og giver andre Exempel af Bindfelighed, Dyd og Menneſke-Kierlighed. Maaskee ere der andre Ting, som I kunne have Aarsag til at høvmode Eder af? Det er i Byerne, siger man, at de Folk boe, som man kalder Oplyste, Lærde, Philosopher; men gjøre de vel den menneſkelige Forstand Være, naar de foragte den vigtigste Deel af Philosophien? Lad dem forlyste sig med deres smaa Opdagelser, med de smaa Forsøg og Erfaringer, som de anstille ved Akademierne, med deres Undersøgninger og Gissninger i de Gamles Sprog og Historie; Lad dem agte disse Arbejder, som de gjøre for Tidsfordriv, lige ved de vigtigste Dele af Stats- og Huusholdnings-Konsten, betragtet til adskillige Tider, i Henseende til dens adskillige Dele og adskillige Virkninger. Denne bliver dog altid Nøgelen til Folkenes Historie, og Grunden til deres Magt, deres Fremgang, deres Lyksalighed, deres Være, til deres Mangler, deres Svækkelser og deres Undergang. Hvad indeholde vel de fleste Historier af de store Stæder? Efterretninger om Feltslag, Beleiringer, Ceremonier, Lystigheder, Undersundigheder, og adskillige Roller, som ere spillet af de store Acteurer, i Religions-Sager, i Stats-Sager, i Krige og i Galanterier. Er det

det meste af alt dette ikke Bind? De fleste Historieforfattere have selv ikke vidst Aarsagerne til det, som de fortælle, og de have ikke kiendt Grundreglerne af de borgerlige Selskaber, hvis Handlinger de beskrive.

Hvor gierne ønskede jeg at kunde udføre det hele prægtige Stykke, dersom Rummet tillod det; men jeg maae afbrude det, for at ende dette Blad med at gjøre Forfatterens sidste Ord til mine, og ønske mine Landsmænd det samme, som han i Slutningen af sin Afhandling ønsker det Folk, for hvilket han har skrevet:

Værer da lykkelige, I Folk, som leve under en billig, mild og fredelig Regjering, under en Regjering, som forlanger intet af Edet, som ønsker alene Eders Lykkeligbed, og søger kun at vedligeholde iblant sine Børn den Retfærdighed, paa hvilken den er grundet, at bevare Eder fra de Laster, som gaae i Svang hos andre Folk, og at beskytte Eders Grændser.

Bliv ved, lykkelige Land! at opfostre et diist, tappert og nøisomt Folk. Bevar og forme fra en Alder til en anden i deres glade Hjerde-Boeliger Uffrydigheds og Troeskabs hellige Jyd. Lad de gode Borgeres Tal daglig formes, og udbrede hos deres Naboer de Dyrer, i Sneedorffs Skrift. 2 B. D hvilke

hvilke de ere opdragne. Bliv et Gæde og en Skole for den ældste, den nypperligste af alle Konster, at de Folk, som dyrke dig, kunde nyde alle de Belsignelser, som Gud har lovet den Retfærdige, og tag med Godhed mod dette Offer, som gøres dig af en nidkier Medborger og Menneske-Ven.

No. 71.

Mandagen, den 21 Sept. 1761.

Der er intet saa urimeligt, at jo Folk, som ellers have Forstand, kunne forsvare det, naar Hovmod, Nidrigelse eller andre Passioner drive dem til at tage Partie mod deres egen Fornuft. Denne menneskelige Skrøbelighed ritter sig ikke alene i Henseende til visse Meninger og Stykker af Videnskaberne, men og ofte i Henseende til Videnskaberne selv. Disse have, ligesom alle Ting i Verden, Perioder. I stedet for at agte enhver Videnskab efter sin Nytte, og uden at betragte dem som Møder, opofre sig til dem, som efter enhver Stand og Bestemmelse ere de vigtigste, søger man at opbyrke sit eget og

førringe andres. Saa længe disse Stridigheder blive imellem lærde Folk alene, gjøre de ikke stor Glæde; de tiene endog til at opvække ædle Bestræbelser iblant de Studerende, hvorved Videnskaberne blive bragte til en højere Fuldkommenhed. Men naar andre, som kunne gjøre noget til Videnskabernes Opkomst, tage Deel i saadanne Skole-Tretter, gjør det Videnskaberne en stor Afbræk, og det er i saadanne Tilfælde bedre, at de ere reent uvidende, end at de misbruge den Indsigt, som de kunne have i en Videnskab, til at førringe og undertrykke de andre. Saadan en Partiskhed har fornemmelig til Grund, at man ikke vælger Videnskaberne efter visse Hensigter, men alene fordi det er en Mode i Verden, at man ikke kan passere for et skikkeligt Menneske uden at vide noget. Naar man bestemmer en ung Person af Stand til Bogen eller Pennen, som man kalder det, tænker man ikke, som ved Konsterne, paa at afgjøre først, hvad det er for et Haandverk, som han skal lære, og hvortil han skal bruges. Det er nok, at han studerer, at han lærer noget. Hvori dette skal bestaae, det kommer an paa hans Læreres og paa Tidernes Smag. Denne Smag har i den lærde Verden forandret sig tit. Vi kunne tælle fire Hoved-Scener. I den første regierede den Scholastiske Theologie; I den anden de lærde Sprog, M 2

tilliges

alligemed de Græske og Romerske Alderdomme; I den tredje Mathematiken og Philosophien; og nu synes det at være Lovkyndighedens, Statskonstens, og de skønne Videnskabers Periode. Under Jacob den første var det nok for en Statsmand, at tale got Latin, og det var farligere for en Gesandt at begaae en Feil mod Grammatika, end at være uvidende i Lovkyndigheden og Statskonsten. Paa den Tid, da Chirromantien og Astrologien blev regnet iblant de store Videnskaber, og *Chronodistica*, *Anagrammata*, *Rebus* for Bittighedens Arbejder, holt man Naturkyndige for Hextemstere, og tvivlede, om Naturens Ret var en Videnskab.

Det er endnu ikke meer end hundrede Aar siden Grotius skrev det bekleudte Verk om Fredens og Krigens Ret. Naade den store og lærde Verden studsede ved at see en Bog, som foredrog de Almindeligste af Menneskets Pligter, i et System, der var ligesaa ordentligt og grundigt, som det, i hvilket man var vant til at forklare Ordnes Betielfer og Sammenbindelse i de to lærde Sprog, Begrebernes og Sætningernes Sammensættelse i Fornufts slutninger efter de adskillige Figurer og Maader, som Aristoteles har opfundet, og iblant hvilke der ere kunns saa saa, som Fornuften kiender sig ved. Hele Verden, siger jeg, blev forundret over at see, Grotius
vare

være dristig nok til at giøre Natur- Stats- og Folke-Retten til en Videnskab; Men det varede dog længe, førend man ved Akademierne lod den passere derved. De Store, som paa den Tid dyrkede de døde Sprog, og skreve Bøger om Astrologien, ansaae Grotii Verk for et Galanterie. De læste det, ligesom mange i vore Tider læse *l'Esprit des loix*, for Tidsfordriv, og undrede sig over, at en lærd Mand kunde skrive om saadanne Ting. Alt hvad der syntes at være Nyt, blev anseet enten for guddommelige Sandheder eller for Rietterier, og man beundrede og fordømte med lige Hefstighed en Bog, som man endnu ikke forstod. Det varede længe, førend de Lærde kunde overtale sig til at give den Plads paa de høie Skoler ved Siden af Grammatik og Logik. Forfatterens Navn, som er saa berømt iblant de Lærde ved de kritiske Verker, som han skrev i sit Gesandtskab, har uden Tvivl forhvervet Videnskaberne denne Ære, og Efterkommerne den Tilladelse, at tænke lidt mere paa Selskabets Beste, end denne lærde Mand tænkte paa de Svenske Stats-Sager, som vare ham betroede.

Saa vanskeligt var det at faae Menneskene til at troe, at Fornuften havde nogen Deel i disse Handlinger, paa hvis Bestyrelse Folkenes Skiebne beroer. Men det var endnu langt fra,

at man troede, at der behøvedes saa meget dertil, som til at læse gamle Haandskrifter, og til at skrive Almanacker. Den liden Fremgang, som de Videnskaber, der lære os at bestyre vore Handlinger til Selskabets Beste, have gjort, indtil de nye Tider, den Sparsomhed, med hvilken de ere dyrkede af vore Lærde, bevise det. Ligesom den Mængde af vigtige Sandheder, som alle Nationer ved fælleds Bestræbelse i nogle faa Aar have opdaget, og som, baade i Henseende til deres Mængde og deres Nytte, udgøre mere end et heelt Facultet tilforn har vidst, bevise paa den anden Side, hvad der kunde have været gjort, dersom det til alle Tider havde været de Lærdes Hensigt, at arbejde til Menneskenes Nytte.

Den Iver og Nytte, med hvilken en eneste Deel af denne Videnskab, nemlig den, som angaaer Land-Deconomien, nu dyrkes iblant os, stadfæster denne Sandhed. Hvormegit have disse Undersøgelser ikke opvakt Nationen til at tænke paa andre Ting, ved hvilke Fædrelandets almindelige Beste kunde befordres. Friheden af disse Undersøgelser, og den patriotiske Nidkierhed, med hvilken de underskynes, giøre Regjeringen en evig Ære, og de, som have været Nedsfæber dertil, fortjene at regnes iblant de faa ret nyttige Lærde, som have lært Menneskene at bede og arbejde.

De

De Skønne Videnskaber ere endnu mere
 nye hos os. Upartiske Læsere kunne af det, som
 jeg paa adskillige Steder har sagt, let slutte, at
 jeg forstaaer derved ikke alene den Kunst at tale
 vel; den maae være forenet med al den Videns-
 skab, som tiener til at forbedre Forstanden og
 Hjertet. Den Kunst at tænke ordentlig, men-
 tillige naturlig, og uden unyttige Omsvøb; den
 Kundskab om Gud, Mennesket og Verden, som
 forhverves ved den sunde Fornufts Brug, ved en
 ordentlig Læremaade, ved en opløst Fornufts Be-
 tragtninger af Guds Huusholdning i Verden,
 ved Indsigt i Lovkyndigheden og Statskunsten,
 ved det Nyttige og Opbyggelige, som Historien
 indeholder, og ved de gamle og nye Skønne Ver-
 kers fornuftige Læsning. Alt dette har man Ret
 til at udkræve af dem, som dyrke de Skønne Vi-
 denskaber, og tillige at de besidde en Færdighed
 til at bruge denne Kundskab i et levende Sprog,
 saaledes at de dermed kunne gavne og fornøie
 deres Medborgere. Cicero forlanger det samme
 af en Taler. Plato, Cicero, Boileau, Pope,
 Addison, Montesquieu besad disse Videnskaber,
 og da deres Verker ere saa bekiendte iblant os,
 skulle vi da troe, at der kunde være Folk til, Folk,
 som have Læsning baade i lærde og levende Sprog,
 der tvivle, om disse Videnskaber ere nyttige Vi-
 denskaber; som troe, at de Skønne Videnska-

her ere en Opfindelse af de Franske, og til Skade for den sande og grundige Lærdom.

Disse Indvendinger ere saa svage og saa ofte igiendreyne, at jeg er bled af at tale derom, og holdt dem ikke værd at besvare, dersom jeg ikke skrev for et Publicum, hvor de opkaages hvert Dieblis, og som er uoplyst og ustadigt nok til at foragte i de nye Skrifter det Selsomme, som de af Bane alene og uden Skionsomhed og Følelse tilbøde i de gamle. Spørger man f. Ex. disse Folk, om Cicero og Plato have været grundige? o da er Wolf og alle vore nye Philosopher kuns Børn mod dem. Spørger man dem, om hine gamle Taleres Berker ere Skionne? da er Fenelon og Flechier kuns Jusfere. Sluttes man nu deraf, at det i et levende Sprog (thi det Græske og Romerske har jo dog engang været levende?) er mueligt at skrive baade grundigt og skient; Sluttes man videre af de Gamles egne Grund-Regler og Exempler, at det Grundige og Skionne ikke bør adskilles i alle de Videnskaber, som sigte til at forbedre Menneskene, at Cicero og Plato ikke havde været saa store Skribentere som de ere, at de ikke havde besiddet denne Skionne Lærdom (*politiorum doctrinam*), som man priser i deres Berker, dersom de havde skrevet i den Smag, som findes i vore nye Philosophiske Lærebøger efter den Mathematiske Methode;

Under-

Understaaer man sig endelig at sige, at et Skrift i et levende Sprog er saa meget des fuldkomnere, jo mere det ligner disse Mønstre i de Gamle, da have disse samme Folk strax tusinde Indvendinger, for at gjøre til intet alt hvad de selv tilforn have sagt. Da er det Skionne, hedder det, til Hinder for det Grundige, med hvilket det dog saa vel bestod i Athenen og Rom; da ere de gamle Sprog saa Guddommelige, at alt hvad der er sagt om dem ikke gielder om andre; da er det, som var skiont og grundigt paa Græsk og Latin, ikke mere skiont og grundigt, naar det siges paa Fransk eller Dansk, og det, som de Gamle kaldte *litteras humaniores*, er, som nogle Earde forsikre, ikke mere det, som de Franske kalde *belles lettres*, og vi de Skionne Videnskaber; Nei, det er en af de forlorne Konster, som alle Folk i Europa forgieves søge at finde igien, og som ikke mere er til uden i de Græske og Latinske Glosse-Bøger. De samme Folk, som forsikre os, at Apostlerne selv have lært deres Betsalenhed af Jødenske Skribenter, ere færdige til at gjøre andre til Riettere, som troe, at Flechier, Bossuet, Tillotson og Mosheim besidde noget af Apostlernes og de gamle Grækers Betsalenhed. De sætte vore nye skionne Verker i de levende Sprog i Klasse med Sophisternes opskruede Skrifter, og i det de prise os saa meget den gamle Betsalen-

N 5

hed,

det er. Efter Aristotelis System vare alle Væsener Maskiner, og Sielene deres Former. I det Platoniske System selv, hvor mange Fortrin det end havde for de andre, forestillede Gud, som den Verfske Monark, hvis Være tillod ham ikke at være nærværende, eller at virke overalt i den hele Skabning; han boede, hedte det, i de høie Himle, og overlod de Jordiske Tings Bestyrelse til de andre Aander.

Ingen af disse Philosopher indsaae tilfulde og i Sammenhang de Sandheder: at Verden har sin Grund i et Væsen, som er adskilt fra Materien, hvis Magt er Aarsag til Tingenes Virkelighed, og hans Blisdom og Godhed til deres Orden og Fuldkommenhed; At han virker overalt, uden selv at være deelt; At Sielene hverken kan være Ejenskab eller Dele af dette Væsen, eller Regemernes Form; at intet skeer ved Hændelse, eller ved en blind Nødvendighed, og flere Sandheder af den naturlige Religion, som nu begribes af alle, der have sund Fornuft, endog dem, der ikke antage den aabenbarede Religion. Og kan vi da andet end troe, at den menneskelige Forstand har behovet et høiere Lys, for at bringes paa Spor af disse Sandheder, som den nu begriber, efter at de ere bekendtgjorte? Bliver denne Formodning ikke endnu rimeligere, naar vi betænke, at de, som først have lært os at kiende Gud paa en

en Maade, som er mere overensstemmende med det naturlige Lys, end alt hvad Pythagoras, Plato, Zeno, Epicur og Aristoteles ved Hielp af dette Lys alene have lært, vare Personer, som ikke havde stor Hielp af menneskelige Videnskaber?

Lad os endog tilstaae, at de gamle verdslige Wiise have indseet nogle vigtige Sandheder; hvad Birkning gjorde det paa Mængden? Ikke alene den store Deel af det menneskelige Kiøn, som ikke vidste af deres Lærdom at sige, men og de fleste i Grækenland og Rom, hvor disse Lys skinnede, bleve i Bantundighed. Overtroe og Bantroe, som, hvor stridige de end synes, dog altid ere nær forenede, tog ved den menneskelige Forstands Tilvæxt mere til end af. Hvor sildig skulde da ikke endog de Sandheder, som vi nu satte ved Fornuften, vare blevne bekiendte, dersom de ved disse Wiises Lærdom alene vare blevne forplantede, og hvor stor Aarsag have vi derimod til at ansee dem som guddommelige Redskaber til det menneskelige Kiøns Enfsalighed, ved hvis Prædiken saa vigtige Sandheder, som tilforn kun vare nogle saa Wiise bekiendte, ere blevne almindelige for alle Folk.

Hvad Birkning maae dette Beviis ikke have gjort paa dem, som levede paa den Tid, og som af Begierlighed, efter at finde Sandhed, sammenlignede Christi og Apostlernes Lærdom med

de

de gamle Epistemer? Den Lykke vi have at leve i mere oplyste Tider; Den liden Kundskab, som Mængden, især de, der med saa lette Baaben angribe Religionen, har om de Gamle, og den Vanstælgthed, som de Værdeste og Skarpsindigste maae finde ved at stille det af Aabenbaringen laante Eys fra det blødt Naturlige, er Aarsag til, at saa iblandt os kan føle den Grad af Overbevisning, som en Mand, der levede paa den Tid, og der besad den Værdom og Skionsomhed som Origenes. „Hos hvem, siger han, (*) skulle vi „ søge Sandhed? Hos Epikureerne, som nægte „ Forsknet? Hos Aristotelikerne, som sige, at „ det strækker sig ikke til os? Hos Stoikerne, „ som gjøre Gud til et Legeme, som kan forgaae „ og forandre sig i adskillige Gestalter? „ Og hos hvem da? kan vi legge til, uden hos Christus og hans Apostle. Hvem er det vi have at takke for, at nogle Philosopher, i dette og det forrige hundrede Aar, have fundet Bevis til mange Sandheder, som indtil Christi Tid enten vare skjulte, eller dog meget saa bekiendte, og som siden ere prædikede for det hele menneskelige Rion, uden at der i al den Tid har reist sig en Philosoph, som har opdaget nogen vigtig og for det menneskelige Rion almindelig nyttig Sandhed,

der

(*) I hans Tractat om den Christl. Relig. Sandhed, II. Bog, 10 Cap. §. 21.

der ikke var grundet i de Skrifter, som de Christne antog for en guddommelig Aabenbaring.

Den daglige Erfarenhed viser, at den menneskelige Forstand kan begribe Grunden til mange Sandheder, naar de fremsættes af andre, hvilke den dog ikke var i Stand til at opfinde selv. Denne Forstiel gjør Mængden ikke; den troer, at den kunde opfinde alt, hvad den kan begribe. Den tilskriver sig selv ofte det Lys, som den laaner af andre, og som den ikke havde været i Stand til at antænde selv. Vi ansee Ildens og Bogstavers Opfindelse for ringe Ting, endskjønt de Mennesker, som først have gjort disse Opgøvelser, maaskee have været de eneste af det hele menneskelige Køn, som være skillede til at udfinde dem. Cicero siger, at Socrates bragte Philosophien ned af Himmelen, og hans Skiebne og Endeligt viser, at de Sandheder, som nu beskrives af enhver, der har sund Fornuft, vare saaa nye, saa fremmede i det vittige Athenen, at man endog forfulgte dem som Bildfarelser. Dersom da Erfarenhed lærer os, at der ere mange nyttige og umistelige Sandheder til, som, endskjønt de i sig selv ere saaa lette og ensfoldige, at de, naar de fremsættes af andre, kunne begribes endog af en-maandelig Forstand, dog ere saaa vanskelige at opfinde, at de aldrig bleve almindelig bekjendte, dersom ikke Mængden blev opvakt og bragt paa

Epor

Spør deraf ved et eneste Menneske, som Forsynet har givet en besynderlig Gave eller Anledning dertil; Skulle der da ikke og kunde være nogle ligesaa nyttige og umistelige Sandheder til, som overstege det hele menneskelige Kiøns Opfinnelses Kraft, og som behøvede en Aabenbaring? og hvad skulle vi da domme, naar vi see Sandheder, som ere af den yderste Vigtighed, i Henseende til Menneskets Oplysning og Forbedring, og som Fornuften forgiebes har søgt at opfinde og udbrede paa en Tid, da den i andre Videnskaber havde bragt det saa vidt, at dens Arbejder ansees endnu for evige og uforbedrelige Konstre? Hvad skulle vi domme, siger jeg, naar vi see disse Sandheder fremsættes og prædikes for det hele menneskelige Kiøn af Personer, der ikke nær havde den Leilighed til at dyrke deres Fornuft, som de Tidens Philosopher?

Dersom Apostlerne havde efterladt sig et System i Maaale-Konsten eller Natur-Læren, som man siden ved næiere Undersøgning fandt at være fuldkomnere, end alt hvad de lærdeste Grækere og Romere havde skrevet derom, og dersom de tillige havde sagt, at de ikke havde det System af sig selv, vilde jeg uden nogen Betænkning troe det endstkiønt det ikke er nær saa rimeligt, at Gud skulle aabenbare saadanne Sandheder, som at han har aabenbaret andre, der lære os at kiende ham

og os selv, og giøre os dydigere, roeligere og mere skikkede til at opfylde hans Hensigter her og i et andet Liv. Dersom da disse Menneskers Lærdom om Gud, Sielen, Verden og Pligterne baade kommer den sunde Fornuft meget nærmere, og har gjort en langt almindeligere Nytte i Verden, end Grækerne og Romernes Philosophiske Systemer, skulle vi da ikke troe, at de ei have den Lærdom af dem selv? Skulle vi ikke troe, at deres Philosophie er kommen endnu meget mere umiddelbar fra Himmelen end den Socratiske, og at den Prophetiske Aand, og det Lys, som disse Personer have havt, har været mere Gudsdommeligt end de Aabenbaringer, som Pythagoreerne tillegde deres Viisdom? Skulle vi ikke vise den samme Tillid til dem, som til andre Forfattere, der lære os nye og vigtige Sandheder, som vi ikke selv have kunnet opfinde; at ikke nægte strax alt hvad vi endnu ikke kunne begribe, og at troe endog noget paa deres Ord? Det er dog vist, at Menneskene i alle Videnskaber behøve Ansættelse, og skulle vi længe kunde tvivle om, hvilken Lærdom der forienter meest at legges til Grund i det menneskelige Aands Underviisning, enten de gamle Philosophers Systemer, som nægtede Forsknet og U dødeligheden; som snart gjorde Sielen til Dele af Gud, snart Gud til Materiens Kraft; som lærte, at alting skede enten af en blot Hændelse,

Guerdorffs Skrift. 2 Bind.

D

eller

eller af en blind Nødvendighed, og som enten udelukte Gud reent, eller satte ham paa et Sted i Verden, hvor han hverken kunde see eller bestyre alle Ting. Kunde vi, siger jeg, tvivle, om vi skulde legge denne Lærdom til Grund i vores Underviisning, eller og den, som findes i Evangelisternes og Apostlernes Skrifter. Alle de gamle Philosopher have desuden misbrugt deres Systemer til at forsvare og undskyldte det almindelige Afguderie, og naar vi i disse Vilse betragte den menneskelige Forstands Svaghed, til uden Lærdom at opfinde Sandheden, og at modstaae Fordomme, have vi da ikke Aarsag til at sige som Origines (*): At den sikkerste Vej er at overgive os til den Store Guds Førelse, og at antage en Lærdom, som affondrer os reent fra Kreaturene, for at lade os regiere af ham alene, ved det evige og levende Ord, som er hans Søn.

(*) Contra Celsum l. c. §. 27.

No. 73.

Mandagen, den 28 Sept. 1761.

Svor meget end Fornuftens Utilstrækelighed synes at bevise Aabenbaringens Nødvendighed, skal det dog endnu ikke mangle paa Indvendinger. Jeg vil i dette Blad berøre nogle af de fornemmeste. Dersom den menneskelige Forstand, siger man, er saa svag, at den uden Hjælp af en Aabenbaring ikke kan kiende sin Slaver, hvorfor har Gud da ikke givet Menneskene saadan en fuldkommen Aabenbaring førend efter 4000 Aar, og da mange endnu ikke kiende og antage den, hvorfor aabenbarer han sig da ikke oftere, hvorfor ikke saa klart, at han kan blive kiendt af alle, og at Fornuften ikke skal have Anledning til nogen Tvivl eller Indvending?

De, som have nogen Færdighed i at tænke, ville let finde, at der er stor Forskiel paa at undersøge Aarsagen, hvorfor en Ting virkelig er, og paa at spørge efter Grunden, hvorfor en anden ikke'er. I det første Tilfælde har den menneskelige Forstand noget virkelig for sig, hvorpaa den kan grunde sine Undersøgelser; I det sidste

Derimod have vi intet uden Gissninger, og en Afgrund af Mueligheder. Naar vi ved en virkelig Forandring i Tingenes Sammenhæng finde en stor Mangel opfyldt, og et vigtigt Gode tilveiebragt, kunne vi slutte, at det har været Guds Hensigt af den Forandring; men det var daarlign, om vi derfor vilde tænke, at alle de Forandringer og Virkninger, hvis Nytte vi ikke kunne begribe, havde derfor i sig selv og i Guds Forordstilling ingen Hensigter. Vi begribe af den Nytte, som vi erfare, at en Soel er fornøden, men dersom vi vilde spørge, hvorfor Gud ikke har skabt flere Sole til at lyse for os, og sat dem i den Forbindelse med Jorden, at de kunde uddele Lys og Varme i en liges, jevnere og taaleligere Grad til alle dens Indbyggere; dersom vi deraf, at vi ikke kunne begribe Aarsagen, hvorfor der ikke er flere Sole, vilde slutte, at der slet ingen var, eller at et viist Væsen ikke kunde have sat den paa Himlen, som vi see, hvor daarlign var da ikke Spørgsmaalet, og hvor latterlign var ikke Slutningen?

Saa vanskelign er det for den menneskelige Forstand, i den vigtignste af alle Undersøgnigner, at følge de Regler, som den dog ellers tagtager i alle naturlign Ting. Snart ere vi i vores egne Dine faa ringe, at det mindst Mirakel; den ringeste Forandring i Naturens sædvanlign Orden synes for meget, om end Gud derved kunde bringe et

et stort Tal af Sieler til en høiere Fuldkommenhed, hvilke, hvor ringe de endnu ere, dog i Ewig-
 den kunne have en vigtig Indflydelse paa Guds
 store Riges almindelige Beste. Snart blive vi
 igien saa store i vore egne Tanker, at vi ansee os
 som Middelpunktet af den hele Skabning, og
 spørge, hvorfor Gud ikke gjør flere Mirakler?
 hvorfor han ikke har gjort dem før? hvorfor ikke
 daglig og for hvert Menneske især? hvorfor han
 ikke uden Midler opløser, forbedrer og saliggjør
 os, og ved lutter Mirakler udretter alt det, hvortil
 han ellers tilbyder os Midler? Den samme Cel-
 sus (*), som paa et Sted betragter de Christne
 „som en Flok Myrer, der mene, at ingen For-
 „andring skeer i deres Lue, uden at Gud siger
 „den forud; at han forlader hele Verdens Re-
 „giering, og lader Stierne løbe vild, for at
 „sørge alene for dem; at de ligne Gud; at
 „altting er dem undergivet; at naar de forses
 „sig, sender Gud sin Søn paa Jorden for at
 „frelse dem, o. s. v.“ Den samme Celsus spør-
 ger paa et andet Sted: „Hvorfor en Engel ikke
 „holdt Herodes, eller, som i Sodoma, gjorde
 „dem blinde, som vilde dræbe Jesum? hvorfor
 „han lod ham flygte den lange Vej til Egypten?

Alle disse Indvendinger mod Guds Hums-
 holdning i Aabenbaringen kunne de ikke med

D 3

samme

(*) Origenes L. c. IV. Bog, 3 Cap. 4. 2. §.

samme Grund gjøres mod hans Husholdning i
 Naturen? Den Gud, hvis uendelige Wiisdom,
 Godhed og Magt viser sig daglig i saa mange
 Belgierninger, at et Menneske har Marsag til at
 betragte sig selv som Guds og Naturens Kieler-
 begge, hvorfor tillader han Hede, Kalde, Mørke,
 Jordskjælv, Pest, at plage et Kreatur, til hvis
 Nytte og Fornøielse Jorden fornemmelig er skabt?
 Er vi derfor slige, at der ingen Wiisdom og God-
 hed er i Naturen? Vi skulle aldrig kunne er-
 kiende disse Guds Egenheder i nogen Gaves Ud-
 delelse, dersom vi vilde troe, at han ikke giver nok,
 fordi han har Magt til at give endnu mere. Alle
 Fornuftige vilde ansee dem for Daarer, som der-
 for nægtede Sandhed, Wiisdom og Guldkommen-
 hed i Naturen, og hvorledes skulle vi da ansee
 dem, som, endskjønt Historie og Erfarenhed nøder
 dem til at tilstaae Christi Lærdom en Virkning til
 at forbedre og oplyse Menneskene, der langt over-
 gaar alt hvad den menneskelige Forstand alene
 har fundet udrette, dog ikke ville ansee den for
 et guddommeligt Verk, alene fordi de ikke kunne
 begribe, hvorfor denne Lærdom ei er bleven aa-
 benbaret for, og for alle Mennesker, hvorfor
 ikke paa saadan en Maade, at ingen kunde tvivle
 derom?

Men lad os forsøge, om Fornuften ikke
 og kan besvare disse Spørgsmaal, i det mindste li-
 gesaa

gesaa vel, som man besvarer mange andre af samme Slags, f. Ex. Hvorfor Lys og Varme ikke uddeles i en lige Grad til alle? Men lad os tillige erindre, at ligesaa daarligt som det var at nægte Guds Wiisdom i det, han har gjort i Naturen, fordi vi ikke altid kan begribe, hvorfor han ikke har gjort mere; saa daarligt var det og at nægte Aabenbaringens Nytte og Fornødenhed paa den Tid og i den Grad, hvori den er givet, fordi vi ei kunde indsee, hvorfor den ikke er givet før og med en høiere Grad af Klarhed.

Vi maae for alting vel indprente os den Sandhed, at Gud baade efter Fornuftens Lys, og efter Aabenbaringens eget Vidnesbyrd iagttager i alle sine Virkninger, og sælgelig i Naadens saavel som i Naturens Rige, visse Regler, som passe sig til Menneskets Natur og Tilstand; at han gjør ingen Forandring uden Midler, endskjønt disse, naar Bemærket ikke anderledes kan opnaaes, ere uden for Naturens sædvanlige Orden; og endelig at alle Forandringer skee uden Spring, da Gud i Naadens Rige ligesom i Naturens fører sine Glabninger igiennem visse Grader, af hvilke den foregaaende er et Middel til den følgende, og den ringere til den større, til det store Fuldkommenheds Maal, som han har foresat sig. Naar vi betænke dette, som kan tiene til at opløse mange af de Indvendinger, som gøres mod de aabenbarede

D 4

barede Sandheder, er det ikke saa vanskeligt, som det synes, at besvare begge Spørgsmaal.

Hvad det første angaaer, nemlig, hvorfor Aabenbaringen ikke er givet før? synes det af den gamle Historie at være klart nok, at den større Oplysning, som blev givet os ved Christi Værelsen, ikke passede til Menneskers Tilstand, førend just i denne Tids-Punkt, som Skriften kalder Tidens Fylde. De Nationer, som levede paa den Tid, da den første Aabenbaring blev givet, vare saa fordybede i Overtroe og Afguderie, at de ikke vare skikkede til at tage mod en Lærdom, der var saa høi, saa aandelig, saa affondret fra alt det Sandseelige, og saa frie og ubunden i Henseende til Tid, Sted og Ceremonier, som den Christelige. Endskjønt Gud gav den første Aabenbaring til et Folk, som havde fælleds Herkomst, Regiering, Sæder og Love, og som ikke var stærre, end at det jo engang om Aaret kunde samles i Templen, var det dog ved alle disse Midler, som tillige paa det nøieste bleve forbundne med deres timelige Enfsalighed, saa vanskeligt at holde dem ved den eneste og sande Guds Dyrelse, at de hvert Øieblik forfaldt til de groveste Afguderier, som gif i Evang hos deres Naboer. I saadan en Tilstand var en almindelig Religion, der ikke var bunden til nogen vis Tid, Sted og Ceremonier, ikke muelig uden en voldsom Forandring i den

Den menneskelige Natur, hvori Overbeviisning og Gribe ingen Deel havde. Den første Aabenbaring var et Middel til at berede Menneskene til at antage den sidste, og til at fæste den sande Guds Kundskab saaledes hos et Folk, at den ikke teent skulle uddøe; Gud maatte derfor, som Apostelen siger, see igiennem Fingre i Banvitethedens Tid (*). Af dem, som vare uden for den Jødiske Kirke, forlangte han kun, at de skulle sige raabende Laster, som deres egen Samvittighed fordømte, og, naar de gjorde det, ynkedes han over dem, som vi see af Miniviternes Exempel. Den menneskelige Forstand maatte deels ved den første Aabenbaring, deels ved Naturens Betragtning beredes til et høiere Eys, og da den endelig var kommen saa vidt, at den kiendte en Himmels og Jordens Skaber, endskjønt ved det naturlige Eys alene endnu meget ufuldkommen, og derfor, som Apostelen siger, uvidendes dyrkede ham; da i Tidens Fylde, da Forstanden var skicket til aandelige og høiere Betragtninger, da nogle Blife, endog af Naturens Eys, indsaae, at Gud var en Aand, der ikke boede i Templer, som vare giorte med Hænder; da var det Tid at opfylde den Mangel, som endnu var tilbage, og som Fornuften selv ikke kunde afhielpe; da var det Tid, ved særde-

(*) A. S. 17.

les Tildragelser at gøre de Sandheder almindelig
 bekendte, som nogle saa Vise alene havde sig
 forbeholdne, og, som Apostelen siger videre, at
 indbyde alle Mennesker allevegne. Havde den
 første Åbenbaring været givet før, skulle vi
 have manglet det Beviis for dens Nødvendighed,
 som nu kan tages af Philosophiens Utilstrækkelig-
 hed paa en Tid, da den menneskelige Forstand i
 andre Ting havde bragt det saa vidt. Origenes
 og andre af Fædrene kunde ikke have haft saa
 fornuftig og paa Overbeviisning grundet en Hoi-
 agtelse for Åbenbaringen, som de havde, dersom
 de ikke ved Philosophiens Hielp havde besiddet
 saa høi en Grad af det naturlige Lys, som de
 kunde ligne med det Åbenbarede. Ligesom Diet
 ved Morgenrødens svagere Skin beredes til at
 tage mod det fulde Middags Lys, hvilket, naar
 det paa engang frembrød, skulde, i stedet for at
 opløse, forblinde; saa maatte og den menneske-
 lige Siel ved den første Åbenbaring og den gamle
 Philosophie beredes til at modtage det større Lys,
 som den sidste Åbenbaring antændte. Og lige-
 som Skiinet af et klarere Lys allerbest fattes,
 naar det holdes mod et svagere, saa tiende baade
 den første Åbenbaring og den gamle Philosophie
 til at indsee Nysten og Guldkommenheden af
 Christi Lørdom.

Vi see heraf, at endeligt Gud, for og
 opholde en Hensigt, hvortil der ikke have været
 tilstrækkelige Marsager i Naturen, undertiden kan
 komme. De naturlige Kræfter til Hielp ved en
 umiddelbar Forandring, iagttager han dog, saa
 vidt mueligt er, baade i Forandringen selv og i
 dens Følger den fedvanlige Døden, som er grun-
 det i hans Wiisdom, og passer sig til Tingenes
 Natur og Tilstand; og hvorfors skulde der ikke til
 at naae Guds endelige Hensigt, undertiden be-
 høves en Forandring i et Led af Naturens Rie-
 de, hvortil Gud ikke uden at handle mod andre
 Hensigter kunde have lagt Marsagen i de nature-
 lige Tings allerførste Indretning ved Skabelsen?
 Men skulde saadan en Forandring undertiden
 være muelig og fornøden, er det da ikke mere ri-
 meligt, at Gud efter den overalt af hans Wiis-
 dom iagttagne Sparksomheds-Lov frembringer
 denne Forandring just til den Tid og i den Ma-
 de, som udkræves til at naae hans Hensigt, end
 at han fra Begyndelsen af skulde have skabt en
 lang Riede af naturlige Marsager, hvis Virknin-
 ger i al den Tid enten havde været unyttige, eller
 og stridige mod høiere Hensigter? Det er ligesaa
 stort et Mirakel at opholde Tingene, som at skabe
 dem; For Guds Magt ere begge Virkninger
 lige; men da hans Wiisdom udkræver, at ingen
 Kraft i Naturen virker enten mere eller mindre
 end

end hans endelige Hensigt tillader, saa er og en Verden, hvori han til visse Tider og Steder gjør nogen umiddelbar Forandring, mere overensstemmende med hans Vilddom, end en anden, som bestaaer af luttet naturlige, men tillige overflodige Kræfter; Jo større Sammenhæng der er i Naturen, des mere Forandring skulle saadanne overflodige Kræfter gjøre paa det Hele, og des lettere kunde de hindre andre Hensigter. Det er derfor saa langt fra, at overnaturlige Virkninger stride mod Guds Vilddom og Verdens Fuldkommenhed, at tværtimod, jo mere Sammenhæng der er i Tingene, og jo større den Vilddom er, som regierer dem, des mere kunne undertiden i saadan en Verden Mirakler behøves. Rummet nøder mig til at opsætte det andet Spørgsmaals Besvarelse til det næste Blad.

NO. 74.

Fredagen, den 2 Octobr.. 1761.

Det andet Spørgsmaal, som jeg lovede at besvare i det sidste Blad: Hvorfor Gud ikke aabenbarer sig oftere, og paa en for alle begri-

Begribeligere Maade? kan besvares af de samme Grunde. Gud virker i Naadens ligesaa lidt som i Naturens Rige flere Forandringer, end der just behøves til at naae hans endelige Hensigt i den hele Skabning, og da denne Hensigt overgaaer vores indskrænkte Begreb, bør det ligesaa lidt komme os fremmed for, at Gud ikke oftere paa en klarere og for alle Mennesker begribelig Maade aabenbarer sig, som at alle Mennesker af Naturen ikke ere lige kloge, lige sunde, lige stærke, og Jorden overalt lige frugtbar. Men have vi og undersøgt, om saadan en Aabenbaring, som vi forlange, var muelig? Gud kan, som en Aand, ikke aabenbare sig umiddelbar for os. Vi kunne ikke forestille os vores egen Siel uden af dens Virkninger. Gud maae altsaa aabenbare sig ved Tegn; men hvoraf skulle vi vide, at disse Tegn komme fra det Høieste Væsen, uden deraf, at de ere Virkninger, som overgaae alle endelige Væsners Kræfter? De Tegn, som Gud har givet os i Naturen, det Vidnesbyrd, som alle Tinges Sammenhæng, Orden og Overensstemmelse afslæge om en eneste, allerhøieste, uendelig viis, god og almægtig Aarsag, ere de visseste Tegn, som Gud kan give os, og den klareste Maade, hvorpaa han kan aabenbare sig. Ikke desmindre kunne Menneskene blive saa vante til at see disse Ting daglig for deres Øine, at de ikke opvække nogen

nogen besynderlig Eftertanke eller Forundling. De fleste Nationer have i mange hundrede Aar henlevet i Bantros og Afguderie. Jeg har viist i det foregaaende, at den menneskelige Forstand behøvede just paa den Tid, da den var meest dyrket, allermeest Opvækkelse, for at giøre sig sinde Begreber om sin Skaber, og at de Philosophiske Beviser alene ikke vare kraftige nok til at bringe Mængden til den sande Guds Kundskab. Menneskene behøvede altsaa en Aabenbaring; men den maatte tillige bestyrkes ved usædvanlige Tildragelser, ved Mirakler, som gjorde Folk opmærksom paa Lærdommen, og som gave dem, der prædikede, den Myndighed og Anseelse, som Fornuftens svage Beviis ikke kunde give. De Tidens Philosopher iblant Folk, som vare saa forblindede af Overtro. Saadanne Mirakler, hvor store de end ere, ere dog aldrig saa fuldkomne Beviis paa Guds Egenheder, som det store Mirakel i Skabelsen og Forshnet, hvilket vi see daglig for vore Øine. Ikke desmindre opvække hine mere Opmærksomhed, men hvorfor? Ilden fordi de ere mere usædvanlige. Dersom saadanne Tildragelser bleve almindelige, dersom vi saae Døde hver Dag opstaae, skulde de tilsidst giøre ligesaa liden Virkning paa os, som de store Vidnesbyrd; Gud har efterladt sig i Naturen, hvilket ikke røre os mere, just fordi vi see dem daglig.

daglig. Vi skulle ansee Mirakler som naturlige Hændelser, saasnart begge vare sædvanlige, og dersom den store Orden og Overensstemmelse, som vi nu finde i Tingene, ikke kan overbevise os om et Høieste Væsens Nærværelse og Virksomhed i Naturen, skulde vi meget mindre troe, at et vilst og got Væsen regierede Verden, dersom Naturen ikke fulgte nogen bestandig Regel eller Lov i sine Virkninger, og dersom dens Orden hvert Øieblik blev forandret ved umiddelbare og overnaturlige Virkninger.

Usædvanlige Tildragelser, som stride mod Naturens almindelige Love, kunne opvække Opmærksomhed hos et Kreatur, men de kunne ikke oplyse og forbedre det, dersom de ikke forbindes med en Lærdom, som kan overbevise Forstander og bese Villien, og som kan tjene til Beviis, at det Væsen, ved hvis Magt saadanne Mirakler skee, vil Menneskets Beste. Om end saadanne idelige Mirakler gjorde nogen Virkning paa Menneskene, kunde dog den Virkning, saavidt den kom af Miraklet alene, og ikke af Overbeviisning om Lærdommens Sandhed og Nytte, ikke gjøre os viisere og bedre; Den opvakte kun en Trældoms Frygt, som igien forsvant, saasnart vi bleve vant til at see saadanne Hændelser ofte, ligesom Pest, Jordskælv, Krig, Havsnød og andre Ting, som ere de forfækkeligste i Livet, gjøre Menneskene,

skene, naar de først blive vantede dertil, fælden bedre, men ofte haardere og mere forstøffede.

En forfærdende Lyd, en Torden, et benrykkende Syn, og andre umiddelbare og usædvanlige Virkninger af Guds Almagt, som hvert Dieblit erindrede os om det Høieste Væsens Nærvarrelse, kunde vel opvække en Skræk for dette Væsen, som bevægede os til at efterleve hans Befalinger med en Trædoms Frugt. Men de kunde ikke give os Kierlighed, ikke Tillid til dette Væsen. De lærte os ikke at kende hans Blissdom og Godhed; De viiste os kun en forfærdende Almagt, en Despotie, som med skrækkelige Trudseler afsvang os en udbortes Endighed, som ikke forbedrede Forstanden og Hjertet. Nu derimod lære vi af Naturens Orden, og af en Aabenbaring, som er stadfæstet ved Mirakler, der vise, at den er given af Naturens Herre, at kende Gud som en viis Regent, og som en Fader; og de, som ikke høre disse Vidnesbyrd, skulde vel, som Frelseren siger, ikke heller troe, om de saae hver Dag Døde opstaae.

Idelige Afvigelser fra Naturens Orden skulle desuden forvirre den menneskelige Forstand, som ikke kender uden almindelige Sandheder, der grunde sig paa en Overensstemmelse i vore Erfaringer; dersom disse sloge alt for ofte feil, dersom f. E. Jlden jævnlig lod af at brænde, dersom

derfor vi saae Jernet ofte at flyde paa Vandet og Træet at synke, blev alting uviist. Vore Slutninger og Handlinger havde ingen sikker Grund meer, og vi vare ikke i Stand til at skille Sandhed fra Drømme og Indbildning.

Men endskjønt vi have Aarsag til at troe, at Guds Wiisdom ikke tillader, at der jævnlig skeer saadanne Mirakler, som kunne falde i vore Sandser og fattes af os, have vi dog ingen Aarsag til at nægte andre umiddelbare, men for os skjulte Virkninger i Forsynet. Guds Wiisdom og Verdens Fuldkommenhed giver os, som jeg før har viist, meget mere Anledning til at troe saadanne end til at nægte dem.

Naar Guds Hensigt udkræver en Forandring, hvortil der ikke er tilstrækkelig Aarsag i Naturen, kan den skee paa tvende Maader: enten ved skjulte Virkninger af Guds Almagt, som ikke ere synlige for Menneskene, eller og ved saadanne aabenbare Virkninger, som tiendelig vise, at de komme fra en høiere Haand, og overstige Naturens sædvanlige Orden. Endskjønt denne sidste Maade at virke paa synes ikke at være overensstemmende med Guds Wiisdom og Menneskets nærværende Tilstand, uden naar saadanne Virkninger behøves til at stadfæste en nye Færdighed, er der dog ingen Aarsag, hvorfor vi skulde nægte, at Gud paa den første Maade endnu

Sneedorffs Skrift. 2. B. P virkede

virkede umiddelbar, naar Creaturenes Enfsalighed i visse Tilfælde udtrævede en Forandring i Tingenes sædvanlige Løb, hvortil Gud ikke kunde have lagt de fornødne Aarsager i Naturen, uden at hindre større Hensigter. Jeg vil opløse denne Sag ved et Exempel. Sæt, at Lazari Sygdom var efter naturlige Aarsager dødelig; der behøvedes da et Mirakel til at bringe ham til Live. Dette Mirakel kunde være skeet, uden at lade ham først døe, og siden opvække ham, ved at have den i Regemes skjulte Aarsag til Sygdommen. Dersom Gud havde virket paa denne Maade, havde det ligesaa vel været et Mirakel, men Menneskene havde ikke vidst, om Forandringen var naturlig eller ei; Miraklet havde været skjult; Man havde ikke erkiendt Guds Finger i denne Forandring, og den kunde derfor ikke heller have tient til at bestyrke Christi Rørdom. Lazarus maatte altsaa døe og opvækkes. Men sæt, at Gud, for at opfylde visse Hensigter, vilde forlænge et Menneskes Liv, paa en Tid, da der var ligesaa liden Grund dertil i Naturen, som til Lazari Opvækkelse; Sæt, at saadanne Tilfælde forekom oftere; Mon Guds Wiikdom skulde tillade, at gjøre det samme paa ligesaa aabenbare en Maade, som den, paa hvilken han opvakte Lazarus? Dersom Døde daglig opstode, hvilken Forvirrelse skulde saadanne Handelfers Forventning

ning ikke foraarsage i den menneskelige Tænke-
maade, og i alle vore Handlinger? Da det deris-
mod ingen videre Forandring gjorde, om Gud
undertiden ved overnaturlige, men for os skjulte
Virkninger forlængede et Mennesses Liv over
Naturens Kræfter. Vi kunne altsaa nogenledes
begribe, hvorfor Guds Wiisdom ikke tillader at
gøre jevnlig aabenbare Mirakler; men vi kunne
deraf ikke slutte, at det strider mod den samme
Wiisdom, at forandre undertiden Tingenes na-
turlige Løb ved umiddelbare, men for os skjulte
Virkninger, og endstønt vi derfor ikke bør vente
saadanne, seer jeg dog ikke heller, hvorfor vi
skulle nægte dem, og hvorfor vi skulle ansee alt
hvad der skeer i Verden, som blot Mechanisk, og
som Virkninger af de Kræfter alene, som Gud
har lagt i den første Skabning. Den fornuftige
Slutning, som vi bør gjøre af alt dette, er denne,
at ligesom vi ikke ere berettigede til at kræve no-
gen Hjælp af Gud, uden at bruge de Midler, som
han har aabenbaret os i Naturens og Naadens
Rige, saa bør vi og, naar vi følge denne Orden,
ikke indskrænke hans Almagt saaledes til de faa
Regler, som vi kiende af hans wiise Huusholdning,
at vi ikke troe tilfælle, at han kan gjøre meget mere
end alt hvad vi kunne bede eller forstaae.

No. 75.

Mandagen, den 5 Octobr. 1761.

Med al den Høiagtelse, som vi vise mod de Gamle, søge vi sielden at efterligne dem i det, hvort de virkelig fortjene at tages til Møn- stre. De Gamle elskede deres Fædreland, deres Historie og deres Sprog. Vi foragte vores og tilbede deres alene, fordi det er frem- med og gammelt. De skrev for at opbygge deres Landsmænd af alle Rion og Stænder. Deres Efterkommere skrev paa døde Sprog alene for at beundres af nogle saa Lærde. De agtede Menneskets og Borgerens Pligter, Sædelæren og Statskonsten for de vigtigste Dele af Philo- sophien; De søgte at gjøre deres Lærdomme sat- telige for den sunde Fornuft, og at forestille dem paa saadan en Maade, at de kunde røre Hjertet; De indklædte dem i Samtaler, i Fabler, i mor- raliske Beskrivelser og Caracterer, i Satirer, Helte- og Lære-Digter; De forenede paa Stue- pladsen Poesien og Musikken med Sædelæren, for at give de strenge og alvorlige Pligter en mild og yndig Anseelse. Alt dette var hos dem Virk- ninger

ninger af den Socratiske Læremaade, en Philosophie, som vi siden have indskrænket til den Videnskab, som Aristoteles først gav Navn, og af hvilken de Gamle, i Mangel af Aabenbaringens Lys, forstode langt mindre end vi, nemlig Metaphysiken. Danne og Logik var det, som vore Lærde alene fandt værdige at bære med det agtbare Navn af Verdselig Visdom, og de to hyperligste af Aristoteles Verker, hans Stats-Videnskab og Taler-Konsten, júst disse, i hvilke de Gamle havde saa stor en Styrke, dem have de sjelden læst, og endnu mere sjelden brugt og efterlignet. De Gamle skreve Historier for at danne Statsmænd og Helte, ved at undersøge de borgerlige Handlinger efter Grund-Reglerne af Sædelæren, Stats- og Krigskonsten, for at vise os Aarsagerne og Følgerne af de vigtigste Stats-Forandringer, og for at belønne Heltene med værdige Berømmelser, og opmuntre andre ved ligesaa rørende Taler, til at efterfølge dem. Deres lærde Fortolkere have læst disse Historier, de have oversat dem, og skrevet store Forklaringer derved, uden at forstaae mere end Sproget, uden nogen Indsigt i Sædelæren eller Statskonsten. De have bekymret sig mere om de Gamles Klædedragter, om Navnene af deres Guder, deres Skjoger, deres Gader og Torve, deres Maade at spise og drikke paa, end om de Love, de Leve-

P 3

Regler,

Regler, ved hvilke de udrettede de store Ting, som vi nu omstunder baade beundre og belee, uden at kunne give anden Grund derfor, end at de fleste, som fortælle os disse Ting, hverken have Skionsomhed til at fatte de Gamles Grund-Regler, eller Hierte til at efterfølge deres Dyder. De Gamle forestillede i deres Helte-Digter, deres Sørge-Spil, deres Mynter, deres Støtter, berømmelige Mænd af deres eget Folk, for at gjøre Fædrenelandet Være, og opmuntre deres Landsmænd til at træde i Fædrenes Fodspor. Naar vi derimod ville gjøre en Sang, eller opføre et Skuespil til Dydens Være, er ingen af vore egne Helte værdig til at træde frem paa Skuepladsen; Grækenland og Rom alene har kunnet frembringe saadanne Personer. Efterkommerne maae slutte, at de Folk, som nu leve i Verden, ikke have gjort noget merkværdigt. Aarsagen er ofte alene, at et Dansk, et Engelsk, et Fransk Navn ikke skulde klinge saa vel i vore Ørene som et Græsk eller Latinsk. Vilde vi pryde vore Haver, vore Torve, vore Spadsere-Gange med Billeder og Støtter, da er det Apollo, Mars, Herkules og andre gamle fabelagtige Personer, som ved saadanne Erindrings-Tegn fortjene at foreviges iblant os. See dette er den sande Lærdom, den grundige Wijsdom, som man ophøier saa langt over Volleaus Skiemt og Miltons Løgne, over
de

de Regler i Bestalenheden, som den flygtige Batsleur har givet, og den nye Smag, som Engellændernes Grublen og de Franskes Letsindighed har indført i Konsterne, Videnskaberne, Digtekunsten og Historien.

Mynter ere de eneste af vore Tiders Arbejder, hvori det er tilladt at fremvise noget af vort eget, men denne Frihed strekker sig ikke videre end til Ansigterne; Klæderne og Overskrifterne maae være Græske eller Romerske. For at betage nogle af mine Læsere den stolte Tanke, at jeg i alting ikke sigter uden paa dem, og at de ikke heller skulde gjøre mig den alt for store Ære at troe, at jeg er det eneste Menneſke, som kunde falde paa at sige saa forhadte Sandheder, vil jeg i dette Blad indføre nogle Anmerkninger over de skionne Konster, tagne af Universal Magazin for October 1752.

Stene og Mynter ere de tilforladeligste og rigtigste Efterretninger, som vi have om de forbigangne Tider, da de forestille os Navnene, Billederne og de mærkværdige Handlinger af de store Mænd, som have levet for henved to tusinde Aar siden. Det støbte Kobber, eller det haarde Marmor antager ved Bildhuggerens Kunst en Alexanders, en Socratis, en Cæsars, en Virgils,

gils, en Erasmi, en Carl den Femtes Gestaft. Det er denne Konst, som vi have at takke for den Fornoielse, at vi endnu kunne see og betragte dem, som have været de forbigangne Tiders Prindelser, og at vi have Alderdommens foretteliche Mønstre for Vise, for ved dem at opmuntres til dydige Handlinger og Helte-Giærninger. Dette var den første Hensigt af denne ædle Opfindelse, og just det, som forskaffede den saa almindeligt et Bisald i Verden. Men al! hvor skammelig er den ikke overalt forandret og fornedret!

Gaaer jeg f. Ex. ud at spadserer i en offentlig Have, som med store Beløstninger er prydet med en Mængde af Billeder og Statter, er det da ikke naturligt at formode, at saadan en Ødselhed af den fineste Marmor, som er udgraven af de største Kunstnere, har til Hensigt at give os nogle nyttige Regler og Efterretninger? Min Nysgierlighed leder mig til det første Billede, som jeg ser. Efter nogen Betragtning finder jeg, at det forestiller Cephalus og hans Hund Laelaps, Ting, som ere lums af liden Betændelighed for at opvække min Opmerksomhed. Ligesaa lidt kan jeg begribe, hvortil det nytter at see, paa hvor behændig en Maade Proeris tager en Vill imellem sine Fingre, for at gjøre Cephalus en Forøring deraf. Lidt længere hen finder man et Billede af Ceres, af den Gud Pan, eller af en

en anden sabelagtig Gud, som de fleste ikke kjende noget til. Paa et andet Sted bliver Orithyia Bortførelse ved Boreas, eller en anden saadan Fabel forestillet mod alle de Regler af Ærbarehed og Belansthændighed, som bør iagttages baade i Husene og paa offentlige Steder.

Det er langt fra, at jeg tænker, at vi skulde sætte alle verdslige Historier tilside, eller ansee alle de gamle Mesterstykker, som uværdige til at efterlignes af os. De skønne Stotter eller Malerier til Versailles og i andre Kongelige Paladser have visselig havt til Hensigt at opmuntre Kunsterne og at forbedre Smagen. Vi kunne ikke heller nok beundre disse fortreffelige Mønstre.

Men paa den anden Side viser det en besynderlig Overtroe og en meget indskrænket Tænkemaade, at ikke finde Smag i andet end i det, som er gammelt, og uden Ende at tage Efterlignelser og Tegninger af disse Mønstre. Lad os efterligne de Gamle saaledes, som Addison og Pope have efterlignet dem. Disse undersøgte vel de Græske og Romerske Digtere, for at danne deres Smag; men de holdt det derfor ikke for nødvendigt at skrive paa Græsk eller Latin, eller i alle Stykker at være slaviske Efterfølgere af dem. De tænkte selv, og frembragte noget Nyt af deres eget. Saaledes burde og Bildhuggerne og Malerne gjøre, og ikke altid blive ved det samme,

uden at kunne forestille os andet end en Apol, en Diana, en Herkules, en Faunus og andre saadanne forslidte Billeder.

Harde Grækerne ikke været andet end flarvige Efterfølgere af Egypterne, da havde vi ikke haft andet end lutter Egyptiske Tegninger og Afsmindelser, da de nu tvertimod, ved at forbedre Konsten, have brugt den til at give Folket i Grækenland nyttige og offentlige Efterretninger om deres eget Lands Merkværdigheder. Alle deres Spadsere-Gange og offentlige Steder vare fulde af Billeder af berømte Krigs-Helte, Dyrigheds-Personer, Lovgivere, Philosopher, Bygmestere, Talere og andre berømte Mænd. Naar de kom paa de Steder, kunde de vise hinanden en Draco, en Solon, eller en Aristoteles. Her stod en Stifter af en berømt Secte, hiffet en tapper Anfører; Fast ved hvert Skrit paa Gaderne eller Torvene i Athenen kunde de lære noget nyttigt af Sædelæren eller Historien. Saaledes blev enhver bekendt med de Personer og Ting, som i forbigangne Tider havde været merkværdige, og den Verbødighed, med hvilken man ihukommede dem, som i adskillige Stænder have adskilt sig fra Hoben, var ligesaa mange Opmuntringer for andre, til at gjøre sig den yderste Effort i deres adskillige Forretninger og Foretagender.

Der

Der er intet, hvorom man mere taler. Blant os, end om Smagen; Men jeg troer, at vi skulde give bedre Prøver deraf, dersom vi i Stedet for alle disse Billeder af den gamle Fabel-Lære, og de gamle Forvandlinger, opfyldte vore offentlige Pladser, Haver og Cabinetter med saadanne Figurer, som kunde tiene til at forbedre vores Forstand; og forevige saadanne Mænds Ihukommelse, som fortiente at sættes til Mønstre for Efterkommerne. Hvor fornufteligt og tillige opbyggeligt et Syn skulde det være for os, naar vi i en stor Billed-Sal fandt paa den ene Side alle vore berømteste Generaler, paa den anden alle dem, som havde indlagt sig meest Ære i Videnskaberne, og paa den tredie dem, som vare blevne Navnkundige ved deres Opfindelser og Forbedringer i Konsterne og i Handelen, med saa Ord, naar vi med et Øiekast kunde oversee alle dem, som ved deres Mod, deres Lærdom, deres nyttige Opdagelser og utrettede Flid, have forsøgt deres Fædrelands Velstand. Vi maatte ikke heller ganske udelukke dem, som i de andre Dele af Verden havde gjort sig berømte, for at vise, at Dyd og Videnskab fortjene overalt, hvor vi finde dem, at elskes og æres. Naar Erasmus, Ruster eller Faust have gjort sig fortiente af det hele menneskelige Selskab, bør deres Afsmindelse være os ligesaa dyrebar, som den er
for

for deres egne Landsmænd, og de have ligesaa stor Ret til at æres med Støtter i London, som i Rotterdam, Harlem og Manthz. Skulde der være nogen, som ikke ønskede paa en offentlig Spadsere-Gang at see, i Stedet for Marshs og Trions Støtte, Hungens Billede hos Newtons, Malebranche hos Locke, Rudvig Elzevir hos Robert Stephan, og Lord Arundel ved Sir den af Colbert.

Paa denne Maade kunde vi snart faae en almindelig Kundskab i Historien, og naar vi gjorde vore Spadsere-Gange ligesaa bekvemme til Underviisning, som til Fornøielse, kunde vi blive lærde ilden engang at læse. Men det lader, som om vi baade i Bildebøger og i Maler-Konsten bekymre os saa lidet om Sandheden, og at det fabelagtige alene er i Moden. Vi finde ingen Smag i Historien, dersom den ikke forbedres med saadanne Tillæg, og vi ere deri allerede komne saa vidt, at vi ikke mere kunne kiende vort eget Folks Levemaade og Sæder for hundrede Aar siden, af de Beskrivelser, som vi have. Vore Adle og Store skamme sig ved at lade sig see i en Engelsk Dragt ved Hoffet, eller for i Spidsen af en Krigs-Hær. De maae males som Grækere eller Romere, om de skulle have nogen Ære deraf. Lader en Hunsfader eller en anden lard Mand sig affkildre, har Maleren, i Stedet for deres

deres rette og sædvanlige Dragt, hvøraf Ester-
 lømmierne engang kunde kiende, til hvad Tid de
 have levet, Hovedet saa fuldt af Alderdommens
 Prydelser, at det hele Malerie maae være i den
 gamle Smag. En Adelsmand maae udrustes
 med et Harnisk, som en Krigs-Gud, og hans
 Hoved prydes med en Varn, som er lagt i de-
 zirligste Løkker; hvor vel vilke disse Ting sig-
 ikke sammen? Maleren giver saaledes ofte en
 Borger en Krigerisk Dragt, med blotte Arme,
 ligesom det var en Romersk Feltsherre; og en
 Philosoph forestilles i sin Studerestue med Nat-
 hue og Globus, i saa selsom en Dragt, at man
 skulde troe, at Maleren havde villet tegne os en
 Moskoviter eller en Indbygger i Tænquin.

No. 76.

Fredagen, den 9 Octobr. 1761.

Der er Vedanterie i alle Stænder, og dog
 holder enhver sin Stand frie derfor. Sol-
 daten troer, at Vedanteriet alene har sit Sæde i
 den Lærdes Studere-Kammer; og den Lærde
 meener, at det findes ingensteds mere end paa
 Parade.

Parade-Madsen. Enhver er forelsket i sin Stand, og ønsker derfor gjerne at finde Feil hos en anden, for at kunne gøre sig selv den Kompliment, at han har udvalgt den beste.

En Særfindet kalder ofte en ligegyldig og almindelig Sædvane Pedanterie. Magisteren maae lee af mig saa meget han vil, fordi jeg kysser et Fruentimmer paa Haanden. Er jeg en Pedant, saa er jeg i det mindste en søielig Pedant; og jeg vil i en ligegyldig Sag heller begaae en Daarlighed, for ikke at legge mig ud med alle Folk, end være klog, for at beholde Magisteren til Ven. Da Diogenes vilde ikke reise sig for at gaae Alexander i møde, gif Alexander af Solen for at søie Diogenes. Mange skulde maaſkee være stolte nok til at gjøre det samme som Diogenes; men saa skulde, som Alexander, have Høimodighed nok til at lempe sig efter en Pedant.

Naar man paa engang treffer to Pedanter af adskillige Stænder, kan man ved dette Syn blive overbevist derom, at en Feil kan have meget ulige Skikkelser, og dog blive endnu den samme Feil. Denne Fornøielse havde jeg forleden, da Elitander og Sommelius mødte hinanden uden for mine Vinduer. Sommelius gif langsom henad Gaden, men den ene Haand i Barmen og den anden i Vest-Kommen, han saae

fielden

selben i Bæret, og naar han engang gjorde det, trakke han Vinene ligesaa hastig tilbage og blev rød, som om nogen havde bemærket ham; ved hvert Diekast var han saa bange, som om hele Gaden vidste, at det var Sommelius, og gav ikke agt paa andet end paa ham. I hans Ansigt var en tvungen Alvorlighed, som naar man vil undertrykke en indvortes Glæde, der dog mod vores Villie udbrænder. Jeg merkede let af dem: Mine, han gjorde til de unge Studentere, der mødte ham, at han i Gaar maatte have været til Examen, og faaet en berømmelig Character. Han hilste ingen uden med stor Estertanke, og betragtede dem meget nøie, for at merke, om de ogsaa vidste, at han var den Person, der havde staaet sig saa vel. Elitander derimod havde en frie og skodesløs Gang; hans Vine spillede imellem begge Siderne af Gaden. Naar nogen mødte ham, tog han saadan en Stilling an, som gav tilkiende, at han gik dem i møde, alene for at udbede sig deres gunstige Dom om hans Person; gik En forbi uden at merke ham, den forfulgte Elitander med et foragteligt Diekast, som bebreidede den anden sin Uagtsomhed; men saae man efter ham med en Opmerksomhed, som tilkiendegav nogen Hsiagtelse, da opklaredes Elitanders Ansigt, og han undersøgte sin hele Person, for at finde, hvori de Fortienester laae, som havde

havde gjort andre saa agtsomme, om det var den smukke Tæg, eller den nette Skoe, som man besundrede. Saa ulige Personer, som disse, kunde ikke andet end blive hinanden vaer, længe sœrend de kom sammen. De lavede sig og begge til at tage imod hinanden med den Foragt, som enhver troede, at den anden fortiente, og som = = = de fortiente begge. Jeg merkede, hvor Sommelius lagde sit Ansigt i Følde, for at udfinde den Mine, som var beqvemmest til at vise hans Modstander, at han ingensunde var finder til at give ham Fortrinet for en Person, som offentlig havde fortient saa megen Berømmelse for sin Færdom. Men Elitander forsømmede ikke heller noget paa sin Side, hvorved han kunde give sin Person en Glæds, som i det mindste maatte afsnøde den anden et misundeligt Øiekast.

Ikke alle Pedanter ere lige utaalelige; de ere ikke heller alle lige skadelige. Der er et Slags Pedanterie, som alene fortjener at beles; men der er et andet, som har alt for alvorlige Følger, til at man skulde lee deraf. Enhver i Byen veed at sige, at Orgon er hovmødig; og jeg troer det selv; thi Orgon har kun liden Forstand og stor Lykke. Men ingen taler om hans ærverdige Svoger, da jeg dog er vis paa, at han har langt større Mod end Orgon; endstønt han skulder det med et heldende Høned og en trybende

lunde Gang. Det er sandt, naar jeg taler med Orgon, maae jeg ikke glemme at ophoie hans Fortienester mod mig; jeg maae noie passe paa at nævne hans Titel ved hvert Ord; glemmer jeg det engang, stiller han sig an, som om han ikke hørte, hvad jeg sagde, og med et koldtsindigt Hee! nøder mig til at sige de samme Ord igien, for at rette min Feil; men naar jeg iagttager dette, er Orgon for resten høflig, og beegner mig aldrig med Foragt. Men hans Svoger . . . ja jeg takker Gud, at jeg ikke kiender ham; men dette veed jeg, at han spildte en af mine Benners Lykke, der engang kom ind til ham uden at lade sig melde; og man fortæller om ham, at han alletider staaer inden for Vinduet, for at bemærke, om hans Klienter tage en ærbødig Mine, naar de gaae forbi hans Huus. Kort: en høvmødig Pedant, som tillige er egensindig, og har nogen Magt i Hænderne, er et af de fæleste Skabninger i mine Dage.

Jeg finder saadan en Mængde Pedanter, hvor jeg seer mig om, at jeg umuelig kan give et fuldkommen Portrait paa dem alle. De ere ogsaa ofte saa ubestandige, at de forvandles under mit Dieshn, og have saa uvis en Character, at jeg ikke veed, fra hvad Side jeg skal angribe dem. Jeg vil alene forsøge at udkaaste nogle Snedorffs Skrift. Bind. 2. enkelte

enkelt Grundtræk til en eller anden, ligesom de først forekomme mig.

Struma lovede i Gaar at vilde giøre mig en Belgierning; jeg skulde komme til ham i Dag Klokken Ti. Gud veed, jeg trængte haardt til den. Jeg kom et halvt Kvartier til Elleve, han lod mig gaae, og kaldte mig Utaftuemmelig. Den Pødant!

Par bleu, sagde den unge Mstr. Franz, hvor giør det en *agreable tems* i Dag! Ja, svarede Magisteren, Sandserne synes at ville have Herredømmet over de høiere Sielens Kræfter. Efter-Aarets Indligheder smile ret i Dag den kielne Ungdom i møde. Derpaa tog denne skønne Mand Ordet, som i Gaar købte en grøft Grammatika, for i Dag at læse i Pindar.

Koes engang Serpil for at være en stor Satyricus. Hvad gielder? Han skal giøre Forsøg med sine Stilpiller paa dig selv. Du er hans Ven? Det skader ikke; naar kun Serpil kan hedde vittig, saa opofrer han gierne sine beste Venner. Jeg hørde ham engang sige til sin Moder: Mama, jeg troer ikke, at F * * har været min Fader; thi alle sige, at han var saadan en ærlig og ensfoldig Mand.

Astulph lader sig aldrig see paa Gaden uden med sin Tiener efter sig. Han seer hvert Dieblis

Glæbsk tilbage, og kalder Tjeneren til sig. I forgaars kaldte man Aftulph et Rødhovet, i Gaar fik han en Titel, i Dag har han allerede faaet Ja paa den vittige Frøken S **. Den lykkelige Pedant!

Du kan gjøre Emil til en Religions-Spotter, alene ved at vise dig bestyrtet over hans Ugudelighed. Han fortæller dig, hvor mange Fruentimmer han har forført; hvor tidt han har lagt i Rødestenen. Troe ikke et Ord deraf; han digter det allesammen, for at kunne holdes for en munter Skelm.

Herr von Lynhoe maae være en Pedant, det kan ikke feile; thi hans Tjenere ere grove og uhøflige. De tilsige mig altid at møde i For-Gemakket tre Timer førend Herren giver Audiencia; en af dem har stødt en Supplikant ned af tre Trapper, for at gjøre sin Herre Plads, og Herren kaldte Supplikanten, da han laae neden for Trapperne, en næsviis Karl.

Den unge Julius tør intet tale i sin Faders Nærværelse. Spørger du ham om noget, da svarer han ikke, men seer paa sin Fader . . . Hvem hans Fader er? . . . Det er ham, som alletider gaaer med de fire Drenges-Børn, der ere lige-ens klædte; Har du ikke hørt om en Mand, hvis Datter blev forført, fordi hun ikke maatte gifte

giste sig, førend hendes ældre Søster var for-
synet

Lupin, min gamle akademiske Ven, tog
fat paa mig i Gaar paa Gaden, og talte med
mig over en halv Time. Jeg kunde ikke begribe,
hvad der var Aarsagen til den overmaade Mild-
hed, der opklarede hans Ansigt, imens han ta-
lede, da det er første Gang Lupin har villet see
til mig, siden den Tid han vandt den store Sum
i Lotteriet. Jeg bildte mig stadig ind, at nogen
havde sagt Lupin, at jeg havde faaet en Titel,
og at han derfor holdt mig sit Venjskab værdigere
end tilforn. Jeg var allerede i færd med at for-
sikre ham vidtløftig om, at min nye Værdighed
ikke i ringeste Maade havde forandret mig, da
jeg blev et ungt Fruentimmer væk, som stod i et
Vindue lige over for ham. Nu mærkede jeg
først, hvorfor Lupin havde talt til mig, og at
det ikke var mig han talte med, men Jom-
fruen.

B * *

No. 77.

Mandagen, den 12 Octobr. 1761.

Det, som jeg i de foregaaende Blade har sagt om den Eftestelige Religions Fortrin for alle de Systemer om Gud, som vare bekiendte i Verden paa den Tid, da den først blev prædiket, kan uden Tvivl ansees for en af de vigtigste Aarsager til dens hastige Udbredelse. De almindelige Meninger om Religionen og den offentlige Gudsdyrkelse vare da saa fulde af Overtroe, at der kunde Fornuft behøvede kun en liden Oplysning, for at indse deres Urimelighed, og Philosophien var i Mangel af et høiere Lys, som kunde lede de Verdselige Wijs i deres Undersøgning, saa fuld af Tvivl, at de Klogeste og Oprigtigste, som Socrates, ikke kom videre, end til at erkiende Fornuftens Utilstrekkelighed, i det, som var Menne- sket allermeest magtpaaliggende at vide. Saa meget som disse Omstændigheder maatte befordre Religionen paa en Tid, da den endnu var nye, og blev prædiket i sin fulde Reenhed, da den endnu hverken var blandet med Philosophie eller Overtroe, og da Philosophien, uden at være endnu

bestraalet af Aabenbaringens Lys, var ligesaa nøgen og mørk, som den uden Aabenbaringens Hielp skulde have været endnu, og den almindelige Guds Dyrkelse ligesaa ufornuftig og vanstakt, som den altid maae blive, naar de, som anføre Hoben, ville opfylde Fornuftens Mangler ved opdigtede Lærdomme og Bunderverk. Saa meget, siger jeg, som disse Omstændigheder da maatte befordre Religionen, saa meget maatte de menneskelige Tillæg og Misbrug, med hvilke den siden blev opfyldt, hindre dens Fremgang, især naar man i denne Tilstand sætter den imod en Philosophie, som er stolt af det Lys og af de Forbedringer, som den har Religionen alene at takke for. Da jeg satte mig for at udføre disse Betragtninger videre, fandt jeg et Brev i Gentlemans Magazine, for April-Maaned 1760. p. 171. hvor Forfatteren har afhandlet denne Materie, og opløst den med saa mange Store Læreres Vidnesbyrd, at jeg gierne opofrede den Ære at levere Læserne en Original, for at kunne sige Dem det samme med andres Ord. Har jeg, tillige med Forfatteren, og alle dem, hvis Vidnesbyrd han anfører, taget Feil, kan man dog ikke befælde mig for at have i saa vigtig en Sag sagt Ære i at sige noget Nyt, og man skal altid finde mig ligesaa villig, som Forfatteren, til at tilstaae den Sandhed: Alt Mennesker kunne tage feil.

Jeg

Jeg ønsker intet meer, end at man ved Brevets Giennemlæsning stedse vil tænke paa denne Sandhed, som er saa vigtig en Lærdom i den Protestantske Kirke.

* * * * *

Det har ofte givet mange fornuftige Folk Anledning til Forundring, at Christendommen, som blev saa hastig og almindelig antaget, da den i en oplyst og fleben Alder blev prædiket af nogle saa enfoldige og ulærde Fiskere, nu omstunder enten tager af, eller i det mindste ikke gjør mere saa stor Fremgang i Verden, paa en Tid, da den baade beskyttes af saa mange mægtige Fyrster og læres med saa megen Mildtiærhed af lærde og dygtige Folk, som ved de stærkeste Grunde bevæges til at paatage sig dens Forsvar.

Det er let at opløse denne Banskkelighed, dersom vi give os Tid til at undersøge Verdens nærværende Tilstand og Besskaffenhed. Vi skulde da uden Tvivl finde, at den har sin Grund i mange Aarsager, som jeg nu ikke kan opregne alle, og derfor vil indskrænke mig alene til de tre følgende:

1) Den liden Omhyggelighed, som de fleste Christne vise for at efterleve alle Grundreglerne af den Religion, som de bekiende, er uden Tvivl det største Anstød for dem, som endnu ikke have

antaget den. De kunne neppe forestille sig, at de Christne selv virkelig troz denne Religion, naar de see dem handle tvært imod alle dens Befalninger, og at overtræde selv de Love, om hvis Nødvendighed og uomgiengelige Forbindelse de vilde overbevise andre. De Bantroe, som forundre sig over at finde saa megen Grumhed, Siertighed og Troløshed hos Christne, ere tilbøielige til at slutte deraf, at en Religion, som ikke gør bedre Virkninger iblant dens egne Bekiendere, kan ikke have en Guddommelig Oprindelse. Man kan ikke heller vente, at saadanne skulde have Lust til at antage den Christne Religion, saa længe de, som allerede bekiende den, ikke indrette deres Levnet og Handlinger, saa vidt den menneskelige Stræbelighed tillader, efter dens Himmelske Befalninger. Denne Betragtning ber derfor nødvendig forpligte alle Christne, som have nogen Heilagtelse for deres store Lærer, og ønske, at hans Religion maatte blive almindelig antaget i Verden, til at leve selv efter de Love, som han har givet dem, saaledes, at de Bantroe deraf kunde see, hvor uendelig Christendommen overgaaer alle de falske Maader at dyrke Gud paa, som nu findes i Verden, og derved overtalees baade til at antage og udøve den.

2) De mange menneskelige Tillæg, som ere forede til Troens Ræddomme, og de Misbruge, som

som ere indførte i de Christnes Gudsdyrkelse, efter den Tid, da Evangelium først blev prædike, have gjort meget til at hindre dets almindelige Antagelse i Verden. Den Christne Religion var saaledes, som den først blev foredraget, klar og enfoldig. Man forlangte kun af de første Christne, at de skulde bekiende: **JESUS** at være Messias Guds Son. Dette sees klarligen af de første Troes-Bekjendelser, og af den hele Skrift. Da den Æthiopiske Kammervend forlangte at døbes i den Christne Religion, sagde Philippus til ham: Dersom du troer af dit ganske Hjerte, maae det skee. Ap. Giern. 8, 37. og han svarede: Jeg troer, at Jesus Christus er Guds Son. Dersom du bekiender den Herre Jesum med din Mund, og troer i dit Hjerte, at Gud opreiste ham fra de Døde, da skal du blive salig. Rom. 10, 9. Hvor meget Christendommen siden er bleven fordervet, er en bedrøvelig Sandhed, som dens ivrigste Forsagtere ikke kunne nægte; Man kunde i de følgende Tider sige som *Erasmus Roterodamus: ingeniosa res esse Christianum*, at der udkrævedes megen Klogt til at være en Christen. Denne Maade at prædike Evangelium har forskaffet dets Fiender store Fordele, og givet dem Anledning til at gjøre saadanne Indvendinger, som ofte have meget Stik af Ræmelighed. Ford

Bolingbroke anmerker i hans Breve til Pope p. 279. at Evangelii Prædikanterne ikke ere fornøiede dermed, at Guds aabenbarede Ord, baade det gamle og det nye Testamente, er bekiendtgjort i Verden saavel ved Originalen selv, som ved gode Oversættelser, og at det ikke heller er dem nok, at have fastsat alene saadanne Troens Artikke og Grund-Lærdomme, som ere klarlig aabenbarede i Evangelio; men de forlange endog, at vi skulle troe og bekiende os til et kunstigt System, som de selv have sammensat, og hvorved den sande Christendom forvikles i en Mængde af Stridigheder, som hverken have deres Grund i den naturlige eller aabenbarede Religion, men ofte ere stridige mod begge. Bolingbroke var en Fiende af den Christelige Religion, og hans Ord gielde derfor i denne Sag ikke videre, end til at bevise, at Christendommens Fjender virkelig deraf tage saadanne Bevis, til at bestride den, som ere saa meget mere farlige, som de tages af Religionen selv, og grunde sig paa Klagemaal, som vore beste Lærere selv maae tilstaae. Den lærde Biskop af Eloghers bekiender selv det samme i hans *Vindication III. D. p. 8.* hvor han siger; „At
 „ Taadan en Raade at lære Religionen er brugelig ikke alene i Pavedømmet, men og i de
 „ Protestantiske Lande.“ Den lærde og gudfrygtige Dr. Hammond, naar han i hans
 View

View of the Directory roser den Enfoldighed og Korthed, med hvilken Lærdommen fremsættes i vores Catechismo, siger: at „dersom vi altid
 „ bleve ved den Enfoldighed, og fremsatte ikke
 „ en større Mængde af Troens-Artikler, end dem,
 „ som Apostlerne have troet, og som ere fore-
 „ dragne i vores Catechismo, og lod alle de vigtig-
 „ ge Lærdomme om Daabens Løfte og alle Guds
 „ Befalninger blive saaledes, som de ere forklar-
 „ rede af Christo, er jeg vis paa, at der ikke
 „ skulde være saa mange iblant os, som havde
 „ og fordømte hinanden, (hvilket gemeenlig er
 „ Virkningen af mange Meninger og Forklaringer,
 „ ger,) mere Gudsfragt og Kierlighed, og saa
 „ fand en Christendom blant de Christne og Pro-
 „ testanterne, som der hidindtil kun har været
 „ lidt deraf.“ Det største Anstød, som hos alle
 „ Nationer, og til alle Tider har hindret Evange-
 „ lii og Sandhedens Fremgang har været en høf-
 „ telst Midkierhed for at indføre med Magt en ind-
 „ bildt Overensstemmelse i Meninger, som i sig selv
 „ er umuelig, i stedet for den sande Christelige
 „ Enighed, som er grundet paa Oprigtighed, Kier-
 „ lighed, og en indbyrdes Fordragelse, som er Grun-
 „ den til den Christelige Fuldkommenhed. Dr.
 „ Clarke *Serm. VIII. Vol. 6. 8vo.* Alle de, som
 „ antage Christi Evangelium, have ikke den ringes-
 „ te Anledning til at stride om nogen vigtig Lærdom,

dom, da alle Christne ere døbte paa Bekjendelsen af den sandne Troe, og forbindes til at adlyde de samme Befalinger; Det er bekjendt nok, at al Strid i Christenheden har reist sig alene af de adskillige Tillæg, som enhver Sæct eller Partie har af egen Myndighed, og tværtimod deres Læreres Befaling, understaaet sig at sæie til hans Bøddomme og Love. *Id. Serm. VIII. p. 525.*

Det første Skridt til at udbrede Christi Rige maae derfor bestaae i en Forbedring i Christendommen selv, og hos dem, som antage og bekiende den. Den Romerske Kirke er ikke den eneste, som trænger til Forbedring. De andre Christne Selskaber, som have adskilt sig fra den, og afskaffet dens største Misbrug, ere afvigede, nogle meer og andre mindre, fra den første Evangeliske Enfoldighed, og have blandet nogle menneskelige Lærdomme med Guds Ord; hvorføre de og have Forbedring nødvendig. Man maae derfor haabe, at der engang kommer en Tid, da Religionen skal faae en yndigere og mere indtagende Skikkelse, da Christne skulle blive enige i Meninger om alle de Theologiske Sætninger, hvilket er umueligt, saa længe Mennesker ere Mennesker, men i Kierlighed, i Samdragtlighed, og i en almindelig og ensfoldig Troes Bekjendelse. *Fortin's remarks on E. H. Vol. III. p. 445.*

3) En

3) En blind Høilagtelse for Fædrenes og Kirke-Modernes Myndighed har og gjort meget til at hindre Christendommens Forbedring. Man holdt det tilforn for utilladeligt at vige fra Fædrenes Meninger eller at forkaste Modernes Bestutninger, da Intet er mere vist, end at disse Fædre og Kirke-Moder ikke alene kunde feile, men og virkelig have feilet, og at det ikke er rimeligt at gjøre deres Meninger til vor Regt og Rettesnor, siden de ikke alene have modsagt hinanden, men og ofte modsagt sig selv. Nu omstunder er denne Hinder for Christendommens Forbedring meget faldet, og man dommer ikke mere efter saadanne Følskes Meninger, som lige saa let kunne være urigtige, som det er mueligt, at de selv kunne tage feil; Man lærer i det mindste nu, at Troens Ræddomme bør dømmes efter de hellige Bøger, som alene kunne gjøre os vise til Salighed.

Jeg er

Whitchurch, April 2.

No.

No. 78.

 Fredagen, den 16 Octobr.. 1761.

Jeg var forleden, sagde vores Kjøbmand, budet til Gæst hos en Mand, som vil ansees for en stor Patriot. Om han fortjener dette Navn eller ei, vil jeg overlade til Dem, min Herre, at domme, naar jeg har fortalt Dem hvad der passerede i Selskabet; men det Bidnesbyrd tør jeg altid give ham selv, at han er en fortreffelig Vært for alle dem, som gierne spise og drikke vel. Man maae tillade ham, at føre Ordet, og at have Ret i sit eget Huus, især naar han taler om Fremmede, og uden Medlidenshed fordømmer den Nation, som i det Dieblig har den Ulykke at mishage ham; Denne Frihed bør man og virkelig tilstaae ham, naar man kender hans Character, og veed, at hvor meget han end har at udsætte paa alle Fremmede, er han dog saa upartisk, at han tilstaaer, at der ikke er et Land til i Verden, som jo frembringer noget, der har den Lykke at smage ham.

Den Franske Nation er iblant alle den, som han er meest ugunstig; dog har den og sine gode

gode Nieblif om Dagen, endffiont disse ere meget faa. De forfte Ketter, fom vi fit, vare brune Supper, Engelft Kied og Budding, hvilke Ketter gave alle vores Vært Anledning til at tale meget om den Frantske Nations Leifindighed og om den Engelftes Grundighed. Hollanderne og de Indffe fit for Dugens Skyld, fom var vævet i Slefien, og bleget i Harlem, nogen Deel i disse Berømmelfer. Dog var han ikke faa nidkier for disse Nationers Være, at han jo tilftod, at man maaffee med Liden kunde gjøre ligesaa godt Litnet her i Landet; men han fvoer paa, at alle vore Frantske Projectmagere kunde ikke lære os at roge faadant et Stykke Kied, eller at lave faadan en Budding, fom den vi havde paa Bordet. Dette gav ham Anledning til at fortælle os, hvor fler den Frantske Nation lever. En Suppe, fagde han, fegt paa en Lundftille, en Salat, et Frantf Brød og et Glas Vand, er et god Maaltid for en Fransos, og dette, forfikrede han, var Marfagen, hvorfor Nationen havde hverken Styrke eller Grundighed, hvorfor de ikke vare faa gode Soldater, fom de Indffe, og havde fielden Laalsmaadighed til at fkrive store Bøger. Han tog fin Daafe og fit Uhrværk op, for at vife, hvor falft det Frantske Arbeide var, og at Tegningen var alt hvad man havde for fine Penge. Men hvad ffal man gjøre, fagde han, det er Moden, og

og jeg holder for, at siden vi endelig skulle købe
 faadant af andre, er det bedre at forskrive det,
 end at fylde Landet op med Fremmede, som for-
 agte og forderve Nationen. Det eneste, som
 anstod ham i Frankrig, var Vinene; Det er ikke,
 sagde han, fordi de ere saa gode i sig selv; thi
 de ere tynde, og komme i Henseende til Kraften
 og Styrken hverken mod de Spanske og Italien-
 ske Vine, eller mod Engelsk Øl, men af disse
 Drikke kan man ikke nyde meget. Han gav os
 en fortreffelig Bourgogne-Viin, og medens vi
 drak denne af store Engelske Glas, forsikrede han,
 at naar han drak, vilde han gierne have noget
 tungt og fast i Haanden, og holdt derfor mere
 af disse Glas end af vore egne. Over Maalti-
 det blev der talt meget om Penge-Mangel i Lan-
 det, og han forsikrede, at endskönt vi havde flere
 Skibe nu end tilforn, troede han dog, at vi tabte
 i vores Handel, især paa Frankrig; men derfor,
 sagde han, er det just ikke fornødent at forhøje
 Tolden paa Vinene. Ved Slutningen af Maal-
 tidet begyndte hans patriotiske Jær at falde, og
 efter nogle Minuters Længsel, sagde han, i det
 vi stod op fra Bordet, at hvor urimelige end de
 fleste Franske Møder vare, holdt han det dog ikke
 ganske uformstigt at sove Middags-Søv.

Da Caffen havde fordrevet Dunstene,
 kom hans patriotiske Geist pver ham igjen; Han
 merke

menne vare fra Levante, Sukkeret fra Martinique, Theelopperne fra Japan, og Skeerne gjorde i Paris af Peruviansk Sølvs. Endstønt Caffeen var saa forbrendt, at man ikke kunde smage, om det var Bønner eller Erter, drak han dog selv med stor Appetit, og forsikrede, at der var megen Forskiel i Smagen imellem de Levantiske Bønner, og dem, som vi hentede fra vore Øer i Vestindien; han beklagede, at vort eget Sukker var dyrere end det Fransk, og at den Chinesiske og Vestindiske Handel ikke havde større Fremgang.

Jeg tog mig denne ene gang, sagde Kjøbmanden, den Frihed at sige ham imod; Dersom alle, svarede jeg, brugte Levantiske Bønner og Fransk Sukker, var det ikke Under, om den Vestindiske Handel gik tilbage. Hvorfor? sagde han med Hefstighed, give I os da ikke bedre Ware og bedre Kjøb? eller hvorfor passe vore Told-Betientere ikke bedre op? Vel er jeg en stor Patriot, men jeg seer dog ikke, at Kierlighed til Fædrelandet forbinder mig til at drille sit Caffé, og betale mit Sukker dyrere, naar alle andre kunne have det haade bedre og lettere. Disse alle andre, svarede Kjøbmanden, sige uden Tvivl ligesaa. Enhver vilde maaskee nok handle som Patriot, dersom alle andre gjorde det samme; men de betænke ikke, at det aldrig kan komme

Sneedorffs Skrift. 2. B. R me

me dertil, at mange handle saa, førend enhver begynder fra sig selv. Jeg bellager dem, som af Trang forledes til at bruge uretsfærdige Midler, for at sætte sig i Egeværget med andre, som ved saadanne uretsfærdige Midler berige sig. En ærlig, men fattig Kjøbmand kan, naar han lever iblandt mange Bedragere, sættes i de Omstændigheder, at han enten maae begaae Uretsfeerdigheder, eller opgive Handelen? Men andre, som ikke ere Kjøbmænd; som for at gjøre en liden Fordeel paa de Vare, som de indkøbe til deres eget Brug og Fortæring, eller for en indbildt Smags Skyld, som de finde i det Fremmede, handle med saadanne Bedragere; mon de ikke ere mere Lastværdige, end alle Kjøbmænd og Toldbetientere? Saa længe vi have mange saadanne Borgere iblandt os, skulde en heel Krigshær af Betientene ikke forslaae til at hindre alle fremmede Vares Indførsel, og vore Kjøbmænd maatte være opdragne i den strenge Dyd af Lacedæmon og Rom, dersom der ikke fandtes nogen, som lod sig forlede til at søge utilladelige Fordele. Verden bliver aldrig i nogen Tid forbedret, dersom enhver vil, hie, indtil alle gjøre det samme. De, Min Herre, er en fornuende Mand, som ikke lever af Handelen, og ikke kjober uden hvad De fortærer. Om og de indenlandske Vare ere lidt dyrere end fremmede, skal denne Forskiel, som

som ofte er anseelig paa den store Mængde af Vare, som gaaer igiennem Kjøbmandenes Hænder, ikke gjøre mange pro Cento ud i Deres Huusholdning. De er en Embeds-Mand, en Stands-Person, og i Betragtning baade af Deres Stand, Deres Eed, Deres Embede, og Deres Besoldning, Staten nøiere forbunden end en Kjøbmand, som lever af sit daglige Arbeide; begynd De først at vise Deres patriotiske Nidkierhed deri, at De aldrig købe noget, som er forbuden, og ikke forskrive fremmed, saa længe det kan gøres her i Landet. Lad være, at det ikke altid var saa fuldkommen, den Mangel maaes findes ved alle Begyndelser; og naar vi betænke, hvor mange virkelig gode Manufacturer vi have, hvor lang Tid det har kostet andre Folk at bringe Deres Arbeide til den Fuldkommenhed, er der sandelig gjort meget hos os i 30 Aar, thi de nu værende Indretninger ere ikke aldre. Deres som en indenlandsk Vare, som De enten bruger til Klæde, eller Spise, eller Drikke i Deres Huus, ikke har al den Smag og Anseelse, som et fremmed Stykke af samme Slags, skal det dog gjøre dem mere Være, end det prægtigste, som Konsten formaaer at frembringe, dersom Folk troe, at det ikke er af Kærrighed, men af Patriotisme, at De foredrager det Indenlandske,

og derom kan man jo ikke tvivle, dersom disse Vare ere dyrere.

Ja, saa snakker man for os, svarede Kjøbmandens Bøtt, Jo jeg kan høre, at I og haver læst de politiske og oeconomiske Skrifter, som ville bilde os ind, at vi kunne være rige uden Penge . . . Saadanne Bøger, som der nu omstunder skrives, og deri have vi og lært at efterlade Fremmede, ere et Lands største Ulykke. Naar vi først ere ødelagte ved Projecter, komme Skribenterne bag efter, og gjøre os Hvidt Sort, og Sort Hvidt, saa have de hundrede gode Raad, som alle gaae kuns ud paa at indskrænke Folk, for at skaffe os de Penge igjen, som vore gode ærlige Forfædre samlede, uden at være indskrænkede, og uden at forstaae enten Politiken eller Deconomien. Snart skal et afskaffes, snart et andet; Nu maae det ikke indføres, nu skal Prisen derpaa forhøies. I gamle Dage tænkte man anderledes; I stedet for at forhøie Tolden paa fremmede Vare, søgte man at skaffe sine Landsmænd dem for godt Kjøb, og lod Fremmede igjen betale dyrt, hvad de hentede i Landet. Nu er alting forkiert. Alt hvad der kommer Udenlands fra, skal være dyrt, og vore egne gode Indenlandske Vare, vores Korn, vores Smør, dem skulle Fremmede have for godt Kjøb. I stedet for at vi nu drille Vand og tyndt Ol af Beerst, og

og ere dog lige fattige, drak man i forrige Tider
Brunsviger Mumme og Rhinsk Viin af Solv-
Kander; Men hvor ere nu disse Kander? . . .

Jeg vilde have svaret ham, sagde Klob-
manden til mig, at disse Kander vare omstøbte
til Thee-Potter, Caffe-Kander, o. s. v. Men
en lærd Mand af Selskabet, som havde en høj
Nøst og en stærk Punge, faldt os ind i Talem;
han roste Borten for hans patriotiske Tænkema-
de, og forsikrede, at, hvad Videnskaberne an-
gik, var der lige saadan en Følelse mellem den
gamle grundige Lærdom og den nye Smag, som
imellem Brunsviger Mumme og tyndt Øl. I
stedet for at forbyde fremmede Bøger, sagde han
videre, var det nok saa godt, om man forbyd
fremmede Bøger. Jeg undtager de Engelske
Commentarier og vore Tydske Lære-Bøger; men,
hiden vi have begyndt at læse Franske Skrifter,
og at efterligne dem i vort eget Sprog, er den
sande Lærdom, og tillige med samme, gode Bø-
gers Pris saaledes falden, at det er Skam.
Bøger, som i forrige Tider have været den største
Birat i vore Lærdes Bogsamlinger, Elzeviriske
Oplag, Skrifter *ad modum minellii, cum
notis variorum*, ja vel og undertiden *in
usum Delphini*, Scheldonianke Oplag i præg-
tige Engelske Bind Store Collectioner in Folio,
som have kostet mange Penge, selges nu ofte efter

Aften-Maal paa vore Auktioner; Og disse nye-
 modige smaa Bøger i 12. disse *Memoires, Es-
 sais, Oeuvres de* - - - kunne ikke veies op
 med Penge. Er det ikke skammeligt, sagde han
 til Kjøbmanden? Jeg forstaaer ikke, svarede
 denne, at dømme om den indvortes Værdie af
 disse Skrifter, som De tale om; men skal jeg
 sige min Mening som Kjøbmand, troer jeg ikke,
 at der gaaer nu saa mange Penge ud af Landet
 for disse smaa Bøger, som der gik ud for de store,
 og da hine ere skrevne paa levende Sprog og
 kunne læses af alle Stænder, er det rimeligt, at
 de længere beholde deres Priis end de andre, som
 ere skrevne for lærde Folk alene. Vi Kjøbmand
 agte altid Værene fornemmelig efter deres Søg-
 ning og deres Nytte. Det rare, det kostbare,
 det som er for saa Kiendere, har sellden en be-
 standig Priis. Det er ikke Græske og Latinske
 Bøger, raabte den Lærde, ikke de, som ere trykte
 uden for Landet alene, som have tabt deres Priis
 ved denne Forandring i Smagen; men og vore
 egne gode gamle Danske Bøger. Vore største
 Taleres Bøger, de nydeste Exemplarer af sig-
 Prædikener in Folio, indbundne i sort Fløiel med
 Sølv-Snit, finde ofte ikke saa mange Liebhave-
 re, som en Ode til - - - Mandfolkene købe
 dem for Kaaberstykkeernes Skyld, Fruentimmerne
 Kiære Fløilet af til Kyser og Modester, og Ma-
 terien

tæsten bruges til Kræmmerhuse. Saracenerne
 have ikke handlet saa ilde med Bibliotheket i
 Alexandrien, at jo det Barbarie, som man daglig
 indøver mod vore egne Danske Skrifter, endnu
 gaar videre, og det hjælper ikke, at man taler
 derom; Folk leer os kun ud. Siig mig, min
 ærlige Mand, sagde han til Kjøbmanden, om
 man i andre Ting vilde saaledes forandre Moden
 hver Dag, hvorledes skulde da nogen Handel
 bestaae? de fleste Vare, som De indkøbe, maatte
 hvert Øieblik tabe deres Priis, de maatte af
 Mangel paa Kjøbere, raadne i deres Magasiner.
 O! det frygte vi aldrig, svarede Kjøbmanden, jo
 flere Forandringer i Smagen, desbedre for Kjøb-
 manden og Håndverksmanden; man slider ikke
 det Gamle halvt op, førend man vil have Nyt,
 og naar vi først have solgt det, og Pengene have
 cirkulert, bekymre vi os ikke derom, at det siden
 taber sin Priis. Jeg veed ikke, om det gaar
 med Forandringerne i Videnskaberne, saaledes
 som det gaar i Konsterne. I disse kommer man
 det Naturlige altid nærmere, og de nyeste For-
 andringer bestaae ikke saa meget i at sætte til, som
 i at tage fra, og i at affkaste de mange Kruser,
 Golder, Eving og Gothiske Zirkler, med hvilke
 man i forrige Tider vanfskabte Naturen og for-
 dervede de største Mesterstykker. Ved disse For-
 andringer, Min Herre, ved den Priis, som Nye-

heden og Smagen giver de sidste Vare, vinder vi saa meget, at det ofte erstatter vores Tab paa det Gamle, og om dette end taber sin Priis paa et Sted, vinder vi dog gemeenslig Keilighed til at affette det paa andre. Der ere Kiebmænd i Holland, som leve alene af at opkoe gamle og forlignede Vare, hvilke de ofte med stor Fordeel føre til Colonierne, og til de Nordiske Lande, til Island, Canada, Archangel, o. s. v. Maaffre om de Lærde gjorde det samme med deres gamle Bøger, om de, i stedet for at blive altid ved det Gamle, arbejdede paa noget Nyt, skulde de derved oprette det Tab, som de nu beklage. De tale som en Kiebmænd, sagde den Lærde med en hel Latter. Lad os spille i Bretter; det forstaar vi begge, og det er et got gammelt Spil.

No. 79.

Mandagen, den 19 Octobr. 1761.

At bestemme Ordenes Bemærkelser, er et af de vigtigste, men tillige vanskeligste Arbejder i et Sprog. Vi sættes derved i Stand til at bestemme om dets Bequemhed, Overflødighed og Mangel

Mangel, og lære paa en nøiere Maade at kende Follenes Tænkemaade, hvis Begreb til adskillige Eder og Steder ere saa foranderlige, at manielden finder et Ord i et Sprog, som fuldkommen kan udtrykkes i et andet. Vore gamle Lærde have med en utrolig Møie opsogt Ordenes adskillige Bemærkelser i de Græske og Latinske Sprog; det er ved deres utrættede Flid vi endelig have faaet de fuldstændige Ordbøger, i hvilke man finder alle de Meninger og Forbindelser, hvori et Ord er brugt af alle Græske eller Latinske Forfattere. I dette Blad vil jeg levere et lidet Forsøg af saadant et Reel Lexicon i det Danske Sprog, for at vise, at de Lærde, som have lyst til at arbejde i Sprogene, kunne i deres Moders Maal finde Anledning nok til at forfærdige ligesaa store Verker, som dem, ved hvilke Stephanus, Faber, og flere have gjort sig saa berømte.

Artig, et Ord, som er meget brugeligt i vort Sprog, men hvis Bemærkelse endnu ikke er bestemt. Det betynder behagelig, pudserlig, latterlig. Man siger, en artig Mand, en artig Kone, en artig Pige, artig Bøsen, artige Manerer, artige Indsæd, artige Tanker. Naar vi enten ville rose eller belee noget, sige vi i begge Tilfælde; det er artig, og den daglige For-

maning, som vi give vore Børn, er, at de skulle være artige.

Bog betyder foruden dets egentlige Bemarkelse alle Kirke- og Skole-Bidenskræber. At sætte en til Bogen, er at bestemme ham til en Kirke- eller Skole-Besætning. At slaae sig fra Bogen, er at ikke søge mere Kirke- eller Skole-Embeder. Man siger derfor om en, som studerer Lovkundighed ikke for at blive Doctor eller Professor, men Dommer, Advocat, o. s. v. om en, som legger sig efter Mathematikken, for at blive Bygmester, Ingenieur, o. s. v. at de slaae sig fra Bogen. Heraf har det, som man kalder Boglige Konster, sin Oprindelse, hvilket ikke er det samme, som Romerne kaldte *Artes liberales*, thi dette Ord kommer i det latinske Sprog ikke af *Liber*, en Bog, men af *Liber*, frie; Cicero kalder denne Kundskab *Eruditionem libero dignam*. Det burde altsaa hedde, de Frie og ikke de Boglige Konster; hvilken Forskiel vore Lærde vel havde taget i agt, dersom de ved Boglige Konster vilde have forstaaet det, som Romerne kaldte *Artes liberales*. Det er ikke heller det, som de Franske kalde *Belles lettres*. Men de Ord, Boglige Konster, bruges i vort Sprog egentlig til at betegne de Skole-Bøger, som unge Studentere lære til den saa kaldte *Examen Artium*.

Borger

Borger er et gemeent Ord, som vi af Mangel paa andre bruge til at udtrykke hvad man i det Franske kalder *Citoyen* og *Bourgeois*. I Rom kunde man uden Forhaanelse og Tveendighed sige om de største Mand, at de vare *Cives*, ligesom man i det Franske endnu kan kalde dem *Citoyens*. I det Danske Sprog dertimod maae man altid befrøgte, at en fornemme Mand skulde finde sig ligesaa fornærmet, om man kaldte ham en Borger, som om man paa Fransk kaldte ham *Bourgeois*. Borger betynder hos os egentlig dem, som i Stæderne leve af deres Haandverker. Saa snart en Mand faaer et Embede eller en Titel, er han ikke mere Borger. Alle Lemmer af Selskabet, fra den Største indtil den Ringeste, kunne i det Latinske kaldes *Cives*, og i det Franske *Citoyens*, men i det Danske er det Ord Borger for meget for en Bonde, og for lidt for en Adelsmand.

Fædreland er et Ord, som begynder at gaae af Brug. I de store Riikstæder hører man det endnu undertiden af velhavende Borgere; men paa Landet kaldes det Fæde-Stavn, og den Pligt, med hvilken man er Fædrelandet forbundet, Borneb-Rettigheden. I den store og galante Verden siger man i stedet for Kierlighed til Fædrelandet, Stats-Interessen, Tienesten, Æren, o. s. v.

Frihed

Frihed betynder i en Philosophisk Mening en Formue til at gjøre uforhindret hvad Fornuftten erkiender for at være det Beste. Men i daglig Tale forstaaer man derved en Evne til at gjøre hvad man behager, uden at være nød til at følge Fornuftens Bydende. Den naturlige Frihed, ved hvilken man behager i Selskaber, bestaaer i en Raade at tale og handle paa, som er sag utvungen, at man i det mindste ikke mæler, at Fornuft og Overlæg har nogen Deel deri. Det, som man kalder borgerlige Frihed, er en Frihed for alle de Indskrænkninger, som de Verdslige Love kunne paalegge Mennesker, og denne sættes fornemmelig deri, at det ikke forbydes Folk at sæde deres Midler, og fyldestgjøre deres Begierligheder, men at enhver har Tilladelse, som man siger, at gjøre med Sit, d. e. med sin Helbred og Belsærd, hvad man vil. Til denne borgerlige Frihed henhører og det, som nogle kalde Handels-Frihed, hvorved de forstaae, at man kan føre saa mange fremmede Vare ind, og saa mange Penge ud af Landet, som man behager. Ligesom nogle Herremænd henseer iblant deres Adelige Friheder den Ret, at kunne handle med deres Bønder, som de ville. Religions Frihed er og en Art af den Borgerlige Frihed. Efter nogles Mening bestaaer den i en Tilladelse, til at ikke sige andet end hvad de mene,

menne, og at ikke nødes til at antage noget uden tilstrækkelig Overbevisning. I de fleste Tanker er der derimod en Tilstand, hvori man ikke foruroliger Folk med saadanne Undersøgninger, og tillader dem at leve uden at den Tvang, som Samvittigheden ellers påalegger Menneskene. Hine sætte det, som de kalde Religions eller Samvittigheds Frihed, i Frihed til at tænke, og i Tilladelse til at have en Samvittighed; Disse derimod sætte den i Frihed fra at tænke, og i Tilladelse til at have ingen Samvittighed. Til denne sidste Klasse henhøre de fleste af dem, som man kalder Fritænkere.

Frue er en Kone af Borger-Standen, hvis Mand har Rang. I den store Verden; og iblant skikkelige Folk, som ingen Rang have, kalder man en Kone Madame.

Gud kommer her af God, og siden det Gode forriener mere at elskes end at frygtes, burde man heller sige Guds Kierlighed end Guds Frygt. Ikke desmindre bruges dette Ord i Almindelighed til at betegne alt hvad man kalder Religion, ventelig fordi den hos de fleste ikke saa meget er grundet paa Kierlighed til Gud; og Tillid til hans Godhed, som paa Frygt for Helvede. I stedet for det Ord Gud bruger man nu mere Himmel, Skiebne, Forsyn, Høieste Væsen.

Gout,

Gout, Sentimens, ere to Franske Ord, som vi trænge meget til, og som dog ikke kunne oversættes. Det Ord *Smaag*, som i andre Sprog betyder noget værdigt, er latterligt i vores, og i at udtrykke det, som man kalder *Sentimens*, ere vi endnu ei kommen videre end til Børnemælsjer.

Høllærd er en Titel, med hvilken man i det Danske Sprog betegner lærde Folk af en vis Character, som Doctor, Professor, o. s. v. Den kan ikke vel oversættes paa Fransk; thi *Savantissime* betyder i dette Sprog en Person, som kunns indbilder sig selv, at han er meget klog.

Intet er en Person uden Character; om saadan en siger man: Han er Intet.

Kiereste betyder det samme som *Maitresse* i det Franske. I vores Sprog betyder det egentlig et Fruentimmer, saa længe hun endnu er forlovet. Man kan og endnu bruge det om gifte Koner, endskjønt det i denne Mening er noget gemeent. Naar man for Ex. siger til en Mand: Hvorledes lever deres Kiereste? forstaaer man derved alrid hans Kone; Men siger man i det Franske: *Comment se porte Madame vôtre Maitresse?* forklare alle det om et Fruentimmer, som ikke er hans Kone.

Kirke betydede tilførn det samme som Menighed, det er, et Selskab af sande Christne, som

som ofte kom sammen, for at opmuntre hinanden til Bestandighed i deres Tro og Belyndelse, og for at øve Kierligheds Gierninger mod deres fattige Næste. Nu betyder det et stort Huus, hvor alle skikkelige Folk maae lade sig see undertiden, i det mindste eengang om Aaret.

Leve, at vide at leve, er egentlig og ligt efter Ordene, at indrette sine Handlinger saaledes, at man kan bevare sin Sundhed og sin Formue, forlænge Livet, og forsøge dets Enfsalighed. Men saaledes som det bruges i daglig Tale, betyder det at spise og drikke alt hvad der smager vel, og undertiden meer end man kan taale; at flade sig ikke efter Sundheds og Bequemmeligheds, men efter Modens Regler; at fortære aarslig over sine Indkomster, og at leve i nogle Aar saaledes, at man siden har Intet at leve af.

Liberlig, dette Ord bruges nu kun om fattige Folk, især naar de begaae Laster, og ikke have Midler nok til at iagttage den udvortes Belyndighed. En Soldat, for Ex. som i en Kroe drikker sig drucken i Dansk Brændevin, og bliver baaren hjem, kan kaldes liberlig. Men man siger det ikke om en rig eller fornem Mand, som kører hjem i sin egen Vogn fra et Giestebud, hvor han har drukket mere af de hede Vine end han kunde taale. Den Beskæftighed, som gemene Folk begaae med løse Qvindfolk, kaldes

des Lidelighed. Men naar Stands-Personer forsøge skikkelige Fruentimmer, heder det Ga-lanterie.

Lykzalighed betynder egentlig en Tilstand, hvori man er fornøiet; hvilket fornemmelig be-roer paa Sindets Forsatning. Men siden Men-neffene have opfundet saa mange udvortes Mid-ler til at forbedre deres Tilstand, som ikke altid gjøre dem fornøiede, og hvis Besiddelse kommer ikke saa meget an paa dem selv, som paa Lyk-ken, bruger man nu ikke meget mere det Ord Lykzalighed. Man siger for Ex. oftere: Det Menneske er lykkelig, end at det Menneske er lyksaligt. Det Ord Lyksalig, som er sam-menfat af Lykke og Salighed, synes allers at tilkiendegive, at der, til at befordre Menneskets sande Guldkommenhed, udkræves noget Udvor-tes, som ikke beroer paa Mennesket selv, og no-get Indvortes. Siden man har begyndt at sætte Lykzalighed alene i det Udvortes, og at kalde derfor al rimelig Velfærd Lykke, bruger man nu det andet Ord nemlig Salighed alene, til at be-tegne en Tilstand efter Livet, som i de fleste Men-neffers Tanker er saa Indvortes, saa Aandelig, saa adskilt fra de Jordiske Fornøielser, og fra det, som man her i Verden kalder Lykke, at de neppe ønskede dem denne Salighed, dersom de ikke frugtede

frugtede for en anden Tilstand, som kaldes For-
dømmelsen.

Monsieur er en Titel, som i det Fran-
ske gives til alle stikkelige Folk endog Stands-
Personer; det betyder lige, efter Ordene min
Herre; men en Herre er meget mere i det Dan-
ske end *Monsieur*. Dette Ord bruges hos os
kun til dem som ikke engang ere Belædle, Høi-
larde eller Belærverdige; Det er en Vre-Title
for alle dem, som ere Intet. See Intet.

Raade betyder egentlig den Gødhed, som
en Statsmand beviser mod en ringere, over det,
som han var pligtig at gjøre. I daglig Tale
bemærker det alt hvad Folk af større Stand gjøre
mod andre, som ere mindre end de, og bruges
derfor ofte til at betegne saadanne Handlinger,
som iblant gemene Folk kaldes Pligter og Skyld-
igheder. Under tiden er det og en Raade, at
en, som har megen Formue, ikke gjør alt det
Gode, som han kan. Iblant det smukke Rion
er Titel af Raadig bleven meget almindelig. En
Mands- Person maae være Høi og Belbaaren,
for at blive kaldet Raadige Herre; men alle Ko-
ner, hvis Mand ere Belædle og Belhyrdige, ere
Raadige Fruer.

Ol. er en Partikel, som i vort Sprog har
en besynderlig Kraft til at sætte Tilhørere og Læ-
sere i Begaavelse; og bruges derfor meget af
Sneedorffs Skrift. 2 Bind. S de

de Geistlige Taler. See Skionne Videnskaber.

Pligt er et Ord, som ikke bruges meget i den store Verden. See Fædreland, Frihed, Naade.

Præste-Kald betynder egentlig den indvortes Drift, som føles af en Person der er beqvem til Lære-Embedet og overbevist om dets Rygte og Vigtighed, og den Ret, som Menigheden selv eller andre paa deres Begne have til at udsøge værdige Personer, som have saadant et indvortes og guddommeligt Kald til Lære-Embedet. I daglig Tale bruges dette Ord til at betegne Indkomsterne af et Geistlig Embede, og den Ret, som privilegerede Personer have til at bortgive saadanne Embeder; hvilken Ret, efter Kaldenes Mængde og Indkomster, forøger Prisen af et Jorde-Gods, og derfor kaldes en Herlighed. De, som udøve disse Herligheder, kaldes Kirke-Patroner. See Kirke.

Skionne Videnskaber, er en Oversættelse af det Franske, og noget ganske andet end det, som man i Skolerne kalder Rhetorica. Dette Græske Navn, som er mere bekendt iblant os, betegner en Kunst, af hvilken man finder mange Spor i vore Geistlige Taler, og som bestaaer fornemmelig i en Færdighed til at bruge Exclamationer, og udfinde Ord, som i en høj Grad enten

forhøie eller forringe det, som der tales om. *Ex.* O, Ach, Ei, Jugensunde, Bisselig, Overmaade, Forsærdelig, Forstreckelig, Usel, Elendig, Jammerlig, o. s. v.

Selskab betyder i Almindelighed en Samling af Folk, som see hinanden til visse Tider, for at spise, drikke og spille Kort. Ved Lærde Selskaber forstaaer man egentlig en Samling af Personer, som forene deres Indsigter til at besfordre og udbrede en vis Videnskab; men man bruger og dette Ord om dem, som hver for sig skrive Afhandlinger i adskillige Videnskaber, som ingen Forbindelse have med hinanden, naar kun disse Verker udgives under et Titel-Blad, og indbindes i et Bind.

Student betyder i det Tydske Sprog Personer af Adels eller Borger-Standen, som legge sig efter Videnskaberne, Sprogene og Historien, og som derfor blive agtede frem for andre af deres Stand, som ikke have lært noget. I daglig Tale bruges dette Ord hos os kun om de Personer af Borger eller Bonde-Standen, som have lært Latin, og saalænge de endnu ere Intet. See Intet.

Tendre er et Ord, som i det Franske Sprog har en meget fin Bemærkelse, og bruges til at udsprekke en høj Grad af Vennskab, Kierlighed og Taknemmelighed. Dette Ord kan ikke

oversættes paa Dansk. Men i stedet for det, som de Franske i Besskab talde *tendre retour*, bruge vi i det Danske Sprog til at udtrykke vores Taknemmelighed mod en Mand, som nylig har bevoertet os vel, en anden Talemaade, som ikke kan oversættes i noget Sprog: Tak for sidst.

Verden betyder i Guds Ord og i vore Prædikener den store Hob' af Menneskene, som sætte deres Lyksalighed alene i de udvortes, sandfælige og forgiengelige Ting; som anvende alle deres Sindes Kræfter, og opofre de største Pligter, alene for at nyde denne Verdens Gode. I daglig Omgang betyder det skikkelige Folk, som vide at leve, og et Selskab af Mennesker, som besidde denne Egenskab i en høi Grad, kaldes den store Verden. See Leve, Lyksalighed, Selskab.

Nr. 80.

Fredagen, den 23 Octobr. 1761.

Herr Tilfuer!

Opdragelsen har saa vigtig en Indflydelse i det, som er Hensigten af Deres Foretagende,

gende, at det ikke vil blive Dem ubehageligt, ved følgende Brev at faae en nye Anledning, til at betragte saa vigtig en Sag. De tænker uden Tvivl ligesom Forsfatteren af følgende Brev, at man ikke anseer Barndommen med alvorlige, og jeg tør sige, ærbødige Bine nok, fordi man i det spænde Barn ikke tænker paa den alvorlige Mand, i Duffetvædet paa den modne Alders Forretninger, og derfor ofte forsømmer saa mange gode Leiligheder, til at indprente et Barn den Tænkemaade og det Sindelag, som i den voksne Alder skal gjøre det og Fædrelandets Lykke. Det Brev, af hvilket jeg her har den Gæde at skikke Dem en Oversættelse, er skrevet paa Fransk, af en lærd Adelsmand i Jylland, til en af sine Paarsvende; det indeholder nogle Betragtninger over Romaner: Forsfatteren er aldeles ingen Fiende af disse Skrifter, ikke engang af alle Franske, som han dog meest synes at være misfornøiet med. Han troer alene, at de fleste ikke ere skrevne i en Smag, der er uskyldig nok for gode og rene Sæder. Her et Brevet:

Min kære Niece!

Jeg er aldeles af samme Mening, som Eders Cabinet-Præst, i Henseende til de Romaner,

S 3

som

som Eders Francoske foreslaaer den unge Frøken at læse, for at øve sig i Sproget. Jeg er forvissnet om, at de hjælpe ligesaa meget til at forbedre Hiertet, som til at forbedre Kundskaben i Sproget; og hvilken uendelig Forskiel er da imellem det Tab og den Fordeel, som de gøre med sig! Jeg troer ikke, min Datter, at Eders Præst vilde fordømme Romaners Læsning, dersom han troede, at de kunde forskafe en uskyldig Fornøjelse, eller en ligegyldig Lidsfordriv. Men det er langt fra, at man kan sige dette om de Romaner, som vi gemeenlig give vores Ungdom i Hænderne, for at øve sig i et Sprog, hvis Kundskab Moden engang regner for et væsentlig Stykke af en god Opdragelse. De franske Romaner ere skrevne med Kløgt og Bittighed; men desto farligere ere de, naar Uskyldigheden fattes dem. Den Bellyst, de prædike, er tillavet med den fineste Smag, og aabner sig Indgang til Hiertet ved Gælelser, som synes uskyldige. Elskov er snart den eneste Drivesfær, som sætter deres Helte i Gang. Af den udspringe deres Dyrer, den skal forsvare deres Laster, den bliver Aarsagen til deres Vanhæd, og dens Sødhed skal tilige være deres Enkelsalighed. Men deres Dyrer ere for høie, og deres Laster for fræmmede for den største Deel af Mennekkene. Vi ere gemeenlig for svage til at opnaae de første, og af os selv fielden

Selben onde og frekke nok til at gaae saa vidt i
 de sidste. Imidlertid indtage de dog en levende
 Indbildning, og et sølende Hjerte; Man ønsker
 at efterligne dem, men det visseste, man naaer,
 er deres Vanhæld og Ulykker. At vise Bestan-
 dighed i Elskov, og at opofre en Deel af sin ti-
 melige Enkeltighed for en velgrundet Kierlighed,
 er en Character, hvori et uædelt Hjerte kan finde
 Indigheder selv. Men hvor let kan ikke denne
 ædelmodige Character vanskædte til Udyd! Hvor
 mange udydige Børn, hvor mange haarde For-
 ældre og uheldsalige Familier kan den ikke føde af
 sig, naar den skal dannes i Romanernes Skole!
 Ja, dersom det endda var en dydig Kierlighed,
 som gjorde Roman-Heltenes Fortjenester. Men
 hvor ofte er det ikke en blind Passion, som kom-
 mer af ligesaa fordervet en Kilde, som den har
 en uædel Hensigt. Ikke desmindre har denne
 Blindhed Indigheder nok, til at hentrive et søieligt
 Hjerte, naar den elskende Helt føres fra en Ulykke
 og fra en Gienvordighed til den anden. Den
 Ulykkelige har Fortjenester nok i vore Dine, og
 hans Vanhæld alene synes at give ham en Ret til
 vor Kierlighed. Vi ynkes alene over hans Ulyk-
 ke, og glemme de Daarligheder og Easter, ved
 hvilke han haver tildraget sig dem.

Hos Eders Kien, min Datter, er dette
 mere at befrygte end hos vores. Naturen gav

Eder et mere sølende Hjerte, og en mere levende
 Indbildnings-Kraft end os. Eders Opdragelse
 tillader Eder desuden ikke den Omgang og Be-
 kiendtskab med Verden, som vi nyde. Hvad
 vores Rion angaaer, da, endsskønt dets Hoved-
 Feil ikke pleier at være nogen overdreven Bestan-
 dighed i Elfskov, saa ere der dog andre Følger,
 som ikke ere mindre farlige, og ikke mindre at
 befrygte, naar unge Mandfolk være op ved de
 sædvanlige Romaners Læsning. De gjøre sig
 vrangte Begreb om Verden, og forestille sig
 Menneskene enten alt for onde, eller alt for gode,
 og naar de engang komme ind i den virkelige
 Verden, ere de fremmede i den. De ere saa
 vant til at fornøie sig ved selsomme Tildragel-
 ser og unaturlige Carakterer, at det borgerlige
 Selskab, hvori og hvortil de ere fødte, synes dem
 alt for ensfoldigt og naturligt til at kunne røre dem.
 En forvandt Indbildnings-Kraft fører dem til
 vidt udseende Planer; De foragte og kiedes ved
 en Lykke, som med at for liden Noie kan erhøl-
 des. Jeg erindrer mig herved en virkelig Til-
 dragelse, som skeede; mens jeg opholdt mig i
 Sachsen. En velhavende Mand fra Eisleben,
 reiste paa den Tid omkring i Tydskland; for at
 opsoge sin eneste Søn, som havde forladt ham,
 uden at Faderen havde givet ham ringeste Marsag
 dertil. Dette unge Menneske havde saa længe
 læst

laasælke muelige Robinsøner, at han tilsidst selv fik Lyst til at formere deres Tal, og for at blive en vandrende Ridder, opofrede sin egen Lykke, og sine gamle Forældres Rolighed.

Efter alt dette, min Datter, ville De vel anseer mig for en affagt Fiende af Romaner. Men nei, det er jeg ikke. Jeg anseer denne Opfindelse ikke alene som uskyldig, men og som en af de nyttigste, til at formilde Sædelærens Strængbed, og at give Hjerter levende Følelser af Guds Gødhed, eller af Lastens Affrødelighed. Men Roman-Skriverne bør ogsaa have denne edle Hensigt, naar de digte. De bør ikke blot ville vise en frugtbar Indbildnings-Kraft, ved at sammenspinde en Mængde underlige og seltsomme Tildragelser, som henrykke Læseren, og sætte ham i Bestyrtelse, uden at forbedre ham. De bør ikke vilde tilkæle sig hans Hoiagtelse, ved at smigre for hans Passioner, og ved at antænde en skadelig Lid i hans Bryst. Deres Hensigter bør være, ved at forestille Menneskene saadanne, som de virkelig ere, at føre os ind i Verden til en Tid, da vi troe at have undslaaet os fra den, at forskaffe os en Kundskab og Forsætenhed, som vi i Omgang med Verden ikke kunne indsamle os uden vores Skade. Naar disse Hensigter opfyldes, da fortælle Romaner først Navn af Historiens Stedbrødre, som Herr Formey kalder

dem, og da have de Fortrin for Historien selv. Historien optegner Tildragelserne saadanne og i den Orden, som Tiden har frembragt dem; Den tør ikke forstørre eller forringe dem, den tør ikke give dem et vigtigere Udseende, eller en betydeligere Plads, end den de i Naturen have. Intet Liv er undærkasset luttet falsomme og usædvanlige Hændelser. Endog det Menneffes Liv, som synes allermeest mærkværdigt, har en Række af utallige matte, tomme og ubetydelige Perioder, som ei røre os, fordi de ikke indeholde noget Nyt og Usædvanligt. Historien, som alene søger Sandhed, tør ikke digte Mærkværdigheder, for at sætte os i Forundring, heller ikke fortie det Uvigtige, af Frygt for at gjøre os fiedsommelige. Roman-Skriveren derimod har Tildragelserne i sin Magt; Han opfinder dem selv, han danner og udarbejder dem selv. Han kan udelade det Daglige, det Sædvanlige, og føre sin Helt fra en mærkelig Tilstand til den anden. Han søger ifkun Rimeligheden, og man forlanger ikke af ham, at han skal vise os fuldkomne Mønstre i Naturen, af de Skilderier, som han har giort. Lad være, at alle Træk ikke findes samlede i Naturen; det er nok, naar et hvert for sig betragtet er naturligt, og de ikke modsiges hinanden. Baseren skal kunne finde sig selv paa et eller andet Træk, han skal sætte sig i de mislige Omstændigheder, hvori hans Helt

Helt er, og af ham lære at være forsigtig, rede-
fig, ædelmodig, o. s. v.

Det er sandt, vi have saa Romaner, som
ere skrevne efter denne Plan, og som derfor, i
mine Tanker, fortjene at bruges til at danne et
ungt Menneskes Smag og Følelser. Men dog
have vi nogle. Den Engelske Pamela er Eder
bekendt, min Datter, og jeg veed, I læse den
med Fornøielse. Men Forfatteren har endnu
overgaaet sig selv i Clarisses og Earl Grandisons
Historie; imod disse fortjener Pamela ikkun Navn
af et Forsøg til en Roman. Clarissa fortjener
at pryde et hvert fornemme Fruentimmers Nat-
bord; Intet kan være opbyggeligere for et ungt
Fruentimmer end hendes Levnet, og hendes Død
er saa rørende, at den maatte have et solesløst Hiera-
te, der ikke kunde fælde Taarer ved den. Gran-
disons Historie viser en retskaffen Mands Opførs-
sel i de betydeligste og meest fristende Omstændig-
heder i Livet. Hans Character forener den fine,
høflige og belevne Stands-Person med den op-
rigtige Ven, og den retsindige Christen. Her
er Kierlighed til Fædrelandet, parret med almlin-
delig Menneske-Kierlighed; Fornuft med Elskov,
Dyd og Samvittighed med Være og Stand.
Naar jeg tænker paa, hvad jeg soled, da jeg læste
Grandisons Historie, saa kan jeg let indsee Ri-
meligheden i det, som jeg har hørt fortælle om en
vis

vis stor Skribent, hvilken, da han havde læst denne Historie til Ende, brød ud i dette Suf;
O! at jeg havde skrevet Grandison, saa blev jeg vist salig. Jeg fornøier mig over den prægtige Lovtale, som ligger i dette Suf for Grandisons Forfatter, men endnu mere fornøier jeg mig over den ædle og dydige Skribent, der har fundet ønske, at have skrevet et Verk, hvori der fremstikker ligesaa megen Forstand, Vittighed og Lærdom, som Dyd og Meeneske-Kierlighed, ikke for at tildrage sig Verdens Hviagtelse, men for at tælle den Allerhøieste ved at prædike Dyden, og forbedre sine Medborgere. I Sandhed en Skribent, som saaledes tænker, han skal ikke ville ved ugudelige og ranartige Skrifter komme Dyden og Religionen i mange hundrede Aar efter sin Død til at sukke over hans affhyllige Minde. Saadan en Skribent skal kunde gaae Døden og Evigheden med den glade Fortrosthed i møde, som den Engelske Tragedie-Skriver Tomson, til hvis Berømmelse man har sagt: At han aldrig havde yttret en eneste Tanke, som han kunde ønske i sin Døds-Time at udslætte.

Forlad mig, min Datter, at jeg bliver saa alvorlig. Den Hviagtelse jeg bærer for Grandison, havde nær forført mig til at holde en Lovtale over en dydig Skribent, i det jeg vilde rose min Roman. Men læs den selv, min Datter,
 og

og jeg er vis paa, at den Glæde, I da vil føle, skal først giøre min Fortælle sand og fuldstændig. Jeg forbliver ic.

B. * * *

Nr. 81.

Mandagen, den 26 Octobr. 1761.

Den Helvedes Flob, om hvis Bænde Poeterne fortælle, at de fortærede Jern og Staal, løber med et hastigt og brusende Fald igiennem en dyb Dal, hvor en tyk Skov, omringet af ubesigelige Bierge, udbreder overalt en Skygge, som nærmer sig til det Eimeriske Mørke. Midt i denne Dal er en Underjordisk Bygning, opmuret af saa Klippefast en Hvelving, at Tiden selv ikke formaaer at ødelægge den. Denne Bygning kaldes Forglemmelsens Tempel. Paa den hele Hvelving ere kun to vunde Aabninger, den ene bevares af Sønnens, den anden af Dødens Engel. Jeg steg ved Sønnens Ledsagning ned igiennem den første Aabning; thi de, som gaar igiennem den anden, komme aldrig tilbage. Jeg saa et svagt Lys fremskinne af en mørk Afgrund,

og

og min Vejleder sagde, at dette kom fra Tidens Boelig, som uden Ophør stræbte at ødelegge alle de menneskelige Arbejder, som Døden og Sønnen bragte herind. Ved Indgangen stødte Fødderne hvert Øieblik an paa noget, som lignede Stene og Gruus af forfaldne Bygninger. Engelen sagde, at det var Stenker af Kroner, Zeptre, forfaldne Xre-Porte, Triumph-Bogne, og andre saadanne Ting, som Tiden udfæler i saa stor Mængde, at de ofte tilstoppe Indgangen. Er I en Kiender af Alderdommen, sagde han til mig, da kunde I her gjøre mange rare Samlinger; men det bliver altsammen til Støv, saasnart I kommer op igien i den friske Luft. Jeg fornåm hift og her nogle Bevagelser, og det forekom mig, som om jeg saae Skygger af menneskelige Figurer. Det er Ciele, sagde han, af gamle Konger, Væver, Generaler, Stats-Ministre, Historie-skrivere, Døetere, Philosopher, som man sielden kan kiende igien, og som selv neppe vide, hvad de have været. Han dreiede i det samme en blind Lygte, som han havde i Haanden, og sagde: Disse ere Alexander og Diogenes; men de vare begge saa mørke, at jeg ikke kunde kiende dem fra hinanden.

Han vilste mig adskillige Rum i denne Bygning. I det første var en stor Mængde af Græske og Rømerske Haandskrifter. Her, sagde han, seer I alle de Bøger, som de Lærde kalde for:

forlørne Skrifter. Jeg læste noget i dem, og fandt til min store Forundring, at de hverken i Stil eller i Tanker lignede dem, som ere blevne tilovers paa Jorden. Skulde da Liden, sagde jeg, alene have svaret de gode Skrifter? Hun, som nedkaster Pyramider og Troner, skulde hun agte et Stykke Pergament, hvorpaa der er malet nogle Charakterer, saa høit, alene for Tankernes Skyld? Man havde i de Liden saa Bøger, svarede min Ansører, og just fordi det kostede Møje at affkrive og samle dem, derfor gjorde man sig saa megen Umage derfor. Af de ret gode Skrifter, som fandt almindelig Bifald, vare mange Exemplarer, og Liden kunde ikke saa snart odelægge nogle, førend der bleve nye affkrygne. Er dette Aarsagen, sagde jeg, da skulle de Bøger, som skrives siden Bogstrykkeriet er bleven opfundet, ikke let komme her. Siig ikke det, svarede min Ansører, her kommer hele Læs hver Dag, og Aarsagen er let at begribe. Man vover mere ved at gjøre et heelt nyt Dplag af et Skrift, som ikke har stor Afgang, end man vovede i forrige Liden, ved at affkrive efterhaanden nogle saa Exemplarer deraf. Jeg forskrekkedes, da han siden viiste mig den Mængde af trykte Bøger, saa mange Kloster-Kroniker, Commentarier over de Græske og Romerske Forfattere, over den Canonicke og Borgerlige Ret, Acter og Protocoler af de

de gamle Kirke-Moder, Helgenes Bedrifter, Papelige Buller, utallige Skrifter fra forrige Aarhundrede om Punkt- og Kugle-Konsten; Chiromantien, Astrologien, og den naturlige Hæxkonsts Medicinske og Alchymistiske Verker, om den Philosophiske Steen, om en almindelig Læge til at helbrede alle Svagheder, om de hemmelige Egenskaber i Naturen, og om Sympathetiske Kurer. Paa de Philosophiske Skrifter var ingen Ende. Jeg kunde ikke engang tælle dem, som havde gjort sig bekendte ved nye Meninger, end lige Forfatterne af alle Udtoge og Opfindelser af de nye Metoder og Kunst-Ord. Ligesaa forstfækkelig en Mængde foresandt jeg af Poetiske Skrifter, baade i de lærde og i de levende Sprog, *Chronodistica*, *bouts rimes*, *Lippogrammata*, *Rebus*, og tusinde andre af Bittighedens Arbejder, som til sin Tid havde været i stor Pris. Men det, som meest forundrede mig, var, at jeg i det samme Rum fandt en Mængde af splinder nye Skrifter, af nye Aars-Bærs, Binde-Bærs, Bryllups- og Begrævelses-Bærs, Kierlighedsbiser, *Ænigmer*, *Logogrypher* og *Madrigaler*, blant hvilke vare nogle, som jeg ganske nyelig havde læst i den Franske *Mercur*, og adskillige Danske og Tyske Ode; Lære-Bøger, som uddreies Arkenis, for at tjene til Gærelser ved Universiteterne, og som siges, at for

for Art bleve fortsat, herind, førend Cursus endnu var til Ende; Akademiske Stridskrifter, Programmer, Taler, af hvilke mange bleve bragte til Forglemmelsens Tempel; ligesaa vaade, som de kom fra Pressen.

Da jeg rodede blant alle disse Papiirer, fandt jeg, at der ved Siden af mig opkom en Stank, ligesom den, der udbrender af lukte Begravelser, eller af andre hemmelige og tilsluttede Steder i Jorden; Jeg fandt en Dør paa Hvelvingen, men i det jeg vilde gaae derind, holdt min Leder mig tilbage, og sagde: Kom ikke nærmere, dersom I vill leve. Dette Rum er fuldt af lutter giftige Papiirer. Det indeholder Afskrifterne af alle Navnkundige Stridigheder i Religionen og Videnskaberne. Der ere Paaavelige Bindsættelser, Here-Processer, alle Skrifter, hvis Titel begynder af *Anti* - - Historien af de Arminianske Stridigheder i Holland, af Barnevilles Henvendelse og af Grotii Fængsel. Doctor Langes Skrifter imod Wolf, og de Pietistiske Stridigheder ere de, som stinke meest, fordi de endnu ikke have havt Tid til at forraadne, og fordi her komme daglig saadanne Bøger, hvori man søger at giøre Philosopher til Atheister, Moralister til Enthusiaster, og dem, som ved nyttige Arbejder søge at tjene Staten, til farlige Mennesker. Disse ere alt for giftige til at I kan

Sneedorffs Skrift. 2.B. 2 taale

taale dem. Der ere andre, som ikke staae Hjer-
tet i tu, men kunns foraarfsage nogen Qualme som
er let at fordrive: af dem vil jeg vise Eder nogle.
See der, sagde han, de Anmerkninger over Cor-
neilles Berker, som Richelieu har skrevet med sin
egen Haand. Ved at aabne dem, merkede jeg
ikke anden Virkning deraf, end at jeg kom stærk
til at nyse. Gandens Brev til Voltaire, og hans
Kammerkjenerers Efterretning om hans Liv og En-
deligt, havde samme Virkning. Til sidst fandt
jeg iblant disse Papirer nogle Anmerkninger over
et Brev til Tilskueren; jeg læste kun det sidste
Blad, som lugtede meget ilde. De taale ikke
at glemmes længer, sagde Gernens Engel, og
i det samme kastede han dem ned i det dybeste
Rum af Forglemmelsens Tempel.

Han førte mig ind i et andet Rum, hvor
der vare lutter Haandskrifter. De, som staae
paa denne Side, sagde han, ere Dag-Bøger,
hvori Statsmænd og Generaler have optegnet alt
hvad de selv have erfaret; men af Frygt for at
aaabnbare Stats-Hemmeligheder, har man gient
dem saa længe, at Tiden til sidst har fortæret dem.
De løse Papirer, som I see deriblant, ere poli-
tiske Tænkesprog, og Maximer, Forslag til ad-
skillige Indretninger og Forbedringer i Staten,
Undersegninger i Natur- og Folke-Retten, som
Forfatterne ikke have udført videre, af Frygt for

at blive behandlede som Hobbessianer og Machiavellister. De Skrifter, sagde han, som I seer paa den anden Side, ere Physiske og Ehniske Opdagelser, som Forfatterne have brændt, for ikke at blive brændte selv som Heremestere; Philosophiske Verker, som ikke ere fuldførte, og som ere skrevne af Folk, der ere fordrevne for Rietterie. De døde Been, som ligge hist og her paa Gulvet, ere Knoklerne af nogle uhykkelige Forfattere, som ere blevne opgravede efter deres død, for at lide den Straf, som man ikke kunde udføre paa Personerne selv, medens de levede.

Jeg hastede fra dette forfækkelige Sted til et andet Rum, hvor min Ansører sagde, at der vare ligesaa mange forandrede Oplag af Bibelen, som der havde været Secter til i Christenheden. Jeg tog en i Haanden, og i det jeg slog den op, traf jeg just det 20 Cap. hos Matthæum. Til min største Forundring var det hele Stykke fra det 25 til det 28 Vers forglemt; Dette, sagde min Ansører, er en Catholisk Bibel. I et Haandskrift, som laar ved Siden deraf, savnede jeg 1 Joh. 5, 7. Afskriveren har forglemt det, sagde Engelen; han var en Arianer. Dette kunde jeg begribe; men det, som meest forfækkede mig, var, at jeg iblant de Lutherske Bibler fandt et Exemplar, hvori de fleste Vers af det 2 Cap. i Jacobi Epistel vare overstrøgne. Engelen

gelen trøstede mig, og sagde, at dette var det eneste Exemplar af Lutherske Bibler, som var saaledes behandlet, og at det havde tilhørt Niels Amsdorf, som i det 16 Aarhundrede lærte, at gode Gierninger vare skadelige. For nogle Aar siden, sagde han, havde man i Sinde at udelukke disse Steder i et Dplag til Herrenhut; men man betænkte sig siden, og lod dem staae. Jeg fandt i alle disse Dplag adskillige Steder, som vare meget ulæselige, især det 11 og 13 Cap. af Pauli 1 Epistel til de Corinther, hvor der handles om unyttige Tretter i Menigheden; og om Kierlighedens Ypperlighed fremfor Kundskaben. Da jeg forlod dette Sted, beundrede og prisede jeg Forsynet, som midt i alle disse Stridigheder har bevaret denne Bog saa mange hundrede Aar usforandret.

Det er mig umueligt at opregne alt, hvad jeg saa i denne Tempel. Et Rum var fuldt af Dag-Registere, hvori paa den ene Side vare optegnede Forældres Formaninger til deres Børn, og paa den anden alle de Feil, som Forældrene selv havde begaaet i deres Ungdom. Begge Delt forglemmes lige hastig, sagde Engelen. I et andet Rum vare de menneskelige Synder og Ugudeligheder opskrevne; Dette Rum, sagde Gøttens Engel, tør jeg selv ikke komme t. Intet Menneske paa Jorden kunde sove rolig, dersom han

han saae alle de onde Gierningers Følger ; Dødens Engel har alene Nøglen dertil. Ikke langt derfra var et Sted , hvor forglemte Belgierninger og ubelønnede Fortienester vare optegnede. I dette Rum saae jeg Skvager, af lemlæstede Soldater, som havde faaet Uffkeed efter Krigen, og siden vare døde af Hunger ; af gamle Tjenestefolk , Ammer , Lærere , ja Forældre selv , som tiggede Almisse af deres Børn ; Store Generaller, som ingen mere bekymrede sig om , saasnart Freden var sluttet, og kloge Stats-Ministre, hvis Fortienester vare forglemte ligesaa snart, som deres Personer ikke længer behagede. Jeg saae en Fortegnelse af alle Marlboroughs Bedrifter, som vare indstoppede i den mindste Finger-Hytte af det var Handsker, som vare Marsag først til hans Kones, og siden til hans eget Fald ; men jeg saae tillige, at man havde skrevet med gylde Bogstaver paa Kraven af den ene Handske, det, som Beolingbroke sagde til en, der meente, at han gjorde ham en Gjernielse ved at opregne Marlboroughs Forseelser: Denne Mand havde saa mange Ønder, at jeg har glemt hans Feil. I det samme Rum fandt jeg mange Løfter til berømte Forsattere , som vare særdige at dee af Hunger. Jeg saae en Anvisning paa 100 Rdlr. som var bleven sendt Gellert tilbage igien ; Ansigninger, som aldrig vare giennemlæste ; gode For-

Forsætter, som aldrig bleve opfyldte; Løfter, som vare giorde i Rød, og ikke bleve holdte; dyre Forpligtelser, hvorved unge Mandfolk forskrev sig til at elske evig de Fruentimmer, som de kort efter foragtede, og gamle Venstaber, som for en liden Fordeels Skyld bleve forglemte.

Derfra kom jeg ind i et Rum, som syntes at være prægtigere end alle de andre, som jeg havde seet. Jeg fandt overalt noget, som glimrede i Øinene; men jeg kunde ikke see hvad det var. Her, sagde Engelen, glemmes alle de Besømmelser, som man giver Folk, medens de leve, og Levningerne af den Pragt, med hvilken Formuende Folk søge at giøre sig bemærkede i Verden. Jeg saae store Samlinger af Portaler i prægtige Bind; Brystbilleder af Store og Lærde Mænd; Værestøtter, Mynter, Skildrier og Kobberstykker; Klæder og Smykker, som glimtede af Guld og Juveler; men saasnart jeg nærmede mig til at Synke deraf, for at bese det næiere, faldt det bort ved det første Aandedræt, og jeg saae, at det var kun glimrende Støv.

Haver I lyst til at see alt, hvad I selv haver forglemmt, sagde Serphens Engel, saa kom ind i dette Rum. Der laa en Bog, hvori jeg fandt optegnet alt, hvad der var medt mig, saa længe jeg havde levet, og som jeg nu ikke mere kunde erindre. Jo mere jeg læste i denne Bog, des:

lysere nysgierlig blev jeg, og dog snffede jeg villige, at jeg aldrig havde seet den, saa ubehagelige vare de Ting, om hvilke den erindrede mig, og de ubehageligste iblant dem alle vare mine egne Fæll. Hvorfor vilde I føre mig herind, sagde jeg til Søvnens Engel, jeg bliver ikke rolig forund I giver mig min forrige Glemsomhed igien. I det samme faldt jeg i en dyb Søvn, paa da jeg vaagnede op igien, var jeg saa lykkelig, at jeg ansaae alt det, som var hendet mig, for en Drom.

No. 82.

Fredagen, den 30 Octobr.. 1761.

Menneskets Oplysning og Forbedring beroer saa meget paa Historiens rette Behandling, at man ikke nok kan arbeide paa at opfylde de Mangler, som endnu findes i denne vigtige Deel af den menneskelige Kundskab; Med alle de store og fortreffelige Verker, som vi have i Historien, og med alt det, som baade de gamle og nye Forfattere have gjort for at oplyse den, lader det som nogle af deres vigtigste Hensigter,

og den Maade, paa hvilken de best. kunne opnaaes, endnu vare ubekjendte. Jeg taler her ikke om de gemene Historie-Skrivere, som fortælle alting, endog de ubetydeligste Tildragelser uden Sammenhæng, og som bekhme sig alene om at skrive store Bøger i en Chronologisk Orden, eller at siges os noget rare og nyt, som ingen tilforn har vidst, eller maaske hødt nodig at vide. Jeg taler kun om saadanne Historie-Skrivere, som have foretaget sig at oplyse Verden ved at beskrive vigtige Tildragelser.

Endog disse have haast mere til Hensigt at berette saadanne Handlinger, som, efter Almindeligheds almindelige Domme, ere store, rare og usædvanlige, end saadanne, som kunne vare til almindelig Nytte og Opbyggelse. Den Geistlige og Lærde Historie indeholder saa mange rimelige Meninger, bittere Stridigheder, Forsølgelser og forargelige Handlinger, at de tiene mere til at vise Fornuftens og Religionens Misbrug, end til at lære os deres rette Brug. Mod hundrede Lebnets-Beskrivelser af Gøll, som ere blømt navnkundige ved Ting, hvorfør de snarere fortiente Plads i en Daare-Riste, findes neppe et Exempel af en fornuftig og retsindig Lærer. Det er ikke saa meget, fordi disse Gøll have til alle Tider været saa rare, som fordi deres Tænkmaade og deres Handlinger ikke har været selfompe

og

og urimelige trof til at giøre saa stor Opfagt, som deres, der have været Siistere af en Philosophisk Sect, eller Anførere for et af de Partier, som kaldede sig selv Orthodoxer og alle andre Riettere. Stats-Historien er mest opfyldt med Efterretninger om Krige og Underhændlinger, som sielden fortælles paa saadan en Maade, at en Krigs- eller Statsmand deraf kan have stor Underretning. De indvortes Forandringer i Staten, som ere de vigtigste, blive sielden berørte; Naar man vil vide Oprindelsen og Fremgangen af Agerdyrkningen, Konsterne, Handelen, Videnskabernes Fødsel, Frelsdigheden, Finankerne og Krigsmagten, maae man søge den i enkelte Blade, i Arkiver, i gamle Forordninger, og som oftest grunde sine Slutninger alene paa Gissninger. Endog de Forandringer, som ere foregaaede i Regjerings-Formen, og som dog burde være en af Historie-Skrivernes første Niepaafter, findes sielden saaledes beskrevne, at man med nogen Nødskeed kan bente om Statens Forsatning i enhver Alder. Efter saa mange Historie-Skrivere, som vi have i Europa, er Latini Beskrivelse af de Endste endnu det vildeste, som vi vide om den ældste Regjerings-Form. Det lader, som den almindelige Plan til alle Historier har været, ikke saa meget at beskrive os Staten selv, som at give os nogle Efterretninger om Regner-

ternes Personer og Familie. Endog disse finder man sjelden saaledes udsarte, at man deraf kan slutte deres Carakter og deres Grund-Regler. Man lærer at kende dem som store Herrer, Hofmand, Krigsmænd, og Felden som Fædre, Nemesse, Venner, Lovgivere og Dommere. Det er ikke altid det, som en Regent siger for i Spidsen af sin Krigshær til en fremmed Minister eller i en offentlig Raths-Forsamling, som characteriserer hans Tankemaade og Regiering. Det er den Opmerksomhed, som han i enkelte Tilfælde viser, for at erkundige sig om sit Folks Tilstand, de merkverdige Ord og Handlinger, som tilkiønde give, at han kender og søler Viisdomheden af sine høie Pligter, den Gave til at øre Dyden og gøre Basterne foragtelige, som gjøre større Virkning end Straffer og Belønninger. Den Agtsomhed, som han viser for personlig Fortieneste i alle Stænder, den Omhed og Retfærdighed, med hvilken han baade hører de Fortrængtes Klagemaal og de Anklagendes Undskyldninger, og endelig det Mod, som han viser i at opofre nogle af sine egne Lyster og Bequemmeligheder, for at befordre den almindelige Velstand. Disse Tug, som gjøre en Regent mere Værd end baade den Tapperhed, med hvilken han vover sit Liv i Striden for at afsvinge sin Naboe en Province, eller den Klogskab, med hvilken han veed at udføre

en

en Underhandling til sin Fordeel, hvor felden ere de ikke optegnede i Historien? Den Mængde af værdige Ord og Handlinger, som findes hist og her i enkelte Efterretninger, i Haandskrifter, som ere bevarede i et taknemmeligt Folks Hukommelse, og som fortælles fra en Slægt til en anden; vise, at det ikke saa meget er Klarheden af de gode Regenters, som Klarheden af gode Historie-Skrivere, eller rettere at sige, en fordervet Tankemaade i Historien, som er Skyld i denne Mangel.

Naar og denne Deel af den borgerlige Historie er allerbest udført, hvor lide finder man Veri, som kan opbygge den store Deel af det menneskelige Køn, som hverken ere Regenter, Generaler eller Stats-Ministre? og skulle der ikke iblant saa mange Aldres, saa mange hundrede Aars Bedrifter være mange, som kunde forøge den menneskelige Erfarenhed i alle Stænder, og opmuntre Dyden i andre vigtige Tilfælde i Livet? Et vilst Foretagende, en ædelmodig Gjerning, et mærkeligt og usædvanligt Bevits af Troeskab, Menneske-Kierlighed, Venskab, om det og ikke angik hele Staten, om det var sagt eller gjort af en Børgers, af en Bønde, skulde det da ikke fortjene ligesaa meget at optegnes, som et lystigt Indfald af en Hofmand, der ofte slæges for at fornøie den menneskelige Forsængelighed paa

Gaul

Sandhedens og Dydens Befæstning? Skulde det ikke være ligesaa meget en Historie-Skrivers Pligt at ære saadanne Handlinger, som det er vigtigt for Staten selv, at den har gode Borgere i alle Stænder? Dersom et enkelt Ord, og en eneste Handling, alene for Personens Stands Ryld, kan fortjene at bemerkes, hvor merkværdigt var da ikke et Liv, som var en Kiede af lutter dydige Handlinger, om og disse tilsammen ikke betynte andet, end at den Person havde i sin Tid været en ærlig Mand, en god Huus-Fader og en nyttig Borger? Dersom, vore Historie-Skrivere, som ellers have saa megen Lyst, til at skrive store Bøger, at de derfor alene have opfyldt Historien med Fabler og ubetydelige Tildragelser, og gjort sig Samvittighed over at udelade noget, som en og anden har sagt for dem; Dersom de, siger jeg, frygte, at Historien blev alt for vidtløftig, i fald man deri og optegnede saadanne private Handlinger, som indeholde uagtsomme Beviis af Klogskab og Dyd; da stod det dem altid frit for at vælge de merkværdigste, og da man endnu ikke har klaget over den Mængde af Historiske Bøger, Dag-Registere og offentlige Tidender, hvis Tal bestandig formeres, tvivler jeg paa, at nogen Alder skal blive saa overflodig af ædle og gode Handlinger, at man skulde have

have Aarsag til at klage over Mængden af saadanne Dag-Bøger.

Disse Efterretninger skulde desuden have tvende store Nytte; den ene er, at Borgerne i alle Stænder skulde opmuntres til sine Pligter ved en Ære, som baade er større og bestandigere end den, som de ellers søge. Den anden Nytte er, at man af det menneskelige Røns sande Historie kunde samle Materialer til de Fortælleiser, som, naar de ere gode, gjøre mere Nytte end alle Lære-Bøger. Bore Romaner og Fabler skulde da ikke mere være blotte Virkninger af Indbildnings-Kraften, og man kunde med Tiden forskaffe Folk af alle Aldre, Stænder og Riden sandfærdige Historier, som vare ligesaa fornøjelige og mere fornustige og uskylde.

Aarsagen til denne og mange flere Mangler i Historien er, at de, som behandle denne vigtige Deel af den menneskelige Kundskab, sielden bekymre sig om det, som skeer i deres Tid. Det Gamle, der Forbigaae er det eneste, som de holde deres Agtsomhed værd; og hvor skulde Efterkommerne nogen Tid faae sikre og fuldstændige Efterretninger, dersom de, der dyrke Videnskaberne, ikke gjøre det til deres fornemmeste Bænk at optegne hvad der skeer paa den Tid, da de leve, og da de ere i Stand til at undersøge Tingene. Jeg taler her ikke om nogle saae
Stats-

Stats-Hemmeligheder, som ikke førend efter en vis Tids Forløb kunne blive bekiendte, alle andre Tildragelser ere af den Besskaffenhed, at de bedre kunne undersøges af os, som leve, end af Efterkommerne. Den Deel af Historien, som jeg her fornemmelig taler om, angaaer desuden kunns private Handlinger. Den eneste Banffelighed er, at Personernes Navne ikke vel kunne bekiendtgjøres, saa længe de endnu leve, og at enkelte Skribenter kunne være partiske i at domme om det, som skrives i deres Tid.

Men og denne Banffelighed kunde let løsebygges, naar flere Patrioter forenede sig, til at befordre saa vigtigt et Foretagende. Selskabet har gjort en Begyndelse dertil, hvorom jeg i dette Blad vil underrette Læseren. De meddele mig efter Haanden alle de vigtige Tildragelser, som de erfare, og de have ved Bekiendtskaber og Brev-Verlinger bragt det saa vidt, at der neppe i et Selskab siges noget, som er meget fornuftigt, meget mindre skeer en virkelig god eller stor Gierning, at de jo saae det at vide; Thi om Laster, Daarligheder og Bildfarelser, vare de end nok saa store, bekymre de sig ikke. De troe, at der findes nok af dem i den Politiske, Lærde og Geistlige Historie. Naar de have samlet den fornødne Oplysning om saadant et Ord eller Handling, som de finde værd at antegne, saar jeg

jeg Befaling til at indføre det i en Bog, som kaldes Historien af vores Alder. Denne Bog er i Selskabets Forvaring, og aabnes ikke uden i alle Lemmernes Overværelse; man har og allerede søiet de Anstalter, at hvad Forandring der end kunde foregaae i Selskabet, skal Bogen dog blive i sikker Forvaring, og ikke bekiendtgjøres, førend efter 50 Aars Forløb. I denne findes efter Ordenen af Tiden med Personernes Navne adskillige Ord og Handlinger, som Selskabet har fundet værdige at optegne. Sandheden er sagt i en naturlig Stil uden al Sminke og Persons Anseelse. Man finder her Efterretninger om Folk af alle Stænder iblant hinanden; vi have betragtet de fleste mere som Mennesker og Borgere i Almindelighed, end som Stands-Personer. I Stedet for at Folk af en vis Stand og Lærdom ellers alene nød den Ære at blive erindret i Historien, saa finder man her Adelsmænd, som have levet paa deres Guds og gjort vel mod deres Bønder, ligesaa ofte nævnte, som Hofmænd, Stats-Ministre og Generaler; Geistlige som aldrig have skrevet andet end Prædikener, og som ikke ere meget bekiendte uden for deres Menighed, hvilken de opbygge med deres Leynet og Lærdom, skulle, naar denne Bog engang aabnes, blive nok saa meget ærede, som de Lærde, der have skrevet store Ernds-Skrifter med berømte Forfattere.

Ja,

Ja det, som endnu er mere, et Fruentimmer, en Børger og en Bonde, hvis Navne ellers ikke blive nævnte i Historien, uden naar de have begaaet meget store Misgjerninger, kunne være forfærdede, at en fornuftig Tale og en adelsmodig Handling af dem skal blive saa uole bemærket, og lige saa trølig opskreven, som om de vare rige nok til at give Hæder Folk Pensjoner.

Til et Beviis deraf har Selskabet tilladt mig at bekiendegjøre nogle af disse Efterretninger uden Navne.

No. 83.

Mandagen, den 2 Novembr. 1761.

Udtog af den Protokol, som er ommeldt i forrige No.

Pag. 5.

En ung Mand af Stand lader Halvparten af sine aarlige Spille-Penge uddele iblant fattige Familier, som have mange Børn. Han vil ikke være det bekiendt, og er saa lykkelig, at de

de fleste ikke heller troe det. Dersom det var sandt, sigte nogle, maatte Modrene til alle disse Børn være hans Maitresser; Thi ellers var det jo utroligt, at en Person af hans Alder og Stand skulde finde mere Fornøielse i saa besynderlig en Handling, end i at spille Kort. Med mindre, sigte andre, at han er en Hærhuter og Pietist, eller gjør det af Skinhellighed og for at behage saadanne Svage. Stole, blant hvilke der endnu skulde være nogle, som formaae meget, og som kunne gjøre hans Lykke. De, som af denne sidste Aarsag mene, at det maaskee kunde være sandt, hvad der fortælles om ham, finde, at han er et snildt ungt Menneske, som har vide og dybe Hensigter i Verden, og som veed at bruge alting endog Religionen selv til sin Fordeel. Andre derimod holde for, at af hvilken af disse Aarsager han gjorde det, handlede han dog ufornuftig; thi, om end alle disse Børn, sigte de, virkelig vare hans egne, var der jo mange andre lettere Maader til at stille sig af med dem; og at han skulde gjøre det af Skinhellighed, det er endnu mindre troeligt. En Mand af hans Stand, sigte de videre, en Mand, som veed at leve, maae jo kiende Verden for vel, til at troe, at saadant en Handling skulde kunne gjøre noget til hans Lykke. Selskabet, som paa det nyeste har undersøgt Sagen, er overbeviist om dens Rigtighed; Det

Suedorffs Skrift. 2 Bind, 11 veed,

veed, at denne Mand er hverken Stinhellig eller Liderlig; Men da han selv ikke vil være sin Handling bekiendt, have de endnu ikke kunnet udforske, om han gjør dette af en naturlig Blødhed alene, eller af Pligt og Religion. De have nogen Grund til at troe, at Marsagen, hvorfor han saa meget skuler en Handling, som i sig selv er god, er ikke saa meget af Frygt for at holdes for Liderlig eller Stinhellig, som for ei at blive beleet iblant andre unge Folk af hans Stand.

Pag. 7.

En rig Kjøbmand, som har ingen Børn, har foresat sig at testamentere en Capital til en offentlig Stiftelse, i hvilken fattige Børn af skikkelige Forældre, som opdrages til Handelen og andre borgerlige Forretninger, hvortil man just ikke behøver det, som læres i de saa kaldte latinske Skoler, skulle foruden deres Christendom, Regnen og Skriven, lære en skikkelig Stil i det Danske Sprog, Fransk, Tjdsck, Historien og Geographien og det nødvendigste af Mathematiken, tilligemed noget af Natur-Historien, af Tegning og Musiken. I denne Stiftelse skulde de, hvis Forældre og Venner aldeles ingen Formue have, og som findes at have besynderlige Naturrens Gaver, nyde frie Underholdning, indtil de kunde sættes i Tieneste hos gode og duedige Folk.

For-

Forstanderne af Stiftelsen skulle bære Omsorg for at opsoge saadanne Tjenester, og derved stræbe baade at forskaffe Børnene gode Villkaar, især Leilighed til at lære noget, og at vedligeholde Stiftelsens Credit ved oprigtige og tilforladelige Vidnesbyrd om deres Forhold. Naar de gaar i Tjenesten, skulle de have en skikkelig Uddanning. Ved deres Antagelse skulle deres Forældre og nærmeste Venner slutte en skriftlig Contract med Forstanderne af Stiftelsen, ved hvilken de overdrage dem al deres Myndighed, ikke alene for den Tid, i hvilken de opdrages, men og saa længe de staae i Lære, hvorimod Stiftelsen og for den hele Tid skal drage samme Omsorg for dem, som Forældre for deres Børn. De, som befindes at ikke have Genie til Handelen eller Konsterne, eller og opføre sig ilde, skulle i Tiden enten leveres tilbage til deres Venner, eller og med deres Samtykke sættes til andre Haandvierninger, hvortil der ikke behøves saadant et Opdragelse. Dersom Capitalen bliver tilstrækkelig, skal en Sum henlægges til at give dem noget Forskud, naar de engang i Tiden ville sætte sig ned. Denne Sum skulle de paa visse Aar nyde uden Renter, og Stifteren formoder, at de, hvis Foretagende vel lykkes, efter deres Forrykke siden godvillig give Stiftelsen nogen Gien-gjældelse til at forøge Hoved-Stolen. Ligeledes

ønskede han og at kunne henlegge en Capital til at lade nogle unge Kiebmænd og Kunstnere reise udenlands, førend de satte sig ned. Til at bestyre denne Indretning vil Stifteren selv ved Testamente udnævne nogle Kiebmænd og Kunstnere, som siden ved de fleste Stemmer skulle vælge andre i deres Sted, saaledes at en eller to i det mindste hvert tredje Aar afgaaer.

Dette er kortelig Hoved-Planen til en Indretning, som Stifteren selv endnu ikke nok har overlagt for at gjøre den saa fuldkommen, som han ønskede. For at indhente andres Betænkninger derom, har han uden Navn indgivet sit Forslag til Selskabet, hvilket igien af samme Aarsag har befalet mig at bekendtgjøre det, og tillige at indføre det i ovenmeldte Protocol, at Erindringen af saa priseligt et Forsæt i det mindste skulde blive bevaret, i fald dette tillige med saa mange andre gode Forsætter skulde have den Skæbne, at ikke blive opfyldt.

Pag. 11.

En Mand's Person, som af sine Forældre var bleven nød til at forlove sig med et Jentimmes, som havde en stor Arv i vente, kunde siden ikke overtale sig til at forlade hende, da dette Haab var forsvunden, og hans Venner gjorde sig megen Umage for at skaffe ham et fordeeligere

ægtigere Partie. Endskjønt denne Edelsmodig-
hed af en ung Mands Person ikke er almindelig,
havde den dog ikke været stor nok til at fortjene
at optegnes i Selskabets Protocol, dersom Fruen-
stimmeret havde været meget snu, og hendes
Beiler uersaren i Elskov. Men at en ung
Mands Person, som var en Kiender af Skion-
heder, kunde forbinde sig til en, som ikke var af
den første Orden, alene for at holde sit Løfte, og
skaarne hendes Ære, er uden Tvivl noget af det
rare og usædvanlige, som man endog i den artige
Verden pleier at kalde stort.

Pag. 12.

Den ** No. ** gav Hr. N*. en af sine
Domestiker Afsked, fordi han havde givet et
uhøfligt Svar til en Person som forlangte at blive
meldt hos hans Herre.

Ibidem.

En gammel Bertshuusmand paa Lande-
veien sagde engang til mig i Anledning af For-
ordningen om Brandevlin: „Endskjønt jeg har
„ tabt meget derved, begriber jeg dog, at den
„ Forordning er nyttig for Landet. Var jeg
„ ung, skulde jeg maaskee lade mig forlede til
„ at bødage min Næste for at oprette min Sla-
„ de igjen; Men nu, da vor Herre har født
„ mig i 62 Aar, uden at jeg har været nød til

U 3

„at

„ at bruge saadanne Midler til at fortiene mig
 „ Brød, haaber jeg og, at han nærer mig i
 „ den korte Tid, som jeg har tilbage at leve i.
 „ Mine Børn ere alle forsørgebe.“ Denne
 Mand er saa frisk og munter, at man ikke skulde
 troe, at han var ældre end hans ældste Søn, som
 er 41 Aar. Skulde vel en stor Herre kunne
 sige, eller en værd Mand kunde skrive noget, som
 fortiente mere at bevares end disse Ord? hvorefter
 skionne ere de ikke, ligesaa enfoldige som de ere
 sagde, og behøves der vel mere for at finde dem
 ret værdige at optegnes, end at være forfættet om
 deres Sandhed, til hvilken jeg selv tilligemed en
 af mine Venner ere Vidner?

Pag. 19.

En Person som ved ulukkelig Hændelse
 saae sig nød til at laane 500 Rdlr., og som ikke
 havde noget at sætte i Pant, tog sin Tilflugt til
 en Jøde. Ved en Hændelse blev den af ham
 givne Forsikring af Jøden tilbuden en af hans
 Venner, som uden at betænke sig betalte Jøden
 Summen tilligemed Renterne, og derpaa skrev
 et Brev til Skyldneren, hvori han bebreidede ham
 sin Mangel af Fortroelighed. Da Skyldneren
 undskyldte sig dermed, at han ikke vilde falde sin
 Ven besværlig, forundrede denne sig, at han
 endnu ikke havde sølet den Fornægtelse at kunne
 endog

endog med sin egen Ueillighed tiene sin Ven. Da Beretelen var forfalden, indfandt Skyldneren sig for at betale Hoved-Stolen og Renterne, hvilke, siden Pengene vare laante af en Jøde, vel vare høiere end 6 pro Cento. Hans Ven vilde ikke tage imod nogen af Delene, men bad ham bringe Pengene tilbage igien til det Sted, hvor han havde laant dem, og at give sig et Beviis for Capitalen. De Renter, som vare betalte til Jeden, vilde hans Ven ingenlunde have tilbage igien; Dette, sagde han, er den mindste Straf, som J bør lide, fordi J endnu ikke have lært at forskaffe Eder en Vens Fortroelighed, og han udbad sig alene til Giengjeldelse, at han vilde fortie Sagen.

Saaledes er denne Tildragelse bleven os berettet af en troværdig Person, til hvilken den er fortalt af Skyldneren selv, dog uden at nævne hans Vens Navn. Vi have endda udeladt nogle smaa Omstændigheder, som kunne synes utroelige for de Læsere, der ikke føle den Fornøielse at kunne tiene en Ven med sin egen Ueillighed. Selskabet ønskede meget, at Skyldnerens Ven vilde tillade ham at melde os hans Navn for at indføre det i Protocollen, hvorimod vi igien forsikre ham, at det efter Selskabets Love ikke skal blive bekiendt, førend efter 50 Aar. Vi troe endog, at baade Skyldneren og hans Ven kunde ved saa-

daanne Opdagelser gjøre Videnskaberne en vigtig Tjeneste paa en Tid, da man i Philosophien meget tvivler om saadanne Følelser, hvis Virkelighed ikke kan demonstreres *a priori*, og som man kunns sjelden har Leilighed til at erfare.

Selskabet udbeder sig ligeledes af alle Læsere, at de vilde give dem Efterretning om saadanne Ord og Handlinger, som fortiente at optegnes i vores Alders Historie. De kunne af disse Prover see, at Selskabet seer alene paa Ordenes Mening og Handlingernes Moralske Besskaffenhed, uden at belynte sig enten om Personernes Stand, eller om deres Taler og Handlingers Virklighed.

No. 84.

Fredagen, den 6 Novembr. 1761.

En Godsfærdigs gudelige Tanker i sin
Eensomhed, af Young.

Ja Priis, evig Priis være din guddommelige
Barmhiertighed for denne Naade! hvor
nødvendig, hvor velkommen er mig denne Fristad,
deene

Denne roelige Tilflugt! Her tier Jorden stille, og tillader mig at høre Himmels Stemme; Himmels Stemme, der stedse taler i det menneskelige Hierte, om vi kun vilde agte derpaa. . . .
 Her lader mig raadslaae med mit saa lange beængstigede Hierte, der længe nok har holdt an hos mig om en beleiligt Stund, men altid fundet mig beskæftiget. Eller og den buldrende Verden-forskyrrede os midt i vor Samtale, og opfatte den uhyggeligvis til en anden gang; endskjønt (o forfærdelige Tanke!) endskjønt en biende Evighed bebrejdede min Nølen.

Saa længe Verdens Bulder døver vort Øre; dens Farsel og Tummel strøer os Støv i Ninen; hvo kan da høre Samvittighedens sagte Hvissken, eller læse Fornustens stærke Fordringer, der dog staae skrevne med store Bogstaver paa det rolige og usfortryllede Hierte? Nu læser, hører og skielver jeg; skielver for det, hvorover jeg før triumferede; blues ved det, hvorover jeg ellers var stolt. O Wellst! Wellst! hvad er du? Fornustens Død. Og med Fornusten dør Menneskets ganske Himmel saavel som og dets ganske Caracteer.

Da Taagen, der hidtil indhyllede mig i Nat, nu lidet har fordeelt sig, saa see dig engang om, min opklarede Siel! og sig mig, hvor, eller hvad er jeg? En Umaalighed rundt omkring mig!

mig! En Evighed for mig! min Fortoielse en
 Skygge! min Tid et Dieblif! mit Liv en Dunst!
 og skulle vel et Dieblif, en Skygge, en Dunst,
 bemestre sig al min Kierlighed? Bemægtige sig
 alle mine Tanker? Skal for deres Skyld, en
 Engel fra Himmelen hie, til det salder mig be-
 leiligt, at antage hans Besøg? Skal selv Engle-
 nes store Fader opsætte sit Kald til i Morgen? —
 Hvad, o min Siel! om han ei tiere skulde kalde
 dig! — Naadige Gud! om han ei tiere skulde
 kalde dig! om du var overladt dig selv! — hvor
 blev saa Haabet? Hvor blev da Mennesket? I
 det første Dieblif, Mennesket, det affindige Men-
 neske, vil være sin egen Herre, ingen Tvang meer
 lide, og tager Teilen i sine egne forvoorne Hæn-
 der; det første Dieblif han nu er i Frihed, bliver
 han just den elendigste Slave. Hvor er han
 haart sluttet! hvor afmattet! hvor trængende!
 hvilken Hungers Nød han føler midt i sine Graads-
 serier! Ingen kan i Hensigt paa Tiden være viis,
 der i Hensigt paa Evigheden er en Daare. Stræk-
 kelige Selvraadighed! det første Dieblif, Men-
 nesket nu ei længer holder sig til sin Skaber, strax
 synker det! synker dybt ned i Fortvivlelsses og For-
 dervelses bundløse Afgrund.

Af dette Dyb raaber jeg til Dig, o HER-
 RE! HERRE hør min Røst! Sonderslid de
 Fortrylleses-Rieder, der binde mig til uærdige,
 til

til jordiske, ja til Helved-Forlystelser; og giv mig
 Binger at hæve mig mod Dagens Lys, og til at
 søge de Ting, der tiene til min Fred. Hvor er
 den Skabning, hvilken du gjorde? Hvor er det
 Hjerte, hvilket du dannede? Denne al Urens-
 heds Pøl! Denne Røde af alle Laster! Den
 kunde umuligen komme fra dig. Nei jeg har
 vristet det af din velsignede Haand, og ladet det
 falde i Skarnet. Hvad hjælper det mig, at din
 Barmhiertighed er over al din Skabning,
 da jeg ikke længer er som du har skabt mig?

Jeg har sovet tæt ved Afgrunden paa den
 yderste Brink og drømt, at jeg var i Himmelen,
 endstaaende truende Havn svævede over mig, og
 Flammen brølede under mig. Hvad for en Skræk
 vaagner i mig! hvad for et Svælg ligger for mig!
 hvad for en Raade har reddet mig!

Hvor skulde jeg nu vel have været, om
 jeg var død i Gaar? O! lad dog denne Tynghel,
 dette Bierg paa mit Hjerte, dnybere og dnybere
 nedfænke mig i taknemmelig Ydmygelse for den
 saa overvættede Raade, at jeg endnu lever! —
 Havde jeg før følet denne Angest, før end jeg var
 omvendt. —

O du der bærer Jordens Grund-Pillere,
 understøt mine Leve-Geister! — Hvor skulde jeg
 nu vel have været, om den Dag i Gaar havde
 været den sidste? Hvor? — Af hvor? — og
 dertil

dertil evigen! — Evigen! — O Herre almægtigste Gud! kunde din Torden vel mere ryste mig?

Du majestetiske Gud, der skaber Tordenen! lad mig opstige over Skabningen, og med en høj Flugt opsvinge mig til Tanker om dig — I Labyrinth og Mørke, vandrer jeg hid og did paa en saadan Betragtningens grændseløse Mark! Hvor, hvad, hvilken, hvorledes er du? Alle Væsners Kilde! alt Godes Middel-Punkt! Dagens første Alder! før Tidens Fødsel! over Engles Begreb! Umaaalelighedens Opsylder! Du, der skuer ned paa de høieste Ting, og understytter de ringeste! — O understøt du endogsaa mig.

Understøt mig, medens jeg bestræber mig at gjøre mig et tydeligt Begreb om dig, min Gud! — men jeg bestræber mig forgiaves. Du, der blandt alle Væsener er det meest aabenbare, og det meest skjulte, det nærmeste og det længst fraværende; hvor meget vi føle dig! hvor lidet vi kende dig! Jeg er i Dig, og kan dog ei finde Dig. Jeg kan hverken gaae fra Dig, eller komme til Dig. Skyer og tryk Mørke ere din Telt! Under over Under beskytte og forherlige din frygtbare Trone i Tidens korte Stieblis, og igiennem den umaalelige Evtighed.

Og, for saadan en Dommer skal du, o min Siel, føre din Sag? Udøse din store Sorg,
og

og din endnu større Synd? For ham skal du med bærende Stemme udbrøde din veemodige Klage? **Al!** tilintetgør dig selv for ham. Hverken Syndere eller Mennesker eller Engle ere noget i hans Øine, førend de ere Intet i deres egne Øine. Hvo har vel, o **HERRE!** nogensinde tænkt paa Dig uden af Skræk og Bluffel at nedslaaes til Jorden? og tillad mig at legge dette til: Hvo har vel, o **HERRE!** nogensinde bedet til Dig, (og bedet som han burde) uden at være bønbert? og for denne uendelige Naade være Dig med ydmygselfuld, fryg og evig Kierlighed fra de første Troner i Himmelen til de ringeste Deme paa Jorden Ære, Pries og Tilbedelse.

Anden Afdeling.

Saliggjøres de, der bede? — Men hvad hjælper det mig? Understaaet jeg mig at bede? For hvem udøses dog Bønnen? O! hvor skrækkelig er han i sin Majestæt! endnu skrækkeligere i sin Hævn! forfærdelig for de Salige der oppe, end forfærdeligere for Mennesket, og endnu mere for Syndere! hvad maae han da være for den første Synder? Kan jeg altsaa ei sige om mig, hvad der er sagt om dit Allerhøieste Væsen almagtigste Gud! Helvede er aabnet for mig, og Fordervelsen har ingen Skiul: hvor skal jeg da flye hen? Jeg kan ikke undløbe din Mærkværelse.

varelse. Jeg fordrister mig ikke at blive i samme. Kunde jeg end nedstænke mig til Jord-Kredsens Middelpunkt, saa var jeg endnu stedse for dit Die. Mørket selv forraader mig! Flugten selv fører mig dig i Møde! —

Og tør jeg da vove det, at nærme mig til dig? Hvilken Forvovenhed det er! — og dog er det en større, at undlade det. At synde er farligt: fortvivle er dødeligt. Al Forbarmelsesfulde JESU! hvor skal jeg ellers finde en Tilflugt, uden hos dig? Og dog vover jeg det ikke at fremstille mig for dit Ansigt; jeg kommer skielvende bag efter dig. Kunde jeg alene røre ved Sønnen af dit Aldebaand, saa var jeg helbredet. Endog Hunde tør æde Brød-Smuler, der falde af deres Herres Bord — O hvilken Tilbedelse, har dig til for saa guddommelig en Naade! Dybt i Sten nedknelet maae jeg tilbede dig. — Men hvilken Tilbedelse er din Naade værdig? Jeg kan ikke ret tilbede dig. Og om jeg end kunde det, er jeg dog uværdig at tørde løfte et Die op til din Trone. Min Virak har ingen Lugt, min Lovsang har ingen Lov.

Men saavidt, som Himmelen er, udbreder du Herre! dine medlidende Arme, for at modtage en tilbagevendende Verden. Som Sand i Havet ere dine Velgierninger, og (med Gnsen maae jeg sige det) ligesaa mange ere mine Overtrædel-

trædelfer. Jeg holdt et sølesløst Hjerte for en roelig Samvittighed; en Mængde Syndere for en Undskyldning for Synd; og Verdens Mode for din Lovs Ophævelse. Jeg var utaknemmelig for hvad du af faderlig Mildhed gav mig, og sølesløs mod det, du endnu af større Mildhed lovede mig. Jeg opvakte dig til Brede, naar du beviste mig den største Naade. Jeg knurrede fuld af Utaalmødighed ved den mindste Modgang, og levede sikker hen i Velsøst midt under dine Straffe-Domme. Din Velsignelse var min Forbandelse. Jeg forvandlede den til Gift, og min Lykke var min Undergang.

Jeg beslittede mig paa Uretfærdighed som paa en Kunst. Jeg var stolt af mine Fortrin i Ondskab, og skammede mig ved mine Pligter. Jeg bluedes for et Menneske, et vildfarende Menneske, der saae paa mig, og var klippehaard mod Fornuften og mod dig. Jeg laante nogle afstødte Tanker af Fritænkerne for at sætte mig i Credit hos Verden. Den Tid, som gaves mig til Omvendelse, anvendte jeg til Daarlighed, og misbrugte den guddommelige Langmodighed til at styrke mig udi Synden. Ja jeg har og syndet over min Evne. Hvor mange Anslog har jeg ikke gjort, hvilke du af Naade har forhindret, hvor mange onde Ting har jeg ei begyndt, som ikke bleve fuldførte.

Alt

Alt dette veed du, o Herre! og dog lever jeg endnu. Alt dette har du seet og dog tiet stille dertil. Du har forkortet din Arm; og holt Hævnen tilbage midt i Elgen; endskjønt jeg havde raabt den ned paa mit Hoved, i fald ellers en fræk Trodsen kan nedraabe den.

Hvor længe, o Herre! har du havt Taalmandighed med mig, og havt Taalmodighed, imidlertid dine Pile fløt rundt omkring: Endskjønt jeg hørte til den første Orden af Syndere, og aldrig holt Bønnens Skjold for mig, men fremstod gaaske nogen i Synden. Mine ei saa lastefulde Medbrødre fald haabevist rundt omkring mig til Jorden; og deres Fald var sørgeligt. Jeg udslattede deres Afsmindelse i næste Giestebud, og den billige Årsag til min Sorg fordoblede kun min Ondskab. Uadvaret ved Advarsler, ubevæget ved dine Belgierninger, ufrakket ved egne Følelser, uoverbevtist af egen Overbeviisning, badlede jeg deres Forhold, og ilede videre fort i deres Fodspor. Jeg beklagede deres sørgelige Afseend og rendte min egen i Røde. Var jeg bleven skaanet, naar den yderste Gæst truede mig, strax holdt jeg mig for udødelig. Hvor mange muntre og modige Hobe af dem, det vare sødte efter mig, og som i alle Livets Forhaabninger havde meget forud for mig, har jeg ikke paa samme Vellyst-Bane, i samme Vergier

righeds

righeds Flugt, seet fremstikke, blomstre og prange, visne, synke og døe. Hvilken Hemmelighed af Naade er dette! og hvilket Under af Naaserie er jeg! hvorledes? Midt paa denne store Balplads lever jeg endnu? — Og imidlertid jeg tvivlet, om jeg endnu lever? Lever jeg steds for i Synder! Sely min Bodsferdighed formerer deres Antal; en saa sunkne Bodsferdighed, der saa lidet kommer i Rigning med min Ondskab's Storhed.

(Fortsættelsen følger.)

No. 85.

Mandagen, den 9 Novembr. 1761.

Fortsættelse af Youngs Tanker,

Tredie Afdeling.

D Herre! bei dog fra din forfærdelige Hæide, til hvilken Cheruber omsonst hæve deres Væ, bei dit Øre herved, at høre! — Nei, o Herre! hør mig ikke! thi hvad har jeg vel at forevænde? Hvilken Undskyldning har jeg, for at skule mig Ondskab? Hvilken Forevending, for Snesdorffs Skrift. 2.B. E ifkun

istun nogenledes at formilde den? Kan vel min Synds Bekendelse gælde det mindste hos dig, til min Sags Beste? Al! jeg frygter, ikke saa meget som et Sandskorn. Thi hvorfor har jeg vel blottet mine Overtrædelser? fordi jeg ikke kunde skille dem. Du veed jo endog de, hvilke jeg ei engang selv veed. Men, o Herre! jeg er og bleven fristet — ja, og jeg har loffet Freistelsen. Den svage Natur har forført mig — men har jeg ikke med villigt Hjerte fulgt min Forsfører? Verdens Exempler have sterkt sat an paa mig — og jeg har glædet mig over denne Smink. Jeg har syndet med mine Fædre. — Det er sandt; men jeg har overgaaet dem i at synde. Hvilken Tids-Alder har saa frit givet alle Udyder Tøilen, som denne? og hvilket Menneske, i en saadan Tids-Alder, har rendt videre fort i Laster, end den Elendige, der ligger her for dine Fødder?

Men er da intet Glimt af det Gode at finde hos mig? Har jeg da ikke i det mindste nogen Ret at beraabe mig paa Dyden, hvorved jeg kunde give min med Synd opfyldte Bøgtfaal nogen Egevægt? Jo, jeg har været en Forsvarer af Dyden; — paa det jeg kunde røbbe alle Hindringer for Laster tilside for mig. Jeg har gaaet i din Tempel; — men ladet mit Hjerte hemme. Endnu mere, jeg har bedet; — men ikke ønsket hvad jeg bad. Jeg stillede mig ud-
 myg

ung — af Hovmod. Gaa de Arme — men uden Christen-Kierlighed. Jeg var vanlig, det venligste Menneske af Verden; — for derved at faae Mægt til at vise mig saa grusom, som den værste Fiende. Mine Religions-Pligter har jeg ganske forsonit; dog aldrig fortrødt uden ufuldbragte Synder; og de kiereste Fornøstelser, som jeg nogen Tid har nydt, ere just Aarsag til min nærværende Sorg.

I det Jeg nu giennemforsker mit eget Hjer-te, denne Fordærvelsens Afgrund, saa finder jeg neppe en Dyd, som jo min hykelske Siæl har brugt til en Masse; og neppe en Last, som jo min Frelshed har udøvet under dens Skin. Ved dette skammelige Middel har jeg gjort den rene Dyd mistænkt, den sorteste Ondskab endnu af-skyeligere. Og jeg har da været en fast lige saa fordervelig Pest for Staten, som ulyskelig Mor-der imod mig selv. Saaledes bliver jeg da ved alle de Grunde, hvorved jeg søgte at retfærdig-gjøre mig for dig, o Gud! endnu haardere an-slaget, og i stedet for Undskyldninger, jeg søger, opdager jeg ifkun nye Misgierninger.

Men som jeg i mig selv, ved egen opvakte Eftertænke, opdager nye Misgierninger; saa op-dager jeg og, ved Gaven af din Naades Aand, nye Godhed, nye Fuldkommenheder, nye Under i dig. Jeg levede i Mørket, i Dødens Stng-

ger. Jeg vilde mig ganske ind i Verden. Jeg saae intet, uden saadanne Ting, dem jeg i uønsker aldrig at have seet; Ting, der gjorde mig blind imod dig. Men nu bryder dine Gudsommelige Egenskaber saa klart frem, som Morgen; og opvække mig til Gøelse af din Nærvarrelse. Nu seer jeg dig i alt; og seende maae jeg tilbede dig; og tilbedende skielve.

Dine Egenskaber straale alle paa engang ned paa mig, og slaae mig som Manden fra Tarsus, din ei saa fiendtlige Forsølgere; de slaae mig ned i Støvet. Din høist forfærdelige Alledødsnærvarrelse; Din høist ubegribelige Herlighed; Din høist hindskrænkede Barmhjertighed; Din fuldkomneste Retsfærdighed, og uudsigeligste Godhed, ja, en Godhed, der er ganske uudsigelig; og mig, o Herre! mig utaalelig. Denne fornemmeste Årsag til min Bestemmelse! den, der uophørlig gjør min Bandel de strengeste Breddelser! der saa skrækeligen forstørre min Skyld! Vælg din Godhed mig saa; hvad maatte da ei din Brede gjøre? Om din Brede vaagner, (o J. Bierge skielver mig!) om din Brede vaagner — Al! Naade! Naade! Naade! — Du der er mægtig til at redde! Al! vis mig Naade!

Og Naade skal du vise mig, du al Naadens Fader! Du overstrømmende, undtømmelige

lige Barmhiertigheds Kilde! Du skal ikke for-
dømme den, der fordømmer sig selv; der stieles
for sin egen Domstoel; og der neppe gruer mere
for din Hevn, end for sin Synd, for en saadan
Synd, og mod en saadan Herre! hvis Bels-
gierninger satte mig i Stand til at blive saa over-
ordentlig stor en Synder; og hvis Laugmodig-
hed saa længe bar over med saa Himmelsraabende
Usvigelse.

Men jeg fortryder dem, af Gud! jeg
fortryder dem. — Og hvor tørre ere alligevel
disse Mine! hvor haardt dette Hierte! Slaaer
du Klippen, og den giver Vand. Lad da ikke
den, der sukker over sine Forbrudelser, sukke over
din Unaaide. Du Giver, Fører, Elsker; Du
de menneffelige Sielses Viesløser! og o! for
hvilken høj Pris har du løst dem! Du, der
endog hører deres Tanker, der have et sønder-
brudt Hierte: Hør mig! forbarme dig! skaan
mig! og du Herre! forternes ei, om jeg un-
derstaaer mig at føle endnu dette til! — for-
skaan din faderlige Omhed! frie den fra det,
der er den saa meget imod; fra dens nødigste
Værk. Hevnen er dit høistelskverdige Væsen
fremmed; Fordervelsen er en fuld Tilintetgjørelse
af din høist ærefulde Plan.

Har jeg endskönt været forladt af den
sunde Fornuft; og er besat af en Legion; har
X 3 jeg

jeg endsskiønt bestridet min egen Forstand, og be-
 kæmpet mit eget Hierte; naar det vilde bevare
 din Lov. Har jeg end med stor Møie bestridet
 min Selvflogskab, og indtaget Forderpelsen med
 Storm; saa lad dog Forbarmelsen ei være en
 ganske ukendt Fremmed i Himmelen! Lad din
 Fortørnelse ei evig brænde! Hvorfor er Herren
 fortørnet? Derfor at jeg er en Synder? Hvem
 kunde du ellers tilgive? Fordi min Synd er stor?
 Des større er din Naad, at du tilgiver den. Din
 Tiener er en Misbæder, men dog endnu stedse
 en Tiener. Din Søn er en ulovlig Søn, men
 dog endnu stedse en Søn. Har jeg end ikke vist
 et Barns skyldige Endighed, al! tab du derfor
 ikke, o grændseløse Kierlighed! al en Faders
 summe Forbarmelse! Er jeg ikke dine Hænders
 Verk? o! saa forsmåa det ikke! Er jeg ikke
 et Billede af din Majestæt? o!.. saa udfler det
 ikke! Er jeg ikke det Klenodie, hvilket du med
 dit Blod har erhvervet? al! saa forkast mig da
 ikke! Skulle Ting, der mindst kunne bestaae til-
 sammen, forene sig til min Undergang? Kan jeg
 tillige være beslegtet med Forderpelsen og med
 dig? O! gør det dog til din Guddommelige
 Fornøielse at omvende mig, ikke at udfler mig!
 Udfler du mig, saa skulle dine Fiender trium-
 phere; omvender du mig, saa er Glæde i Him-
 melen,

intlen, og ti gamle ti Tusende skulle love dig
derfor rundt omkring din Trone.

Fjerde Afdeling.

Men, faaer jeg Forladelse, hvo kan da
vorde straffet? Hvad for Plætter kunne da førs
domme; naar saa' fort en Synder, som jeg, bli-
ver benaadiget? Mærkedens Egne ere og en
Deel af din Skabning; og Hjelvedes gruesulde
Evaalg var ikke skabt forgiebes. Hvor store ere
mine Forbrødelser, i og for sig selv betragtede!
og hvor ere de endnu langt større, for saa vidt
de ere begaaede mod din uendelige Majestæt!
Hvad skal jeg altsaa sige? Til hvilken Skygge
af Undskyldning skal jeg tage min Tilflugt? —
Forlad mig, o Herre! min Fornufts Svaghed;
om jeg dommer feil; eller rettere, smigrer mig
med et falskt Haab. Din uendelige Majestæt
synes at tale for mig. Hvor gierne ønskede jeg
at finde en Talsmand i denne; i den selvsamme
Aarsag, der meest forstørre min Skyld.

Thi, o min Gud! hvad er jeg? elendi-
gen tilsammenføiet af Kinghed og Intet; Alle
Manglers og Ufuldkommenheders rette Middels-
punkt; En Sammenbindelse af alle de Aarsager,
der kun kunne opvække din Forbarmelse. Svagt
Kied, og en flygtig Aand! et Niel! en Drm!
et Markblomster! i Dag og ikke i Morgen. Om

Formiddagen og ikke om Aftenen! Strøbelig nok til at bukke for den mindste Vind! Et Herre af et Dieblil! en Drøm! en Dunst! en Slugges! et Væsen af Intet! der igiennem daglige Tvivl og Farer, Arbejder og Besværligheder kryber frem i nedrigt Støv og Mudder.

See, det er jeg! saaledes var jeg født; — og skabt af dig. Og vil du nu vel, o Herre! blotte en almægtig Arm imod mig? Vil du skyde en Tordenkile, der kan søndertunse hele Skabningen, ned mod dens ringeste Arm? (Al! tilgiv, hvad min Angest nøder mig at forestille dig.) Din uendelige Majestæt erklærer sig selv mod dette Forsæt: Denne redder Synderen, hvorvel den forhøier Synden. Maae ikke min Uselshed gjøre din Almægt Baabenløs? Er ikke den Forurettedes Høihed, den forurettendes Frelse? Visseligen er jeg din Godhed uværdig, ganske uværdig; men er jeg da og ikke din Brede uværdig? Du, som har din Trone i de høieste Himle, og seer Verdenes, utallige, som Gran i Solen, svæve under dig! — skulde du, al! skulde du ei tænke paa, at jeg er ifkun Støv.

So Herre! Du skal tænke derpaa: Du skal tænke paa dit eget herlige Væsen; Du skal ihuskomme, hvad de gamle Tider vidne om dig; hvilke Under den Guddommelige Kierlighed gjorde i vore Fædres Dage. Thi til hvem raaber jeg?

seg? Er du ikke den, til hvilken endnu ingen for-
gives har raabt? Den, der kun skæbte for at
Infsaliggjøre; kun befaler, for at bevare; og kun
straffer, for at omvende? Den, der ved sin over-
vættede Kierlighed sætter Synderen ligesaa meget
i Beskyttelse, som hjælper ham? Thi er du ikke
den samme Gud, der, endskjønt saa høit af os
fortørret, dog ikke anderledes, end om du var
den fortørnende, beder os, at vi dog ville forligte
os med dig? Er du ei den samme Gud, der
følger over de ubodsfærdige Forbændere, og, over
de ubodsfærdige Forbændere imod dig selv? Og
naar din Sorg ei kan frugte, endog i deres Sted
græder? Tog du ei hine Taarer, som det for-
støffede Jerusalem ei vilde udgøde, i dine egne
Himmelske Dine, der ved det blotte Syn af dens
forestaaende Undergang udbrast i Graad? Hvo
kan vel uden en hellig Skræk, uden den største
Rædsel, tænke paa disse Ting? eller uden en
Trøst, der er endnu større.

Og her er endnu ikke engang Ende paa
alle vor Trøstes husvalende Forhaabninger. Ikke
alene for at bede os, for at sørge over os, og
for at græde paa vores vegne, som Herlighedens
og det evige Livs Herre herved; men og for at
døe for os. Og hvilken Død! og efter hvad
for et Liv! efter et Liv fuldt af Forbarmelser uden
Tal og uden Maade. Hvad for en prægtig Frem-
gang,

gang, hvad for en høi Stige i Kierlighed! Han gaaer den tilbagevendende uldige San i møde; Smiler Forbarmelse til en fornægtende Peder; forkaster ikke en vantro Thomas; lader den syndige Magdalene komme til sig; tilgiver den Qvinde, som var greben i Hoer; og samler til sig i Paradis, hvor Engle nedkaste deres Kroner for hans Fodder, en Røver af Korset. Hvilken forunderligt og høist tilbedelseværdig Stigen er dette! og er det da vel mueligt, at Kierligheden endnu kan stige høiere? Al! lad den endnu stige høiere, ja endog strekke sig til mig.

Hvad er jeg, o du ganske udtømmelige Kierligheds Kilde? Hvad er jeg dog, at jeg skulde sætte Grændser for en saadan Forbarmelse, som denne? Kan vel Oceanen drives tilbage af et eneste Sandstorn paa dens Bredde? Hvilken Naadens Triumph er det, at uddrive Jordærvelsens Børn af Jordærvælske! hvilken Almagts, Gierning, at redde de meest forlorne Elendige! Har jeg end ladet mig bedaare af Velsøst; Er endstømt Fornuft, Samvittighed, Himmel, og selv Jorden med i en Bagtskaal overveiet af en Fiær i den anden; Har jeg endog med Esau hensøgt min Førstefødsels-Ret for Jæter; Lad dog alligevel, o Herre! om ei den sonderknust bodfærdiges Bøn, saa dog disse Fortvivlelsesfulde Tanker, denne Hierte-Angest, detne, den piinte

Mis-

Misdædernes Marter naaer Foden af din Trone.
 For den dyre Forsoners Skyld, der ei forskaaes
 de sit hviistkostbare Blod, al! for hans Skyld
 ffaan mig, tilgiv mig, gjør mig salig; ja gjør
 mig, endog mig, salig, o min Fader!

Du, af hvis aabnede Mund Tordenen ud-
 rulder; hvis opløstede Døie formørker Solen;
 Du, der har din Vej i Uveir, og der gaar paa
 Vindens Vinger; Du, der sidder over Himle-
 ne, og skuler dine Gudsoler i Søvelgene; men,
 (hvad der giælder mig langt meer end alt det øvrige)
 Du, hvis rige Udskydelse, hvis Ocean af
 Kierlighed overstrømmer den hele Skabning! o
 fœi dog til disse Under endnu et Under, — Til-
 givelsen af en Skyld, som min er! Hør denne
 grædende Stemme, see dette blødende Bryst,
 denne Banghed, disse Opaler af det syndigste og
 ryggeløseste, — men og det bødferdigste og
 meest ydmygede blant alle Menneſker.

Saa maae du, o Herre, lade ſkee mig,
 hvad du vil; og jeg vil ikke klage. Min Glæde
 ſkal fremſkinne midt i Livets truende Størme,
 og igiennem Dødens Rødsfulde Skjægger. Saa
 vil jeg udraabe: Lov, og Ære, og Pris,
 og Kraft være den, der sidder paa Stolen,
 og Lammet, der har heftet Synden paa
 Korſet! — Saa vil jeg, trods mine Sulle,
 synge!

synge! Saa vil jeg i mit sidste Aandebædt syn-
ge! Saa vil jeg synge fra Evighed til Evighed!

Amen, o min Siel! Amen, Amen.

H * *

Dersom dette Forsøg finder det Bifald, hos
de Danske Læsere, som jeg venter, tør
jeg, paa Oversætterens vegne, love dem
snart en Oversættelse af Youngs Natte-
Tanker.

No. 86.

Fredagen, den 13 Novembr.. 1781.

Herr Tilskuer!

Jeg er 54 Aar gammel, og har endnu ikke væ-
ret gift, følgerig er jeg en af de Personer,
som man her i Landet kalder gamle Ungkarle, og
som man i forrige Tider kaldte Vebersvenne.
Hvad mener De, om jeg endnu vil i Stinde at
gifte mig? Jeg vil kortelig sige mine Grunde,
og udbede mig Deres Betænkning. Den første
og den vigtigste af dem alle er: at jeg ikke kan
komme ud med mine Indkomster, og disse ere dog
saa

saa store, at mange Følk af min Stand leve med Kone og Børn af meget mindre. Jeg derimod, som ikke har nogen Beløftning at gjøre uden paa min egen Person, og som, uden at rose mig selv, kan forsikre, at jeg ikke er en slet Huusholder, sætter hvert Aar Penge til af en Capital, som jeg havde samlet i den Tid, da jeg endnu hverken havde Embede eller Huusholdning, og for alt dette, M. H., har jeg ikke en skikkelig Kæd. Mad paa mit Bord, og ingen Opvartning, naar jeg er syg. Jeg har selv Nøglen til mit Faderbur og min Kielder. Jeg veed, hvor mange Grøn der skal til en Grød, og hvor meget bagt Brød veier mere end Melet. Jeg maaler mine Følk selv alting til, og dog bliver jeg narret, ja paa tusende Maader narret. Det blev mig umueligt at opregne dem alle. Jeg vil kun fortælle Dem een, som jeg nyelig opdagede, og som gjorde mig saa fortvivlet, at jeg besluttede at gifte mig. Jeg havde min Høns-Gaard fuld af fede Kapuner; Min Huusholderske kom en Morgen ind og sagde, at Maaren havde bidt nogle af dem ihjel. Det forstaaer sig selv, at jeg lod hende bringe de døde Kapuner ind for at see, om det var sandt. Dagen efter havde Maaren bide ligesaa mange, og kort at fortælle, han beed hver Morgen saa mange, at der inden saa Dage var ingen flere i Gaarden. I Begyndelsen skaffede

Huus-

nelse, som jeg kan forlade mig til, ikke en Siel,
 som ynker mig, eller tager nogen opriktig Deel
 i alt det, som angaaer mig? Endnu meer, Hr.
 Tilskuer, jeg begynder at blive knarvurren og
 utaalmodig. Dette er en nye Aarsag, hvorfor
 jeg troer, at jeg bør gifte mig. Andre Folk vilde
 lee deraf, men jeg holder Eder for en sindig
 Mand, som hører Folkets Grunde, seend I
 domme dem. Alle de Folk, som jeg har i mit
 Huus, ere mine Tienere, og af dem tør ingen
 sige mig imod; thi jeg er streng. Denne lange
 Bane tit at have Folk om mig, som rette sig efter
 et hvert Bink, og som gjøre uden Modsigelse alt
 hvad jeg forlanger, har gjort mig saa magelig
 og avindsig, at jeg tidt ved ikke selv, hvorledes
 jeg vil have det. For nogle Aar siden havde jeg
 en næseviis Tjener, som ofte tog sig den Frihed
 at gjøre Indvendinger mod hvad jeg sagde; jeg
 taalte det længe, fordi Karlen ellers var fornuftig
 og troe, og fordi jeg siden efter ofte fandt,
 at han havde ret; Men for ei at ærgre mig læn-
 ger, jog jeg ham dog tilsidst paa Døren. Skul-
 de De vel troe, at jeg i den Tid var meget mere
 fornøied, og ærgrede mig virkelig meget mindre,
 end nu, da der ikke er et Menneske i mit Huus,
 som siger mig imod? Dersom jeg fik en Kone,
 som med gode Manerer, thi hun maatte just ikke
 være ligesaa myndig som jeg, søgte at bringe mig
 til

til *Raison*, en *Kone*, som jeg tillige kunde have nogen *Hoiagtelse* for, og som jeg maatte giøre mig *Umage* for at behage; mon jeg da ikke skulde blive mindre *uroelig* og *misfornøiet* end jeg nu er?

J seer, at jeg ikke forlanger *urimelige Ting*. Jeg vil kun have en *Person*, som kan deele *Herskabet* og *Husholdningen* med mig; som begriber, at hendes *Welsfærd* er saa nøie forenet med min, at hun hverken bedrager mig, mens jeg lever; eller ønsker mig død. Jeg forlanger ikke, at hun skal være forelsket i mig; thi dertil er jeg for gammel, og at jeg skulde forelske mig i hende, derfor frygter jeg ikke heller. J kan derfor haabe, at *Eders gode Raad* ikke skulde være spildte, og at jeg er *Herre nok af mig selv* for at kunde frie efter *Raison* alene.

Hvis J derfor har i *Sinde* at skrive et *Blad om Frierie*, og dette er jo dog en vigtig *Materie*, er det just saadanne *Folk* som jeg, der skal have mest *Nytte* deraf; thi de, som ere i en *Alder*, i hvilken man endnu kan elske, de lere kun af alle *Eders Regler*. Jeg er icke.

Svar.

Min Herre!

Hvor besynderligt det end kunde synes for andre, at en *Mand* vil gifte sig, fordi han
Smørdorffs Skrift. 2 Bind. D som

som Ungkarl ikke kan komme ud med sine Indkomster, og fordi han begynder at blive knarvoren, saa vilde jeg dog just for disse Aarsagers Skyld raade Dem dertil, dersom De var nogle Aar yngre. Erfarenhed har lært Dem, skiont alt for sildig for Dem selv, den store Sandhed, at vi ikke blive lyfsaligere ved at unddrage os fra vore Pligter, og ved at søge en Frihed, som ikke er naturlig.

Det Menneſkelige Kiøns Formerelse er alt for vigtig en Hensigt af Forsynet og af dette Liv, til at troe, at de, som opspilde denne Pligt, skulde derved tabe noget af dette Livs Lyfsalighed. Et Menneſke er aldrig mindre fornøiet, end naar det har intet at haabe eller frygte, og naar alle Ting soier det. En reelig Person, som har ingen at sørge for uden sig selv, finder i sin Lehn: Stool tusende smaa Sorger, som quæle ham meer, end den Omſorg, som andre have for at bestyre en heel Familie; og den første er saa meget ukøſtelligere, som han har ingen at klage sig for, og ingen Belønning i Tiden at vente. Alle Folk indtil hans egne Tienere lee ham ud. Vi kunne ikke være lyfsalige uden at indſkrænke vore Begierligheder, og da vi ſielden ere fornuftige nok til at ſætte os selv Grændſer, behøve vi undertiden Indſkrænkninger. Uden ſaadanne Indſkrænkninger blive Menneſkene i de beſte Omſtæn-

Stændigheder kielne, utaakmodige og tilsidst urimelige, og det er, med Deres Tilladelse M. H. den rette Aarsag, hvorfor man finder saa mange saadanne latterlige og ulysksalige Caracterer iblant store Herrer, gamle Vebersvenne og bedagede Jomfruer.

Egteskab er den mildeste, den naturligste af alle Indskrænkninger, det er et Selskab af Pige, grundet paa fælleds Fordele, en Middelform imellem Despotisme og Anarkie, imellem den ubundne og frække Frihed, som gjør os til nedrige Slaver af vore egne Phantasier og Eyster, og de unaturlige Selskaber, i hvilke mange ere Slaver af nogle saa. De Indskrænkninger, som Egte-standen paalegger os, ere ikke Virkninger af en Mægtigeres Befaling, af en streng Nødvendighed, af truende og skrækkende Love, af Fornuftens kolde Overlæg, men af Aierlighed, Venskab, Taknemmelighed, og af saadanne Drifter, som i enhver Alder fører den visse Belønning med sig.

Men for at nyde disse Behageligheder i Egtestanden, maae man følge Naturens Orden. Enhver Alder af et Liv, som ikke varer længere, end der behøves til at fødes selv, opdrage andre, og døe, har sine Fornøielser, som man forgievet søger at kalde tilbage. Der er, som den vise Konge siger, Tid til at elske. Den naturlige

Kierlighed udbreder Yndigheder over det hele Liv men hver Alder har sine. Ungdommen er ligesom Foraaret skabt for at plante, Manddommens ligesom Sommeren for at opelske Planterne, og Høsten for at glæde sig af Frugten af sit Arbejde. De første Bevægelser af Kierlighed ere Ungdommens Fornøielser, og en Belønning for den Umage, som det ene Køn giver sig for at behage det andet, og for at komme i Stand til at forsørge en Familie. Naar disse slyngtige Bevægelser ophøre, stifte Vane, Venfskab og Erindring af Ungdommens Fornøielser en nye Forbindelse imellem Ægtefolk. En om Kierlighed til Børnene, deres uskyldige Spøg, den daglige Fornøielse, som Forældre finde i at see Fornuften og Passionerne udvilde sig, og den Glæde, som de vente at opleve i deres Afkom, ere Belønninger for Opdragelsen og den mandige Alders Glæde. Men just det, som i denne Alder er saa behageligt, er i Alderdommen besværligt. Kierligheden er i en Alder, da man mere agter Fordele og Magelighed, for kold og mar til at finde Behag i de Bestræbelser, med hvilke Ægtefolk gjøre hinanden Livet yndigt. I en Alder, da man elsker Alvorlighed og Ertelighed, da man ikke har uden en svag Erindring af Ungdommens Fornøielser, da vi ere tilbøjelige til at ansee Tungtyndighed for en Dyd, og Munterhed for en Laster, i denne

Denne Alder er Opdragelsen en Byrde. Frugt for at efterlade en uforsørget Familie forøger den Besværlighed, og den eneste Lyksalighed, hvortil Alderdommen er beqvem, er den stille Glæde, som gode og bedagede Hnussfædre finde i vel opdragte og taknemmelige Børn, som ikke mere behøve deres Omsorg.

Denne Glæde M. H. er Livets Høst, og Høiden af den timelige Lyksalighed, hvormed Forsynet kroner et Liv, hvis hele Løb har været overensstemmende med dets Hensigter. Det er Belønningen af en uskyldig og flittig Ungdom, af en dydig og uegennyttig Kierlighed, og af en fornuftig Opfyldelse af alle Naturens Drifter.

For en Mand af Eders Alder, kan Ægtestanden ikke være andet end et Selskab grundet paa fælleds Fordele, og naar J var allerlykkeligst i Eders Valg, bestod Eders Lyksalighed alene deri, at J ikke havde meer nødig at maale selv Eders Bryn, og at vogte selv Eders Kapuner. En Kone, som ikke elskede Eder, blev utaalelig for en Mand, som ikke er vant til Modsigelse, og en Kone, som elskede Eder, om det og var muligt at faae saadan en, var Eder lums til Byrde; J var endnu mere ulukkelig, om J selv blev forelsket. J skulde for at behage en ung Kone, begaae tusende af Ungdommens Daarligheder, som gjorde Eder mere latterlige end alle Eders Bizarre-

zarterier. J skulde blive misraskelig, og denne Passion skulde bryde Eder mere end en heel Husholdning.

Da J allerede er for gammel og for meget vant til Kiolighed, til at finde Smag i Børndommens uskyldige Spog, saa skulde og Eders Børn ikke kunne fornøie Eder, om J end troede, at J selv var Fader til dem. Jo mere J elskede dem, des uroeligere skulde J være, fordi J ikke kunde vente at leve med dem til den Tid, da gode Forældre nyde den Belønning for Opdragelsens Noie, som er Alderdommens eneste Glæde.

Derfor J vilde søle noget af denne Glæde, som er den eneste, hvilken Naturen har givet til Eders Alder, veed jeg ikke andet at raade Eder, end at J anvende noget af Eders Forming paa at giøre vel mod fattige Børn, af hvilke J kunde endnu vente at blive belønnet med Taknemmelighed. Paa denne Maade alene kunde J opdrage Eder Bønner, som skulde elske Eder oprigtig nok for at begræde Eders Død; thi Kierlighed, Venskab, og Taknemmelighed ere Ungdommens Følelser. Og ved at udsøtte dem med Belgierninger, kan J endnu midt i Alderdommens kolde Winter smage noget af Forættets og Sommerens Følelser.

Troe, at Natur og Pligt siger endnu det samme til Eder, som et ærværdigt Senat i Rom sagde

sagde til saadanne gamle Debersvenne, paa en Tid, da Forsømmelsen af saa vigtige Pligter endnu ikke blev anseet som ligegyldige Ting.

„ Naturen, som har ladet Eder føde, har
 „ paalagt Eder den Pligt at føde andre, og Eders
 „ Forældre have ved at opføde Eder, forbundet
 „ Eder, om der ellers er nogen Skam i Eder,
 „ til at skaffe dem Efterkommere. Desuden ere
 „ I ved den Lykke, som I have gjort, for lang
 „ Tid siden kaldet til at opfylde Eders Pligt.
 „ I mindetid have I ladet Eders Navn gaae bort,
 „ og I se nu ikke mere skillede til at være enten
 „ Mænd eller Fædre. Gaaer derfor hen og
 „ betaler for Eders Læghed en Venge-Straf til
 „ dem, som have mange Børn at opdrage.
Val. Max. 11 Bog. 9 Cap.

Dette er alt hvad jeg veed at sige til Eders
 Trøst; thi paa Eders Alder M. H. er Fortryd-
 delse og Bedring ikke nok til at undgaae al den
 Straf, med hvilken Naturen hevner sig over
 Ungdommens Forseelser.

No. 87.

Mandag, den 16 Novembr. 1761.

Jeg fandt for kort siden i den 34 Tome af *Nouvelliste oeconomique & litteraire* en Efterretning om et Skrift, som er udkommen i Engelland i Aaret 1759 under Titel af Betragtning af de Skionne Videnskabers Tilstand i Europa (*An Enquiry into the present state of Polite Learning in Europe.*) Det Ord *Polite Learning* udtydker saa lige efter Ordene der, som man paa Latin kalder *Politiar Doctrina*, og hvorved nogle af vore Lærde alene ville have forstaaet den Græske og Romerske Bestaaenhed, at jeg bildte mig stadig ind, at, dersom Forfatteren ikke ganske havde forglemt os, skulde jeg finde her mine Lærde Landsmænds Arbejder i de døde Sprog, anførte som Zikater i Historien af den polerte Lærdoms Tilstand i Europa; thi jeg kunde ikke haabe, at en fremmed Skribent af et Land, hvor de Skionne Videnskaber ere bragte til saa stor en Høide som i Engeland, skulde tale om de saa Danske Skrifter, som vi have, og som vore Lærde neppe holde værdige til at nævnes i det menneskelige

Fælle Riens Historie. I stedet for disse ulærte Skrifter, som ikke kunne vente at blive læste uden for Danmark, ventede jeg at se de store Latinske Verker, som vore Lærde havde skrevet for det hele menneskelige Rion, nævnte med megen Berømmelse, og som Zitrater i Historien af den polerte Lærdoms Tilstand i Europa. Efter saa stor, saa billig, saa grundet en Formodning, hvor stor blev da ikke min Forundring, da jeg fandt, at Forfatteren ikke havde sagt mere om os, end disse Ord: „Hvad Danmark angaaer, kan dens lærde Historie (NB. Forfatteren taler her kun om de Videnskaber, som de Lærde kaldte *politiorum Doctrinam*) indbefattes i en eneste Mands Lin; Den begynder og ender med den berømte Baron Holberg.“

Nu begreb jeg først, at han ved den polerte Lærdom forstod enhver Nations Arbejder i sit eget Sprog; Men hvilket Lærdenslag for en Patriot! har da denne Engellænder, sagde jeg, ikke læst Mollers Nordiske Bibliothek? Der kunde han jo have seet, hvor poleret et Sprog det Danske har været, og hvor mange Skionne Verker det har frembragt længe for Holbergs Tid. Det eneste, som igien kunde opreise mit nedslagne Sind, var den Trost, som man finder i et almindeligt Skibbrud; thi vore Naboer de Svenske bleve ikke mere skaandede, og alt hvad man

tilstod dem i disse Videnskaber, var, „at Gred
 „ Lessings Breve vare en god Begyndelse, og
 „ at, dersom Muserne i nogen Tid kunde boe i
 „ dette forskreffelige Clima, skulde de bringe det
 „ vidt, fordi de Svenske have megen Styrke i
 „ Sielen, og en frie Tankemaade.“

Saa er det nu ikke de Franske og Tyske
 alene, som ville forringe vore Fortienester af Vi-
 denskaberne; Nei det er og Engellænderne, den-
 ne Nation, som vore Lærde agte saa høit, fordi
 deres Gristlige ere Baroner og Mylords, og fordi
 man i deres Skoler lærer endnu meget Græst;
 Thi for de Engelske Verker i de Skionne Viden-
 skaber, for Miltons og Youngs Skyld er det vist
 ikke. Dette Folk vil nu ikke heller skaane os.
 Herester, sagde jeg, bør ingen Dansk Patriot
 mere tale vel om nogen fremmed Nation. Kunde
 vi ikke holde dem Egevejsten ved at rose os selv,
 bør vi stræbe at gøre det ved at laste andre.

Jeg vilde skrive et Blad mod Milton,
 Pope og alle store Engellænder. Jeg vilde vise,
 at Milton var ingen Poet, at Pope var ingen
 Philosoph, at hans Verker ikke vare Skionne,
 og dennes ikke grundige, og endelig at begge ikke
 vare Christne; Men til Blykke, thi jeg skulde ellers
 have gjort et meget unyttigt Arbejde, falde det
 mig ind, at den patriotiske Tilskuer endnu ikke
 er bekendt i England. Jeg vil skrive, sagde
 jeg

jeg i min Brede, et lærd Strids-Skrift paa Latin, som kan læses af det hele menneskelige Rion.

I det jeg var saa forbittret mod den hele Engelske Nation, og imidlertid bladede hist og her i ovennævnte *Novvelliſte*, fandt jeg i nogle Anmerkninger over de adskillige Skrivemaader, forfattede af en Sveizer, noget, som oprørte mit patriotiske Blod endnu mere, end alt hvad Engælænderen havde ſkrevet. „En vis Maadelig-
 „ hed i Skrivemaaden, ſiger denne uhoſtige Svei-
 „ zer, gør det meſte til et Skrifts Fremgang.
 „ Stærke Tanker ere ikke for alle Hoveder; Der
 „ ere ſaae, ſom kunne opløſte ſig til Vaco. Den
 „ ſtorſte Deel finder mere Smag i Brugere og
 „ Gratian, og her ere de, ſom maae lade ſig
 „ nøle med Holberg.“

Nu var Engælænderen i Betragtning af Sveizeren ſaa billig en Dommer, at al min Brede faldt paa den ſidſte alene; Men Sveiz, tænkte jeg, er endnu længer borte end Engeland, Danſke Bøger kunne ikke komme derhen uden til Lands, og jeg erindrer mig ikke, at jeg har ſeet nogen af vore Diſputaer ved Frankfurter Meſſe.

Jo mere jeg poſtede paa dette vigtige Forretagende, deſmere Banſſeligheder fandt jeg deri, at ſkrive mod Franſke, Engælænder, Indſke, Sveizere, mod ſaa mange Nationer paa engang;

om

om jeg og havde alle Verde Folk her i Landet paa min Side, var Partiet dog ulige. Her behøvedes et Forbund, som ikke var mindre end det, der forenede Cimbrer, Gother og Teutoner til at angribe det stolte og vittige Rom. Jeg ventede at finde denne Hielp hos vore Naboer, som ikke vare mindre fornærmede end vi, og jeg sættede min Forhaabning fornemmelig paa Forfatteren af det Ugeblad, som nu udgives i Sverrig under Titel af den Frie Svenska. Vi ville, sagde jeg, med forenet Magt, og som sande Patrioter, opfordre alle Stærke Sieler blant vore Landsmænd til at sægte for Fædrelandets Ære, og hele Sonden af Europa skal skielve for de Nordiske Folkes Penne, ligesom de forðum skielvede for deres Jern-Roller. De skulle erfare, om ikke af vore Skionne, saa dog af vore Critiske Verker, at skiont vores Tænke- og Skrivemaade ikke altid er saa fin, saa er den dog stærkere end deres, og at, om vi end i andre Vidensskaber maae lade os nøie med Holberg, er Tabet dog ikke stort, fordi vore Metaphysiker alene ere stærke nok til at følge sig langt over Baco. Efter saa mange lykkelige Forsøg baade i det Hoie og det Lave, hvem kunde da tvivle om vore Gaver i det middelmaadige? Og da vi have en Holberg og en Incho Bræbe, hvortil skulle vi da vel behøve en Baco, en Brupere og en Gratian?

J det samme fik jeg nogle Stykker af Ugeskriftet kaldet den Frie Svenske og af de Svenske Lærda Tidningar. Min Correspondent i Stockholm berettede mig tillige, at der var stor Strid iblant de Lærde om Skrivemaaden og Værdien af de gamle Nordiske Forfattere. Den ærlige Svenske, sagde jeg strax, skal uden Tvivl have betaget mig Umagen. Det skal ikke være ham nok at redde sit eget Folkes Ære; han skal ligesaa lidt glemme de berømte Forfattere, som Danmark har havt for Baron Holberg, som dem, hvilke Sverrig har kiendt for Greven af Tessin. Jeg tog med Begierlighed eller Nysgierrighed paa det 10de Blad af ovenmeldte Ugeskrift. Jeg saae strax af Begyndelsen, at det handlede just om denne Materie. Jeg læste, men min Nysgierrighed forandrede sig snart til en ubeskrivelig Forundring.

„Man maae tilstaae, at vores Land, som
 „ellers ikke savner gode Skribenter i andre
 „Materier, hidindtil har havt Mangel af gode
 „Historie-Skrivere. Vi have en heelt Hob,
 „som have været temmelig bekvemme, til at
 „samle Materialier og Handlinger, men ganske
 „saa, som have vidst at bruge dem, og bringe
 „dem i Orden, med den Reenhed og Behagelighed
 „i Skrivemaaden, den Stærpsindighed
 „og Snylte i Reflexionerne, den Fintthed og
 „Stil-

„ Skionsomhed i Characterernes Udviikelse, og
 „ det Valg af Omstændighederne til hele Beret-
 „ ningens Opviikelse, som med Rette saa meget
 „ fornøier os hos de gamle Græske og Rømeriske,
 „ og de nyeste Franske Forfattere. — —

„ Hos os, siger han videre, er ingen med
 „ saa liden Tænsning og Studeringer, som ikke
 „ indbilder sig at være saa stort et Verk voren.
 „ Især har i disse sidste Tider en Art af saadan-
 „ ne Skribentere begyndt at florere, som man
 „ ikke kan ihukomme uden Misforvøielse. Jeg
 „ mener vore Biographer, som de kalde sig selv,
 „ hvilke med deres Historier, Biographier, Ca-
 „ racterer, Paralleler, Epitaphier, Taler o. s. v.
 „ formene sig at kunne bevare til Efterkommernes
 „ Afmindelser af værdige Personer og Handlin-
 „ ger: Men, Kiære! hvad for daarligt Be-
 „ greb maae ikke Udlandninger fatte om de
 „ Mænd, som ved en hederlig Wandel have
 „ gjort sig afholdne og berømte iblant os, om
 „ de skulde indrette deres Dømmie efter saadanne
 „ Skrifter? Hvad skulde vore Efterkommere
 „ tænke om deres berømmelige Forfædte, om de
 „ alene betragtede dem ved saa dunkle og ubeha-
 „ gelige Lys? Men til vores Trost ere deslige
 „ Arbejder saa kortlivede, at de ikke let kunne
 „ forringe værdige Patriots Reminde, lige-
 „ som

„ som de tillige ere uformyende til at bevare dem
 „ fra Forglemmelse.“

At indrømme Fremmede saadanne Fortrin, at forringe saaledes sine egne gamle berømte Landmænds Verker, er det vel tilladt i et offentligt Uge-Skrift, som udgives efter Rigs-Stændernes Befaling?

Jeg kjendte ikke mere den gamle Nordiske Character igien i vore Naboer. Nei, sagde jeg; da ere Vore Sieler stærkere; de lade sig ikke saa let bøie, og de vide bedre at modstaae alle Forandringer i Smagen. En Dansk Forfatter skulde understaae sig at sige om en eneste gammel berømt Skribent tiende Dele af det, som denne Svenske siger om saa mange brave Mænds Verker, om Taler, som ere holdte i saa anseelige Forsamlinger, ved saa høitidelige Leiligheder; O jeg vilde ikke være den uhyggelige Skribent, om han end kunde vente, at hans Navn skulde blive ligesaa udsædelig hos begge Nationer som Holbergs og Teufels. En heel Sværm af Konst-Dommere skulde oversælde saadan en Oprører, og gjøre ham Livet saa suurt, at det kun lidet skulde glæde ham, om han kunde vente at blive engang, naar han var død, nævnet af en Engælender i Historien af de Skionne Videnskabers Tilstand i Europa som et rart Exempel i Norden af det Slags, som andre Folk kalde det Middelsmaadige.

Jeg

Jeg fastede Uge-Skriftet borte, og hastede til de Lærda Tidningar for at see, om de Svenske Konstdommere vare solesløse nok til at lade saadan en Forbrydelse mod Nationens Ære blive uhaerbet. I Critiken af et hvert Skrift, som blev anmeldt, ventede jeg i det mindste at finde noget, som kunde hentydes paa dem, som vilde forandre Smagen, især om man troede, at de efterlignede de Franske. : : Jeg ventede at læse hver Postdag noget om Smagens Fordervelse, Lærdommens og den sunde Fornufts Aftagelse hos andre Folk, om den hoppende, flyvende og springende Stil, om de opstruede og opsvulmede Talemaader, som have forjaget de gamle Enkbrers og Gothers mandige Bektalenhed af Europa, om den ubodelige Skade, som det Grundige leed ved Svenske Skrifter i den nye Smag : . Men jeg fandt Intet af alt dette. Efter megen Søgning fandt jeg endelig i det 40 No. af bemeldte Tidender en Critik over disse dristige Taster af den frie Svenske; men den var saalensfældig, saa kold, og i Betragtning af den Støtte, med hvilken vore Konstdommere vide at underkølle sig, saa svag, at man snarere maatte ansee den for en fin og beskedet Tilhoedelse af det, som den frie Svenske havde sagt i en dristigere Tone. „Naar vi bemærke, siger Forfatteren af denne Critik, at vort Sprog endnu ikke er
rigt

„ rigt og bestemt nok, at vi hos os gemeenlig
 „ vænnes før til at skrive og nytte vore Tanker
 „ paa fremmede Sprog, end paa Moders-Maa-
 „ let . . . kan ingen undre, om vore Lands-
 „ mænd endnu ei have kunnet opnaae Grækerne,
 „ Rømerne og de Franske; Men skulde vi ders-
 „ for foragte det indenlandske? Er det endnu ei
 „ kommen til den Høide, kan det skee, naar
 „ kun ikke Lysten betages ved foragtelige Doms-
 „ me . . .

Dersom den Frie Svenske havde skrevet
 iblant os, skulde vore Konstdommere da vel have
 indrømmet ham saa meget? Skulde de vel have
 tilstaaet fremmede Sprog og især det Franske et
 Fortrin i Rigdom og Styrke? . . . De, som
 ikke kunne tilgive Dabne, at han i et af sine Bre-
 ve har sagt, at det Schytske Sprog endnu ikke
 var stærkt nok til at kunne udtrykke de fineste af
 Hjertets Følelser, en Mangel, som i det beste
 Sprog aldrig fuldkommen kan oprettes. . . .

En god Ven, som jeg viste disse Skrifter,
 gjorde ganske andre Betragtninger derover; han
 vilde endog nøde mig til at ansee den Frie Sven-
 skes Critik som et Bevis paa det, som den En-
 gelske Forfatter har sagt til de Svenskes Noes.
 Hvor megen Styrke i Sielen, sagde han, maae
 det Folk ikke have, hvor en Forfatter kan driste
 sig til at sige paa engang saa mange forhadte
 Sneedorffs Skrift. 2.B. 3 Sand-

Sandheder, og endnu mere, hvor Folk kunne taale at høre dem. Lad andre, som begynde tidligere, have bragt det videre, det bliver os aldrig en Skam at tilstaae Sprogets Ufuldkommenheder, naar vi søge at rette dem; men at Folk, hvis Sprog endnu ikke er Fremmede bekiendt uden af en eneste Mands Berker, ville klage, at Sprogets og de Skionne Videnskabers Dyrkelse hos dem, er til Hinder for det Grundige, dette skulde gjøre dem langt større Skam, dersom det engang blev bekiendtgiort i Videnskabernes Historie. Det kan vel være, sagde han, at det Grundige forsummes, og i sild saa er, er det meget at beklage; men hos os og vore Naboer er det endnu ikke de Skionne Videnskabers Skyld.

Tilsidst vilde han bilde mig ind, at jeg i nogle af disse Blade og paa andre Steder havde talt saaledes om vore gamle berømte Forfattere, at mange Læsere troede om mig, at jeg havde samme Tanker om vores Sprog, som den Svenske om sit. Det hjalp intet, at jeg anførte alt hvad jeg havde sagt til vore nye Skribenteres Roes og til de Gamles Undskyldning; at jeg beviste ham, at min Critik over nogle af de Gamle ikke forringede deres Fortieneste-paa den Tid, da de levede; at den sigtede ikke til at bestemme de Gamle, ikke til at affkræfte andre, men til at forsvare og opmuntre de Nye, som ved foragteli-

ge

ge og ubillige Domme bleve affkræffede. Haver J ikke tænkt det, sagde han, saa burde J have tænkt det, og at J ikke haver været stærk nok til at sige det saa reent udsom den Svenske Forfatter, det kan undskyldes, fordi Erfarenhed viser, at Eders Landsmænd ikke ere stærke nok til at taale det.

Saa uheldig er ofte en Skribent, at de Domme, som i nogles Tanker ere haarde og bittere, synes andre at være alt for lemsældige, og at det, som hos alle andre Folk ikke gjorde nogen Opsigt, kan paa et eneste Sted i Verden foraaftsage et stort Bulder.

No. 88.

Fredagen, den 20 Novembr.. 1761.

Min Moder!

Jeg erindrer endnu meget ofte Eders Kierlighed imod mig, og især den Bedrøvelse, med hvilken J fulgte mig til Sæ-Bredde, da min Fader havde solgt mig for et Stykke Engelsk Tobak, til den Kjøbmand, som førte mig herhid.

En gammel Neger, som reiser undertiden til St. Croix, har sagt mig, at I er kommen der til Den, og det første Ønske, som jeg gjorde, var, at jeg maatte blive solgt til Eders Herre, om det og var den værste paa hele Landet. Imidlertid har jeg lært at male nogle Carakterer, og den gamle Neger har lovet, at han vil forelæse Eder hvad jeg skriver.

Da jeg havde forladt Eder og blev ført ud paa Skibet, var der intet saa forfrækkeligt til, at jeg jo troede, at det kunde møde mig; thi hvad andet skulde jeg vel vente af Fremmede, som havde købt mig, jeg som var vant til at see en Neger opødes af en anden, og Børn at sælges af deres egne Forældre. Eders Taarer, Eders Bedrøvelse var det eneste, som jeg forundrede mig over; og ligesom det aldrig faldt mig ind at tvivle, at jo min Fader havde Ret til at gøre med mig alt hvad han vilde, saa troede jeg det samme endnu mere om de Folk, til hvilke han havde solgt mig. Den første Tanke, som faldt mig ind, var, at de vilde æde mig; thi hvortil, tænkte jeg, skulde disse Folk, som i alle Ting ere saa meget klogere, som de ere værre end vi, bruge en Neger, som ikke har lært noget af deres Konster, og som ikke engang forstaaer, hvad de sige? Denne Tvivl blev først opløst, da jeg kom her til Landet.

Den

Den nye Herre, til hvilken jeg blev solgt, overleverede mig til en gammel Neger, som han havde sat over sine Slaver? Siden denne var min Landsmand, haabede jeg, at vi skulde komme vel til rette; men min Glæde fik snart Ende. Han handlede mig endnu værre end Europæerne, og naar jeg undertiden bad min Plager, at han dog vilde have Medlidenhed med en arm Slave, som var hans Landsmand, svarede han, at han var en Christen, og havde intet mere tilfælles med saadanne forbandede Mennesker.

Jeg fik lyst til at vide, hvad det var for Folk, som han kaldede Christne. Deres Bilskaar, tænkte jeg, maae være bedre end vores, og siden han er det, kan jeg maaßke og blive det. Den første gang jeg spurgte derom, fik jeg ikke andet Svar, end at jeg var for dum til at begribe det. En anden gang, da han syntes at være lidt bedre stndet imod mig, fortalte han mig forunderlige Ting om disse Folk. Saa meget som jeg kunde begribe deraf, var Meningen denne: at der var en stor Herre oppe i Himmelen, som havde sat de Christne over alle andre Folk, ligesom hans Herre havde sat ham over mig; at alle de, som ei vare Christne, havde intet got at vente af denne Herre, og ingen Ret til at klage over de Christne, om de end nok saa meget pine dem; thi, sagde han, vi kunne aldrig gjøre Eder saa meget

meget. Ondt her i Verden, at J jo fortjene tusinde gange mere, og faae det og engang, naar J døe, dersom J ikke først blive Christne. J vil gjerne være det, sagde jeg, sig mig kuns, hvad skal jeg gjøre. Han fortalte mig derpaa mange forunderlige Ting, hvoraf jeg ikke forstod det allermindste. Alt dette, sagde han, skal J troe, og lade Eder døbe. Saaledes er jeg bleven en Christen, og saaledes kan J og blive det engang, om Herren vil tillade det; thi saa snart J bliver det, er J frie.

Dette gav mig endnu mere Lyst til at blive en Christen. Jeg gjorde ham ved alle Leiligheder mange Spørgsmaale om de Ting, som han sagde, at jeg skulde troe. Engang fortalte han mig, at den store Herre i Himmelen havde en gammel Slave, som efter Døden skulde pine mig endnu mere end han, dersom jeg ikke blev en Christen; Jeg vil jo gjerne være det, svarede jeg, men J siger selv, at min Herre maaffee ikke vil tillade det, fordi han mister derved de Penge, som jeg har kostet ham. Er da den store Herre vred, fordi jeg ikke bliver en Christen, saa maae han jo straffe min Herre derfor, og ikke mig. J snakker som en dum Karl, sagde han, kan ikke enhver gjøre med sit hvad han vil? Jeg blev siden bekendt med en Mand, som underviser dem, der blive Christne, og denne gav mig ved den
allers

allerførste Samtale ganske andre Begreber om Christendommen. Han forsikrede mig, at den store Herre, som de Christne tilbede, var Kierlighed selv; at der hos ham var ingen Persons Ansæelse, ingen Forskiel imellem Tiener og Herre, Hvid eller Sort; at han havde sendt sin eneste Søn til Verden for at lide al den Straf, som det hele menneskelige Kion havde fortient med deres Synder; at denne hans Søn havde prædiket alene om Kierlighed, og ikke givet de Christne andre Befalinger end denne: at de skulde elske Gud over alle Ting og andre Mennesker som dem selv. For dem, sagde han, som saaledes troe og elske, har han beredt en evig og ubeskrivelig Lyksalighed efter dette Liv, og for dem alene, som modvillig og indtil Enden foragtede saakierlige Tilbud, har han beredt ligesaa ubeskrivelig en Straf. Ved denne korte Tale følte jeg ganske andre Bevægelser hos mig. Jeg fandt noget deri, som jeg billigede uden ret at vide, hvorfor. Jeg tænkte paa Eder, min Moder; Derfor denne Herre i Himmelen, sagde jeg ved mig selv, elsker alle dem, som elske ham, uden at gjøre Forskiel imellem Hvid og Sort, da bliver min Moder vist nok lykkelig; Være alle Christne saadanne Føle, tænkte jeg, da var det got at være deres Slaver. Jeg ønskede i det Dødelik ikke mere at blive frie, jeg forlangte kun at blive

blive en Christen; Men flere Moder, disse søde Forhaabninger varede ikke længe: Saa snart jeg fik Tid til at tænke mig om, faldt det mig ind, at de Christne kunde umuelig selv troe mig af alt dette. Disse Folk, som ikke engang elsk hinanden indbyrdes, som nægte sig selv intet af alt hvad de begiere, som ere saa kielne, saa mangelige, saa læckre, saa stolte, saa velslystige, og dog behandle os andre, ligesom om vi ikke havde Gødsel, skulde de vel troe, at den Store Herre i Himmelen havde befaleet dem at elske alle andre endog Gorte Mennecker, som dem selv? Er det mueligt, at den samme gode Herre kan forlange af os, at vi skulle elske dem? Nei, sagde jeg ved mig selv, enten maae de troe, at vi ikke ere Mennecker, eller vi kunne ikke troe, at de selv ere Christne.

Jkke desmindre syntes denne Mand at have noget saa fromt og oprigtigt i sit Væsen, at jeg ikke kunde troe, at han vilde bedrage mig. Dersom han havde sagt, at han var den eneste Christen paa den hele De, havde jeg uden videre Betænkning troet alt, hvad han fortalte mig om den store Herre i Himmelen; thi jeg onskede selv ret inderlig, at det maatte være sandt. Jeg kom til ham engang om Ugen, da han forelæste mig noget af en Bog, som indeholdt adskillige Taler, hvillke den Himmelske Herres Søn havde holdt

holdt til Menneffene, paa den Tid, da han stiftede det første Selskab af Christne i Verden. Jo mere han læste deri, desmere blev jeg overbevist derom, at Hoved-Summen af den hele Lærdoms var Kierlighed, ja en Kierlighed, min Moder! som pvergaaer langt alt hvad vi kalde Kierlighed; Hos os elsker ingen Fader saaledes sine Børn, ingen Broder saaledes den anden. Jeg kunde nu ikke mere begribe, hvorledes de Christne kunde troe et Ord af alt, hvad der staaer i denne Bog. Jeg undrede mig endog derover, at vore Herrer tillode denne Mand at lære os saadanne Ting, som ikke nyttede til andet, end til at gjøre dem selv og deres hele Opførsel endnu mere afstykelig i vore Øine. Kan I vel troe, min kære Moder, at disse Folk, som øve saa megen Grumhed mod andre, og udstaae selv saa mange Farseligheder alene for at samle det gule Støv, som ligger paa Bunden af vore Floder, og i hvis Besiddelse de sætte al deres Enfsalighed? Kan I troe, siger jeg, at disse Folk lære efter denne Bogs Indhold: at man ikke skal sørge for den Dag i Morgen; at man ikke skal samle Piggensdefæ paa Jorden, som Rust og Møl kunne forderve, og Tyve igiennembrinde og stiele, og at saa vanskeligt som det er, at drage et stort Reeb igientnem et Naale-Die, saa vanskeligt er det og

for en rig Mand at opnaae den Enkfalighed, som de gode Mennesker skulle nyde efter Døden.

Den gode Mand forelæste mig engang Stykke af hans Bog om en Dom, som den himmelske Konges Søn vil holde over Menneskene. Naar han kommer, hedder det, i sin Herlighed, og alle Folkene forsamles til ham, skal han stille dem fra hverandre ligesom en Hyrde stiller Faarene fra Bukkene. Da skal han sige til dem, som have klædt de Røge, bespiist de Hungrige og huset de Fremmede, kommer, min Faders Betsignede, og arver det Rige, som Eder var beredt for Verdens Grundvælde bleve lagte, thi hvad I have gjort mod den ringeste blant Menneskene, det have I og gjort mig; men til de Ubarmhiertige skal han sige: Gaaer bort I Forbandede til den evige Ild; og naar de sige, at de have lært og tilbedet i hans Navn, vil han svare dem: Jeg kender Eder ikke, gaaer bort fra mig, I som beslutte Eder paa Uret.

Haver I vel nogen Tid hørt saadanne Ting? Lære de Christne og saadant paa Eders De? Hvis ikke, skal det ikke engang synes Eder troeligt, at Christne kunne sige slikt; I skulde tænke, at jeg vilde bedrage Eder. Men hvor kunde jeg eller nogen Reger optænke saadanne Ord af os selv, og dog, min Moder, er der dog ikke

ikke noget i vort Hierte som siger os, at, om det ikke er, burde det dog være saa?

En dette virkelig den Himmelske Konges Billie, sagde jeg til den gode Mand, da maade han jo have de Christne frem for alle andre Folk; og hvorledes kan De da sige, at Ingen blive salige uden de? Dersom de Christne ikke giøre hans Billie; svarede han, bliver deres Straf større end andres; han har selv sagt, at det skal gaae andre Folk, for hvilke han ikke har aabenbaret sig, taaleligere paa Dommens Dag, end dem, og at den, som ikke lovede at giøre hans Billie, og dog gjorde den, var ham kiere, end den anden, som lovede og ikke gjorde det.

Men hvortil nytter det da, sagde jeg, at den gode Herre har givet de Christne saadanne Befalinger, siden de ikke holde dem? De tiene jo da kun til at giøre dem mere strafværdige og ulyskelige end andre Folk, for hvilke han ei har aabenbaret sig? Endskjønt mange, sagde han af dem, som kalde sig Christne, ikke leve mere efter deres Store Læreres Regel; saa ere der dog endnu nogle sande Christne til, og der har været en Tid, da der var et Selskab af Christne til, som paa det næieste opfyldte Kierligheds Lov. Disse vare da vel alle meget Eyskelige, sagde jeg, og havde et langt herligere Rige paa Jorden, end de onde Christne, som endnu leve? De vare
Eyl.

Enfsalige, svarede han, men deres Enfsalighed
 bestod ikke i Rigdom og Magt. De havde den
 samme Skiebne, som deres Store Lærer, at ~~de~~
 forfuldte af onde Menneſker, som da levede i
 Verden. Han beſkrev mig diſſe Forfølgelſer,
 og jeg maae tilſtaaе, at alt, hvad den elendige
 Slave lider, er kun lidet mod det, ſom diſſe
 Menneſker have udſtaaet, og i alt dette vare de
 glade, ſom man kan ſee af deres Breve, hvoraf
 han forelaſte mig nogle Stykker. Jeg er tre
 gange hudſtrøgen, ſiger en af de ypperſte iblant
 dem, en gang ſtenet; Jeg har tre gange lidt
 Skibbrud; Jeg har udſtaaet Arbeide og
 Møie, Vagt, Hunger og Tørſt, Kuld og
 Nøgenhed, og i alt dette, ſiger han, er jeg
 vel tilfreds. Denne indvortes Troſt, ſagde
 den Chriſtne Lærer til mig, ſom kommer af
 Haab om et bedre Liv, er den rette Enfsalighed,
 ſom den himmeſke Konge, hvis Rige ikke er af
 denne Verden, tilbyder alle, ſom troe hans
 Forjættelſer og gjøre hans Villie, enten de ere
 Slaver eller Herrer, Tienere eller Frie, Rige
 eller Fattige. Denne Enfsalighed er ſaa ſtor, at
 de forſte Chriſtne, blant hvilke vare mange
 Slaver, hvis Vilkaar ikke vare bedre end Ederes,
 ikke ængſtelig ſøgte at forlade deres Stand. De
 vare midt i deres Baand og Trængſeler mere
 fornøiede end deres tyranniſke Herrer, og ſaa-
 danne

datne gode og Infsalige Folt vare alle Christne ,
 saa lange de bleve forfulgte og foragte i
 Verden.

-Hvor selsom end denne Tale forekom mig
 i Begyndelsen, fandt jeg dog i denne Mands eget
 Exempel noget, som gjorde den rimelig. Skulde
 I troe, min kiere Moder, at denne Mand, som
 underviser andre i Christendommen, og som fast
 er den eneste, der lever efter de Christnes Læ-
 dom; at denne gode Mand just er en af de sats-
 tigste og mindst agtede her paa Den? De fleste
 Herrer ere vrede paa ham, og sige, at han for-
 fører og fordervor deres Slaver, at han er en
 stræng, myndig, knarvurren og egenfindig Mand,
 og dog er han altid kjerlig og vel fornøiet; Men
 han drifter og spiller ikke med de andre, og han
 foreholder dem engang om Ugen deres Feil.

Men siden de Christne, sagde jeg videre
 til ham, som nu ere i Verden, ikke leve efter
 deres Lærers Regel, hvorfor ville de da bære hans
 Navn? Hvorfor kalde de sig Christne? Hvorfor
 foragte de andre, som ikke bekiende sig til en Læ-
 dom, som de selv foragte? Siden det er bleven
 en Hæder-Titel, svarede han, med hvilken man
 har forenet adskillige verdslige Fordele, er Verden
 bleven opfyldt med saadanne Mund-Christne. De
 fleste Slaver, som lade sig døbe, gjøre det alene
 for at blive fric; og jeg maae derfor tilstaae, at,
 hvor

hvor gierne jeg end under Eder alt got, ~~suffe~~
 jeg dog meget, at denne Skif, hvorved ~~nye~~
 blive flette Christne, og andre hindres fra at ~~gaa~~
 det, ikke var indført. * *

I det samme kom min Herre tilligemed
 hans gamle Slave; Denne, som havde merket,
 at hans Herre var forbittret, fordi jeg taledes med
 Præsten, opsogte strax en anden ringe Anledning
 til at straffe mig, han pryglede mig saa forskrak-
 kelig, at jeg laae halv død for hans Fødder.
 Præsten kunde med alle sine Forbønner intet ud-
 rette. Min Herre bebreidede ham endog, at han
 søgte at forføre en Slave, som havde kostet ham
 mange Penge. Det er ikke min Leilighed, sagde
 han, at kiobe en Slave i Dag, for at gjøre ham
 frie i Morgen, og andet søge disse Hunde ikke ved
 at blive Christne. I veed ikke, hvad der stikker
 i en Neger; De ere ikke Mennesker, men Bæ-
 ster, hos hvilke man udretter mere ved Prøgl end
 ved en Prædiken. Dersom den Skif skal vare
 lange, at vore Præster ville blande sig i Ting,
 som ikke angaae dem, og som de ikke forstaae,
 skulde vi tilsidst ingen Slaver beholde paa Lan-
 det, og Sukkeret skal blive saa dyrt, at den hele
 Handel gaaer over Styr. * * * Men han blø-
 der sterkt, sagde han til den gamle Slave, veed
 du ikke, hvad han har kostet, og at jeg har mere
 Rytte

Nytte af ham, end af 10 saadanne gamle Christne,
om Du er.

Siden har jeg ikke talt med den gode
Mand; men jeg har ofte tænkt paa hans Ord,
og jeg ønsker, at jeg kunde meddele Eder, min-
fiere Moder, noget af de søde Forhaabninger,
der undertiden have trøstet mig i mine Lidelser;
Er der saadan en Himmelsk Herre til, og hvor
tilbøielig er jeg ikke til at troe det, da skal han
vist belønne Eders Kierlighed mod mig.

No. 89.

Mandagen, den 23 Novembr. 1761.

Krigs-Standen og den borgerlige ere begge saa
vigtige for Staten, at dens sande Belfærd
beror paa en fuldkommen Egevægt imellem dem;
Men denne Egevægt er ofte vanskelig at treffe,
fordi begge Stænders Grund-Regler ere saa ad-
skillige, at de let kunne komme i Strid.

Krigs-Standens Styrke bestaaer i en streng
Orden, i en Munterhed og Hastighed til at iværk-
sætte uden Ophold alt hvad som befales. Den
Borgerlige derimod, hvis Hensigt er at oplyse

R.

Regenten og domme i vanskelige Tretter, udtræ-
 ver mere Overlæg og Forsigtighed end Hastighed.
 De borgerlige Forretninger ere af den Natur, at
 de taale mere Forhaling, fordi det sjelden
 aldrig kan være saa farligt at opsætte Udgivelsen
 af en nye Lov eller en Misdæderes Straf, som
 at forhale den mindste Anstalt til Landets Be-
 flyttelse. Man kan ikke tvinge Menneskene til
 alle de Pligter, som Statens borgerlige Velstand
 udkræver, og de maae derfor ved Grunde, ved
 forsigtige og vel overlagte Skrit beredes til de
 Forandringer, som ere Staten tjenlige. Krigs-
 Befalningerne ere kun for visse Dieblif; De
 grunde sig paa Tilfælde og Hændelser, paa en
 overordentlig og usædvanlig Tilstand, som ophe-
 rer, da Tingene komme af sig selv igjen i den
 forrige Tilstand; Men de borgerlige Love høre
 til Statens Væsen, til dens rette og naturlige
 Stand, de virke paa det hele Folk, og deres Føl-
 ger vedvare ofte ligesaa længe som Staten. Baas
 de Lovenes Myndighed og Folkets Frihed lider,
 dersom de alt for ofte forandres, og de bør derfor
 være saa uforanderlige, som det er mueligt i men-
 neskelige Ting, der altid ere underkastede Hæn-
 delser, og i hvilke den største Forsigtighed ikke kan
 fee alting forud. Af alle disse Ansager udkræve
 de borgerlige Forretninger en vis Koldfindighed,
 men saadan en Koldfindighed, som ikke er en
 Virk-

Virkning af Dorskhed og Lunkenhed, men af Forsigtighed og Nidkerhed. Jeg siger med Glid Forsigtighed og Nidkerhed; thi begge Egenskaber ere lige nødvendige i den civile Stand. Der ere Tilfælde, hvori en Embedsmands Forsigtighed behøver at understøttes med en Slags Frygtfomhed, og der ere andre, hvori Pligterne udfærdige en besynderlig Bestandighed, en Dristighed til at fremsætte sine Tvivl, og til at undskylde sig for et Ansøgt Foretagende, hvis farlige Følger man indseer. Disse Egenskaber, hvis Forening gjør en god Statsmand og Dommer, skille sig ikke saa vel til Krigsstanden, i hvilken alt for stor Betænktheds af en Anfører er ofte skadeligere end en Plan, hvori der kunne være nogen Fejl, naar den udføres med Klogskab og Bestandighed, og hvor alle Underhavende ikke bør vise deres Nidkerhed uden i den hurtigste og allerindagtigste Efterlevelse af alt, hvad der befæles, om de endog deri sandt Kiendelige Forseelser. En Magistrats Pligt er at erindre, advare og opløse Lovgiveren, og en Krigsmands høieste Ære bør være, at udføre uden Frygt og Forhaling alt, hvad han befaler.

Saa længe begge disse Stænders Grundregler bevares inden for deres rette Grændser, og blive i en fuldkommen Ligevægt, har Staten sit rette Liv og Styrke; men det er altid skadeligt,

Sneedorffs Skrift. 2 B.

A a

• naar

naar en af dem faaer saaledes Overvægten, at den undertrykker den anden. Dersom den frigeriske Geist hersker hos et Folk, blive alle Beslutninger indtil Domme og Rettergangssager overrødt, Frihed og Eiendom ere usikre, man søger naa at ende Trætter, end at skaffe enhver Ret, samt de Opsættelser og Modsigelser, uden hvilke sode danne Undersøgninger, ikke kunde skee, betragtes som Opsætsigheder og Chicaner; Videnskaberne, Handelen og Konsterne foragtes, Arbejderne udvies og undertrykkes for at formere og ophøje en Stand, som, hvor nødvendig den end er i visse Tilfælde, dog ikke forhverver noget, eller forsøger Statens indvortes Magt. Kort: Alt det Bessentlige og Bestandige i en Stats Forsatning sættes til Side, for at gjøre den beqvem til de overordentlige og nødvendige Tilfælde, som, naar Ret og Billighed iagttages, sielden indtræffe, og som en god Regiering ved Alogskab lettere kan forekomme, end med den største Magt alene afværge.

Men er det saa skadeligt for en Stat, at den frigeriske Geist hersker, saa er det og ikke mindre farligt, dersom den alt for meget undertrykkes. Ikke alene Statens udvortes Vær, som er saa fornøden baade til at bevare Freden og til at understøtte alle dens Foretagender, lider; men den taber endog i sin indvortes Forsatning

og i de borgerlige Forretninger selv det Liv og den Styrke, som en god Orden i Krigsmagten giver den endog midt i Freden.

Denne Orden beroer, ligesom Fuldkommenheden af alle Indretninger i Staten, ikke alene paa Regjeringens Wiisdom, men og paa Folkets Tænkemaade, og paa visse almindelige Grundregler, uden hvilke Lovene alene ikke fuldkommen kunne opnaae deres Hensigter. Et Folk, som i mange Aar har havt Fred, og som er saa lykkelig, at det ikke af sin egen bedrøvelige Erfarenhed er overbevist om Krigsstandens Nødvendighed, er let tilbøielig til at ringeagte en Stand, som de holde unyttig i Freden, og i hvilken, efter Verdens nærværende Forsatning, nødvendig maae være mange onde og slette Folk. Naar denne Tænkemaade bliver almindelig, gjør den en dobbelt Skade. Den beste Deel af Folket, de, som have meest Formue og Opdragelse, skæer en Stand, som baade er saa nødvendig for Staten, saa ærverdigg i sig selv, som just allermest trænger til saadanne Folk, som have Formue og Følelse af Ære; og de andre, som begive sig i Krigsstanden, blive ved deres Medborgeres Foragt og ufierlige Medhandling enten forbittrede eller nedslagne. Begge Dele ere ofte hos saadant et Folk Aarsag til de Laster, som udøves i Krigsstanden, og hvormed deres Medborgere

A a 2

und:

undskyldte den Koldblodighed, som de vise med en Stand, i hvilken man finder endog hos de værdige Mænd megen Felelse af Vre.

For at betage mine Landsmænd af den vilde Stand disse Fordomme, har jeg bestemt at tage Blad til at bevise den Nytte, som Krigsstanden gjør, endog midt i Freden, og hvor agtsom derfor en god Krigsmand bør være i sine Medborgeres Vane, endog naar en Stat var saa lykkelig, at den i hele Aarhundrede aldrig brugte sine Folk uden for Landet. Jeg vil ikke engang tale om den Uvisshed, i hvilken en Stat i den Henseende altid befinder sig, og hvor fornødent det af denne Aarsag er, midt i Freden at tænke paa Krigen; dette er saa ofte sagt af andre, at jeg ikke vil igientage det. Det er den Nytte, som Krigsstanden gjør Staten umiddelbar og midt i Freden selv, om hvilken jeg her vil handle.

Det er altid i en Stat en Hob af fordervede Mennesker, som Religionen og Lovene alene forgieves søge at forbedre. Dersom Opdragelsen er saa betydelig en Forretning i Staten, og saa værdig en Frucht af Videnskabernes Dygtelse, skulde det da være en mindre ærbørdig Forretning, at bringe den fordervede Hob, hos hvilken Opdragelsen er bleven forømt, eller ikke har udrettet alt hvad den burde, tilbage til saa vægen Orden og Disciplin, at den, i Stedet for at for-

styr-

Fyrre Selskabets Koe, kunde bruges til dets Forsvar og Sikkerhed? En fornuftig Officer, (og det er kun om saadanne jeg taler; thi der ere flere Folk i alle Stander,) som har 100 Mand at regiere, blant hvilke ere mange ryggeløse Mennesker, hvilke han ikke alene skal gjøre skikkede til de sædvanlige Krigsøvelser, men og bringe til den Orden, Reenlighed og Reiaagtighed, som Krigsdisciplinen udkræver; mon han har en ringe, en let Forretning, en Bestilling, hvortil der ikke behøves andet end at exercere og at bruge en Stof? De, som tænke, at alle disse Ting kunde udrettes ved Evang alene, kiende hverken Krigs- Standen eller den menneskelige Natur. En Compagniechef, som ikke vil have, at hans Folk skal løbe bort, og derved tabe selv, nødes, om ikke af andre Betragtninger, saa dog af hans egen Fordeel, til at bruge meget mere Overlæg og Forsigtighed for at regiere sit Compagnie, end en Borgemeister for at bestyre en heel Bye af boesiddende Borgere, som ere mere bodelige, og som ikke kunde løbe fra Straffen, uden tillige at forlade deres Eiendomme, Gods og Familie. En Compagniechef, som vil gjøre sin Pligt og ikke tabe selv, maae kiende enhver Soldats Caracteer og Levemaade, han maae sørge for hans Huusholdning, hans Klæder, Spise, og ofte tilmaale ham hans daglige Mundportion. Folk, der beskymre

sig saa lidt om sig selv, som en Soldat ofte gjør, og som dog ikke altid kan behandles med den yderste Strengthed, af Frygt for, at de skulde løbe bort; mon det skulde være en liden Forrædning at regiere dem, og at bringe dem til den fuldkomne Orden, som Krigsdisciplinen udkræver? Og de Personer, som havde besynderlige Gaver til saadant et Embede, skulde de ikke være nyttige, skulde de ikke fortjene en besynderlig Høiagtelse, endog midt i Freden?

Dersom man vil igiennemgaae vore civile og geistlige Embeder, endog dem, hvortil man ikke bruger Vicarier, Capellaner og Fuldmægtiger, hvor mange skulde der da vel findes, hvor til der behøvedes større Egenskaber? Maaskee, naar vi undersøgte Grunden til Borgerstandens Hovmod, skulde vi finde, at den ikke var grundet saa meget i Fortrin af Embedernes Bigtighed, og den Nytte, som de indbringe i Staten, som deri, at vore civile Embedsmænd have bedre Indkomster, ikke saa mange Beføstninger at gjøre paa deres Klæder, ikke saa stor Besværlighed i at regiere deres Underhavende, ikke saa mæjsommeligt og uroeligt et Liv, at de ikke saa ofte nødes til at flytte fra et Sted til et andet, at de altid kunde blive hjemme hos deres Koner, og at de for alle disse Aarsagers Skyld kunde gjøre fordeeligere Partier end Folk af Krigsstanden.

En

En Hofcavalleer, som anvender den halve Deel af Dagen paa at spise og klæde sig paa, og den anden halve Deel paa at gjøre Opvartninger; en lærd Mand, som ligger Nætter og Dage begravet i Folianter, og med al sin Flid ikke udretter andet, end at han retter en ubetydelig Feil i en Tidsberegning, finder Etymologien af en gammel Glose eller et nyt Konstord; en Borgemeester i en lille Rigsstad, som i sin Lehnestuel skiller en Trette imellem to Borgere, som have skieldt hinanden ud i en Krøe, mon deres Forretninger ere vigtigere og ærværdigere end det, som foretages paa en Paradeplads, om det og var sandt, som man i Almindelighed troer, at der ikke udkrævedes andet til en god Officeer, end at kunde exercere.

Det er ikke alene den ved Laster fordærvede Hob af en Nation, for hvilken man kan ansee Krigsstanden som en Tugt og en Skole; den er fornøden til at slibe og opvække endog den Deel af Nationen, som ikke er lastefuld, men dørf, seændragtig og kielen, Feil, som findes hos den store Hob, hos nogle Nationer mere end hos andre, og især naar de længe have havt Fred. Jeg har talt med adskillige Patrioter, som have mærket en stor Forandring paa de Banderkarle, som have lagt nogen Tid i Fæstningerne. Den Orden, Reenlighed og Hurtighed, som Krigsdisciplinen fører med sig, og som for sig alene betragtet

shnes at være et Bedanterie, har lært Dem at af-
 legge noget af det dørste og stive Væsen, ~~smigler~~
 Almuen ikke alene ubegvem til Arbeide, ~~men~~
 egenstindig, uvillig, misfornøiet og solesløs. ~~De~~
 som man kunde finde et Middel til at opfylde ~~de~~
 meen med Folk af gode Sæder, men dette kan ~~de~~
 de ikke, saa længe alle Folk indtil Almuen selv
 foragte en Soldat; skulde denne Nytte endnu
 være fiendeligere, den skulde udbrede sig i alle
 borgerlige Forretninger, og vore Haandverksfolk
 skulde, dersom ikke vore Fordomme mod Krigs-
 Standen var Aarsag til, at de sielden lade sig
 hverde, uden af Lidetlighed og Forvivelse, ef-
 ter nogle Aars Tieneste være bedre Arbeidere end
 tilforn.

Og vore unge Adelsmænd selv, saaledes
 som de komme lige fra deres Forældres Huuse, især
 af Provincerne, skulde de ikke ofte høit behøve at
 ribes i Krigens Skole, hvilken, naar den er som
 den bør være, allerbest kan lære dem, at den san-
 de Værd, som forædler Menneffene, bestaaer ik-
 ke i Stoltbed, Trodsighed, i et frakt Væsen, i
 et Fortrin for andre Menneker, i Magelighed og
 Bequemmelighed; men i Munterhed, Virksom-
 hed, Høflighed, Ordentlighed og Verbødighed
 for Lovene, i Gaver til at bestyre den gemens
 Mand, og til at foregaae andre med Exempel i
 Arbeide og Aarvaagenhed. Naar Folk, som
 ansee

ansee Æren for deres høieste cittelige Gode, og
 re Ulyst til en Stand, som, endskjønt den ikke
 beriger, dog altid fører til Ære, har man Aars-
 ag til at troe, at en tielen Opdragelse og falske
 Begreber om Æren har undertrykt nogle af de
 Følelser, som lagde Grunden til Adelsstandens
 Fortrin, og som endnu udretter saa store Ting i
 de Lande, i hvilke denne Stand har bevaret sine
 Grundregler.

Man seer heraf, hvor vigtig Krigsstan-
 den er for Staten, endog midt i Freden, uden
 engang at betragte de Videnskaber og den Erfar-
 renhed, som en Officeer behøver, naar han skal
 være fuldkommen beqvem til Tienesten. Der er
 neppe nogen nyttig Videnskab til, som han ikke
 bruger. Foruden Mathematicken og Tegningen,
 behøver han og til hans Forretninger nogen Ind-
 sigt i Lovkyndigheden, og naar han vil være be-
 qvem til alle de Tilfælde, i hvilke en Officeer kan
 blive brugt, maae han have saa megen Snæske i
 de meest brugelige levende Sprog, at han kan skri-
 ve et smukt Brev, og ikke være ukyndig i Histo-
 rien og Geographien. Exempler af saadanne
 Officerer ere ikke saa rare iblant os, at man skal
 de troe, at jeg tilskrev denne Stand alt for meget;
 og dersom nogle af vore unge Menneskers Uvi-
 denhed, Frækhed og ufornuftige Omgang med des-
 res Underhavende, undertiden gjør Standen

Banære, saa maae man betænke, at der findes saadanne Folk i alle Stænder, og at en færdig og erfaren Officeer er derimod i mange Betragtninger en af de elskværdigste Characterer i menneskelige Selskab.

Endog blant den gemene Mand finder man ofte mere Følelse af Ære, og en bedre Tænkemaade, end man kunde vente iblant Folk, som igiennem saa mange underlige Hændelser, og ofte saa meget imod deres Villie ere komne i en Stand, som ikke har mange Behageligheder, og som deres Medborgeres Fordomme gjøre dem endnu mere ubehagelig. Kan en Patriot vel uden Fortrydelse være Vidne til den Foragt, og den Ubarmhertighed, med hvilken den ringeste Borger ofte behandler en Soldat, og som ofte gaaer saa vidt, at man skulde troe, at Landets Beskyttelse var en ringe Forretning. Disse Folk, fra hvis Forælder de høieste Æretitler og Værdigheder i Europa nedstamme, ere saavel som Bønderne, hvilke næst Krigsstanden da var den ærværdigste, ofte mindre agtede af en Borger, end de Personer, som ingen anden Forretning have i Selskabet, end at opvarte deres magelige Herrer.

No. 90.

Fredagen, den 27 November 1761.

Jeg var forleden i et Selskab, hvor man fortalte adskilligt om en bekendt Kæmpestrid, som der nylig havde været imellem tvende Haandverker her i Byen. Selskabet delede sig i to Partier; og da enhver med Hestighed forsvarede det Haandverks Fortrin, som han tog i Beskyttelse, spurgte de alle en Mand i Selskabet, hvad han meente derom? "Den, som i sit Haandverk er den største Mester, svarede han, er den fornemste, enten han er Muurmester eller Steenhugger; thi en Videnskab, om den end havde nogle Fortrin for en anden, forædler ikke andre end dem, som i Gjerningen bevise dens Uperlighed. "

De fleste i Selskabet vare fornøiede med denne Dom; men nogle Lærde, som meente, at man ikke burde dømme saa letfindig om Videnskaberne, paastode, at det var Staten meget magtpaaliggende, at man paa det nøieste fastsatte alle Videnskabers, Konsters og Haandverkers Rang; hvilket gav Anledning til en nye Strid, som blev
 lange

langt beftigere end den, som for nogle Dage fi-
den var bleven bilagt her i Byen. Jeg fættte,
at den Orden, som allerede er indført paa alle
høie Skoler, fagde en geiftlig Mand, behøve
nogen Forandring. Ikke anden, fvarde en
kyndig, end den, at, fiiden Geiftligheden ikke
regiere i Staten, faa bør den ikke heller i Sko-
lerne have Rang over dem, fom lære Lovkyndig-
heden og Statskonften. Hvortil nytte alle Love
og Politie i Verden, fvarde en Læge, naar man
ikke har Sundhed og Helbred? Philofophien,
Philofophien, raabte med en Mund en halv Snees
Personer, fom fad længere ned i Stuen, den for-
tiener alene den Rang i Selskabet, fom Sielen
og Fornuftten har i Menneffet; uden den fkalde
vi alle kun være tobenede Dyr. Men hvorfor
tage I Eder Philofophiens Værelfe nær? fva-
rede en af Selskabet; I ere jo ikke Philofopher,
men Landmaalere, Stiernetigere, Lingvifter, Græ-
ker, Hebræer. Man falder os dog alle Philo-
fopher, fvarde en af dem, og det er ubilligt, at
faa mange Videnskaber, fom indbefattes under
Navn af Philofophie, fkalde fættes til Side for
en eneffe, for Theologien, Lovkyndigheden og
Lægekunften; og det faa meget desmere, fagde en
Lingvift, fom de, der dyrke diffe Videnskaber,
fielden befidde noget af den galante Lærdom; hvil-
ken bedrøvelig Latin finder man ikke i de flefte
Læ-

Fægers og Lovkyndiges Skrifter? Er I og en Patron af Smagen? sagde en anden. Jeg beskymrer mig ikke om Smagen, svarede den første; jeg taler kun om de grundige og galante Videnskaber, og om de lærde Sprog. Dyrkelse. I have alle med hinanden ingen Ret til at tale om Videnskaberne, sagde en Mathematikus; der er ingen Videnskab til uden min, alt det andet er Ord og ikke Ting, en historisk og i det høieste en empirisk Kundskab.

Vi blive ikke eenige, sagde en Logicus, førend vi først bestemme, hvad det er, som giver en Videnskab Fortrin for den anden. Det er klart nok, svarede en Lovkyndig, at det er dens Nytte i Staten. Brocleggerens Haandværk, sagde en anden, skulde da være hyppeligere end Malerens, Billedhuggerens og Guldsmedens? — Nei, det er det Banffselige, svarede en Metaphysicus og Algebraist. — Vi maatte da alle, sagde en anden, vige for en Tassenspiller og Liniedanser. Det er det Grundige, sagde en Landmaaler og en Lingvist; men i det samme kom de selv i en heftig Strid om dette Ord. Landmaaleren forstod ved det Grundige den mathematiske Methode, og Lingvisten forstod derved en Færdighed til at opløse Stilen efter de grammaticalske Regler, og til at bevise Ordenes og Talesmaadernes Rigtighed af de gamle Skribentere.

Fors.

Forliger Eder, sagde en Poet, eller jeg gir en Ode. — Ved det Ord Ode, blev en delig Opsigt, og efter nogle Minuters Tænkelse bleve alle eenige i at fordomme de skionne Videnskaber. Hvad have I at gjøre i vores ærværdige Forsamling? sagde alle til Poeten; hos Malerne, Billedhuggerne, Musikanterne, der er Eders Plads.

Om de skionne Videnskaber ville vi ikke tale engang, sagde en Mathematicus; de ere saaringe, at det er ikke nok at sige, at de ere mindre nødvendige end de andre; vi bør paaastaae, at deres Nytte er uendelig mindre, og at, naar en Stat skulde undvære nogen Videnskab, kunde vi allerbest undvære dem. De ere opfundne i de fordærvede Tider, og deres Dyrkere have altid haft noget at udsætte paa de grundige Lærde. De understaae sig endog, sagde en geistlig Mand, at laste vore lærde Mænds Prædikener, og at dable den gamle Cancelltestil, sagde en Jurist, og den store Lipsius — svarede en gammel Magister.

Jeg skyndte mig, tillige med nogle andre af Selskabet, ind i en anden Stue, hvor en ærværdig Magistratsperson spurgte mig med en alvorlig Mine, hvad jeg tænkte om denne store lærde Tvistighed? I tager Feil, min Ven, sagde jeg, det er ingen lærd Tvistighed, det er kun en Rangstrid, en Strid som den, der nylig blev af-

afgjort paa det nye Torv. Men sig mig i det mindste, sagde han, Eders Betænkning. Der som der handlede om et Stykke af Videnskabernes Fels, svarede jeg, skulde jeg gierne sige Dem, hvad jeg vidste derom; men i Rangdispyter er jeg saa uersfaren, at jeg ikke engang veed, hvorfor den høire Haand er bedre end den venstre. I mine Tanker var det meget godt, om vore Bern lærte at bruge begge Hænder lige vel. Selskabets Styrke skulde derved fordobles, i Stedet for at den ene Haand, og just den, som er nærmest Hjertet, hænger nu umyttig paa den ene Side, medens hele Verden trætter om at faae en Plads paa den anden, som man kalder den rette.

Da jeg merkede, at flere i Selskabet vare af samme Tanker som denne gamle Magistratsperson, og de alle forlangte, at jeg vilde sige dem min Mening om denne vigtige Trætte, især om de Beskyldninger, som Landmaaleren fremførte mod de skionne Videnskaber, maatte jeg endelig give efter.

Jeg lukte først Døren vel til, for ei at blive overraabt af de Lærde i den anden Stue, som af Iver for deres Videnskabers Rang begyndte at blive høirostede, og at tale meget om det Grundige og Skionne, og i et Sprog, som hverken var grundigt eller skiont.

Der

Der hører meget til, sagde jeg, at domme om Videnskabernes Fortrin, ender man betragter dem i Henseende til deres Nytte, eller i Henseende til deres Vanskeligheder. Nytte er vel det fornemteste, men dog ikke nok. En Bonde og en Fährde skulde ellers være en stor Mand end en Newton og Leibniz. Men er Nytte ikke alene nok, saa er Vanskeligheden det endnu mindre; hvem agter ikke de 4 Species i Regnekunsten høiere end Punctteerkunsten og Astrologien? Endog naar vi forbinde begge disse Begreber tilsammen, for derefter at domme om en Videnskabs Vigtighed, er det ikke let at afgjøre Sagen, og vi gjorde for Videnskabernes Skyld meget bedre, at vi aldrig bragte saadanne Spørgsmaal paa Bane, som det, om en Videnskabs Nytte er uendelig stor, og en andens uendelig liden, Spørgsmaale, som ikke nytte til andet end at bevise lærde Folks Vantundighed og Hovmod.

Siden De have nødt mig til at besvare dette forfængelige Spørgsmaal, og det just er de fløiende Videnskaber, som ere blevene saa meget forringede, og over hvilke man saa meget har opøiet Philosophien og Mathematiken, er det billigt, at jeg tager de Fortrængtes Partie, og uden at forringe nogen Videnskab, søger at sætte dem i den Ejevægt, som udkræves til deres Fremveks. Jeg behøver vel ikke at erindre, at, naar man vil

dømme

dømme om Videnskaberne, bør man stille Misbrugen fra Brugen. Der er Pedanterie baade i Philosophien og de Skønne Videnskaber, og man kan uden at vanære nogen af disse Videnskaber, laste det saa meget man vil. Man kan laste et Academisk Strids-Skrift og en Kloster Dispyte, ligesom man laster en slet Dde og en slet Tale, uden derved at gjøre den sande Philosophie eller de Skønne Videnskaber nogen Afbræk.

De Skønne Videnskaber blive vel altid desuagtet ærverdige i deres Dine, som betragte dem saaledes, som alle fornuftige Folk i Verden have betragtet dem, ikke som Videnskaber, der bestaae i en Grammatisk og Glose-Bog, men som et Middel til at gjøre vigtige Sandheder fattelige for Forstanden, til at bøde Villien, til at dæmpe og opvække Sinds-Bevægelserne. Og hvortil har man vel brugt denne Kunst? Til at stavet, rime, gjøre nye Ord, eller til at foredrage Sandheder, som oplyse os om Menneskets og Borgers Pligter? Til at udrøbbe af Videnskaberne baade den pøbelagtige Bankundighed og det lærde Pedanterie, til at give de Videnskaber, som lære os at kiende Gud, Mennesket og Verden, nye Klarheder og Undigheder, til at behandle Historien saaledes, at den ikke bliver et blot Dag-Register, men en behagelig Skole for Dyd og

Sneedorffs Skrift. 2.B. B b Klog-

Klogskab, til at vise Dydens Behagelighed, og gjøre Feil mod Belanstandighedens Laster paa Skuepladsen, til at forestille Uffrydighed og Sødheden af Hyrde-Levner, til at prise Gjerninger i Helte-Sange. Er det ikke til Ting, at Belstalenheden har været brugt til Lieder og af alle dem, hvis Verker fortjene kaldes Skionne? Og ere disse Ting vel saa ringe, at de ikke fortjene engang at sættes i Ligning med det, som Mathematiken har udrettet i Verden? Med den Kunst at bygge store og bequemme Huse, at maale Jorden, at beregne Stjernernes Størrelse, Afstand og Løb. . . . Jeg tilstaaer alle disse Ting deres store Nytte i den Tilstand, i hvilken vi leve; men er Nytten af hine derfor desmindre, og dersom vi maale begge Videnskabers Bigtighed efter deres sande Nytte, d. e. efter deres Indflydelse paa Menneskets virkelige Lyksalighed, hvor vanskeligt skulde det da ikke blive at bevise de Videnskabers Fortrin, som fornemmelig gaae ud paa at forsøge vore Bequemmeligheder?

De Skionne Videnskaber, siger man, ere komme ind i Verden paa en Tid, da Laster og Overdaadighed havde taget Overhaand; lad det være saa, denne Indvending giver dog aldrig Mathematiken noget Fortrin, fra hvilken Side man end betragter den. Jeg vil ikke tale derom, at

Bekalsenheden er grundet paa saa naturlige
ølelser, at den har været dyrelt af Folkene i de
ufoldigste og uskyldigste Tider; at **Grækerne**,
Romerne og vore **Fædre** have havt **Talere** og
Sangere, **Helte** og **Hyrde-Digter** længe, førend
 de vidste at bygge **Huse** og **Skibe** efter **Konstens**
Regler. Jeg vil tilstaae, at **Bekalsenheden**, be-
 tragtet som andre **Videnskaber**, ikke i sin første
 raa **Tilstand**, men i sin **Fuldkommenhed**, er
 først bleven bekiendt i **Verden**, tilligemed den
Overflødighed, som er **Moder** til de fleste **Laster**,
 men og til de fleste **Konster**. Men naar er **Ma-**
thematiken bragt til sin **Høide**? Var det i **Læres-**
demon, i det gamle fattige og dydige **Rom**, at
 man først brugte den til at opreise prægtige **Byg-**
ninger, til at bygge **Orlogs-Skibe** og **Astrono-**
miske Laarne? **Læredemonierne** lode deres **Fruen-**
timmer og **Børn** læse **Homer**; men jeg finder
 ingensteds, at de læste **Euclides**.

De, som i den **Henseende** tillegge de **Ma-**
thematiske Videnskaber saa store **Fortrin**, hvad
 ville de sige, om man af **Historien** sluttede saale-
 des; **Overdaadigheden** har brogt de **Mathema-**
tiske Videnskaber og **Konsterne** til deres **Høide**,
 og disse igjen formeeret **Overdaadigheden**; Denne
 har forøget de **mennefskelige Begierligheder** og
Wangler, og disse have født store **Laster**. For
 at beværge **Menneskene** i saa **fordervet en Tilstand**,

maatte man give de Sandheder, som handlede om Pligterne, en besynderlig Styrke. Da naturlige, ensfoldige og uskoldige rerte ikke nok; Man maatte opfinde bevægende Grunde, som gjorde stærkere og dybere Indtryk i Indbildningskraften; Man maatte lære Menneskene at søge i Pligterne mod det Almindelige det store, det ædle, det henrykkende, som Konsterne lærte dem at søge i Egennytte og Sandfernes Forlystelser. Da disse indførte Rigdom og Bequemmelighed i Verden, blev den nøgne Dyd foragtet. Betsalenheden og Poesien maatte derfor give den ligesaa prægtig en Klædning, som den, hvilken Konsterne havde lært os at væve af Ormenes Spind. Dette var de Skionne Videnskabers Arbejde. Var det Tidernes Overflødighed, var det Uligeheden i de menneskelige Vilkaar og Regenternes Gæmildhed, som gav nogle Lærde Tid og Leilighed til at opofre dem til saadanne Arbejder, har da Mathematiken, have Konsterne ikke havt den samme Oprindelse? Og hvem fortiente meest at belønnes enten den Bygmester i Rom, som gjorde Planen til Neronis Huus, eller Seneca, som med saa stor Bestandighed prædikede Dyden hos et fordærvet Folk? Kunde Betsalenheden endnu i vore Tider danne saadanne Borgere, hvad behøvede Menneskene da meest, gode Lærere eller gode Bygmestere.

Dette

Dette kan være nok om Mytten, Hvad
 Bæmsfeligheden angaaer, da kunde der og siges
 meget til de Skionne Videnskabers Fordeel. De
 Herrer Mathematiker tale idelig om de høiere
 Sielens Kræfter, om de rene og fine Begreber,
 som ere uddragne af det sandfelige? Men lad
 Dem komme uden for Geometrien og Algebra, til
 de Practiske Dele af deres Videnskab. Hvor
 mange Begreber i et Kreatur, der er saa sand-
 feligt som Mennesket, kan kaldes reene? Hvor
 meget have vi af det, som vore Methaphysiker
 kalde *Intellectum purum*? Maaskee Begre-
 bet om en Mathematisk Punkt og Linie? Neppe
 nok. Ere der fine, ere der høie Begreber til,
 da ere det vel de, som vi fornemme ved at give
 agt paa Sielens Virkninger og Bevægelser, og
 hvem har bragt det videst i at udtrykke dem, vore
 Mathematiker eller vore Talere og Poeter? Men
 at man ikke skal troe, at disse Tanker ere nye, vil
 jeg ende min Betragtning med det, som Cicero
 siger i hans Bog *de Oratore* om Belsalenhe-
 dens og de Skionne Videnskabers Vigtighed.
 „ Det er en Videnskab, siger han, som indbe-
 „ fatter mange Ting. Foruden et skiontsomt
 „ Balg af Tanker og Ord, udkræves dertil en
 „ Kundskab af det menneskelige Sind og Hierte,
 „ en Gave til muntre og skiontsomme Indfald,
 „ en Lærdom, som er samlet med Balg og Smag,

„ det nyttige af den gamle Historie og Forsad
 „ af Exempler, Kundskab om Lovene og Rigtig-
 „ terne, og endelig er det med alle Regler, og
 „ remestere og Øvelser endda ikke nok, uden et
 „ besynderligt Genie. Hvem veed ikke, sig
 „ han paa et andet Sted, at de, som kaldes Ma-
 „ thematiker, have en vidtsægtig Videnskab og
 „ mange vanskelige Ting at opløse, og dog er
 „ der ikke Mangel af gode Mathematiker; De,
 „ som have anvendt Flid paa denne Videnskab,
 „ have gemeenlig alle naaet hvad de søgte; Jblant
 „ dem derimod, som have dyrket Beltalenheden,
 „ hvor faa ere ikke blevne gode Poeter, og endnu
 „ færre gode Talere? ”

Jeg vilde just ikke have sagt det sidste;
 men Cicero, som kiendte saa vel hele Tale-Kon-
 stens Styrke, kunde og sige mere derom end jeg.
 Andre vilde maaskee svare, at Cicero var ingen
 Mathematikus, og kunde derfor ikke domme om
 denne Videnskabs Vanskelighed. Dette tilstaar
 jeg gierne; men hvor finde vi da en Dommer,
 som er sterkt nok i begge Videnskaber til at af-
 gjøre Tretten? Hverken Voltaire eller Maupe-
 tuis vare at troe. Kun en Alesmbert alene kan
 bømme i Sagen, og hvad gielder, han svarede,
 at det var bedre at dyrke Videnskaberne, end at
 trette om deres Rang.

Hvad

Hyad mig angaaer, sagde, jeg tilsidst, da
 an jeg gierne forlade dem, som af Nidkierhed
 or en Videnskab, i hvilken de besidde virkelige
 Fortienester, fornærme en anden, og naar den
 første Fortrydelse er forbi, ærgrer jeg mig kun
 over den Nobel, som findes overalt baade i den
 Store og Lærde Verden, og som uden at gøre
 noget selv, fornøier sig over saadanne Tvistighe-
 der alene, fordi de i Lærde Folkes Svagheder
 finder altid noget til, at undskynde deres egen
 Bankundighed.

No. 91.

Mandagen, den 30 Novembr. 1761.

Alle Menneſker ville være lykſalige, og dette
 Onſke er ſaa oprigtigt, at vore Geiſtliche og
 Moralifter ſandelig gjøre deres Læſere og Tilhø-
 rere Uret, naar de ſige, at de ville være lykſa-
 lige. Religionen, den ſunde Fornuft og en
 lang Erfarenhed i Verden har og oplyst de fleſte
 Menneſker ſaa meget, at de begribe, at Lykſalig-
 heden beſtaaer ikke i de udvortes Tings Beſiddel-
 ſe, men i den Virkning, ſom de gjøre paa Sin-

det; at de samme Ting ikke giøre de samme Virkninger hos alle; og at en derfor kan være fornøiet i Rigdom, en anden fornøiet i Arm. Alle disse og mange flere Ting vide vi, og vi ere dog saa faa fornøiede og lykkelige Mennesker til, endog blant dem, som vide allermeest; Ja jeg tør sige iblant dem, som have den beste Biblie og de hyperligste Forsætter. Hvad er da vores Moral? Vores Theoric? Hvad er Nyttien af vore Videnskaber? Vore Erfaringer? Blive vi derved ikke lykkeligere, hvad vinde vi da?

Disse Indvendinger, som Passionerne saa tit giøre mod Fornuften, og Fornuften mod Religionen, disse Indvendinger er det, som behøve at besvares. Lykkelige ville vi alle være, og vi vide næsten alle, at Lykkelighed bestaaer i Sindets Ro; men hvorfor undflyer denne Lykkelighed ofte dem, som søge den allerfornuftigst? Jeg spørger ikke? hvorfor en dydig Mand er fattig og foragtet, hvorfor en Lastesuld er æret og rig? Dette Spørgsmaal kan enhver opløse. Jeg spørger ikke, hvorfor den stolte, den gierrige, den uretfærdige, den undersundige, den velslyftige Graab har mere Indkomster, større Rang, et bedre Bord og et prægtigere Huis, end den ydmyge, nøisomme, retfærdige og oprigtige Ariste, som hverken heftig begierer disse Ting, eller kunde overtale sig til at giøre det mindste nedrige Trin,

Trin, for at forhverve dem; herom spørger jeg ikke. Sagen er klar af sig selv; man behøver kun at kiende begges Karakter, og at have liden Erfarenhed i Verden, for at opløse denne Vanstæthed. Med al den Forskiel, som der er i deres udvortes Willaar, kan jo Ariste være mere fornøiet end Crast. En Mand, som har ingen heftige Begierligheder; som er nøisom; som troer Forsknet, og elsker Dyden, skulde han ikke være mere fornøiet, end en anden, som aldrig saaer Rigdom og Være nok; hvis Begierlighed ikke saasnart er mættet af en Ting, førend den attraaer en anden; som ved hvert Skrit finder Anledning til at misunde andre, og til at bebreide sig selv? Jo, jeg tvivlede ikke derom; og hvor stor blev derfor min Forundring, da jeg for kort Tid siden saae Crast fuld af Glæde i et Giestebud, som han havde anrettet, for at fornøie sig over et lykkeligt Udfald af et meget ugubeligt Anslag. Saa glad, sagde jeg, har jeg endnu aldrig seet Ariste; men tænkte jeg i det samme: lad være, at Vaster ikke altid blive straffede, de blive det dog ofte, og dette er jo nok. Dyden taber intet derved, at Gud er naadig mod Syndere; hvad skader det den Fromme, om en ond Mand og virkelig var lyfsaligere end han, naar han kun altid er vis paa, at Dyden gjør ham selv lyfsalig. Guds Godhed, sagde jeg, kan tillade,

at de Onde undertiden blive lykkelige ; imidlertid udtræves, at de Gode altid ere det. Jeg brede derved alle de Fornøielser, som jeg nydt i Aristes Selskab ; den Elionsomhed og Følelse, med hvilken han betragtede endog den allermindeste Begierning af Forsynets den Oprigtighed, med hvilken han elskede sine Venner ; den Eigensidighed, med hvilken han ansaae al Overflødighed ; den stille og uskyldige Fornøielse, som herskede i hans lille Familie. Jeg maalede hans Lykkeligbed med Erastos, jeg tvivlede ikke om hans Overvægt. Jeg hastede fra dette Sted, hvor saa mange Bellisters brændende Strømme oprørte mit Sind, i stedet for at lække det, for at kaste mig i min lykkelige Vens Arme, og for at nyde i hans Selskab den stille og uskyldige Glæde, som saa tidt havde vederqvæget mig.

Jeg fandt ham i en mørk Afkrog af sin Studer-Stue, hvor han blev siddende uden at ytre det mindste af den Glæde, med hvilken han pleiede at løbe mig i Møde. Med den ene Haand understøttede han sit hældende Hoved, paa hvis blege Kinder en heel Strøm af Taarer nedfald, og den anden hvilede paa en Bog, som han havde lagt fra sig paa Bordet, og som han betragtede med en Mine, af hvilken jeg sluttede, at han ikke havde fundet hvad han søgte. — — I et Øieblik lagde sig alle de flygtige Bevægelser, som jeg havde

havde bragt med mig af det Selskab, som jeg
 orkød. Mit Blod blev koldt af Skrak. Er
 dette Dydens føde Koe, sagde jeg, med hvilken
 jeg vilde forverke Easternes sværmende Glæde?
 Hvad er Marsagen til denne Bedrøvelse, Ari-
 ste? — Kan en lærd Undersøgning, kan
 Oplysningen af et vanskeligt Spørgsmaal, som I
 forgievet har søgt i denne Bog, spilde den Koe,
 som var bygt paa saa sikre Fornusts Grunde,
 paa saa mange Mars Betragtninger, paa et Liv
 fuldt af Dyrer? — Tal ikke om Fornusts Grun-
 de, svarede han, og om Dyrer; det er ikke i
 Dag at jeg først erkiender deres Utilstrækkelighed.
 Men endnu har jeg ingen Bedrøvelse kiendt, mod
 hvilken jeg jo kunde finde Trøst i denne Bog,
 over hvilken jeg ofte, midt i den største Gienvor-
 dighed, af Glæde har sædet de Lærere, som nu
 den inderligste Siæle-Angest udpreffer af mig.
 Hvilken Gienvordighed, sagde jeg, er det da,
 som I nu saa trøstesløs begræder? Er det en
 Kones, en Vens, et Barns Død? thi alle an-
 dre Ting, veed jeg, ere i Eders Hænde for ringe
 til at sætte Eder i den Bevægelse. I veed, sv-
 arede han, og jeg kan kræve en Hølers end Eder
 til Vidne, at jeg aldrig alvorlig har ønsket mig
 mere end tre Ting, at døe vel, at leve uden stor
 Smerte og Sorg, og at opfylde mine Pligter
 som Fader, Ven og Borger; Jeg har ofte tænkt,
 at

at de to sidste Ønsker vare formæget; Jeg har søgt at overvinde Begierlighederne, som, ~~for~~ gode og naturlige de end ere, dog ofte bestaa ved Egentierlighed og en forfængelig Ære; Jeg har tænkt, at den aldrig burde klage over Gud, som Himlen havde givet den Gave, at kenne med et roligt Sind, og en Siel fuld af Forhaabning, tænkte paa Døden. Disse Følelser har jeg ved Guds Naade ofte havt, og i dem har jeg trøstet mig, endog naar jeg troede, at jeg var nær ved Enden af et Liv, i hvilket jeg har havt mange glade Øieblibe, og hvor jeg efterlader mig mange Kære Venner; men nu er ingen Trøst meer at finde. Døden er bleven mig forfærdelig, og af denne Aarsag alene har Livet ingen Glæde mere for mig. Hvad! om dette Øieblibe er det sidste, — — Her flød en nye Strøm af Tårer. — — Han tog med en rystende Haand den Bog, som laae paa Bordet, — — og da han længe havde betragtet den, tillukte han med en tilfredsstillende Mine sine Øine, og sad nogen Tid stille, ligesom han var henflumret — — Efter nogen Tids Forløb reiste han sig, og sagde med en trøstefuld Mine til mig: Det var Svaghed, min Ven, Gud har forandret det. See der de Ord, som have trøstet mig:

„ Jeg søgte Herren paa min Nødsdag,
 „ og lod ikke af; men min Siel vandrede sig ved
 at

at lade sig trøste. — — Jeg taledes i mit
 Hierte: Skal Herren bortkaste i Evighed, og
 ikke have Behagelighed til mig ydermere? Er
 hans Miskundhed ude evindelig? Har hans
 Tilfagn saaet Ende fra Slægt til Slægt? Har
 Gud glemt at være naadig, eller har han til-
 ladt sine Barmhiertigheder med Brede? Da,
 sagde jeg, det er det, at jeg er svag; At
 forandre det, staaer i den Høiestes høiere
 Haand. — — Psalm 77.

Jeg fandt ham siden ved sit sædvanlige
 Sindelag; og da jeg havde fortalt ham, hvad
 Indtryk alt det, som jeg den Dag havde tænkt
 og seet, gjorde paa mig, og at jeg ikke vidste
 mere, hvad jeg skulde tænke om den Enfsalighed,
 som blev lovet Dyden, søgte han selv at trøste
 mig med følgende Ord:

Dyden er altid enfsalig, svarede han, men
 vore Dyrer ere meget ufuldkomne, og vores Enfs-
 salighed lige saa. Da alle vore Kræfter og Fulds-
 kommenheder ere indskrænkede, saa maae vore
 Fornøielser og være det. Det er saa langt fra,
 at denne Indskrænkning beviser Dydens Utilfs-
 strækkelighed, til at gøre et fornuftigt Kreatur
 enfsaligt, at den tværtimod beviser dens Nødvæn-
 dighed. Dersom et Kreatur af saa svage Ind-
 sigter og Dyrer, et Kreatur saa fuld af Skre-
 beligheder, som Mennesket, kunde altid være for-
 noiet,

noiet, var baade Dyd og Blisdom uundvendige Ting. Aarsagen til alle disse ubillige Domme om Forsynet, er, at vi forestille os vore Dyder større end de ere, og forlange derfor en større Enfsalighed end os tilkommer. Efter en Mængde af udvortes gode Handlinger, hvori Stoltshed, Egenmytte og Frygt har mere Deel, end Kiærlighed til Gud og Menneffene, forundre vi os, om disse Passioner, som vi have anseet for Dyder, undertiden forurolige os, og om en naturlig Tungfindighed berøver dem den sandste Glæde, som de have havt alene i vores Indbildning.

Fornuften og Religionen ere ofte ikke tilstrækkelige nok til at blotte den Forsængelighed, som der findes i vore bedste Gierninger, og til at aabne os denne Afgrund af Hjertet, som behøver saa meget at renses, for at gjøre Sielen beqvem til at opnaae engang efter Livet den Enfsalighed, som alene kan nydes af dem, der elske Gud af et fuldkommen reent Hjerte.

Shadow og Gienvordighed maae ofte bringe os til denne Estertanke. De maae gjøre alle de sandfelige og sorgtiengelige Ting sorte for vore Øine, for at sætte Sielen i Stand til at samle alle sine adspredte Tanker i den Middelpunkt af sit eget Væsen, som er Grunden til alle dens Virkninger, det ene bestandige og usoranderlige i os, det eneste, som vi føre med os af Livet, og
som

som i en tilkommende Tilstand enten skal gjøre os
Lyksalige eller ulyksalige.

Hvor bedrøvelige end saadanne Dieblif ere,
og hvor høit end Gølelsen af vore egne Ufuldkom-
menheder overgaar alle de Lidelser i Legemet,
som opvække disse Gølelser, saa ere de dog i denne
Tilstand ikke alene lige saa fornødne til at give os
en sund Siel, som skarpe og bittere Lægedomme
ere det til at bevare Legemets Sundhed; men
de forege endog, naar de bruges ret, vores Lyk-
salighed her i Livet. Vi faae derved ikke alene
renere Hensigter og ordentligere Tilhoieligheder,
men vi lære og at sætte mere Priis paa de na-
turlige Fornøielser, paa den uskyldige Glæde, paa
den Siel-Roe, som vi ellers holde for ringe
Ting, og som vi ofte af Riedsommelighed for-
styrre ved sværmende Enster, der endes med Eft-
hed og Fortrydelse. Vi lære at kiende Guds
Ypperlighed, og hvad Ulyksalighed det er for et
saa svagt Kreatur, at kunne forlade sig paa det
Væsen, som er Kierlighed.

Men naar nu og Svagheden berøver os
denne Trøst, sagde jeg til min Ven. — —
Det er en forfærdelig Tilstand, svarede han,
men den er og ofte fornøden; Vi skulle ellers
misbruge Guds Ord ligesom vi misbruge Læge-
domme; Vi skulle troe, at det stod til os at
forbedre og trøste os, naar vi vilde, og med saa
Ord:

Ord: vi skulle have saa overtroisk og formastelig en Tillid til Gud, at vi forsømte alle de Midler, som han har givet os til vores Forbedring, og at vi aldrig tænkte paa ham, uden naar vi leed.

Pascal har sagt, at Sygdom var en Christens rette Stånd. Dette Ord, sagt af en Mand, som havde saa megen Fornuft, gjør den Religion, som trøstede ham i hans bestandige Svaghed, megen Værd. Men Menneskenes Vilkaar, og Guds Vei med dem, ere saa ulige, at man ikke bør gjøre det til en Regel. De, som spotte Religionen, fordi den holder en lidende Tilstand saa fornøden for Mennesket, foragte tillige alle de Bøise, som med en Mund have tilstaaet, at ingen uden Daarer kunne være altid glade, og at en heftig sandselig Glæde er meer et Drukkenskab og et Raserie, end en virkelig Lyksalighed.

No. 92.

Fredagen, den 4 Decembr. 1761.

Svor store Fortrin end Europæerne, i sær i vore Tider, meene at have frem for de Østerlandske Folk, i det, som man kalder den galante

Tante Levemaade, og hvorved man fornemmelig forstaaer den Hoiagtelse, som bevises Kionnet, troer jeg dog ikke, at dette Fortrin, naar Fruentimmerets Vilkaar i begge Dele af Verden noiere undersoges, bliver saa stort, at Slavinderne i Seraillet skulde have saa stor Marsag til at misunde de Europæiske Fruer. Man selger et smukt Fruentimmer i Tyrkiet, man kober en Kone, ligesom man kober et Boeskaab; men det beviser dog, at de have en Værdie, og denne Værdie er stor eller liden, efter deres Egenskaber, i det mindste efter deres Skionhed; Hos os derimod gielder det skionneste, det dydigste, det fornuftigste Fruentimmer mindre end Intet; Hun maa give en Mand Penge oven i Købet, dersom han skal tage hende. Det er altsaa hos os, at Mandfolkene, og i Tyrkiet, at Fruentimmerne ere noget værd. Vel er det sandt, at, om en Kone hos os maae kobe sig en Mand, saa give vi og vore Koner større Privilegier end de Østerlandske? Vi betragte dem som vore Herfferinder; Men er det vores Dyd, som vi kunne tilskrive dette; Vi ere jo deres Eiendom, siden de have købt os, og da de fleste ved en ordentlig Købe-Contract have faaet den samme Ret til deres Mand, som en Tyrk har til Slavinderne i sit Serail, saa er det jo deres, nemlig Fruentimmerets, Naade at tilskrive, at de lade os beholde saa megen Fri-

Sneedorffs Skrift. 2 Bind, Ec hed,

hed, at vi kunne gaae, hvor vi vilke, og ikke en Birkning af vores Edelmødighed, at vi lade dem gjøre, hvad de vilke.

Hvad, om de Koner, som have kjøbt den Mand dyrere end Sultanen selv kjøber en Skvinde, vilde indslutte dem? Dette burde vor stolte Mandfolk betænke, og slutte deraf, at Friheden i Europa er ikke deres, men Fruentimmerets Bort; at al den Frihed, som en Kone tager sig, er en kjøbt Ret, og at Mandenes Frihed kun er en Naade. — — Det er kun de rige Fruentimmer, vil man sige, de, som bringe deres Mænd en anseelig Medgift, der kunde tilegne sig saadant et Herskab. — Men sluttes vel mange andre Partier i den store Verden, og er det ikke den, som bestemmer den almindelige Lønsmaade?

De Fortrin, som Fruentimmeret nyder i Ægtestanden, og som hos de polerede Nationer sandelig ere meget store, kunne altsaa ikke tilskrives Mandenes Høflighed, siden de mestendeels grunde sig paa en kjøbt Rettrighed. Lad os se, om de ugifte Fruentimmers Fortrin ere saa store hos os, som vi troe? De ere ikke indelukte i deres Forældres Huuse, ikke tvungne til at besøge deres Ansigter med et Slør; De have Frihed til at fremvise deres deilige Ansigter, til at lade dem see paa Skuepladsen og i Selskaberne; men er det for deres egen eller for Mandefolkenes

folkene's Skjød? Er det ikke os, som de gjøre en Tieneste dermed? Dersom de ikke gave sig saa megen Umage for at pryde vore Forsamlinger med al den Skjonhed, som baade Naturen og Konsten kan give dem, skulde ikke alene Skuepladsen, og Selskaberne, men og maaskee nogle af vore Kirker snart blive tomme; thi vore unge Mandfolk ere ikke saadanne Grublere, som de Østerlandske Folk, der kunne sidde hele Timer med Benene over Kors, for at opløse en mørk Tale; De ville have noget for Vinene, og snakke om lette Ting. Selskaber af begge Kion giver dem den rigeste Anledning, til at vise alle Sindets og Legemets Fuldkommenheder, uden at de have nødig at pine saa meget deres Indbildningskraft. En nye Maade at kruse sit Haar, at dreie og vende sin Person, en Tegning af en Daase, et Mønster af et Broderie, en Arie, et Indfald af Skuepladsen, og tusende saadanne Ting, hvoraf Videnskaberne, Konsterne og Moderne skaffe os hver Dag nye Forandringer, opliver disse Selskaber, i hvilke den Europæiske Frihed og Vittighed viser sig i sin fulde Glans. Naar vi betragte Fruentimmerets Rulle paa denne Skueplads, hvor man opreiser en Trone for hver Skjonhed, og hvor en Mine, et Vink er nok, for at sætte alle vore unge Mandfolk i Bevægelse, hvor store ere da ikke Fruentimmerets For-

trædt i denne opløste Deel af Verden? Men endog her, er det vel Høiagtelse for Kiønnet, der er det Mandfolkernes Egennytte, som er Aarsag i alle disse Knæfald? Endog Kierlighed selv afsliden den Afgud, som man her tilbeder; da som Europæerne kalde *Esprit*, det muntre, fri og behagelige Væsen, som i denne Deel af Verden gjør en Mandspersons Lykke, og som ofte gielder meget mere end Fornuft, Være og Samvittighed; Dette er den Afgud, som man offer til, og de Skionne ere kun Præstinder af et Drakel, som Mandfolkene adspørge, for at vide deres Skiebne i Verden.

Men det er jo nok, vil man sige, at Fruentimret i Europa er sat til at bevare saa stor en Helligdom, at en Mandspersons hele Værdi, hans Være, hans Belsærd beroer paa deres Dom? Skulde det og være af Egennytte, at Mandfolkene have overdraget dem denne Magt? Uden Tvivl; Hvad Nytte skulde være fleste unge Mandspersoner have af deres Opdragelse, deres Reiser, og den Levemaade, som de gjøre til Hovedsagen af deres hele Liv, dersom der ikke vare saadanne Selvfæber til, hvor alle disse Ting kunde blive bemærkede? Var det ikke tyrkisk, om saa velartede, saa behagelige Kreaturers Skiebne skulde beroe paa Fortienester alene? Paa indvortes Egenfæber, som ere usynlige endog for de

de skønneste Dine? For at sætte disse Gaver i deres fulde Lys, er det, at vi i Europa have oprettet de store Skuepladser, hvor begge Rion søge at overgaae hinanden i Vittighed og Pragt, og som for en Tork er saa usædvanligt et Syn, at Mahomed Effendi sagde om saadan en Forsamling i Paris: Nu begriber jeg først, hvorfor Propheten siger i Alcoranen, at Jorden er de Troendes Fængsel, og de Christnes Paradis.

Men hvor store Fortrin det Europæiske Fruentimmer end synes at have i disse Henseender, er Mandfolkernes Fordeel dog langt større. Det er i disse Selskaber, at vore unge Mandfolk dannes; det er der, at de samle al den Politesse, al den Vittighed, al den Smag, som sætter dem saa høit over alle andre Folk i Verden, som ikke have andet end sund Fornuft. Det er dem, som have lært os at kiende Vren, og at foretage af Lyst til at behage det svage Rion, de store Ting, som vore Helte ikke mere kunde gjøre af Kierlighed til Fædrelandet. Med saa Ord, det er det Smukke Rion, som vi have at takke for det meste af det, som vore Skjønne Geister kalde *Esprit*, og vore Krigs-Helte *Point d'honneur*.

Saa meget ere vi Fruentimmeret forbundne; men hvad have de vundet derved? Det er ikke

nos, at Mandfolkene sætte saa høi Pris paa dem selv, at Fruentimmeret maa købe disse Slaver til at blive deres Mand; men naar de undse det? — saa elsker en Mand i Europa, som vil at leve, alle Fruentimmer meer end sin Kone. — En Tyrk derimod seer ikke andre end sine Slaver; Hans beste Selskab er i hans Serail. Da er i Omgang med sin Kone, og sine Børn, at han nyder al den Fornøielse, som en artig Mand i Europa søger uden for sit Huus, og som han skamme sig ved, at finde i Selskab med sin Kone og Børn.

De Europæiske Mandfolk opøste gemeentlig den første Kiærlighed til de Fruentimmer, som de foragtede. De tilbede de Vittige af Stoltshed; De forføre de Skønne af Forsængelighed, og de gifte sig endelig af Gierrighed, naar de ikke mere ere i Stand til at elske.

De ere endog dristige nok til at undskyde denne Ringagtelse, som de vise mod Kønnet. En Kone, siger de, koster i Europa mere at underholde end ti i Tyrkiet. Al Pragten kommer, i vores Deel af Verden, af den Frihed, som Fruentimmeret har, til at lade sig see i Selskaber. Er det da ikke billigt, at de bringe selv Midlerne med sig? I de Østerlandske Stater, hvor Fruentimmeret og deres Børn ere indsluttede, og hvor de anvende Tiden paa at bede og sye, koster en Kone,

Kone, med første Indfødsb, og et heelt Mars Umderholdning, ofte ikke saa meget, som de Anstatter, der behøves i Europa, førend en Brud kan lade sig see.

Hvor lykkelige ere ikke vore Europæiske Mænd, at et Kion, som dog har saa stor Magt i vores Deel af Verden, ikke tænker paa Midler til at hævne den Uret, som Mandsoffene gjøre dem, og som de skule under saa mange lykkelige Tilbedelser. De ere saa fromme, at, om man end gav dem disse Midler i Hænderne, ved hvilke de kunde nøde det andet Kion til at vise dem den tilbørlige Høiagtelse, skulde de dog neppe have Hjerte til at sætte dem i Værk. Jeg kan derfor, uden at skade mit Kion, gjerne aabenbare dem.

Det første Middel var, at Fruentimret vilde indskrænke Pragten, saa at det ikke blev Mandsoffene alt for kostbart at gifte sig. Saa snart dette skede, skulde i det mindste nogle af de Mandsoff, som nu see efter Midler og Pragt alene, agte Fruentimret for deres personlige Egenheder. Vore unge Mands-Personer skulde ikke ødelegge sig saaledes ved de Bekostninger, som de gjøre for at behage Kionnet, at de siden maatte forlade deres Kierester, for at gifte sig med andre, som kunde betale deres Gæld. Saa mange Mænd skulde ikke, af Frygt for at deres Indkomster ikke vare tilstrækkelige til at føde en Kone

efter deres Stand, opsatte deres Gisternaa til
 en Tid, da de ikke mere ere skillede til at være
 enten Mænd eller Fædre, og vi skulde i alle Sam-
 der ikke finde saa mange gamle Vebersøvnere, som
 ansee Egestanden for en Odeleggelse. Og
 og bemidlede Fruentimmer kunne udrette alts
 meest til at stifte denne nyttige Forandring. De
 Giste, ved at indskrænke alle Familie-Befølg-
 ger, og bekymre sig mere om deres Huns og
 deres Børn, end om deres Klæder, og om de
 Selskaber, hvor begge Køn ikke komme tilsam-
 men, for at forny sig og for at lære at kende
 hinandens gode Egenskaber, men for at beundre
 deres Strædere, Kølle og Dansemeistere, og for
 at misunde hinanden en nyemodig Klædning eller
 Bøsskab. De Rige skulde, ved at foregaae
 andre med Exempel, gøre, at saadan en Leve-
 maade blev anseet for en Virkning af et fornuftigt
 Overlæg, og ikke af Armod eller Trang. Men
 just disse, vilde man maaskee sige, have mindst
 Fordeel deraf? De Giste have allerede gjort de-
 res Lykke, og de Rige kunne altid gøre et an-
 seeligt Partie? Dersom de Giste ikke mere have
 nødig at sørge for sig selv, saa kunne dog mange
 af dem have Anrsag til at tænke paa deres Børn.
 En Kone, som bringer en anseelig Medgift til
 hendes Mand, skal med den Levemaade, som nu
 føres i Verden, ikke bevare meget deraf til hen-
 des

Des Datter. De rige Fruentimmer have endnu mere Aarsag til at gjøre det. Saa lange personlige Egenstaber tages saa lidet i Betragtning, og Kierlighed selv opofres for Egennytte, hvor megen Mistanke maae da et bemidlet Fruentimmer ikke have til sine Friere, i sær naar de ere over hendes Stånd? Hvor meget behøver hun ikke at bevæbne sig mod Mandsoffenes Smigren, og mod sin egen Forsængelighed? Hvor megen Fornuft, for at vælge en Person, hvis Hensigt det er, at gjøre hende lykkelig tillige med sig selv. En fattig Pige staaer Fare for at ikke blive gift, en rig for at blive ilde gift, og det er deraf let at slutte, hvem der voder det meste?

Det andet var endnu sikrere, til at give Kionnet al den Anseelse, som dets personlige Egenstaber fortiene; Dette var, at Fruentimmeret frasagde sig al Arv; en saa fuldkommen Lighed i deres udvortes Vilkaar, skulde gjøre, at Mandsoffene adspurgte alene Fornuft og Kierlighed i deres Valg. Det synes vel haart, at den halve Deel af det menneskelige Kion skulde frasige sig saa betydelig en Ret, som Lovene have givet dem, i sær i et Land, hvor det er en Følge af deres Trostkaab; Men ved at opofre en Ret, som saa ofte misbruges til at gjøre de saa Personer, som nyde godt af den, ullykkelige, skulde det hele Kion sætte sig igjen i Besiddelse af de

langt større Rettigheder, som Fornuft, ~~Da~~, ~~Na~~
tur og Skønhed giver dem, Rettigheder, som
just af denne Aarsag synes at være endnu ~~mindre~~
agtede hos de polerede Folk, end hos dem, som
vi kalde Barbarer.

No. 93.

Mandagen, den 7 Decembr. 1761.

Man talede forleden i Selskabet om de **B**egyndelser, som i vore Tider ere giorte til at dyrke Sproget og Veltalenheden, og om de Bevægelser, som de have opvaakt. Stulde vel Nytten, sagde Kjøbmanden, af disse Bestræbelser være saa stor, som nogle indbilde sig? Det skal i det mindste være længe, svarede Adelsmanden, førend alle vore Forsattere kunne rose sig af, at deres Skrifter have bragt saa mange Penge ind i Landet, som Papes Forsøg om Menneſket, hvoraf der blev solgt nogle tusende Exemplarer paa en Formiddag; Men og i Engeland selv er denne Nytte af Sprogets Dyrløse kunns liden, mod den, som Handelen indbringer. Korn, Vd, fine Stoffer, og andre saadanne Ting, hvis Nytte

er-saa haandgribelig, skulde hos alle Folk i Verden have en større og almindeligere Søgning end Tanker; og Vinen, den skulde endog i en Republik, som bestod af bare Poeter, beholde sin Priis. Hvor meget end nogle Folk i Europa laste de Franske Skrifter, ere de dog alle evige i at rose deres Vine. De Engelske Tragoedie-Privere-drikke den lige saa reen, som den kommer fra Druerne, for at samle den Styrke til at udføre de blodige Scener, som de Franske ikke kunne vaale at see, fordi de drikke for meget Vand, og de Indiske, som ved deres mange Lære-Bøger og Brugen af den Mathematiske Methode have forhøvet dem Ravn af den grundigste Nation i Europa, forhøie med deres Anacreontiske Odet Prisen paa Champagner og Burgundier. Jeg tilstaaer, at Poesien er i Henseende til den Nytte, som den gjør i Commercen, ikke at ligne med Vinen. Men dersom Poeterne, i sæt i de Nordiske Lande, hvor Vinen ikke vorer, erkiende, hvor meget de ere Kiebsmandene forbundne, fordi de føre den ind, burde da ikke disse og erkiende Poesiens Nytte, i det mindste saavidt den tiener til at prise Vinens Egenskaber? Disse fattige Poeter, M. H. som, for at efterligne den store Anacreon, skrive en Ode til Vinens Berømmelse, som selges for 2 Sk., hvor meget skulde I ikke være dem forbunden, dersom I kunde see, hvor

mange

mange Dregehoveder deres Læsere tomme udfærdig af bare Høiagtelse for den Deel af de ~~høje~~ Videnskaber, som ikke gaaer videre end ~~til~~, som man kalder den naturlige Smag.

Det Høie, det Opskruede, sagde han ~~der~~ dere, har derimod slet ingen Nytte i Commerce, det bringer os saa langt fra det Sandfelige, at vi forglemme ofte at spise og drikke, og de ~~sa~~ Draaber Uræf, som en Engelsk Tragoediestreker kan fortære i en Punch, for at faae sine Tilskuere til at græde, er intet mod den Skade, som han gjør Handelen, ved at tale om de høie og naturlige Dyder, som de Græske og Romerske Heltz udøvede i de barbariske Tider, da man agtede hverken Penge eller Pragt.

Og vore Adelsmænd, svarede Riibmanden, som læse disse Engelske Skrifter, foragte de Rigdom? Have de Lust til at spille selv disse store Ruller af Curius og Fabritius, som de beundre paa en Stueplads, og som henrykke dem saa meget, naar de læse dem i en blød Lehnestoel, ved et Glas Ungerst Wiin? Hvad gielder, de læse disse Skrifter alene for at samle nogle skønne Talemaader deraf, for at vise, at de have Smag, og at de for Resten i deres Hierte have mere Høiagtelse for deres Nidesfoged, end for Thomson og Pope. Jeg vil endda lade de Skrifter passere, som ere forfattede i en jevn og forstaaelig Stil.

J vœed, jeg læser selv gierne Pope og Addison ; Men den heie, den fine Smag, J forstaaer nok hvad jeg mener, hvad, om den tog saaledes Overhaand iblant os, at enhver Landdøbye-Præst taledes som Milton og Young ? — —

Det var farligt, sagde Adelsmanden ; men alvorlig, frygter J og virkelig derfor ? Spørg Denne Mand, sagde han om Præsten, hvad han mener ; det forstaaer han bedre, end jeg. Om det var saa let, svarede Præsten, at efterligne disse Folk, saa nægter jeg ikke, at det jo var ligesaa uforsigtigt, at vilde bruge deres Stil i en geistlig Tale, som at vilde efterligne Høisangen, eller sammensætte en Prædiken af de høieste Sprog i Psalmerne og Propheterne ; men ingen af Delene er at befrygte. Denne Stil er ikke saa let at efterligne. Efterabes kan den vel, og man kan gjøre sig latterlig nok derved ; men derfor behøver man ikke at misbruge saa store Monstre. En maadelig Prædikant, som er kommen i nogen Credit, kan være nok dertil. Vi have til en Tid havt Bøen fuld af Mester Michaels og siden af Mester Mortens Aber. Det samme kan skee endnu, uden at man behøver at kiende enten Young eller Milton.

Men, siden De give mig saa god Anledning, sagde Præsten, til at tale om en Ting, som jeg ofte har tænkt paa, og hvortil De, M. H. kunde

kunde gøre noget, om De villiger mit Forslag, vil jeg sige Dem, hvad jeg holder for den vigtigste Nytte af Sprogets og Veltalensheds Dyrkelse.

De store Mesterstykker blive hos alle Nationer, i Talekonsten, ligesom i andre Videnskaber, saa saa, at, om de end kunde misbruges, er denne Misbrug dog ikke nær saa meget at befrygte, som Uanfærdighed og Mangel af Videnskaberne selv. Vi behøve ikke at advare Menneskene mod de Feil, som ingen, uden saa danne Genier, som Leibniz og Newton, kunne begaae. Vi behøve ikke heller at advare vor Prædikantere mod de Feil, som ere nogle saa af de store Talere saa naturlige, at man endog kan kiende deres Genie i deres Phantasier; men vi behøve meget at advare dem, at de vogte sig for de nedrige Ord og Talemaader, som forringe og vanhelde de høie Ting, som de forestille; for den Skiodesløshed i Stil og Beviser, som giver tilkiende, at de ikke selv agte og føle de Sandheder, som de tale; for det matte og tørre Foredrag, som hverken hører til den sunde Fornuft eller Hjertets Sprog; De behøve meget, siger jeg, at man viser dem til saadanne Skrifter, som, om de end ere for høie til at riene dem til Mønstre, dog kunne opvække dem af den Dørfhed, Lunkenhed og Skiodesløshed, som gjør dem saa usiftede

Fede til at opbakke andre. Man maae ikke indvende, sagde han, at de Ting, som de foredrage, ikke behøve saadan Hielp af den verdslige Betsælenhed; thi hvorfor lærer man da Theologien, som en Videnskab? Skulde den trænge til de Aristoteliske Konst-Ord, og det skulde ikke være nyttigt, at dens Lærere kiendte de naturlige Midler, ved hvilke Forstanden overbevises og Hiertet røres? Har Gud endog paa den Tid, da Aabensbaringen blev stadfæstet ved Vunderværk, udvalgt saadanne Redskaber, som Moses, Aaron, Salomon og Paulus; har hans uendelige Blisdom, endog i sin Almagts umiddelbare Virkninger, ikke forsmaaet at bruge Naturens og Konstens Gaver, som Midler til at opnaae de største Hensigter; skulde han da vel nu, efter at han endnu mere har forsøgt disse Midler, ved lutter overnaturlige Virkninger udrømde al den Dørrighed af vore Sieler, som kommer endog af disse Midlers Foragt? Det var besynderligt, om alle Videnskaber, indtil den Hedenske Mythologie, vare nødvendige i Theologien, og den Konst, at røre Hiertet, var den eneste, som en Christen Lærer ikke behøvede.

Da de store Verker i Talekonsten og Poesien hos alle Nationer have været rare, og maae naturligtvis endnu mere være det hos os, hvis Eprog er indsluttet i saa snævre Grændser; Ta
den

den største og almindeligste Nytte af Talerkonsten; i sær efter vores Lands Beskaffenhed, skal vi se sig i at forbedre den Geistlige Belsalenhed, som siger jeg, at det, til at besordre saa vigtig et Mærke, var meget tienligt, om der aarlig blev udsat nogle Præmier for Geistlige Taler. Ung Studerende skulde ikke alene ved disse smaa Belønninger opmuntres til at beslutte sig paa et grundigt og rørende Foredrag af saa vigtige Sandheder, men de kunde og, naar saadanne Taler, som fandtes værdige til at vinde Prisen, bleve trykte, derved blive bekjendte for saadanne Folk, som kunde gjøre deres Lykke, og som ofte ere forlegne for at finde værdige Personer. Talerne selv skulde, som gode Forklaringer over udsøgte Texter, tiene de Danske Læsere til almindelig Opbyggelse, og med Liden opfylde den Mangel, som vi have af saadanne Bøger, som kunde tiene til Huus-Andagt.

Selskabet bifaldt strax dette Forslag, og lovede, at de vilde understytte Præsten i at sætte det i Verk. Men siig mig, sagde Adelsmanden, hvad for en Plan vilde I give dem, som skulde udarbejde saadanne Taler? Hvad holder I for det Vigtigste i den Geistlige Talekunst? Det blev for vidtløftig, svarede Præsten, at besvare dette Spørgsmaal fuldkommen; men jeg kan dog indbefatte Hoved-Sagen i saa Ord: Det er, at man

man baade i Henseende til Talerne og Stilen
 bestitter sig paa at tale den sunde Fornuft, Skrif-
 tens og Hjertets Sprog. De største Feil, som
 begaaes i Henseende til Talerne og Materien,
 ere, at man enten foredrager Tingene uden Be-
 viis, Tydelighed og Orden, og ved en myndig
 eller klynkende Stemme, ved Trudsel og Be-
 breidelser søger at opfylde hvad der mangler i
 Overbevisning og Kraft, eller og at man tager
 disse Beviis mere af en kunstig og menneskelig
 Theorie, af kritiske og historiske Undersøgninger,
 end af Skriftens egne Ord, som gemeenlig forsø-
 klare sig selv ved lette og klare Beviis, som ere
 fattelige for den sunde Fornuft, og grundede paa
 Hjertets Følteser. I Henseende til Stilen be-
 gaar man ofte den Feil, at vanhelde de ædleste
 Ting med nedrige Lignelser, gemene Ord, grove
 sandselige Begreb, pøbelagtige Talemaader, og
 en Skiedesløshed i Maaden at udtrykke sig paa,
 som var uanstændig, endog naar man talte med
 et Menneske, for hvilket man burde have nogen
 Erbødighed, og som skader Religionen meget
 paa en Tid, da Belanstændigheden saa nøie iag-
 tages i alle borgerlige Forretninger. Vi troe
 dog, at Religionen vilde tabe meget, om Geist-
 ligheden kom frem i revne Klæder; Vi troe, at
 denne Stand, for Religionens Skyld, behøver
 en udvortes Ære og Anseelse i Staten; Skulde
 Sneedorffs Skrift, 2 B. D d da

da de Ord, i hvilke Sandhederne indflødes, og den Maade, paa hvilken de foredrages, var uerliggyldig, end Geistlighedens Klæder, og de udvortes Ceremonier i Gudstienesten?

Hvad Indholdet og Materien selv angaar, lagde Præsten til, da holder jeg det for det vigtigste i en Prædiken, at man forbinder Evangelium og Lovens Ræddomme paa den rette Maade; at man viser den Overeenstemmelse imellem Tanker og Handlinger, og den Fuldkommenhed i begge, som Loven udkræver; at man aabenbarer Forbærvelsen af det menneskelige Hjerte, og de urene Hensigter, som blande sig i vore største Dyder, saaledes, at man tillige kiender deres Utilstrækkelighed til at fortiene den Lyksalighed, som alene bør være en Belønning af Lovens fuldkomne Opfyldelse; at man lærer Forsoningens Nødvendighed, til at kunne træste sig ved Guds Godhed og Barmhertighed paa saadan en Maade, som ikke strider mod hans Wiisdom, Sandhed og Hellighed: men at man foredrager alle disse Ting saaledes, at den Ræddom om Maaden ikke misbruges til at tilintetgjøre just de samme Egenstaber i Gud, som gjøre Forsoningen nødvendig, jeg mener hans Wiisdom og hans Hellighed; at vi ikke indbilde os en Troe uden Kundskab, og en Retfærdiggjørelse af Troen uden den Helliggjørelse, som er Troens Frugt og Kiendetegn.

Jeg

Jeg troer, sagde han tilsidst, at disse Erindringer ere saa meget mere nødvendige, som det i vore Tider ikke er rart at høre Geistlige Taler, hvori disse Ting ikke nok forenes, og hvori man ofte, af en god Hensigt, falder til en af disse Nøderligheder, at man enten taler saa meget om Pligterne, at man glemmer Troen, eller saa meget om Troen, at man glemmer Pligterne.

Adelsmanden og Kjøbmanden billigede begge Præstens Forslag saa meget, at de lovede at understøtte samme af al deres Formue.

No. 94.

Fredagen, den II Decembr. 1761.

Derfor vi læste Historien af de store Erobrere med den tilbørlige Skionsombed, skulde vi endog i den finde mange Beviis for den vigtige Sandhed, at Blisdom og Dyd opphøier Menneffene langt mere, end Magten. Alexander, Carl den Første af Frankrig, og Knud den Anden af Danmark, hvorved ere de blevene Store, stens for saa mange andre Regenter, som have været ligesaa uindskrænkede Genevolds-Herrer,

rer, ligesaa store Erobrere, som de? *Liberius*, *Atilla*, *Phillip den Anden*, og *Carl den Tjende*; hvorfor ere de ikke og blevne Store? Er da, fordi de i *Valde*, i *Magt*, i *Mod*; i *Smid* overtræffes af hine? eller er det, fordi de søgte med en viis og adelig Brug af Magten, vidste at gjøre sig elskede, endog af de Fjale, som de underdvang; og at fortjene den Ære, som andre af deres Lige forgieves have søgt at afsvinge Menneffene. Jeg har bestemt dette Blad til nogle Betragtninger over disse tre Store Mænds Liv.

Alexander, hvis Historie nogle uskionssomme Læsere have anseet alene som et Mønster for vandrende Riddere, har i mange af sine Handlinger givet Verden saadanne Prover af Klogskab og Edelsmodighed, som man forgieves søger i Historien af de Prindser, som have meent, at Magt og Dristighed var nok til at efterligne ham. Dersom en blind Forbovenhed alene havde bevæget ham til at gaa med en Haandsfuld Guld end til Asien, for at underkvinde det mægtigste Rige, som da var i Verden, havde han agtet de Græske Stater endnu mindre, end Kongen af Persien. Var det vel Forbovenhed, Herkesyge, eller en blind Tillid til sine egne Kræfter, som bevægede ham til at sammenkalde disse smaa Stater til Corinthen, til at fornøe deres Frihed, og lade sig frivillig antage til Underkøber for Grækerne, disse

Folk,

Folk, som hans Fader havde underbunget; eller var det, fordi han troede, at Mæcedonien ellers i hans Graværelse ikke skulde være sikker, og fordi han vidste, at Grækerne vare et Folk, som elskede Frihed og Ære saa høit, at et lidet Antal af Dem, under en Anfører, som de elskede, var mægtig nok til at ødelegge et heelt Monarkie af feige Slaver? Med hvor stort Overlæg gjorde han ikke de første Skrit til dette store Foretagende? For at have en bestandig Tilflugt, fulgte han stedsse Søe-Kysterne, og vovede sig ikke videre ind i Asien, førend han havde bemægtiget sig alle Provincerne ved Egeen. Hvor dristig han end var paa Landet, hvor han vidste, at hans Folk i Krigs-Kunst og Tapperhed var Fienden overlegen, lod han sig dog ikke af Parmenio overtale til at vove et Søe-Slag med Perserne; Marfagen var, at den Persiske Flåde bestod af Tyrier og Phoenicier, som paa den Tid vare de største Søefolk. Betragte vi hans Opsørsel mod hans Soldater, hvor bestemmener han da ikke mange af de smaa Adelsmænd, som troe, at den gemeine Mand har ingen Følelse af Ære, og at det er nok, at man med Pryglen fører Menneskene ligesom Fæe til Slagter-Banken? Han vidste, at det var Ære og Frihed, som gjorde Grækerne uovervindelige, og for at vedligeholde disse Følelser hos sit Folk, talte han selv ofte med den

Seierherre, at vise det hele menneskelige *Lien*, at hvad jeg har gjort hidindtil, er skeet af *Uog-*skab og *Edelmodighed*, og ikke af *Frygt*. De smaa *Stæder* i lille *Asien* fik alle de *Frihæd* igen, som *Perserne* havde berøvet dem; han eftergav *Epheserne* den *Skat*, som *Perserne* havde paalagt, og lod derfor opbygge *Dianæ Tempel*. Han søgte at ophæve al den *Forfælt*, som *Krigen* og *Seieren* havde gjort imellem *Perser* og *Græker*, at gøre dem begge til et *Folk*, at forbinde dem ved en upartisk *Regiering* og en indbyrdes *Kierlighed*, at belønne hans gamle *Undersaatter*, uden at undertrykke de nye, at forbedre de *Oversvundnes* *Vilkaar*, og oprette det *Onde*, som *Krigen* havde forarsaget. Han ægtede selv *Dari* *Datter*, giftede 80 af sine *Ministre* med lige saa mange *Persiske* *Damer*, og sluttede paa engang 10000 *Egteskaber* imellem *Græske* *Soldater* og *Persiske* *Fruentimmer*, som han selv udstyrede. Endog i *Sæder* og *Tænkemaade*, i disse *Ting*, som, hvor ligegyldige de end synes, dog agtes af *Menneskene* saa høit, fordi de ere *Tegn* paa den *borgerlige Frihed*, endog i disse *Ting* havde han saa megen *Agelse* for den menneskelige *Natur*, at han ikke forlangte en *tvungen* *Føielighed* af de *Folk*, som han havde undertvunget. Naar han anførte *Grækerne*, klædede han sig som en *Græker*, og naar han dømte *Perserne*, var han klædt paa

paa Persiff. Krigs-Ovelferne var det eneste af Grækernes Sæder, som han beholdt, fordi den almindelige Sikkerhed og Persernes eget Beste udfrævede det. Den almindelige Samvittigheds-Frihed, som han tilstod alle de Nationer, hvilke han undertvang; den Erbødighed, med hvilken han selv bivaanede den offentlige Gudstieneste, og afskaffede al den Evang, som Perserne havde indført i Religionen, hvor viser den ikke, at han med al sin Magt ærede den menneskelige Forstand endnu saa meget, at han ikke vilde herske over Tanterne og Hjertet uden ved en frivillig Kierlighed? Og-saaledes maatte en Erobrer tænke, der kendte Verden saavel som han. Den lader sig ikke tvinge; Man maae, som en stor Skribent siger, vinde Hjertet, og ikke fangfle Forstanden. „O I Atheniensere, sagde Alexander engang, efter et meissommeligt Foretagende, „hvad Umage koster det mig ikke, at faae Eder, „til at tale vel om mig;“ Saadant et Følk var alene værdigt til at prise Alexanders Bedrifter, og ikke saadanne nedrige Hyllere, som Anaxarchus, der sagde til Alexander, da han fortrød det Mord, som han havde begaaet paa Clitus: At Jupiter blev forestillet paa en Trone, med Løven paa den ene, og Retsfærdighed paa den anden Side, for at betegne, at hvad en Regent gjør, er altid ret. Saadanne nedrige Hyllere var det,

Hviagtelse for Store Gierninger og Sande For-
 rienester, har Sandheden dog til alle Tider været
 saa meget Herredomme, at Overmagt og Erbin-
 ger alene ikke have været nok, til at gjøre det
 Store.

No. 95.

Mandagen, den 14 Decembr. 1761.

En af mine Venner spurgte nylig vores Bon-
 de: om han havde mange Børn? Jeg har
 Guds Gaver, svarede Bonden. Han vilde
 med denne Talemaade, som nu ikke er mere en
 Ziirlighed i Sproget, give tilkiende, at han havde
 mange, men dog ikke saa mange, at han jo an-
 saae dem mere som Gaver af Forshuet end som
 Byrder. Min Ven, som blev rørt af disse Ord,
 svarede: I har Ret, for Bønder ere Børn Guds
 Gaver; Eders Koner føde let; Børnene løse
 ikke meget, og de kunne titlig være Eder til Nytte.
 Men for os andre? Vore Koner lide meget, en
 Barselseng er kostbar, Opdragelsen endnu mere,
 Ammer, Skolemestere ere fortreidelige Personer
 i et Huus. Vore Børn fortjene intet, og naar
 vi

vi, have kostet allermeest paa dem, er det uvist, om de giøre nogen Lykke i Verden, og om vi kunne vente os nogen Ære og Gjørnøielse af dem. De store Byer ere saa fulde af onde Selskaber, at de fleste blive forførte. = =

Var min Ven bleven rørt over Bondens Svar, saa blev denne ikke mindre forundret over hans = = = Alt dette, svarede Bonden, frygte vi ikke her. Min Kone gjør al hendes Huus-Giærning som sædvanligt, indtil den sidste Dag, hun er allersundest, naar hun laver til Barsel, hun staaer op den tredie, og i det seneste den femte Dag. Barsel-Sengen koster os ikke meget. Af Føde har Gud givet os saa megen Velsignelse paa Landet, at vi ikke regne hvad vore Børn spise saa længe, indtil de selv kunne forriene deres Brød. Af Klæder bruge vi ikke meget, og det Udbent og Linned, som slides her i Huset, gjør min Kone selv. Jeg lader mine Børn gaae flittig i Skole, og holder dem saa stærk til Arbejde, at de ikke faae Tid til at tænke paa unyttige Ting, som kunde forvilde og forføre dem, og jeg maae takke Gud, at de alle ere Indige, flittige og flikkelige. De forstaae vel intet af det, som man kalder Kiøbstads-Moder; men de ere dog ikke bange for at tale med Folk, og jeg kan sende dem til Byen i hvad Ærende jeg vil, uden, at frygte for at de skulde lade sig bedra.

bedrage. Den eneste Betyrning, jeg har haft, var, at jeg ønskede gierne, at den ældste maatte beholde Gaarden efter mig, ikke fordi jo Gud har givet mig Betsignelse nok, som de kunde lue af paa en anden Maade, men fordi jeg elsker det Sted, som jeg boer paa, hvor jeg selv er fød, og hvor jeg har gjort adskillige Forbedringer, som jeg gierne vilde have vedligeholdt, og som jeg ønskede, at mine Børn maatte nyde godt af. Denne Betyrning har Herremanden betaget mig saaledes, at jeg kan vente, om Gud vil, at mine Børn i 10 Aar skulle besidde dette lille Sted. Denne Tanke fornøier mig ligesaa tit jeg planter et Træ og forbedrer mit Huus, om jeg og kun slog et Sten i en Bælg. Naar jeg har saaet min Ager, betyner jeg mig ikke om Fremtiden; thi, om jeg end ikke levede til Høsten, skulde mine Børn dog nyde Frugten af mit Arbejde. Jeg er endog i denne Tanke undertiden saa stolt, at jeg holder mig selv og min Familie ved Besiddelsen af denne Plet Jord ligesaa lykkelig, som en Monark i sit Arve-Rige; thi i alle de andre Stænder, som ere imellem Monarken og mig, synes mig ikke, at der er en Enkelighed, som i Bestandighed kan lignedes med vores. Vi have begge ingen anden Betyrning for Efterkommerne, end den, at Gud vil give os Børn, og gode Børn.

Denne

Denne Samtale gav mig Anledning til idskillige Betragtninger. Iblant alle de Straffer, tænkte jeg, som vi paadrage os selv ved at søge en anden Lyksalighed, end den, som Naturen med saa gavmild en Haand tilbyder alle, er ingen større end denne, at de naturlige Belønninger selv blive os til Byrder, og at de Drifter som Forsynet har indplantet i vore Sieler, for at gjøre alle Pligterne behagelige og det hele Liv yndigt, blive til Bødler, som med tusende Sorger pine dem, som for en forsængelig Ære og nogle udbortes skinnende Fortrin opofre de største Pligter tillige med Livets sande Fornøielse og Ro.

Dersom de Mennesker, som endnu leve i den Tilstand, hvis Lyksalighed man i de store Stænder ikke kiender uden af den gamle Historie, af nogle Poetiske Beskrivelser og af de Hyrder Stykker, som man undertiden opfører paa Skuepladsen; dersom disse Mennesker, siger jeg, havde tillige med denne Bondes Formue saa megen sund Fornuft, som han, skulde deres Lyksalighed endog i de ufornuftigste og forsængeligste Menneskers Dine snart blive saa kiendelig, at Misundelsen selv skulde forlade de Riges og Mægtiges Palladser, for at bestorme Hyrdernes Boeliger, til hvilke den synes at have forjaget al den naturlige Kierligheds uskyldige Glæde.

Snedorffs Skrift. 2 Bind.

Ec

Denne

Denne stolte Fiende af Menneskets Lyfsalighed har allerede fundet vores Bonde udbig til det Had, med hvilken den ellers kunns var at forfølge de Store. Den begynder at at den Forbedring i Bondestandens Vilkaar for ja stor en Hinder i alle dens Hensigter, at en fornuftig og velhavende Bonde er nu omstunder lig saa usikker for dens Pile, som Lovgivere, Statsmænd, Krigshelte og Bise.

Hvorledes, raaber den, skulde man tvinge denne store Hob, dersom det blev dem tilladt at beraabe sig paa Rettigheder, og at foreholde andre deres Forbindelser? Hvad Eigevagt skulde der blive imellem Stænderne, dersom det skulde være Bonden ligesaavel som den Lærde tilladt at tænke; dersom han havde Friheder ligesaavel som Adelsmændene, og Eiendomme ligesaavel som Borgeren? Er det ikke nok, at Selskabet har fritaget ham fra de andre Stænders Bekymringer, deres Forsængeligheder, deres Bekostninger? Dersom man og tilstod ham Fornuft, Eiendom og Frihed, skulde han blive lyfsaligere end alle de andre; han skulde blive lyfsaligere end den Lærde, fordi han besad sund Fornuft uden Fordomme og Pedanterie, lyfsaligere end hans Herremand, fordi han kunde ikke misbruge sine Friheder til at ødelegge sig selv og andre, og lyfsaligere end Borgeren, fordi hans Eiendomme

Domme ere ligesaa faste som Verden, og hans Næring grundet paa de naturlige Nødvendigheder, over hvilke Moderne og Indbildnings-Kraften ikke have det Herredømme, som over Konsterne og Handelen.

Det er ikke nok, at Misundelse lægge de andre Stænder disse Ord i Munden; den sprænger endog Bondestanden selv. Den bevæbner Mængden til at foragte og forfølge alle de Personer, som understaae sig at være fornustigere end deres Naboer.

Jeg har sagt, at vores Bonde, endskjønt han har nogen mere Formue end andre, opdrager dog sine Børn til Arbejde og Nødsomhed; men jeg har endnu ikke fortalt, at han holder en Skolemester til dem. Det første anseer man som en Virkning af Rarrighed, og det sidste som en Stoltshed og Forsængelighed.

Disse ubillige Domme, som kunne afskrække andre, der ikke have saa megen Fornuft og Bestandighed, som han, have bevæget mig til at gøre nogle Betragtninger i dette Blad over Opdragelsen.

Naturen behøver saa lidet til at bevare den Sundhed og Styrke, som gjør det meste til et fornøiet Liv, og Arbeidsomhed er saa fornøden til at vedligeholde disse Ting, at Menneskene meget oftere svække baade Sindet og Lege-

met ved Overflødighed og Hvile, end ved Arbejde og Afhold. Arbejdet kan sielden være tungt, og Levnets-Midlerne saa ringe, at man derfor har Aarsag at hylte Menneskene, i l'ange de fra Barndommen af ikke have været anderledes vant. Det er Vanen, og ikke Naturen, som gjør den Riges Overflødigheder til Nødvendigheder, der for hans Mågeligheds Skyld sielden smage ham saa vel, som Brødet den fattige Arbejder. Det er ikke over Smagen alene, men og over de fleste andre Følelser, at Vanen har denne Magt. Den forfælede Velslystige fryser i en foeret Klædning, han finder ikke Hvile nok i en blød Seng og i en magelig Lehn-Stoel, naar Arbejderen sover i en tynd Trøie, og sover roelig paa den haarde Jord. Det kommer an paa Opdragelsen, at gjøre Menneskene de ringeste Villkaar ligesaa behagelige som den største Overflødighed. De, som ere vant til lidet, kunne altid taale bedre Villkaar; men de, som ere vant til Overdaadighed og Mågelighed, blive ulukkelige, naar de siden nødes til større Afhold og Arbeidsomhed. Den Smag, som vi i Barndommen faae paa Legemets Begvemmeligheder, gjør os derfor sielden i nogen Stand lykkeligere; men den kunde ofte gjøre os ulukkelige. Konster og Videnskaber derimod, som de og efter vores Stand ikke ere saa nødvendige,

Bigge, om der og var nogen Overdaadighed deri, Kunde dog ikke let være os til Byrde. Vi finde i alle Omstændigheder Velilighed nok til at for-
 skaffe vore Sieler denne Føde, naar de først have fundet Smag deri; den lærer os at bruge Over-
 flødighed vel, at trøste os i Mangel, at søge andre Fornøielser, som kunne oprette de sandse-
 liges Tab; og om end de Ting, som vi lære, ikke just være saa umiddelbar fornødne til vores
 Kald, skærpe de dog Sielens almindelige Kræf-
 ter, og giøre os mere flikkede til nyttige Opfin-
 delser og til Udvølsen af des, som allerede er opfundet.

Folk af alle Stænder kunne derfor sielden lade deres Børn lære for meget, saa længe de
 Ting; som de lære, virkelig ere fornuftige og
 nyttige, og det nødvendiggere ikke forsømmes;
 men den ringeste Arbejder kan ligesaavel som den
 rigeste Mand fordærve sine Børn ved Kielsenkab
 og Overflødighed. Vore Bønder i Dannemark
 spise og drikke i Almindelighed saa vel, at jeg
 troer ikke, at der af den Aarsag behøves megen
 Forbedring i deres Vilkår. Den Tanke, at
 Sundhed og Styrke kommer af Overflødighed i
 Mad og Drikke, er saa antaget iblant dem, at
 de fleste quæle deres Børn med Fjlderie. Saa
 meget som jeg glæder mig over Bondens Vel-
 stand, og ønsker alle indtil den ringeste Almue

de Bequemmeligheder, som kunne forlænge og lyksaliggjøre Livet, saa meget har det kostet mig, naar jeg enten sildig i Foraaret eller i Efteraaret er kommen i vore Bønder. En, og har fundet deres Børn sidde eller ligge i en varm Duv. Nogle, som allerede kunde tale og gaar, pattede endnu, og de vare alle af umædelig Spise, Søv og Hede, saa opblæste, som de Creature, hvilke de sætte paa Stie. En Dyrskhed og Kienskab i Sindet, som gjorde dem nedslagne, gienstridige, Følleske, og empfindelige ved de mindste Stød, en Stivhed og Tung-
 hed i alle Legemets Lemmer, som gjorde dem ligesaa uskiktede til Arbejde og Bevægelse, var Frugten af denne Opdragelse, som truede disse arme Børn med en endnu haardere Skiebne i Tiden, hvilken bestod deri, at de maatte føle al den Mangel og Gienvordighed i Livet, som siden kunde møde dem, saa meget mere, som de i deres Barndom bleve mere forkielede end mange Børn, som opdrages i Overflødighed. Er det saaledes, har jeg ofte tænkt, at disse Folk opdrages, paa hvilke Selskabets Styrke beroer; de som ved deres Arbejde skulle berige Staten, og ved deres Styrke og Tapperhed forsvare den, bør de opdrages ligesom de umælende Dyr, hvilke man feeder til en Tid, for siden at slagte dem?

Ingen

Ingen tænke, at jeg, for at hindre denne fædelige Virkning af den lidende Overflødighed, som der endnu kan være blant Bønderne, ønskede, at og den blev dem betaget. Jeg ønskede tværtimod just af denne Aarsag, at deres Villkaar bleve forbedrede. Saa længe en Bonde ikke har Frihed og sikre Eiendomme; saa længe han ikke er vis paa at beholde for sig og sine Efterkommere det, som han fortjener; har han intet af Riket uden det daglige Brød, og den Magelighed, som er de Fattiges og Lædes Trøst; den Skilling, som han fortjener, gaaer ligesaa hastig i Munden, som den kommer i Haanden, fordi han frygter, at det er for andre og ikke for hans Familie, at han sparer. Det eneste Gode, han kan gjøre sine Børn, er at føde dem vel; saa længe han selv har noget at spise og drikke, og af denne Aarsag elsker han dem ligesom Aben elsker sine Unger. En Bonde derimod, som er vis paa at beholde hvad han fortjener og sparer, en Bonde, som tænker, og for at kunne tænke fornuftig, maae han kunne gjøre sig en Hensigt i Tiden, han maae have en Sikkerhed for at opnaae denne Hensigt; saadan en Bonde sparer endog for sin egen Mund, for at kunde vedligeholde sin Eiendom og glemme noget til sine Børn; han er arbeidsom, maadelig, ædru, og han opdrager sine Børn til det samme. Lad

os betragte de Norske og Sveitserſke Bønders Levemaade. De rigeste iblant dem ſpiſe og drikke ikke nær ſaa vel, ſom vore Fæſte-Bønder, ſe længe de have noget at æde af. Men det, i diſſe forøde paa Mad og Drikke, for om nog Uger at løbe fra Gaarden, det finder man hos hine i Søl, Penge, Redſkaber og andre Ting, ſom gaar fra Arving til Arving i mange Leed.

Bores Bonde er et Beviis paa denne Sandhed; han beriger ſine Børn ligesaa meget ved den Tarvelighed og Arbeidsomhed, i hvilken han opdrager dem, ſom ved det, han aarlig ſparer til at forbedre en Eiendom, om hvis Befiddelse han er forſikret. Af det øvrige, ſom han beholder tillovers, anvender han noget paa at gjøre dem til fornuſtige Menneſker og oplyſte Chriſtne, og naar man beregner, hvor meget dette koſter ham aarlig, ſkulde man maaffee finde, at en arm Fæſte-Bonde fortærer ligesaa meget om Aaret i Brændeviin, i denne giftige Drik, med hvilken han fordriver ſin Fortvivlelſe tillige med den liden Reſt af ſund Fornuſt, ſom ſkulde gjøre ham hans Vilkaar endnu mere utaalelige.

No. 96.

 Fredagen den 18 Decembr. 1761.

Blant de utallige Forsøg, som Menneskene
 have gjort for at opdage Planternes og Dy-
 renes Egenskaber, og for at kiende de fineste
 Dele af Menneskets Væsen, hvor saa ere der
 da ikke, som lede os til en nøiere Kundskab om
 det Væsen i os, som tænker? Historien, som i
 Gæde-Læren burde gjøre den samme Nytte, som
 Erfaringerne i Natur-Læren, er sielden samlet
 med den Indsigt, som udkræves til at anstille
 rigtige Erfaringer, og den indlader sig derfor
 sielden i saadanne Forsøg, af hvilke vi kunde lære
 at kiende Mennesket, og at bygge vores Theorie
 paa sikre Grunde. Hvor saa Historier have vi
 skrevne af Folk, som selv have været Philosopher,
 Moralister, Lovkyndige og Statsmænd? De
 Gamle troede, at ingen uden saadanne burde
 skrive Historier. Vi derimod have i det mindste
 været nær ved at troe, at Historien var et Ar-
 bejde for dem, som ikke havde Genie til andet,
 og at en god Hukommelse, forenet med Flid

og Taalmodighed, var nok til at opføre en Historiekrivers Pligter. De fleste De af Historien betragte en Mængde af Menneske en vis udvortes Forbindelse, uden at undersøge deres Handlinger videre; de kunne ikke belyse Den Verdes Historie, Stats- og Kirke-Historie betragter Menneskene saaledes, som de ere, naar alle Sielen-Kræfterne ved de udvortes Tings Indflydelse have faaet en vis Bestemmelse; de betragte deres udvortes Handlinger, fra hvilke man sjelden kan slutte til det indvortes i en Tilstand, da Døds, Fordeel og Frygt har lært Menneskene at skjule deres Tanker og Bevægelse under forstilte Ord, Behærdigheder og Handlinger. I Beskrivelsen af en Tilstand, hvori det Indvortes og Naturlige i Mennesket er saa indviklet, nedlader Historien sig sjelden til at betragte enkelte Personer; og, naar den undertiden giver os saadanne Levnets-Beskrivelser, er det gemeenlig Historien af de Store Actører, som have spillet en usædvanlig Rolle i Verden, af hvilken man lige saa lidt kan slutte til deres virkelige Character, som man kan kjende de Comiske Personer af deres Handlinger og Klædedragt paa Skuepladsen. De fleste Levnets-Beskrivelser af Store Mænd, lære os ikke saa meget, hvad de selv virkelig have været, og meget mindre hvad

Men

Menneskene virkelig ere , som hvorledes andre i deres Tid have tænkt, og hvorledes et Menneske, som i deres Omstændigheder vilde gjøre Opfigt i Verden, maatte tale og handle.

Der er kun 10 Slags Historier, af hvilke vi med Visshed kunne lære at kiende det indvortes og naturlige i Mennesket, og af disse have vi faae eller ingen. Disse ere Historien af Børn i den Alder, da Fornuften og Passionerne begynde at udvilde sig, og Mennesket er endog i denne Alder saa tilbøielig til at efterligne, at de, som af disse Erfaringer skulle samle nogle Materialier til Menneskets Historie, maatte meget tilig og noie anstille deres Forsøg. Til det andet Slags henhøre de Erfaringer, som et Menneske kan gjøre ved at give agt paa sig selv, og paa Aarsagerne og Virkningerne af de Forandringer, som ere foregaaede i hans udvortes og indvortes Tilstand. Disse Historier kunne, naar de vare optegnede med Fornuft og Oprigtighed, give os et stort Lys baade i Sielen og i Forshnets Huusboldning med Menneskene; Opdragelsen skulde i sær ved disse Erfaringer bringes til en stor Fuldkommenhed, og det er af den Aarsag fornemmelig, at jeg ønske, at saadanne Forsøg bleve almindeligere.

Jeg

Jeg indseer meget vel de Hindringer, som afskrække Menneskene fra saadanne Tænkninger. Det er ikke saa meget Banskeden, endskjønt denne alene var stor nok til at bekræftige de største Sieler; de falske Begreber om Væren, og en Undseelse for at tale og skrive om saadanne Ting, som efter de almindelige Begreber ikke ere høie nok til at fortrænge de Lærdes Opmerksomhed, hindre mere saadanne nyttige Foretagender, end Banskelsen selv.

En af mine Venner, som undertiden har nogle af disse besynderlige Indfald, som de ra grundige Lærde beleer og ansee for Virkninger af en slygtig Indbildnings-Kraft, gav mig Anledning til disse Betragtninger. Jeg fandt paa hans Bord en Levnets-Beskrivelse in Folio af en lærd Mand, hvis Bøger ingen mere læser, og om hvilken man for Næsten ikke vidste andet med Visshed, end de Hoved-Forandringer i Livet, hvori mange hundrede Mennesker ligne ham. Men for at bestemme Tiden og Omstændighederne af disse Omstændigheder, af hans Fødsel, Skolegang, Giftermaal og Endeligt, havde man samlet saa mange Efterretninger, at Slegt-Registeret alene, som med en utrolig Flid var forfærdiget, udgjorde en stor Deel af Verket. Paa det første Blad af dette Skrift havde

vede min Ven, i Stedet for den rette Titel, som var udsløttet, skrevet disse Ord: Historien om Gellerts gamle Mand, tilligemed dette Brev:

„ = = = „ Er ward gehöhren.
Er lebte, nahm ein Weib, und starb.

I denne store Bog laae nogle Blade, som min Ven havde skrevet, og hvorpaa Titelen var: Historien af et Barn paa 2 Aar og 5 Maanedere. Ved Siden deraf fandt jeg Keiser Antonins Bøger om sig selv og til sig selv igiennemtrukne med rene Blade, hvorpaa jeg ofte fandt disse Ord: Dette har jeg selv erfaret. Læst ved laae et Haandskrift, af hvilket Overskriften var denne: Historien om mig selv.

Det var mig umueligt at modstaae den Nysgierighed, som disse Ord opvakte hos mig. De vare for gode Venner, og havde staaet i alt: nøie en Forbindelse, til at jeg kunde troe, jeg var ganske glemt i denne Historie. Næst og selv vidste jeg, at ingen kiendte mig bedre end just denne min Ven, og hvor begierlig var han da ikke for at finde min Caracteer: Efter nogen Sögen finder jeg endelig disse Ord:

„ Den patriotiske Tilskuer er min gamle Ven; jeg har kiendt ham paa en Tid, da han

„ han arbejdede alene paa sig selv, og nu den
 „ Tid agtede jeg ham mere end nu, da han
 „ blander sig i saa mange Ting, som ofte
 „ skille ham ved den Fornøielse, som jeg
 „ der i disse Betragtninger over mig selv.
 „ Jeg har læst nogle af hans Blade med For-
 „ nøielse, men i andre Kiender jeg ham ikke
 „ igien. Saadanne Folk, som Morten Scri-
 „ bler, fortjene de vel, at man indrykkede de-
 „ res Levnets-Beskrivelse i et Verk, som skal
 „ vise os Mennesket saaledes, som det er,
 „ naar det ei indrages af herskende Fordomme
 „ eller onde Baner. Jeg læser derfor heller
 „ de Ark, som handle om Bønderne, end
 „ dem, som handle om de Lærde. Tilskue-
 „ ren maae troe, at han og kan omvende Folk,
 „ som misbruge Videnskaberne selv til at gaae
 „ den sunde Fornuft; men hvor lidet kiender
 „ han da selv til Mennesket? Erfarenhed skal
 „ snart lære ham det, og jeg haaber da, at
 „ han forlader Skuepladsen for at indskrænke
 „ sig igien, som han siger, i den snævre Tænke-
 „ Kreds, i hvilken han levede for sig selv og
 „ sine Venner.“

Mere fik jeg ikke Tilladelse til at læse,
 da min Ben kom ind i det samme; Denne
 Bog, sagde han, bør være ligesaa stor en
 Hem-

Hemmelighed, som Historien af vores Al-
 ler. I have gjort mig meget forlegen, svar-
 ede jeg. For saa Dage siden fik jeg et Til-
 læg til Morten Skriblers Historie, som inde-
 holder en Beskrivelse af Smagen i Engeland
 efter denne Lærdes Tænkemaade. Jeg havde
 besluttet at indrykke noget deraf i det næste
 Blad, men hvad vilde I da have sagt i Eders
 Historie? Ikke andet, svarede min Ven, end
 dette: At Tilskueren havde forskrevet en Sæbe
 fra Engeland, hvormed han mener at kunde
 iere Mohrer hvide. Saa giv mig da, sagde
 jeg med Fortrydelse, en anden Materie, om
 et og var en Satire over mig selv. Skriv
 hvad I har læst, sagde han, og i fald det ikke
 er nok til at fylde et Blad, saa kan I tage
 noget af denne Tegne-Bog. Jeg afskrev føl-
 ende:

Historien af et Barn paa 2 Aar og 5 Maaneder.

De første Bevægelser af dette Barn lo-
 ede ikke meget. De stadfæstede meget mere
 deres Mening, som troe, at Mennesket sødes
 med en blot Ene til at blive fornuftig. Denne
 Ene syntes endog at udvilde sig langsomt
 dette Barn end i andre. Det sov, meget og
 ræd. fælden, Legemets Kræfter formerede sig
 fien

Kiendelig, det vorte daglig og begyndt ~~negt~~ tilig at gaane; men var to Aar gammel, ~~ind~~ det taledet et Ord. Da det om Foraars ~~ud~~ i den fri Luft, havde hver Dag Bevægelse, og fik Selskab af andre Børn, lærte det i Maanedet at tale. Det begyndte endog at kiende Tingene af Billeder, som ikke vare vel regnede. Saa snart Haaret begynte at vorte, gik det den hele Dag med blot Hoved i Luften, og jo mere det blev vant dertil, des muntre blev det.

I det man fornøiede Barnet undertiden med at vise det Billedet, sættede dets Agtsomhed sig paa nogle store røde Bogstaver, som stod paa Titelen af en Billed-Bibel. Man fornøiede dets Nysgierrighed ved at nævne nogle, hvis Navne Barnet beholdt; og saa snart man merkede, at det kunde kiende dem, gjorde man det til en Belønning at læse i denne Bog, og til en Straf at ikke læse deri. Naar Barnet ikke havde Lust til at læse længer, lagde man Bogen bort, undertiden førend Lusten ophørte, og naar Barnet endnu bad, at det maatte læse mere. Denne Belønning og Straf havde inden kort Tid den Virkning paa Barnet, at man derved kunde bevæge det til alt hvad man vilde, at det selv ofte gik til Moderen og bad, at det maatte læse, og endelig inden kort Tid lærte at kiende alle Bogstaver.

Ans

Anmerkning: Denne Erfaring beviser, at lyst til Videnskaberne kommer ofte deraf, at man gjør dem til Evang, og den stadfæster den re Sandhed, som er ligesaa vigtig for Løgnere, som for Hørrere, at det ikke kommer saa meget an paa Straffens og Belønningens Bestaenhed og Størrelse, som derpaa, at det kaldes en Straf eller Belønning, og at man holder noget for, som man lover eller truer.

Det blev aldrig Barnet tilladt at læse, udesti-
gik det havde skiftet sig vel; og man behøvede
derfor sjelden at bruge større Straffer, end den,
berøbe det Abereden og Billedbogen. Andre
straffer bleve alene brugte til modvillige For-
sættelser; og for ikke at bringe dem ofte, befalede
man det ikke noget uden vigtige Årsager: men
straffen fulgte og altid uden Skaansel paa For-
sættelsen. Dette havde den Virkning, at Trudsel
meenlig vare nok til at overvinde ders Gienstrid-
ighed uden megen Modstand.

Naar nogen tiltalede Barnet i Passion, men-
de man altid, at Gienstridigheden og Graaden
gik til. Men en Irettesættelse eller Straf, som
gik med Koldsindighed, havde altid den Virk-
ning, at Barnets Passion stilledes strax, at det
vilde hvad man befalede, og at det med megen
enlighed og Fortrydelse afbad sin Forsættelse hos
Snesdorffs Skrift. 2 B. I f alle

alle, endog hos Tienestefolk, naar det træk, at det havde förtørnet dem.

Dette Barn havde, som de fleste de Børn, engang faaet den Bane, at det skulde vilde være hos Tienestefolkene, hvor det havde mere Frihed, end hos Forældrene; men dette erhørte, saasnuart man nogle Gange havde truet Barnet dermed, at det ikke maatte være hos Forældrene. Atter et Bevitis, at man kan gjøre alting, endog det, som Menneffene ellers finde Behag i, til en Straf.

Forældrene stræbe i deres daglige Omgang med Barnet at forene Alvorlighed og Venlighed, og især at vogte sig for Passioner. De søge at gjøre det Grundens til det, som de befale, fatte lige, og for at aking at forebygge, at Barnet ikke skal troe, at de ville lokke eller skrække det ved falske Forestillinger, hvorved Forældre ofte tabe den Troværdighed hos deres Børn, som er den vigtigste Grund til Opdragelsen. Man bilder det ikke ind, at det smager ilde, som Barnet selv enten allerede veed, eller snart erfarer, at det smager vel. Dette har den Virkning, at Barnet troer Forældrene, og at det elsker dem.

Naar man undtager den naturlige Undseelse for Fremmede, som et Barn tilforn ikke har seet, er dette Barn endnu frie for de fleste Frygtsomheder, som ere sædvanlige i denne Alder. Man kan

kan indslukke det i en mørk Stue, og naar det følger, græder det sielden, fordi man ikke ynker det, men alene med Koldfindighed formaner det til Forsigtighed.

Underviisningen skeer endnu alene ved at følge Barnets naturlige Nysgierrighed, hvilken, fordi den ikke tvinges, og tjener Barnet til Tidsfordriv, gaaer saa vidt, at det alle Dieblis har noget at spørge om, og ved hver Ting, som det seer, siger, hvad er det? Disse Spørsmåale ere, som man let kan tænke, ofte meget barnagtige; men man svarer det gemeenlig noget, og aldrig andet, end hvad der er vist og sandt. Den eneste Maade, paa hvilken man indskrænker disse Spørsmåale, med hvilke Barnet ofte besvarer Forældrene, er, at man lærer det, at ikke spørge om Ting, som det allerede veed.

Det lader ofte, som Barnet gjør saadanne Spørsmåale, uden selv at agte derpaa, og som det derfor ikke heller beholdt, hvad man lærte det. Undertiden veed det ikke mere hvad man har sagt, naar man strax efter spørger derom. Men Forældrene merke dog gemeenlig, at disse Begreber komme igien paa en Tid, da man mindst venter det, og at det, som de have sagt Barnet, ikke var tabt. Naar det spørger med Duffer, kan det ofte igientage saadanne Samtaler, som det har hørdt med Forældrene, og som man ikke en-

gang troede, at det havde fattet. Man har derfor besluttet, endnu ikke at tvinge dets Nøds-
hed, og at forsøge, hvorvidt man kan bringe
ved denne frie Underviisning. Det har paa de
samme Maade ved Spørgsmaal lært at nævne ad-
skillige Ting paa Fransk.

No. 97.

Mandagen den 21 Dec. 1761.

Alle Guds Befalinger ere saa kjerlige, at endog
de, som umiddelbar angaae ham selv, sigte
til Menneskets eget Beste. Denne Sandhed er
saa meget almindelig, at endog de Fester og
Høitider, som Gud har anordnet til sin Dyrløse,
ere lempede efter Menneskets Nødsendigheder,
og have dets Nødsalighed og Fornøielse til Hensigt.
De, som ansee den offentlige Gudstjeneste alene
som en Opvarning, og Høitiderne som et Slags
Courdage, hvilke Gud har anordnet alene for sin
egen Heres Skyld, gjøre dem derfor et meget
ufuldkomment Begreb om det høieste Væsen, som
ikke boer i Templer, der ere giorte med Hænder,
og som ikke tjenes af Menneskene, som den, der
haver

øver noget behov, efterdi han giver dem selv Hænde og alle Ting.

Dersom Menneskenes sande Lyksalighed bestod deri, at de uden Grændser forsøgede dette Livs Bequemmeligheder, og at de samlede Rigdom og Overflødighed, kunde man have nogen Anledning til at betragte Høitiderne som et Skaar i vore timelige Fordele, endskjønt disse og udkræve en Hvile. Men da de udvortes Bequemmeligheder kunns forsøge vores Lyksalighed under visse Indskrænkninger; da de uden saadanne fornuftige Indskrænkninger kunns foruure vore Begierligheder og tilligemed samme vore Behovninger; da Sindet og de adløste Kræfter af Mennesket sjelden derved forbedres; saa er det og fornødent, at Mennesket, som et fornuftigt Kreatur, unddrager nogen Tid fra de sandfælsige Forretninger, for at dyrke Sielens høiere Kræfter, og at det ikke nedgraver sig saaledes i den Døt Jord, som det om saa Aar skal forlade, at det glemmer ganske sit høiere Kald og Bestemmelse.

Dersom Menneskene altid være fornuftige nok til at tænke i deres daglige Forretninger paa denne Bestemmelse, som bør være Hensigten af alle deres Foretagender, havde det ikke været saa høit nødvendigt at udsætte visse Dage dertil, endskjønt Slabellens Historie viser, at Mennesket

8 f 3

endog

endog i den fuldkomneste Stand har behøvet saadan en Opvækkelse til bestemte Tider. - Og hvor meget mere fornøden er den da nu, nu da nogle af Bellst og Gierrighed nedgrave sig i Verden; da andre af Trældom neppe have Tid tilovers at tænke; da det tunge Nag, som Forsængelighedens Tjeneste har lagt paa Adams Børn, ofte berøver dem baade Sindets og Legemets fornødne Hvile; da Mængden, som opfyldes i Blindhed og henfårder sin Tid i Trældom, trænger saa høit til at opvækkes ved offentlige Formærkelser; da de, som ere meest oplyste, behøve selv til visse Tider saadanne Opvækkelser, og Verden trænger saa høit til gode Exempler, at de Store, de Wiise, bør holde det for deres høieste Pligt, ved en offentlig Andagt at bevidne, at de paa en Tid, den menneskelige Værelse er stegen saa høit, endnu ikke skamme sig ved at tilbede Gud.

Al alle disse Aarsager kunne vi let slutte, at det er fornødent for Mennesket, at bestemme en vis Tid til en legemlig Hvile, for at anvende den paa Sindets Forbedring og den offentlige Gudsdyrkelse. Men hvilken Tid dertil skal bestemmes, og hvorledes den skal anvendes, dette lader sig ikke med saa fuldkommen en Visshed afgjøre. I den første Aabenbaring, som blev givet Menneskene paa en Tid, da Kundskaben endnu var for liden i Verden for at tillade den Frihed, som den

en Christnes Religion siden indførte, vare baade Tiderne og Maaden af den offentlige Guds-
 yrkelse paa det nøieste bestemte. De havde
 tre Slags Høitider, en ugentlig, som kaldtes
 Sabbaten, tre aarlige, og en stor Sabbath hvert
 tyvende Aar, som kaldtes Jubelaaret.

Sabbaten var fastsat til den syvende Dag i
 Ugen, og denne Stiftelse er saa gammel, som
 det menneskelige Kion. Vi finde det ikke alene
 udtrykkelig sagt i Skabelsens Historie, men vi
 kunne endog slutte det deraf, at, endskjønt Sab-
 batens Helligholdelse havde ophørt ved den ægyp-
 tiske Trældom, taler Moses dog derom, som om
 en bekendt Sag. Da der kaldt dobbelt Brød i
 Orken paa den siette Dag, siger han til Folket:
 Det er det, som Herren-sagde: I Morgen er
 det Sabbats Hvile for Herren. Denne Forsy-
 nelse af Sabbaten havde altsaa den samme
 Grund, som alle Guds Befalninger, nemlig
 Kierlighed; den sigtede til at sætte Menneskene i
 en Frihed igien, som det ægyptiske Tyrannie
 havde berøvet dem. Det hele menneskelige
 Kions Historie synes at stadfæste denne Indstif-
 telse. Dersom Hviledagens Helligholdelse ikke
 var ligesaa gammel som Verden, hvorledes skul-
 de da alle Folk til alle Tider have været enige i
 at regne syv Dage til en Uge, en Inddeling,
 som er blot frivillig, og ikke grundet paa nogen

naturlig Forandring saaledes, som Solens eller Maanens Gang, der bestemmer Maanedes og Aar, i hvis Beregning alle Folk endnu ikke kunne være overeens.

De tre aarlige Høitider bleve indstiftede ved Mosen, og havde ligesaa kjerlige Hensigter, som Sabbaten. Elgesom denne tiekte til en Erindring af Guds første Velgierning, som var Støttelsen, saa sigtede de tre Høitider til at fornye aarlig Ihukommelsen af Udgangen af Egypten, af Lovens Givelse, og af Folkets uheldfulde Ophold i Ørten. Hvor besværlig end den Besamling synes, at alle Mandfolk til disse Høitider skulde samles for Herren, saa havde den dog ogsaa Folkets eget Beste til Hensigt. Saadanne Forsamlinger til visse Tider vare fornødne til at sammenknytte Selskabets Baand, til at stadfæste den broderlige Kjerlighed, og til at bevare den Overeenstemmelse i Tænkemaade og Sæder, som udkrævedes baade til Religionens Bestyrkelse og til at vedligeholde den da varende Regeringsform. Alle de gamle Lovgivere i Republikkerne have holdt saadanne Baand nødvendige, de have søgt at opfinde Midler til at bevare den Enighed i Tænkemaade og Sæder, uden hvilke en Folke-Regjering ei kan bestaae; men intet Middel var fuldkomnere end dette, hvorved et Folk af Brødre blev forbunden til aarlige Sammenkomster. Dets

deres Husholdninger leed ikke ved disse Fornikinger, da Fruentimmeret blev hjemme, og alminden siger, at Børn under 12 Aar, Gamle oet 60 Aar, og Syge vare undtagne. Disse tider vare fastsatte til saadanne Tider af Aaret, som haade vare de fornøieligste og beqvemeste til Reiser. Paasken var om Foraaret, Iugernes Fest midt om Sommeren og Tøvsaleres i Efteraaret. Naturen gav dem til enhver Tid nye Anledning til at glæde sig ved Guds Belgierninger, og denne almindelige Glæde, om blev formeret ved saa mange Benneres Samling, ved et heelt Folks Benner og Talsigelser, hvilke af vore værdslige Fjendefester, hvilke af vore offentlige Fornøielser skulde vel kunde lignedes mod dem? Jeg vil ikke engang tale om vore Bededage, vore aandelige Fjender, som vi holdt med en Uhyt, en Dødsfærd, en Tvang, hvorved vi maae skamme os, naar vi see den Gæde og den Jovet, med hvilken det jødiske Folk endnu erindrer de Belgierninger, som Gud har bedøist deres Fædre; Belgierninger, som de selv ikke mere nyde, og i hvis overflødige Besiddelse vi ere blevne saa føleløse; at endog den største af Guds Belgierninger, som dette arme Folk ikke kiender, nemlig Forsoningen, neppe rører os.

Af alle Gudsverker i Verden er det vel ingen, som er grundet paa en dybere Wiisdom, og en større Menneskekierlighed end Jubelaaet. Her er det fornemmelig, at alle de græske Givneres Kunst bestrømmes. Naar de, for at vedligeholde den Lighed og Møjsomhed, uden hvilken en Folkeregiering ei kan bestaae, havde gjort saa mange møjsommelige Indretninger; naar de havde deeleet Gudsset, og ved Love om Arv og Gaver søgt at forebygge Overflødighed og Ulighed i Formue; naar de for at hindre Fattigdom havde befaleet Arbeidsomhed, og for at indskrænke Misbrugen af Rigdom, forbudt store Kenter, indskrænket Levemaaden og anordnet den strengeste Opsigt over Sæderne; Naar de havde gjort alle disse Indretninger, og for Lighedens Skyld opofret Frihed, Fornøielse, Beqvemmeligheder, alting indtil de naturlige Forbindelser selv; thi nogle af deres Lovgivere gif endog saa vidt, at de tillode Easter. Naar de havde gjort alt dette, var der endnu en Maade tilbage, paa hvilken Uligheden kom lige saa hastig ind, som den blev fordreven. Denne bestod deri, at man ikke kunde forbyde Folk at betale deres Gæld. Nogle samlede ved Sparksomhed en Overflødighed, andre forødede deres Guds. At forbyde de Fattige ganske at laane, sælge, pantsætte, eller tiene, var at berøve dem det

eneste Middel, som var tilovers for at redde
 n; men at tillade det uden Indskrænkning;
 : at aabne Døren for Ulighed. De Rige
 yttede sig af deres Medborgeres Trang, de
 hte deres Agre, og undertiden deres Persona
 ; de toge hemmelig store Renter, just for
 de vare forbudne; og disse Undertrykkelser,
 n skede i de bedste Folkeregieringer, indførte igien
 Ulighed, som var Aarsag til alle borgerlige
 ige.

Ved Mos's Lov alene var denne Misbrug
 bygget. Det var den Fattige tilladt at red
 sig i Nød, ved at sælge og pantsætte sit Gods,
 at give sig i Tjeneste hos sine Medborgere,
 n ikke længere end i sex Aar; Da fik enhver
 Frihed og Eiendom igien, alle Uligheder op
 rte, og hele Staten kom i forrige Tilstand.
 e Fattige fandt derved et Middel til at redde
 tiden at tabe evig Frihed og Eiendomme,
 den offentlige Credit leed intet ved disse
 ndretninger, siden de vare bekendtgjorte
 d Love; Hver kunde ikke ødelegge sine Es
 komme, den Gierrige kunde ikke under
 ylle og udsue sine Medborgere. Hele Jubel
 arets Indkomster bleve desuden anvendte til at
 flette de Uligheder, som efterhaanden indsnige
 , dels ved ulovlige Handelser, dels ved
 Rennestenes egne Feil. Saaledes tjente denne
 Hoi

Høitid til at fastsætte den borgerlige Rigt, som hele Historien viser at have været en uafsluttelig Knude i alle andre Statsforfatninger.

Foruden denne Nytte havde Jubelom, saavelsom Sabbaten, og en aandelig Hensig. Disse Høitider vare indstiftede for at erindre Mennesket om den Hvile fra Slabningen, som betegner vore Sieles evige Hvile. Saa er da da, siger Apostelen, en Sabbats Hvile til Bæste for Guds Folk; thi hvis der er kommen ind til hans Hvile, han har og hvilet af sine Gierninger, ligesom Gud har hvilet af sine. Gud hviler aldrig saaledes, at han jo stedsse virker, og i denne uendelige Virksomhed bestaaer hans Evighed, hans Liv og hans Sælighed; Men da han havde bragt den første Chaos af Verden til den Form, som var overeenstemmende med hans Hensigter, og i hvilken det var nok at opholde den, ophørte han at skabe. Vore Siele komme her i Livet til Virksomhed, det skæbelige Legeme, som omgiver dem, ligner den Chaos, af hvilken Gud skabte Verden. I dette udvikles med stor Besværslighed de Sielekræfter, som have langt større Formue, end den forglængelige Jordklump, der omringer dem. Guds Blisdom har fundet denne Forbindelse tjenlig til at sætte Læsekræften i den første Virksomhed; og naar dette Maal er opfyldt, ere Legemerne selv vores udsædelige Aand til

Byrde; den sukker efter Opløsning og efter Besælse fra Forkrænkeliighedens Tjeneste. Dette Sielens evige Hvile, den hviler fra det forkrænkeli-ge Legems nedrige og misfommelige Arbeide, men ikke fra sine egne Virkninger. Den nsker og attraaer høiere Ting; den glæder sig større og bestandigere Fuldkommenheder; den søger ikke mere til de udvortes Redskaber, de ørke Speil, igiennem hvilke den her seer Gud, de Midler, ved hvilke den her underholdes; hvert Øieblik ligesom fødes og skabes paa ny; den træder ind i en Tilstand, i hvilken den behøver kun at opholdes og bevares af Gud, for at gøre ved sine forherligede Kræfters Brug en evig Fremvæxt i Fuldkommenhed.

Saa kierlige vare Guds Hensigter af de Befalninger, som umiddelbar angik ham selv, og som han gav Menneffene i den første Huusoldning; da den udvortes Gudstjeneste dog synes at være saa fuld af Tvang og Indskrænkninger. Med hvor meget større Andagt og Glæde urde han da ikke dyrkes af Christne, af dem, som han har forundt en langt større Frihed, en frihed, som ikke er givet dem for at være lukne og forsømmelige i deres Gudstjeneste, men for at tilbede ham med en friere og villigere Aand, som Skriften kalder den fornuftige Gudsdyrkelse.

Chri-

Christus har ikke udtrykkelig bestemt nogen vis Dag til den offentlige Gudsdyrkelse. Jøderne havde misbrugt Sabbaten til Afgudsdyrkelse, de forlode sig paa den udvortes Gudsdyrkelse, og forsømte den indvortes, de agtede Ceremoni høiere end Kierlighed og gode Gierninger. I en Religion, som indbød alle Mennesker allevegne at omvende sig, maatte alt det affkaffes, som bandt Menneskene til visse Steder; de andre Høitider maatte derfor ophøre. Men Fester ere derfor ikke affkaffede. Nødvendigheden af den offentlige Gudsdyrkelse, af bestemte Tid og Forsamlinger, er grundet i Menneskets Natur og Væsen i alle Omstændigheder. Sabbaten har sin Oprindelse fra Uskyldighedens Stand, og Apostlerne formanede selv deres Tilhørere til at søge disse Forsamlinger for at oplyses og forbedres, og at samle paa den første Dag i Ugen Hielp til de Fattige, Ceremonierne ophøre; men Forstandens og Villiens Forbedring, Troens og Kierlighedens Foregelse ere de sande Hensigter af den offentlige Gudsdyrkelse, og udkræve Sabbatens Helligeholdelse saa meget mere af os, som vi ere befriede fra al den udvortes Evang, og beholde Tid nok tilovers til vore andre Forretninger.

Den hedenske Gudstjeneste indskrænkede Menneskene langt mere. Hos Romerne udgjorde

førde Festerne tilfældst den halve Deel af Aaret; April Maaned vare 13 Høitider, og disse berøvede ikke alene Menneffene Tiden til det fornødne Arbeide, men de bleve endog tilbragte med forføngelighed og Vøster. Den Rømerst-Catholiske Kirke antog alle disse Misbruge; den fjørde Gudernes Høitider til Helgens-Fester, og opfyldte den offentlige Gudstjeneste med hedenske Skuespil. Bore Jule- og Fastelavns- Lege ere Levninger af denne Misbrug. Indtil det femtende Aarhundrede var det brugeligt, at de, som sang i Choret, holdte offentlige Enstigheder fra Juul til Nyaaar. De spiste, drak og dansede i Kirkerne, og denne Skik blev først affkaffet i Aaret 1444 ved en Anordning af Borbonne.

I den Protestantiske Kirke er baade Overflødigheden af Høitiderne tilligemed den Lædighed og Orkesløshed, som den forarsagede, og de fleste Misbruge affkaffede. Bore Gudstjenester ikke mere for overflødig, for prægtig, for høitidelig, for fuld af Glæde, den berøver os ikke Tiden til de værdslige Forretninger; men jeg frygter, at den er nær ved at forfalde til en anden Yderlighed. Naar jeg betænker, hvor åndseligt et Kreatur Menneffet er, hvor meget vi behøve udvortes Opmuntringer, især i saa høie

høie Ting; naar jeg forestiller mig den Glæde, den Pragt, den Høitidelighed, med hvilken vi helligholde den Dag, som er bestemt til at se dre en vigtig Statsforandring, et Mennesks Fødsel, og jeg tillige seer, med hvilken Døds-
hed og Koldsyndighed de, som i borgerlige Ting holde saa meget over Belanstandigheden, helligholde den Dag, paa hvilken Christus er kommen til Verden, ham, som endog de, der ikke tilbede ham som deres Gud og Forsoner, dog maae ansee for den største Læret og Belgieret af det menneskelige Køn. Naar jeg seer denne Lunkenhed i vores Gudstjeneste, synes mig, at baade Jøder, Hedninger og Catholiker bestræmme os, og en Bonde, en Haandverksmand, som paa den Dag holder et Giestebud for at glæde sig med sin Familie og med sine Huusfolk, er i mine Øine, jeg vil ikke sige, en bedre Christen, men et udvortes skikkeligere Menneske, end en fornemme og riig Mand; som, efter at have hele Aaret igiennem gjort Opvartninger ved hver en borgerlig Høitidelighed, betænker sig, om han paa den Dag skal gaae i Kirken, og om det vel er Umagen værd at anvende saa meget paa dem, som have opvartet ham hele Aaret igiennem, at de kunne hvile og fornøje sig paa saa høitidelig en Fest.

Er der nogen Forbedring vigtig baade
 Religionen og Staten, saa er det den, at
 føre mere Belangstændighed og mere Glæde
 vores offentlige Gudstieneste, og at give Re-
 ligionen en udvortes Anseelse, som kunde gjøre
 den mere agtbar og behagelig for Folket. I
 det mindste troer jeg, at det er en Patriot
 ladt at ønske, at man alvorlig vilde tænke
 paa nogen Forbedring i vore Kirke-Sange, og
 Christelige Herrer vilde tillade deres Huus-
 hold og Tjenere at holde Hviledag paa Sab-
 baten, og mage det saaledes, at de, som i
 de andre Dage arbeide alene for deres Her-
 hers Fornøielse, kunne dog een gang om Ugen
 ved et roeligt og glad Sind tænke paa deres
 Skaber.

No. 98.

Fredagen, den 25 Decembr. 1761.

Gudsfrønt vi kuns begribe meget faa af Guds
 vise Hensigter i Naturens og Naadens Ræ-
 ge, kunne vi dog ved Agtsomhed spore mange af
 Sneedorffs Skrift. 2 B. G g dem

dem i sæt i de vigtige og store Tildragelse; og i saadanne Betragtninger bestaaer uden Tvivl den største Nytte baade af Videnskabernes og Historiens rette Brug. Er det saa behøvet for dem, som ikke lade sig nøie med at betragte det Udvortes af Tingene, at opdage Hensigten af et Menneskeligt Foretagende, af en vigtig Statsforandring, og at finde i Tingenes Sammenhæng Aarsagerne, hvorfor saadan en vigtig Tildragelse just er skeet til den Tid; hvor meget fornøieligere maae det ikke være for fornuftige Christne, at kunne ved Hielp af Fornuftens og Aabenbaringens Gns see nøiere ind i den store Guds Huusholdning, hvis Hensigter strække sig endog over Tidens Grændser til det Sidste og endelige Maal af alle hans Gjerninger, som er de fornuftige Kreatures evige Lyksalighed?

Den vigtigste Tidspunkt af det Menneskelige Rions Historie er den, som Skriften kalder Tidens Fylde. Saa uendelig en Mængde af forudgaaende og medvirkende Aarsager sammenløbe i denne Tidspunkt, at det skulde endog blive uendeligt at opregne dem, som en opløst Fornuft kan indsee, og Evigheden selv skal maafee ikke forslaae til at indsee dem alle, til at begribe fuldkommen Hensigterne af en Tildragelse, som uden Tvivl staaer i den nøieste

Fw

forbindelse med den hele Skabning; som er en
 følge af det store Aands-Riges usoranderlige
 rund-Love, og en Hemmelighed, i hvilken
 hypperste af alle Skabte Væsener begierede
 indse.

I denne korte Afhandling indskrænker jeg
 mig alene til nogle Betragtninger af Verdens
 nu værende Tilstand i Henseende til Videnska-
 berne og de borgerlige Indretninger, saavide
 jeg udtrævede en Forbedring, hvortil de or-
 entlige Midler ikke vare tilstrækkelige. Jeg
 vil her ikke engang tale om den Jødiske Kirke
 og Stat, som, formedelsst dens nye Forbin-
 delse med Religionen, saa ofte er bleven under-
 søgt. Det er den øvrige Deel af den beboede
 Verden, og fornemmelig det Romerske Mo-
 narke, som da indbefattede den polerede Deel
 deraf, hvis Tilstand i Henseende til Sæderne og
 Sædelæren jeg her vil undersøge.

Fordærvelsen var, i dette Monarkie, og
 følgelig i den da polerede Verden, stegen til
 saadan en Høide, at det Romerske Folks egne
 Historieffrivere give Beskrivelser deraf, som
 man endog i fordærvede Tider ikke kan læse uden
 Skæk. En Religion, fuld af Overtroe, og
 som gjorde Lasterne selv til Gudsdyrkelse, havde
 udsukt det naturlige Lys hos Hoben, og gjort,

at endog de saa, som midt i dette Mørke havde bevaret noget af den sunde Fornuft, mistede den til Vantro, og Ugudelighed. Et Tyrannie, som har intet Exempel i Historien, hæftede uden Frygt og Undseelse i en Stat, som havde undertrykt den største Deel af det Menneskelige Kion; de andre Folk, som levede paa den Tid, vare enten Slaver eller Barbarer. Dyden havde i Staten ingen Sikkerhed, og uden for ingen Tilflugt, uden Stove og Ørkener. Vren, som i de maadelige Stater, hvor den udvortes Sikkerhed nøder Regenterne til indbyrdes Opmerksomhed, ofte betræder Dydens Plads, beroede her alene paa de Mægtiges Domme, og disse vare saa forbærvede, at Laster selv bleve ærede med offentlige Triumpher. Ikke Fortienester alene, men og Rigdomme vare farlige. Det var ikke nok, at saadanne Folk bleve misundte og forfulgte; de bleve og beskjemmede. Var en Mand æret for sine Dyrer, havde han nogen Formue, besad han et smukt Huus eller en Lustgaard; Et uforsigtigt Ord, en tvetydig Tale eller Handling, og ofte en falsk Angivelse var nok til at domme ham skyldig i de høieste Forgribelser. Slaver bleve lagde paa Pinebænken for at vidne mod deres Herrer, Børn forførte til at anklage

ge

deres Forældre, og de, som ingen Fiender
 vde, siger Tacitus, bleve undertrykte af de-
 s Venner. Embeder og Værdigheder, siger
 n samme Historieffriver, vare Angiveres og
 orræderes Rov, Død eller Landsflygtighed var
 ydens Belønning. Denne Beskrivelse er
 ke en Betragtning eller Dom over en eller
 anden enkelt Tildragelse, men et kort Udtog af
 en hele Historie, foredraget med Skribenter-
 es egne Ord og grundet paa almindelige Klas-
 semaal, som en Række af de grueligste Hen-
 selser giver de Tidens Historieffrivere hvert Dæ-
 lik Leilighed til at igientage.

Det eneste, som i denne Tilstand skulde
 kunne bevare Menneskene for den almindelige
 Fordærvelse, var en Philosophie, som, hvor-
 god en Sadelære den end havde, dog kjendte
 aa lidt til Gud og Sielens Natur, at den
 ikke kunde forsikre Dyden om nogen Belønning
 efter Livet; og at ville i saadan en Tilstand be-
 vise Pligterne af Egen nytte, af dette Livs For-
 deel alene, havde været et Bedragerie, som
 maaskee kunde have gjort nogen Nytte i Barn-
 dommen, men som Menneskene let skulde have
 indseet, saasnart de kom ud i Verden. Det
 havde siden kun tjent til at gjøre den hele
 Sadelære foragtelig, og til at styrke Mennes-
 Og 3 skene

stene i de Fæster, hvilkke Erfarenhed selv viste dem at være de sikreste Midler til at forhindre deres udvortes Vilkaar. Dette var og tilfølgende Følgen af den Epicureiske Philosophie.

Der var paa den Tid i Berden to Secter i Sædelæren, den Epicureiske og den Stoiske. Den første var i Begyndelsen ikke saa ond, som den var utilstrækkelig, og derfor og i Tidens Længde blev misbrugt. Grunden til dette System var Menneskets egen Jalskommenhed og Nytte, eller, som man da talte, Belyst. Herved forstod Epikur ikke, som nogle siden have meent, de sandfælige Fornøielser og udvortes Bequemmeligheder alene, men en Tilstand, hvori Sindet var uden Bekymring og Legemet uden Smerte. Ikke alle Belyster vare efter hans Mening tilladte, men kun saadanne, som ei førte større Smertefter efter sig. Man burde søge, sagde han, at blive fornøiet, men dertil behøvedes ikke meget, og man kunde ikke være det, uden tilføjende at være dydig og retfærdig. Dette System var saaledes, som det i Begyndelsen blev lært, i sine Sætninger meget godt, og i en Tilstand, hvori de Menneskelige Begierligheder og Fæster ikke vare stegne til saa høi en Grad som i Rom, kunde man vel have beviist dets Sam-

Sammenhæng; Men paa en Tid, da de ud-
 ortes Bequemmeligheder vare stegne til saa høi
 n Grad, hvorledes var det da mueligt at over-
 ale Menneskene til at troe, at der behøvedes
 uns lidet til at være fornøiet? Et Vidne,
 om blev lagt paa Pinebanken, fordi han ei
 vilde sige falsk Vidnesbyrd; En Raadsherre,
 om blev jaget i Landsflygtighed, fordi han ei
 vilde fordomme en Ufskyldig, hvorledes skulde
 han troe, at en Tilstand uden Misfornøielse
 og Smerte var Dydens naturlige Følge?
 og naar disse paa Pinebanken og Retterstedet
 aae deres Angivere og Forrædere rende paa
 Lasters banede og blomstrefulde Veie til Ære
 og Værdighed, hvilken Philosoph skulde da
 overtale dem til at troe, at Menneskene ikke
 kunde være fornøiede uden tillige at være
 dydige og retfærdige? Epikureerne maatte
 derfor selv forandre deres System; Tidernes
 Forandringer nødte dem til at indskrænke Dy-
 dens Lære til en vis Stand. En viss Mand,
 jagde de, burde ikke bekymre sig om det Al-
 mindelige; han skulde ikke søge Embeder i
 Staten, men leve for sig selv. Denne
 Indskrænkning reddede den Epikureiske Sæde-
 lære fra den aabenbare Modsigelse, som den
 ellers var underkast; den skiftede sig til et
 Ug 4 System,

System, som lærte, at de Udobefige Guders Salighed bestod deri, at de ikke betyede sig om Verden. Men var det Menneskelige Kion, var Staten tjent med en Lærdom, som i fald den var bleven efterlevet, ikke kunde have anden Følge, end den, at de saa ærlige Folk, som der endnu vare i Verden, forlode alle vigtige Embeder, ligesom en Styrmand, der i Havs-Nød springer i en Baad for at redde sig selv, og forlader Skib og Folk paa en Tid, da de allermest behøve hans Hjælp? Saaledes tænkte de Beste af denne Sect, og anderledes tillode deres Grund-Regler dem ikke at tænke paa den Tid, i hvilken de levede; Den store Flok misbrugte en Sædelære, som var grundet paa egen Fornøielse, til at øve med Frelshed, Overlæg og uden mindste Samvittigheds Nag alle de Ugudeligheder, hvorved de kunde forskaffe sig et yndigt og beqvemt Liv.

Stoikerne vidste ligesaa lidt, som Epikureerne, at forbyde Menneskene om nogen tilkommende Belønning, som kunde oprette det Tab, som de gjorde ved at øve Dyden her i Livet. De begrebe, at man, uden at bedrage Menneskene, ikke kunde betragte Dyden alene som et Middel til at befordre de timelige Fornøielse. De saae tillige, hvad Staten og det Mens

ennesskelige Kion vilde tabe, dersom man ikke
 fandt en anden Grund til Sadelæren, som
 nde bevæge Menneskene til at udøve Pligter,
 m paa den Tid i Verden udkrævede saa me-
 n Opofrelse, og som just derfor paa den Tid
 re meest fornødne. De fandt ved Naturens
 rnuftige Betragtning den næste Overens-
 mmelse i alle dens Dele til at befordre det
 eles Guldkommenhed. Denne alle Tings
 foranderlige Grund-Lov sagde dem, at et Men-
 esse, som var saa ringe en Deel af Slabnime-
 en, ikke burde handle ligesom Alting var til
 or dets Skyld alene. Paa disse Grunde bygte
 e det Store System, som lærte Menneskene
 it øve Dyden for dens egen Skyld og uden
 hensigt til sig selv alene. Ved Dyden for-
 lode de Kierlighed til det Almindelige, og da
 denne i saa forderbet en Alder ikke alene sielden
 blev belønnet, men og ofte var uskyldig; da
 de ikke vidste at forsikre Menneskene om nogen
 Erstatning, som kunde tilfredsstille den natur-
 lige Kierlighed til sig selv; søgte de at under-
 trykke denne i sig selv uskyldige Passion, tillige
 med alle de andre, som have deres Oprindelse
 af den. De lærte derfor, at det, som vi
 tabte ved Dydens Øvelse, var ligegyldigt; at
 Intet af det, som forarsagede os Belyst og
 G 8 5. Smerte,

Smerte, var i sig selv ondt eller godt; at al det, som mødte os, var nødvendigt; at enhver Mand burde handle efter Fornuftens alene, uden Passion; at han ikke maatte betroe Tingene efter de Virkninger, som de havde Henseende til ham, men efter deres Følger i Henseende til det Almindelige; og at han endog i Smertens burde glæde sig i den større Fuldkommenhed, som hans Handlinger tilveiebragte.

Af disse og andre flere Grunde søgte Stoikerne at bevæge Menneskene til Dyder. Deres System havde det Fortrin for Epikureerens, at det lærte Menneskene ikke alene at øve Dyder, men og store Dyder, at det var byggt paa den store Grund-Regel, som hele Naturen følger i sine Virkninger, og at naar denne Grund var beviist, fløde alle de andre Slutninger deraf i en rigtig Følge uden Modsigelse. Epikureerne kunde i saadan Tilstand ikke prædike Dyden uden at ophæve tillige den første Grund til deres hele System, som var egen Fornøielse; Stoikerne alene, som gjorde det Høies Fuldkommenhed til Regel, kunde kræve Opofrelse; men denne var og ofte efter Verdens da værende Beskaffenhed saa stor, at kunnsaa Sielen vare i Stand til at øve den uden al Haab om en tilkommende Belønning. En høi Grad
af

Betragtning, en mere end sædvanlig Ind-
 i de menneskelige Begierlighedens Forsan-
 ghed, en ved gode naturlige Tilbøielighedet
 rørende Førestillinger tilveiebragt Forelskelse
 ind. og Fuldkommenhed, kunde bringe nogle
 Mennesker, som enten ikke havde stærke Pas-
 sioner af Naturen, eller dog havde undertrykt
 dem ved Baneu, til at opofre sig for det Hele;
 men uden al Haab om en tilkommende Be-
 løning var dette System ikke skikket til en al-
 umdelig Sædelære. Stoikerne saae sig nødt
 at forbinde den Tærdom om Gud og Sielens
 Uædelighed med deres System; men de kom
 ikke videre end til svage Formodninger, fordi
 fornuften, uden Hielp af en Guddommelig Ån-
 snelse, ikke kunde komme videre.

Den Christne Religion alene lærte Men-
 skene at gaae en Middelvei imellem disse Yder-
 skheder; den forbandt den naturlige Kierlig-
 hed til sig selv med Pligterne mod det Almin-
 delige; den lærte at ingen blot Hændelse eller
 Nødvendighed, men et Bæsen af en uendelig
 Wiisdom og Godhed, bestyrede det Hele i den
 fuldkomneste Orden; at dette Bæsen, som ikke
 handler af Nødest eller Egennytte, vil, at de
 fornuftige Bæsenes skulde indrette deres frie
 Handlinger efter de Love, som ere grundede i
 det

det Heles Beste ; at de , som iagttage denne Lov , kunne være forsikrede , at alle Lydelser bestyres af Forsynet saaledes , at de tiene til at befordre deres sande Lyksalighed baade i den Nærværende og i den Tilkommende Stand , u at alt det , som de i dette korte og forgiengelige Liv opofre for de høiere Pligter og for Guds Riges almindelige Beste , skal gives dem overflødig igien i den fuldkomnere og evigvarende Lyksalighed , til hvilken han har skabt alle fornuftige Væsener.

Ved denne Lærdom , som var grundet paa en guddommelig Myndighed , stadfæstet ved overnaturlige Virkninger , foredraget paa en tydelig og rørende Maade , og understøttet ved Guds besynderlige Medvirkning , blev den Moral , som for de største Sieler havde været for høi , uuelig og fattelig for alle indtil de Genfoldigste af Jesu Navns Befkiendere . Disse Folk udøvede vidt i en almindelig Gørdærvælse og under de største Lidelser de Dyrer , som Menneskene nu holde for umuelige , og som vore Philosopher ikke en gang driste sig mere til at bevise.

No. 99.

Mandagen, den 28. Decembr. 1761.

Herr Likhuer !

Jeg er en af de ulykkelige Personer, som man her i Byen kalder Projectmagere, et Navn, om jeg ikke kan begribe, hvorfor det er saa orhadt. Disse Folk arbeide dog alene i Muelighedernes Rige, og dette er saa skort, at det aldrig kan udtømmes. Forslag kunne som Forslag, det er at sige, som muelige Indretninger ikke skade; de skade først, naar de blive virkelige; og dette er jo ikke Projectmagerens Skyld. De gjøre derimod ofte Nytte; de bedste Indretninger skulde ikke være komne til Forestillinger, end sige; satte i Verk, dersom der ikke vare saadanne uroelige Hoveder til, som sandt Fornsielse nye Udregninger og Opfindelser. Dersom bore Guldsmede, Snekere, Silkevaevere selv skulde opfinde alle deres Maskiner, hver langsomt skulde da ikke Konsterne være. De, som arbeide i Muelighedernes Rige, være Mathematiker

matiker og Malere, gaar dem tilhaande, og skaffe dem hvert Dieblig nye Former og Konstre. Mig synes, at vore Practiske Osmænd og Lovkyndige burde paa samme Maade betragte os, som de kalde med det fordeelagtige Navn af Projectmagere. En, som gjør en Udkast til en nye Lov, eller Indretning i Videnskaberne, Handelen, Financerne, Kæmpegangs-Maaden, hvorfor er han meer at laste, end en Mathematikus, som gjør en nye Tegning til et Huus, til en Fæstning, til et Skib? De Politiske Projectmagere kunne tage feil, det er vist; men de Mathematiske tage ogsaa feil. Alle Forslag i Bygnings-Konsten og Skibbyggeriet blive ikke antagne, og man har derfor sat andre til at prøve og undersøge dem; disse, siger man, kunne ogsaa feile: men deraf følger ikke andet, end den gamle Sandhed, at det hele menneskelige Kion kan feile, en Sandhed, som er saa almindelig, at man behøver hverken Mathematiske eller Politiske Projectmagere for at bevise den.

Derfor dette ærværdige Navn, M. H. ikke var saa foragtet iblant os, som det er, vilde jeg ikke bruge andre Motiver for at bevæge Dem til at antage sig vores Sag, end at sige, at De selv er en Projectmager. Alle Tilskuere, fra den

en Engelffe af, indtil Dem, have været det, og enhver, som troer, at han har noget nyt, igt at sige Menneskene, som enten ikke er bekendt nok, eller ikke sat i Verf; enhver, som roer, at der er noget endnu at forbedre i det menneskelige Liv, indtil vore Præster selv, ere Projectmagere. I det mindste er Præsten i Deres Selskab det vist; thi der maatte skee stor Forandring i Verden, førend alle hans Ordens-Bredre bleve ham lige; det samme tænker jeg og alle om Adelsmanden, Ridsmanden og Bonden. De ere alle Projectmagere, enhver i sin Stand, og dersom disse Personer, som nogle mene, ikke virkelig ere til, uden i den patriotiske Tilskuers Indbildning, saa er De selv, M. H. den største Projectmager, som der endnu har været her i Landet; og betænk, hvor forhadet dette Navn vil gjøre Dem blant Deres Landsmænd, dersom De ikke i Tide tænker paa Midler til at bringe det igjen i nogen Credit.

Min Sag er altsaa tillige Deres. Af denne Begyndelse seer De allerede, M. H., at jeg forstaaer at gjøre et Project; Thi den vigtigste Grund-Regel i vores hele Kunst er, at kunde forbinde et Forslag med deres Fordeele, til hvilke det gøres. Men jeg maae tillige

stilige sige Dem oprigtig, at mit Forslag er af den Besskaffenhed, at De ikke kan ville Dem anden Fordeel deraf, end just denne, at Projectmagere, og iblant dem regner jeg ogsaa Tillsuere, herefter ikke skulle ansees som unyttige Folk. Denne Nytte haaber jeg vist, at mit Forslag skal indbringe, dersom De vil giøre Dem den Umage, at bekiendtgjøre det i Deres Blade.

For at sætte Dem i Stand til at betragte det fra den rette Biepunkt, vil jeg forelsig nævne Dem alle Fordelene, som ere lige saa mange besynderlige Fortrin, som det har frem for andre Projecter. De veed, M. H., at de fleste Forslag gaae ud paa Indretninger, som koste Penge, og at Projectmagerne overlade til andre at afgjøre, hvorfra disse Penge skulle komme. Mit Forslag derimod gaaer alene ud paa at skaffe Penge, og jeg overlader til Dem, M. H. og andre Patrioter, at foreslaae, hvortil disse Penge skulde bruges. Det skulde endog være mig liert, om de bleve anvendte til at opfylde nogle af de patriotiske Ønsker, som Deres Selskab har gjort i Henseende til Videnskabernes og Bindslibelighedens Befordring. Tænk ikke, at det er ved en Stat, at jeg vil have disse Penge samlet, det var maastee

maaskee ikke saa vanskeligt; Nei det er ved den frivilligste Gave, ved Wdgifter, som Folk bestale med Fornøielse, og det paa saadan en Maade, (giv nu agt, nu kommer det Største i Projectet) at Folk endog ved denne Indretning skulde spare, uden dog at indskrænke det mindste i Deres Fornøielse. Af denne Bessaffenhed er mit Forslag, og hvor mange Projecter De end baade haver hørt og læst, og selv gjort, tør jeg dog driste mig til at sige, at De endnu aldrig haver fundet et, som paa een gang forenede saa mange store Fordele.

Du er kun tilbage at bevise Mueligheden og Sandheden af mit Foregivende. Dette er en vigtig Sag, som dog glemmes undertiden; men jeg skal ved Hielp af den eenfoldige Regnekunst bevise Dem den saa Mathematisk, som man kan bevise den Sandhed, at 4 er meer end 2. Dette alene udbeder jeg mig, eller retsere at sige, af Deres Læsere, at de ikke ville kaste et nyttigt Forslag bort, saasnart de ikke strax finde noget deri, som synes dem stort og vigtigt nok, og ikke lee af alt, hvad der ved det første Oiekast kommer dem underligt og selsomt for. Det er ofte smaa og ringe Anledninger, hvorved man udretter store Ting, og Intet bør ansees for ringe, naar det paa een gang tiener

Sneedorffs Skrift. 2. B. S h baade

baade til at spare, og til at skaffe Penge. Ved Deres Bæfer, at de ikke ville glemme det gamle Ordssprog: *Bonus lucri odor e re qualit*, og De kan forsikre dem tillige, at hverken Lugten eller Smagen skal lide noget ved mit Forslag.

Hvor meget koster Deres Mye-Mars Besøgelse Dem, Herr Tilskuer? Læe ikke af dette Spørgsmaal: det hører til Sagen. Maaskee De gjør ingen. De vinder altsaa intet i rede Penge ved mit Forslag; men det har jeg ikke heller lovet Dem. Skikkelige Folk behøve i det mindste et Par Dage til at kiøre om i Byen, og Vognleien er 4 Rdlr. Tænk ikke, at jeg vil have denne Mode ganske afskaffet; I skriver kun for skikkelige Folk, og jeg gjør ikke heller Projecter for andre. Jeg har intet mod Tingene selv. Mit Forslag sætter endog forud, at denne Skif er meget nyttig. Her handles ikke om at afskaffe den, men kun om at gjøre den mere almindelig nyttig. I stedet for den Kiørsel, hvormed skikkelige Folk kun gjøre sig selv og andre Uleilighed, og foruden Vognleien maae gjøre adskillige Bekostninger paa Værkhuusene og Haarskiærere, meener jeg, at det samme lige saa vel kunde afgjøres ved Stemplede Sedler.

Stems

Stemplede maae de være, M. S. og det af meer end een Aarsag. De sædvanlige Besøges Sedler være ikke anseelige nok til saa høitidelig en Forretning; og naar Folk ville spare sig den Umage og Bekostning, at komme selv i Person, maatte Sedlerne dog indeholde noget, hvorved de kunde give deres Høiagtelse tilkiende, efter deres adskillige Stand og Vilkaar. Prisen af Sedlerne maae derfor indrættes efter Personernes Rang; de maae inddeles i Classer og Nummere, af hvilke enhver, for at undgaae Underflaet, bør have sit Stempel. Naar Prisen sættes saaledes, at man for 2 a 3 Rdlr. kan faae Sedler til ligesaa mange Besøgeser, som man kan gjøre i een Dag med en Hærevogn, spares derved, foruden 1 til 2 Rdlr. i Vognleie, de øvrige Udgifter til Haarskærere og Parykmagere. Jeg vil ikke engang tale om det, som udgives til Medicamenter for Hovedpine, Tandpine, Brystsyge og andre Svagheder, som Folk samle paa den Tid ved at bære Hatten under Armen, ved Trælbind i Portene, og ved at komme ofte af Varme i Kulden.

Saadanne Sedler kunde desuden være meget nyttige til at forebygge al Forvirrelse paa de Steder, hvor man ikke finder Folk hjemme, og hvor det hidindtil ikke har været brugeligt

at aflegge Sedler. Læserne kunde spare den Umage at holde Bog over alle Opvartninger, Eliterne kunde være forsikrede, at deres Navn ikke bleve forglemte eller urigtig antegnede, og Herrerne selv havde hverken nødigt at giøre sig byge, eller at nægte sig hjemme. Den hele Sag kunde skee uden mindste Bulder eller Uvilighed, ved at lade Sedler bære om i Byen; og til desmere Bequemmelighed kunde man jo her, ligesaavel som i London, oprette i det mindste for de første otte Dage i Aaret en Erklings-Post.

Naar denne Indretning først var gjort med Nye-Aars Duffer, kunde man maaffet bruge dem siden til alle saadanne Besøgelser, som ere blotte Høfligheder; Dog holder jeg det ikke raadeligt, at man strax i Begyndelsen gaar saa vidt, fordi det strider mod den Forsigtigheds-Regel, som man bør iagttage i alle store Forandringer: at gaae langsom og Gradviis til Verks.

Al samme Aarsag tør jeg endnu neppe foreslaae en anden Nytte, som disse Sedler maaffte kunde have med Tiden, og som var at spare mine Landsmænd den Umage og Beløstning, som de anvende paa Nye-Aars, Bryllups og Begravelses Bers. De, som selv ikke have
druffet

Druckket af Helicons Kilde, maae, foruden Bogtrykkeren og Bogbinderen, ogsaa betale Poeten; og da Digtekunsten ligesom alle andre Videnskaber begynder at stige hos os, er det at befrygte, at Prisen paa saadanne Arbejder, som hidindtil har været meget taalelig, med Tiden skulde forhoies, i sær om Rimene nogen Tid bleve afskaffede. I mine Tanker kunde man og dertil bruge stemplede Sedler, og jeg troer ikke, at Poesien skulde tabe noget derved. Men det kommer an paa Dem selv, Herr Tilskuer, om De holder det tienstigt, at tale derom i Deres Blade; thi jeg forlanger ikke, at De for min Skyld skulde paa nye indville Dem i de Stridigheder, som Deres Domme om Poesien have forarsaget Dem. Vi kunne maaſkee begge have Ret; men gode Projectmagere maae være forsigtige, og ikke paa eengang afskaffe alt, hvad der hidindtil har været brugeligt.

Jeg sendte dette Forslag til en af mine Venner, som opholdt sig i en af de smaa Kjøbstæder, hvor der var en meget viis Magistrat, som havde saa dnb en Indsigt, at af alle Projectmagere, som endnu havde meldt sig der i Byen, var der ikke en eneste, i hvis Forslag de jo havde

sundet store Feil. Tre af dem vare forviste af Byen, den ene, fordi han havde sendt Borgemeesteren en Enkøstning i Riimløse Vers; den anden, fordi han havde sagt, at Raadstuen behøvede Forbedring, fordi Taget var saa aabent, at det regnede ned paa Borgemeesteren; og den tredje, fordi han vilde affasse et Slags Drille-Gilder blant BorgerSkabet, som havde deres Oprindelse fra den Lybske Feide. Den sidste var selv en Enbækker, og maatte, fordi han var en Fremmed, desuden betale noget i Straf.

Min Ven overgav det tilsendte Forslag til en af Raadmændene, som var i sær berømt for sin store Forsigtighed, og som blev meget roest af BorgerSkabet, fordi han havde aldrig indført noget Nyt i Byen, saalænge han havde været i Raadstuen. Efter nogle Dages Forløb sendte han mig det tilbage igjen, med denne Paategning:

Efter Raadmandens Begiering have vi understrevne igiennemlæst Forslaget om de Stemplede Visit-Sedler, og sundet samme saa skadeligt for det almindelige Bæste, at Projectmageren, især, om han er en Fremmed, exemplariter bør straffes.

M. Koesflengius, Niels Vognmand, Jesper
Parykmager, Peter Gaarstier,
Byens Poet.

Med

Ved at bekendtgjøre dette Forslag, skal jeg maaskee paadrage mig disse gode Mænds Uvensskab; men jeg maae være upartisk, og da jeg nu i et heelt Aar har været vant til at høre adskillige Domme, hvorfor skulde jeg da misunde de ærlige Folk, som leve i de smaa Kjøbstæder, hvor der sielden foresfalder noget Nyt, den Anledning, som mine Blade kunne give dem undertiden til at fordrive Tiden? I Hoved-Staden derimod haaber jeg, at Forslaget skal finde saa almindeligt Bifald, at Læserne ville antage det Blad, som jeg skal have den Ære at sende til Nye-Aar, i stedet for en virkelig Nye-Aars Besøgelse,

